

GYÖR-VÁR ÉS VÁROS

HELYRAJZA, ERŐDÍTÉSE,

HÁZTELEK- ÉS LAKOSSÁGI VISZONYAI

a XVI. és XVII. században.

(Két ábrával.)

IRTA

VILLANYI SZANISZLÓ

SZT-BENEDEKRENDI TAG S FŐGYMN. NY. R. TANÁR.

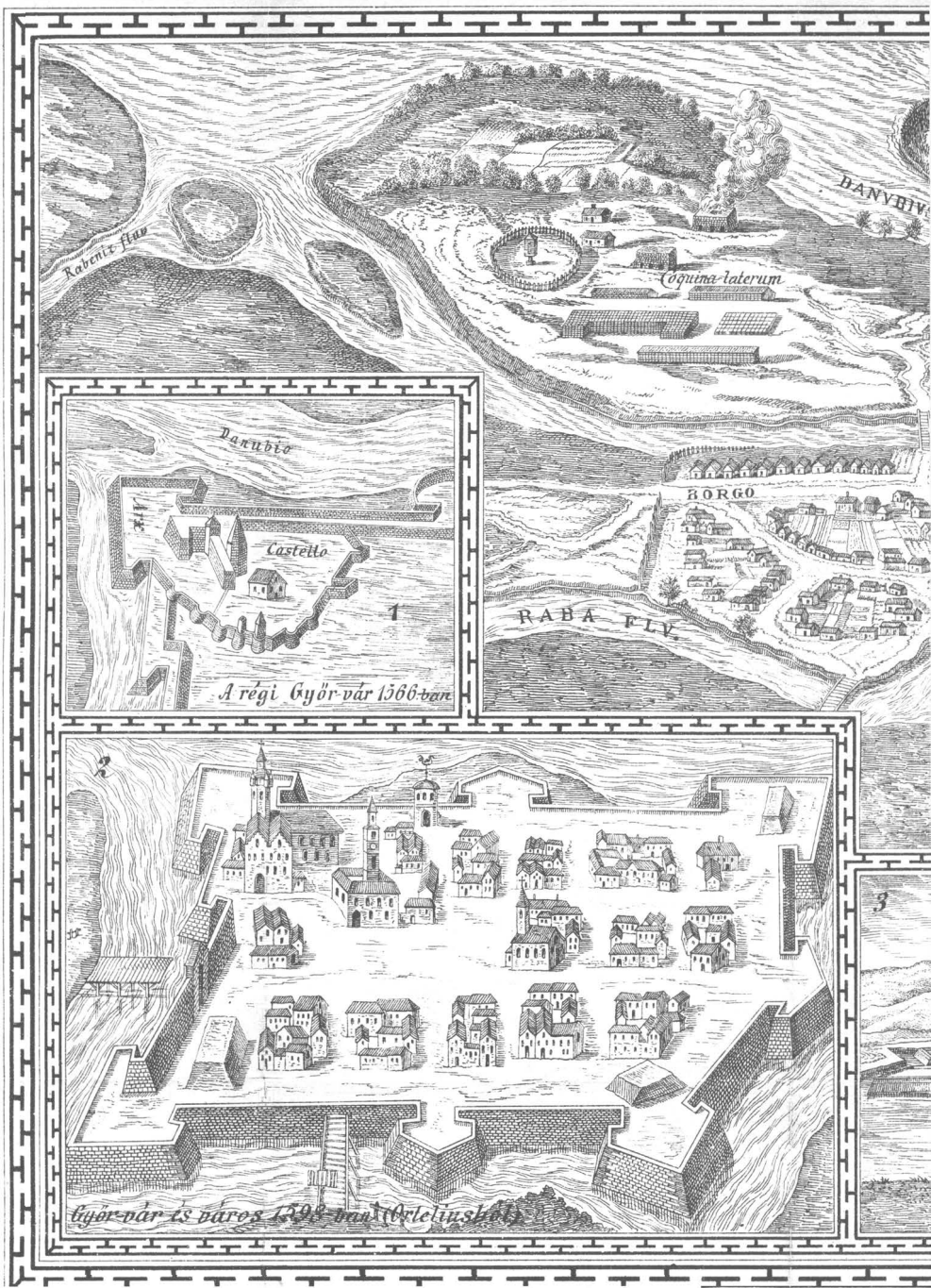

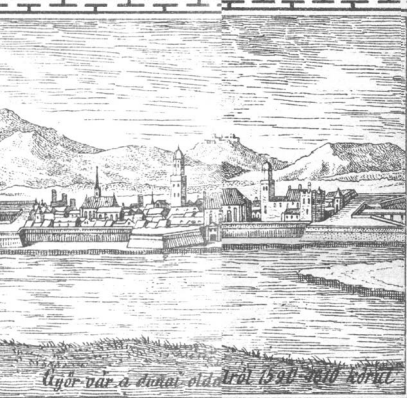
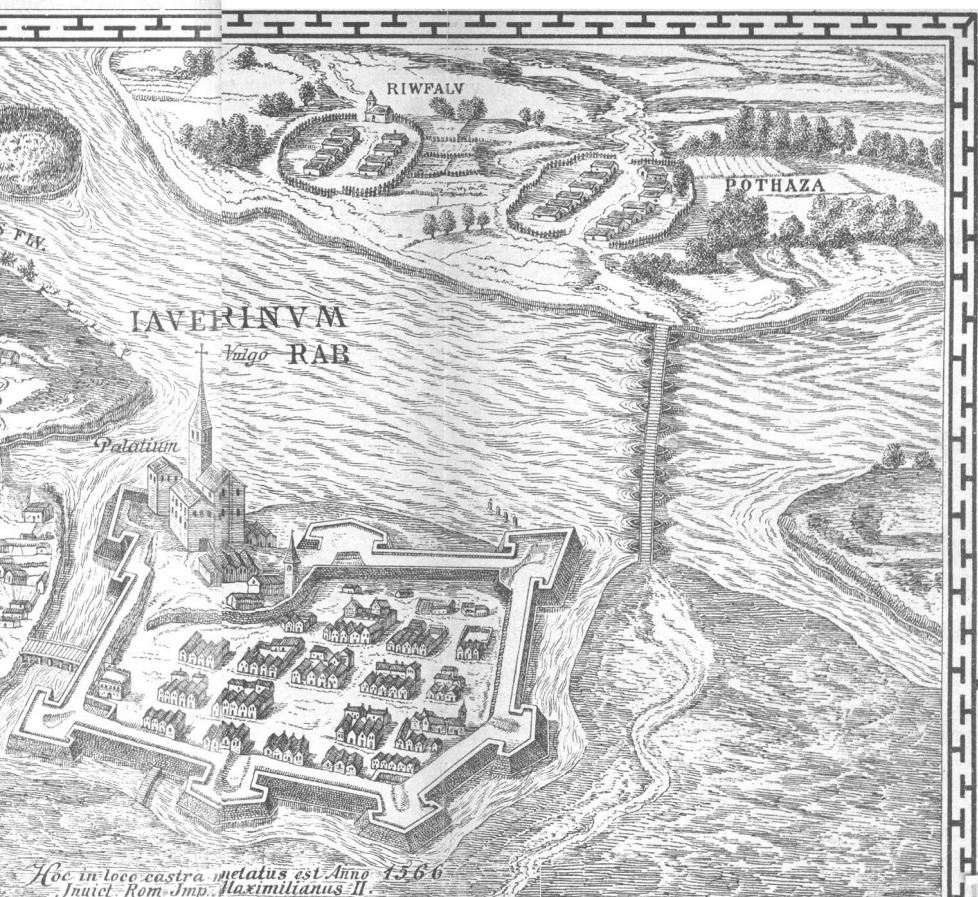
GYÖRÖTT,
NYOMATOTT GROSS GUSZTÁV- ÉS TÁRSÁNÁL.
1882.

I.

Győr-vár és város közvetlen vidéke
1566-ban.

Részlet Aginelli Miklósnak egy-
korú rajzából, melyet Koufnagel
Miklós kiegészített és színezett
alakban tett közzé 1597-ben.

Borgo = meső-város; coquina
laterum = téglaigető kemence

TARTALOM.

Győr helyzete; a várat és várost ábrázoló XVI. XVII. és XVIII. századi réz- és fametszetek jegyzéke 1—5. l.

I.

Adalékok Győr-vár és város helyrajzi, erődítési és lakossági viszonyainak történetéhez a XVI. sz. első felében.

Győr fekvése s egyes területrészei 5—17. Hátelkek 17—18. Piacok és utcák 18—22. Templomok, kápolnák és kolostorok 22—28. Egyéb kiválóbb épületek 28—30. Győr-vár és város ideiglenes erődítése 30—38. Hadiszerek leltára 38. Lakossági viszonyok 38—40. l.

II.

Győr ujjaalakulása.

A győri főkapitányság; Győr elsőrangú erősséggé alakul a XVI. sz. második felében 41—45. Erődítési költségek 45—46. Győr erődítésének befejezése 46—48. Győr-vár alakja s egyes részeinek méretaránya 48—49. Győr-vár külső erődítései a XVII. században 49—53. A külső sáncművek méretaránya 53. A II. sz. alaprajz műszavainak magyarázata 54. Győr-vár állapota 1664-ben; a vár későbbi sorsa 54—57.

Győr-belváros ujjaalakulása 57—58. A szabályozás és telekkiosztás kezdetei 58—61. Győr-belváros alaprajza; a piac, utcák és közök 61—65. Templomok, kolostorok és iskolák 65—73. Ujvárosi templomok és iskolák 73. Egyéb kiválóbb épületek 73—76.

A bel- és külváros házstatistikája 76—78. A hatóságok sokfélesége 78. A háztelkek mint az adókules alapja 78—79. Tollus J. és Bél Mátyás nyilatkozata Győrről; kiegészítő helyrajzi adatok 79—83.

Lakossági viszonyok 83. Adalékok a XVI és XVII. századbeli hadseregvetet köréből 83—91. A győri őrség; zsoldviszonyok 91—96. [Dunai naszádosok 96—97. A hadszervezés és ellátás a XVII. században 97—102. A győri magyar katonaság 102—103. Regiment-aláttvalók és protectionalisták 103—104. A lakosság nemzetisége és számaránya 104—106. Rácok 106—109. Zsidók 109.

A győri főkapitány és főtisztjeinek állása; hatalomkörök a lakossággal szemben 109—110. Rendőri szabályok 110—116. Az alkapitány hatalomköre 117—118. A főkapitány s közegeinek mellékjövedelmei 118—119.

Győr-Sziget, Révfalu és Pataháza 119—121.

III.

Győr-belváros legrégibb telekkönyvel.

A telekkönyvek ismertetése 122—124. Mértékegység 125. A telekkönyvi rövidítések magyarázata 125. Az 1567. évi telekkönyv 126—138.

IV.

Az 1617. (139—183. l.) és 1703. évi (183—210. l.) telekkönyvekben előforduló utcák.

Szt.-Rudolf-utca 139—141, 183—185. Szt.-Miksa-utca 141—143, 185—187
Szt.-Mátyás-utca 143—146, 187—188. Szt.-Albert-utca 146—148, 188—189
A közép-bástyától köröskörül (bástyasor) egész a Szt.-János-utcaig 148.
Szt.-János-utca 148—152, 190—192. Az új-bástyától köröskörül a magyar-
bástyaig (bástyasor) 152—154, 192—193. A várfallal szemközt fekvő házak
— a Szt.-Albert-utcától köröskörül (bástyasor) egész a Szt.-Erzsébet-utcaig
154—155. Szt.-Erzsébet-utca 155—159, 193—196. A szentdombi-bástya mel-
lett fekvő górvédőtől a szertárig (bástyasor) 159—161, 196—198. Szt.-Mihály-
utca 161—162, 198. Szt.-Sebestény-utca 163—164, 198—199. Szt.-László-köz
164, 199. Szt.-István-köz (v. utca) 164—165, 199. Szt.-Menyhért-köz 165,
200. Szt.-Móric-utca 165—166, 200. A bolthajtásos-köz 166, ugyanez 1703-
ban könyök-köz 200. Szt.-Lipót-utca 166—167, 200. Halász-köz 167, 200.
Szt.-Anna-utca 167—168, 201. Szt.-Mária-utca 168—169, 201. Szt.-Márton-
utca 169—170, 201—202. Szt.-Lázár-köz 170, 202. Szt.-Ferenc-köz 170, 202.
Görbe-köz 170—172, 202—203. Szt.-Imre-köz 172—173, 203. Szemét-köz
173, 203. Szt.-Margit-köz 173. Szt.-Péter-köz 173, 203. Szt.-Borbála-köz
173—174, 204. Templom- v. Kolostor-köz 174, 204. Szt.-Nikodem-köz 174—175,
204. Szt.-Jakab-köz 175—176, 204—205. Szt.-Ilona-köz 176, 205. Szt.-
Fülöp-köz 176—177, 205. A pecegyödör-köz 177—178, 205. A bécsi-kapura
néző ház sor 178—179, 206.

A káptalandombon: Szt.-Vilmos-köz 179, 206. Szt.-Bernát-köz
179—180, 206—207. Lépcső-köz 180. Szt.-Jeromos-köz 180—181, 207. Szt.-
Ágoston-utca 181—182, 207. A Szt.-Bernát-köz másik ház sora 182—183. A
bástya- és várfalakra dülő ház sorok 207—209.

**Győr helyzete; a várat és várost ábrázoló
XVI. XVII. és XVIII. századbeli réz- és fametszetek jegyzéke.**

A városok nem csupán a mivelődés és polgárisodás fejlesztésében, az ipar és kereskedelem terén kifejtett tevékenységek következtében foglalnak el jelentős állást az államok életében; hanem fekvésükhöz képest a honvédelmi intézmények terén is mindenkor fontos tényezőkül bizonyultak. És e történelem szentesítette tapasztalást Győr-város multja is igazolja. Dacára a mostoha viszonyoknak, melyek a mohácsi vész óta hazánkra nehezedtek, Győr úgy ipara, mint kereskedelme szempontjából elég tisztes helyet foglal el városaink sorában. Ama félig őstermelő irány, mely legtöbb városunkat majdnem a legujabb időkig jellemzé, természetesen Győrött is észlelhető vala; de ha e tekintetben — az újabb időkig — nem is sikerült egyéb városaink fölé emelkednie, mint a török ellen emelt hatalmas végvár, mint a „német birodalom kulcsa“ — a XVI. és XVII. században első rangu szerepet viszen városaink körében.

Győr-vár középkori honvédelmi rendszerünkben híven teljesítette azon hivatását, mely a nyugatról fenyegető ellenség feltartóztatását tette kötelességévé. A határvédelem harmadik vonalában álló falai alatt nem egyszer tört meg a németek és csehek támadó ereje; ha ellenkézbe jutott, Győr és vidéke képezte a nyugati hódoltság határvonalát.

Győr-vár e szerepköre az ujkorban teljesen megváltozott; amennyiben, ezentul nem a nyugat, hanem kelet felé gyakorolja őrálló hivatását. Győr e megváltozott helyzete következtében gyökeres átalakuláson megy keresztül, elannyira, hogy összes helyrajzi, erődítési, háztelki és lakossági viszonyaira nézve a régitől majdnem teljesen elütő jelleget ölt. És e belső átalakulás létrehozásában a nyugati hatás viszi a főszerepet; mert ez, habár módosult alakban, de ezután sem szünetelt. E hatás ugyan első sorban a várost ellepő s a magyar nemzetiséget és jogot végenyészettel fenyegető német elem térfoglalásában nyilatkozik, mely körülmény a nemze-

tiségét és jogait féltékenyen őrző magyarság részéről természetes visszahatást szült; másrésről azonban a nyugati hatásnak jótékony következménye is vala, amennyiben a fejlettebb nyugattal való sűrűbb érintkezés s a folytonos beköltözések útján Győr is jobban belejut a nyugati kultúra hullámgyűrűjébe, mi csak jótékonyan ellensúlyozhatta a nehéz helyzetével járó egyéb hátrányokat.

E behatások összessége, habár lassan, de végre is egy szebb felvirágzás fokához juttatta Győr-várost, mely nem egyszer a fenéig ürítette ki a szenvedések poharát. Az 1566-ki tűzvész után végre Phoenixként új életre kel hamvaiból s nyugat segélyével a kereszténység első rangu végvára leszen a barbar török ellen. És ezóta Győr város jelzi a török hódoltság határát; hatalmas bástyafalaival majdnem másfél századon át valóságos hullámtörője leszen a hazánkat elborított ozman népáramlatnak.

Győr-vár e fontos hivatása természetszerűleg magára vonta egész Nyugat-Európa figyelmét; és e körülménynek kell beszámítanunk, hogy aránylag elég számos s különböző időkben és kéztől származó fa- és rézmetszet maradt reánk, melyek Győr-vár és város XVI. XVII. és XVIII. századbeli fekvését, erősítéseit és alaprajzát igyekezzenek feltüntetni. Mindezen rajzok tehát reánk, — a késő nemzedékre — nagy érdekűek; habár hűség és teljes megbízhatóság dolgában az egyes ábrákhoz nem egy kétség fér, főleg a város helyrajzi viszonyait illetőleg — általában csak kellő kritika mellett használhatók.

Ily metszetek:

1) Javerinum, Raab, 1597. színezett fol. Braunii Civitates v. Urbium praecipuarum mundi stb. V. köt. 290. lapján. Tudomásunk szerint a Győrt és közvetlen vidékét ábrázoló legrégibb képek egyike, melyet az olasz Aginelli Miklós 1566-ban a hely színén rajzolt. A képet kölni barátjai kérelmére Houfnagel György tette közzé 1597-ben, de kisebbített alakban. A kép alján (balról) a következő sorok állanak: Javerinum olim anno MDLXVI. a Nicolao Aginelli Italo accuratissime delineatum ex maiusculo in minorem tabulam traductum, amicis Agrippinensibus id requirentibus amice communicat Georgius Houfnaglius MDXCVII. Alább: Javerinum vulgo Rab anno 1594. Sinan Bassa Amurati Turcarum Tyranno militans transmisso Danubio et insula Schutta fusis et dissipatis Christianarum castris, ultimo Julii die tam arcta et immani obsidione pressit, ut die vigesimo nono (?) Septembris deditione (eheu) occupavit. A kép alján a Rába balpartján akasztófa, ettől jobbra az előtérben két gyalog hajdu, tőlök balra két

lovas, jobbra pedig egy kocsi látható; a kocsis lovon ülve hajt. Nem messze egy szénás szekér s még odább egy magyar nemes nő látható kísérőnőjével (ezek s a gyalog hajduk nagyobb alakok); a nemes nő előtt egy lengyel lovag s e mögött a lovag lovát tartó török rabszolga érdekes alakjai láthatók. Az eredeti kép fényképezett másolatát l. a győri főgymnasiumi muzeum gyűjteményében. I. sz. képmellékletünk az eredetinek csak egy részét tünteti föl: a főttebb elsorolt alakok helyébe az 1, 2, és 3. sz. mellékletek beillesztését célszerűbbnek találtuk.

2) Az 1. sz. réz-karcolat eredetije (folio) Bubics szerint¹⁾ Zenoi Domenico velencei festő és rézmetsző műve. (1560—1580).

Valószínű, hogy e metszet 3) a Münster Cosmographiájában (946 l.) látható alaprajz után készült (kiad. Baselben M.DC.XXIX.); e metszet címe: Abcontrefactur und Gelegenheit der Stadt Raab sampt der Keyserlichen Majestät Lager. Győr alaprajza a képnek csak $\frac{1}{3}$ -át foglalja el, míg a többin a különböző csapatok s tábori sáncok, szóval a Győr alatt táborozó keresztény sereg látható.²⁾ A mellékeltük 1. számú ábra szintén csak töredék, melyet a gy. főgymn. muzeum gyűjteményéből vettünk; a teljes alaprajz közepén olvasható sorok (Fortezza Di Javarin doue si troua hora il campo de l' imperator), továbbá az alaprajz alakja a Münsterféle alaprajzzal azonos eredetre vallanak.

4) A 2. sz. melléklet Ortelius munkájából van véve³⁾ (folio) s a déli oldalról tünteti fel Győrt, amint a szentdombi-bástya légberöptül, az utca-harc folyik s Pálffy és Schwarzenberg a temető és vásártér felől bevonulnak (e részleteket elhagytuk). Ugyan-e képet találjuk az Ungarische (Augsburgische) Chronica Frankfurt. 1664. című munkában is.

5) Az említett Ortelius-féle munkában Győr egy másik ábrája is látható, mely a várost (1594) a dunai oldalról ábrázolja. Siebmacher-féle réznyomatok.

6) A 3. sz. melléklet „Raab“ feliratu eredetije az 1590—1610

¹⁾ Magyarországi várak és városoknak a m. u. muzeum könyvtárában létező fa- és rézmetszetei B. Zs. Budapest 1880.

²⁾ Hihető, hogy e kép is a könyv címlapján olvasható M. Merian-tól származik.

³⁾ Chronologia oder historische beschreibungen aller Kriegsempörungen und belagerungen der Statt und Vestungen, auch Scharmützel und Schlachten, so in Ober und Under Ungern auch Sibenburgen mit den Türken von Ao. 1395 bis auf gegenwartige Zeit geschehen — — durch Hieronymum Ortelium Augustanum. Nürnberg 1602.

közötti években készülhetett; e melléklet egyébiránt Meissner Sciagraphiajából (1638) van véve s egészben véve hű hasonmása egy régibb rézmetszetnek (folio), mely a győri főgymn. muzeumában látható s melynek kiadója: Koppmayer Jakab. Alul ezen metszet kiválóbb épületeinek nevei is feljegyezvék, kivéve a város közepéből felemelkedő magas tornyot. A távolban Pannonhalom látszik; a Dunakapu hiányzik s a rézkakas nem a Duna-, hanem a fehérikapu felett emelkedő tornyon látható. E szerint e kép 1598 után készült, de minthogy a Szt.-István templomot német templomnak mondja, tehát a metszet eredetét 1610-nél későbbi évekre nem tehetjük. Ez valamint a Meissner-féle, továbbá a Schvandtner munkájában (Scriptores Rer. Hung. T. II. p. 629. 1746 kiad.) látható miniatur-kép egészben véve azonosak.

A mellékelt négy metszet egyes tévedéseit l. értekezésünk megfelelő helyein.

7) A II. sz. ábramellékleten látható külső erődítések alaprajza (nagy ivrét) br. Wimes Ferenc mérnök-ezredes rajza után készült. Jelezve: G. Bouttats metsző. Gualdo Priorato Galeazzo: Historia di Leopoldo Cesare, continente le cose piu memorabili successe in Europa del 1656—1670. T. II. p. 269. Vienna 1670—1671. 4. r. munkájából.

8) „Rab oucro Giaverino“ feliratu metszet (a metsző neve hiányzik) szintén hasonló a Koppmayer-féléhez (l. a bécsi udvar. könyvtárban). Győr ábrája látható továbbá a következő művekben:

9) Birken Sigmund: Neu vermehrter Donaustrand stb. Nürnberg 1686. 50. l. Győr északról; Franz Christoph. Khevenhiller: Annales Ferdinandi oder wahrhafte Beschreibung Kayzers Ferdinandi des andern stb. von 1578—1637 J. in zwölf Theilen mit vielen Kupffern Leipzig 1721. Tom. V. p. 1918.

10) Giavarino, alaprajz. l. Coronelli Vincenzo: Corso geografico universale. Veneta 1692.

11) Totius regni Hungariae superioris et inferioris accurata descriptio das ist richtig Beschreibung des ganzen Königreichs Hungarn stb. Sammt einer accuraten Landkarten und denen vornehmsten Städten in Kupffer vorgestellt wird von Georg Krekwitz aus Siebenbürgen. Frankfurt und Nürnberg, Verlegs Leonhard Loschge. 1685. 8. r.

12) Marsigli; L'etat militaire de l'empire Ottoman. Stato militare. II. r. 123. l. 1732. La Haye et Amsterdam.

13) Hungarica oder Neu-vollständige Beschreibung des ganzen Königreichs Ungarns sammt dazu gehörigen Landen und Städten etc. Welche hievor der Welt-berühmte Martin Zeiler herausgegeben. Nunmehr aber . . . bis auf das Jahr 1690 ergänzet Andreas Stübel Franckfurth und Leipzig. In Verlegung Christoph. Wohlfarth 1690. 8. r.

14) Wahrhaftige Contrafactur der Vestung Rab wie sie den 18. Marty

alten Calenders von den Christen erobert worden anno 1598. Egykoru fametszet ; k. folio, mely nem felel meg a történelmi tényeknek, amennyiben a rajz szerint nemcsak a fehérvári, hanem a bécsi-kapu felől is intéztek támadást. L. a m. n. muzeumban.

15) Der Christen Belagerung der Vesten Raab 1597. n. 4°. Ullrich Henrik egykori nürnbergi jóhírű metszőtől. Nevezetes és ritka lap ; a nagy mecset és a házak sorozata (miként jobbadán a többiekénél is) a városban merő képzelet szüleménye ; érdekesebb a tervrajz és a tábor elhelyezése. Északról Aldobrandini a Kis-Dunán átkelő olasz sereggel, balra a mantuai herceg és Pálffy párpán, jobbra Miksa főherceg látható, ki sátorában jelentést fogad. L. a m. n. muzeumban.

16) Raab, északról felvéve. Peeters J. Antwerpeni kiadása : jelezve : Gasp. Bouttats fecit Antw. (1670 körül) K. fol. l. u. o.

17) Győr-város és vár 1598. évi alakja, felemlítve : Raaberische Victoria und glückselige Particulari Newer zeitung wie so wunderbarlich Vestung Raab durch H. Adolf Graven Schwarzenberg dem Türken abgenommen. 29. Martii. Frankfurt in V. Paul Brachfeld 1598. Egykoru röpiratban 4°. L. u. o.

18) Javarinum. Raab. J. C. Leopold. excud. Á. V. J. B. Werner ad vivum delineavit. Kis folio, színezett ábra, mely délről tünteti fel Győrt s latin és német belyrajzi magyarázattal van ellátva. Láthatók a külső sáncok, a fehérvári-kaputól balra egy torony a bástyán, a szt. ferenciek, jézustársaságiak, karmelita atyák stb. templomtornya. Újvárosban látható a Zichy-kápolna s a luth. templom ; a távolból a révfalusi templom. L. a győri főgymn. muzeumában. Werner Frigyes Bernát 1748—1752 közt beutazta Magyarország nagy részét, meglehetősen hű rajzait négy kötetben adta ki.

I.

Adalékok Győr-vár és város helyrajzi, erődítési és lakossági viszonyainak történetéhez a XVI. század első felében (1560-ig).

Győr fekvése s egyes területrészei. Győr-város a XVI. század közepéig kivételt képez azon tapasztalati szabály alól, mely szerint a városok belső alakulási processusa rendszeren köralakuan megy végbe; mert itt a letelepedés minden pontja a többiekhez a lehető legközelebb esik.¹⁾ A XVI. századig a nyugatról várható betörések hatottak irányadólag Győr-város alakulására; a Rába és a Kis-Duna természetes védelmi vonalul szolgált a nyugatról fenyegető ellenség ellen s így látjuk, hogy Révfalu- és Pataházától kezdve Győr köralakja a folyamok mentében széthuzódik és a folyamirányoknak megfelelő hosszudad alakot ölt. A mai Ujváros és Győr-Sziget területe a XVI. század elején még néptelen vala.

A viszonyok változtával azonban változik a város alakulásának képe is. A mohácsi vész óta (1526) Győrt többé nem a nyugat, hanem dél- és keletről fenyegeti az ellenség, mely veszélynek érzetében a város védtelen lakossága ösztönszerűleg újabb védelmi vonalat keres a Rába tulsó partja és a Rábca mögött.

A század középső tizedeiben megerősített Káptalan-Győr falai nem valának képesek befogadni az összes lakosságot; az erődítések körén kívül élő lakosok tehát a Rába, s idővel a Rábca mögé költöznek, hol egyéb menekülőkkel vegyülve megvetik a mai Ujváros és Győr-Sziget alapját. A régi Győr-vár csak ezóta válik a győri állandó letelepedések természetes köz- és jegecedő pontjává, mely körül mint a parányok — szabályos köralakban s új városrészeket alkotva telepszének le régibb s újabb lakosai.

Legrégibb térképeink s megbízható okleveles adataink arról tanuskodnak, hogy a Rába és Rábca a XVI. század elején is a mai püspökvártól északra szakadtak a Kis-Dunába; torkolatuk

¹⁾ Kautz Gyula: A városok keletkezésének törvényei. Budapesti Szemle. 1882. 62. sz. 257. l.

fekvésiránya tehát a maival azonosnak mondható. A Rábca folyás-irányára vonatkozólag monographusaink eddigelé határozottan tévedésben voltak; mert a győri káptalan egy 1519-ben kelt oklevélben világosan kimondja, hogy a nagyobbik püspöki palota a győri belső vár északi részén a Duna, Rába és Rábca összefolyása felé fekszik.¹⁾ A régi várat vagyis a mai káptalandombot egykoron a Rábától a Dunáig körülövedző vár-árok is a Rábától kapta vizét.

Győr-Sziget e nevét kétségkívül eredeti fekvésének köszöni, amennyiben minden oldalról viz által volt körülveve. Aginelli Miklós mellékelt térképe (I. sz.) 1566-ból híven feltünteti Győr-Sziget fekvését s a Duna és Rábca vízének folyásirányát. Pinnyéd alatt — amint a rajzon is látható — a Rábca összefolyt a Dunával; a pinnyédi erdő aljában elterülő mocsárok maiglan jelzik ez összefolyás irányát²⁾. Mikor záratott el e meder? azt adatok hiányában nem vagyunk képesek időtani biztossággal kimutatni. A győrmegyei levéltár adatai szerint a Duna és Rába vízének szabályozása az egész XVII. század folyamában mint valóságos tengeri kigyó kísértett s főleg I. Lipót számos rendeletet intéz Pozsony-, Győr-, Moson- és Komárommegyékhez a Dunaszabályozás érdekében. Kétségtelen, hogy e szabályozási munkálatok folyamában történt ama Duna-ág elzáratása is.³⁾

¹⁾ . . in arce jauriensi in palatio episcopali, quod est maius, in eadem (arce) ad septemtrionem versus coincidentiam fluviorum Danubii Rapca et raba vocatorum constructo . . . Gy. kápt. magán ltár. Cimelióth.

²⁾ Ha Gregoriancz püspök azt írja, hogy az ő idejében (1558) a Rába csak magánosan folyt a vár alatt s ömlött a Duna medrébe, úgy ez állítást az 1519-iki oklevél adatával csak úgy egyeztetethetjük ki helyesen, ha feltételezzük, hogy Gregoriancz a pinnyédi összefolyásnál kereste a Rábca torkolatát s a Rábca mai — a püspökvár alá folyó részét csak a Duna egyik ágának tekintette.

³⁾ I. Lipót, mivel korábbi rendeletei nem lettek végrehajtva, 1667-ben ujolag felszólítja Győrmegyét (1668. márc. 7. gyűlésen lett felolvasva), hogy a szomszéd megyékkel együtt járuljon hozzá a dunaszabályozási munkálatokhoz, minthogy az Újvártól Óvár felé nagyon kitér ágyából s annyira szétterül, hogy sok helyen már sekélyes. Pozsony- és Mosonmegye a m. kir. kamra vezetésére alatt dicséretesen hozzá is fogott a munkához; de Győr nem mozdult. Ennélfogva Lipót kir., majd Szelepcsényi érsek (kamaraelnök) 1668. okt. 5-én ujolag átír Győrmegyéhez, hogy küldjön pénzt a munkálatok költségeire s főleg a gátok készítése céljából; mert távolabbi fekvése folytán munkaerőt úgy sem küldhet.

1675-ben a Kis-Duna a várat már alámosással fenyegette, másrésztől a Nagy-Duna Pozsony alatt is más irányt kezdett venni, s félő volt, hogy

Győr-város a XVI. század elején jóval terjedelmesebb vala, mint aminővé lőn végvár korában. Okleveles adataink kétségtelenné teszik, hogy a nevezett század elején a mai Majorok, a hosszú-utca vidéke már külön városrészeket képezett. Győr egyes területrészei külön földesurak hatósága alá tartoztak s ennek megfelelőleg külön elnevezéssel is jelöltetnek.

Győr-város e külön területrészeit név szerint elősorolja az 1518-ki adórovás.¹⁾ E területrészek :

1) a város (civitas); 2) Zenthbenedekfalva, a győri káptalané; 3) Zentalberth, a győri préposté; 4) Kyralfewldew és Kertezzer, a győri püspöké;²⁾ 5) Hédervári István 3 factora; 6) Hédervári Ferenc és 7) a szentjános rendi keresztes lovagok (johanniták) földje, végre 8) Megher, a győri kápolna (Szt.-Háromság) mesterének földje.

Magát Győr-várat ezen adórovásban nem látjuk külön feltüntetve s így valószínűleg nem is esett adórovás alá, vagy Királyföldéhez számíttatott; különben fekvésénél fogva a szorosabb értelemben vett Győr-város fogalmához tartozik. E szerint 1518-ban Győr-város következő területrészekből állott:

egy ponton áttörve — összes vizével Győr alá ömlik, mely kettős víztömegnek nyomását a vár falai el nem bírhatták volna. A haditanács tehát br. Wimes mérnökekre küldötte ki az ügyek állására, ki azt jelentette, hogy a Duna három hónap alatt ismét 3 ölet mosott el. (Bpesti országos ltár: Benignae resolutiones regiae).

1680-ban Szelepcsényi ismét Pozsonyba (szept. 12) hívja meg a megyét, hogy a teendő munkálatokhoz megkivánt közmunkaerőt (Vizvár, Vad-Ásvány, Gutha és Nyárasd) körül kirendelhessék. 1680-ik junius hóban I. Lipót felszólítja az érseket, hogy Pozsony- és Győrmegyével tartson gyűlést s a Duna-szabályozás érdemében intézze el a felmerült jogi kérdéseket. Hivatkozik az 1635: 19 és 1655: 86 teikre. Ha másképen nem lehet, úgy a király nézete szerint a Győr felé mosott meder elzárása által is meg kell menteni Győrt. A Duna-ügy az 1681-ki követulasításokban is előfordul; Győrmegye eszerint azt kívánja (9. pont), hogy alakíttassék azonnal országgyűlési bizottság, mely intézze el e Győrré végzetessé válható kérdést; a Duna irányát más felé kell vezetni, nehogy az erősséget veszély érje. Győrmegye a pozsonyi (1681) gyűlés megállapítása szerint 2000 gyalog s 200 szekeres munkást állított a szabályozási munkálatokhoz; Komárommegye 4000 gyalogost és 400 szekeret; Pozsonymegye pedig 6000 embert s 600 szekeret adott. L. a győrmegyei ltár megfelelő évi jegyzőkönyveiben.

¹⁾ Budapesti orsz. levélt. Dica T. XIX. Comit. Jauriensis.

²⁾ Az adórovás Zombathelt és Beert is említi, mint szintén püspöki birtokot, de a porták száma nélkül, mert ezek dicája nem tartozott a győrvárosi adórovás alá.

1)- A régi Győr-vár, mely ismét két külön részre oszlott; egyik a) a várkastély, másképp belső- vagy püspökvár (arx, inneres Schloss); a győri megyés püspökök ősi székhelye, mely a külső vártól teljesen elvala különítve. A püspöki palota északról déli irányban terjedt s az id. 1519-ki oklevél szerint két részből állott, t. i. a nagyobb vagyis északi s a kisebb vagyis a toronytól délre fekvő palotából. A mai püspöki palota hosszudak s nyugatra terjedő északi felével már 1566-ban fönnállott; legalább az Aginelli-féle térképhez mellékelte 1. sz. rézkarcolat erről tanusodik. Ezen a palota déli részétől folytatólag a belső-vár fala is látható, mely a városra néző várfalig terjed. A maiglan fönnálló s a külső-várból a várkastélyba vezető kapu csúcsives jellege, valamint a földalatti épületmaradványok sejtetik, hogy a palota eredetileg csúcsives vagy átmeneti (román csúcsives) izlésben épült.¹⁾ A kaputól balra már ekkor is fönnállott a jelenlegi torony, mely azonban akkoron jóval magasabb vala.

b) A külső-vár (castrum, castellum, äusseres Schloss) azaz a mai káptalándomb, melynek területe 1447 vagyis a regedei szerződés óta szintén püspöki hatóság alá tartozott. Ágoston győri püspök s a káptalan e szerződés értelmében a várat és várost 3000 ftért visszaváltotta Frigyes császártól. Ugyanezen évi Szt.-Iván napján kelt oklevélben a püspök és káptalana bizonyítja, hogy Frigyesről a várat és várost átvették s kötelezik magukat, hogy azt László király részére (t. i. mint annak párthivei) fentartják.²⁾ A külső-vár birtokjogi kérdésének eldöntését egyébiránt megnehezíti a „castrum“ szó vegyes és következetlen használata; mert ez alatt majd az egész város, majd csakis a külső- vagy belső-várat értik okleveleink. Így Zsigmond király, midőn 1403-ban amnestiát hirdet, levelében megígéri, hogy a lefoglalt jószágokat és várakat, többek közt a Stibor vajda és Gara által elfoglalt győri castrumot is visszaadja az egyháznak; ³⁾ holott egy 1404-ben kelt s Beumarku Péter adományát (ki Gyüd-Szt.-Péter nevű birtokát a pannonhalmi monostornak adta) megerősítő oklevelében ezt királyi polgárnak (civis noster) mondja.⁴⁾ 1381-ben

¹⁾ A püspökvár középkori épületmaradványairól s a később úgynevezett török börtönöket l. Győri K. 1862. 3. sz. 1860. 6. és 7. szám.

²⁾ Fejér: C. D. T. X. vol. III. p. 138. Gf. Teleky: Hunyadiak kora X. k. 205—207. l. Chmel Material. I. 3. f. 239. Kollár: Annal. Vind. II. 1292. Horváth M. Magyarország tört. III. k. 19. l. 1871. kiad.

³⁾ Corpus Juris T. I. p. 175. 1751. kiad.

⁴⁾ Pannonh. ltár. lib. reg. p. 500.

Győr két főrészből állott, t. i. királyi vagyis a király birtokában (portio regia) levő s Káptalan-Győr területéből.¹⁾ A királyt illető területrésze vagyis a külső-vár s az ugynevezett „Királyföld“ (l. alább) vagy már 1447 előtt, vagy az 1447.-ki megváltás alapján jutott a püspökség birtokába. Az előbbire a sokat szenvedett püspöki levéltár csonka tartalma nem szolgáltat bizonyítékot, mindamellett alig tévedünk, ha magából a visszaváltás tényéből azt következtetjük, hogy valamint a káptalan, úgy Ágoston püspök is nem pusztán a belső-vár, hanem a városnak őt illető területrésze címén járult a váltásösszeg lefizetéséhez. Csekély számú okleveleink 1404 óta többé nem emlékeznek a győri királyi polgárokról s így valószínű, hogy Győrnek ugynevezett Királyföldje már Zsigmond idejében jutott a püspökség földesuri hatósága alá. 1449-ben a város egy részét püspöki városnak mondja egy oklevél, melynek külön bírása és esküttjei vannak.²⁾ Magára a külső-várra nézve azonban a későbbi időkben is vannak ellentétes adatok, melyek annak (püspöki) birtokjogát némileg homályossá teszik. Így pl. Mátyás kir. 1459-ben meghagyja győri kapitányainak, hogy a pozsonyi foglyokat bocsássák szabadon.³⁾ Lehetséges, hogy a győri püspök — mint egyuttal főispán. — ez állásánál fogva gyakorolt hatósági jogot az egész vár területe fölött; mert csak így magyarázhatjuk, hogy koronkint a királyok is vetettek bele őrséget s neveztek ki kapitányokat. A megyei alispánok sokszor egyuttal győri várnagyok is; ilyenek voltak pl. 1494 és 1496-ban Horváth Antal és Nagy Ambrus.⁴⁾ Annai kétségtelen, hogy Győr-vár a XVI. sz. elején époly püspöki várként szerepel, mint akár Pécs, Eger vagy Veszprém. Ujlaki Ferenc választott győri püspök amiatt tesz óvat a pozsonyi káptalan előtt, hogy a Bakich Pál kezében levő győri castrumot (melyet I. Ferdinand korábban zálog fejében adott át Bakichnak a püspöki javakkal együtt) mint püspöki székhelyet minden tartozékaival köteles volna visszaadni, mert azt Ferdinand kir. (1537) neki adományozta; Bakich azonban királyi parancs dacára sem engedte át.⁵⁾

¹⁾ Pannonh. ltár. lib. r. p. 2519. caps. 55. lit. Ll. Az oklevél azonban hiányzik a capsából.

²⁾ Győri kápt. m. ltár. 7. cs. 18. sz. Ráth K. Győri K. 1864. 80. sz.

³⁾ Gf. Teleky id. m. x. k. 625—626. l.

⁴⁾ Ráth. K. Győri K. 1864. 17. sz.

⁵⁾ Czech rendezetlen iratai közt a m. t. akad. kéziratrában.

És azóta a győri püspököknek székvárosuk területén ed digelé gyakorolt birtok- és hatósági joga lassankint megszűnik; miként egyéb magán- és püspöki várak, úgy Győr is a király kezére megyen át s ismét országos várrá leszen.¹⁾ I. Ferdinand 1551-ben meghagyja Losdorffi Gall Ádám várkapitánynak, hogy a belső-várat az ő egyenes parancsa nélkül senkinek, magának a püspököknek se merje átadni.²⁾ Ennek dacára azonban egy ideig még magyarok viszik a várnagyi tisztelet; pl. 1555-ben Székely Miklós volt a várnagy (Burggraf), ki- nek alvárnagya is volt.³⁾ Magában a püspöki kastélyban a főkapitányok ültették fel tanyájukat, míg az ősi birtokukból kiforgatott püspökök a külső-várban voltak kénytelenek megvonulni. Jogaikról mindamellett nem mondanak le, sőt a XVI. század második felében is (Draskovich Gy. (IV.) alatt 1578—1587) összeirt püspöki urbarium sze- rint⁴⁾ föntartják az egész káptalandombra vonatkozó tulajdonjogukat; míg ellenben a káptalan 1631-ből származó urbariuma szerint⁵⁾ csak a belső-vár s néhányan, kik a torony mellett laknak, tartoz- nak a püspöki területhez. Draskovich György (V. 1635—1650) megújított jogigényei ellenében a kir. kuria és Pálffy nádor a vitás területet a városhoz tartozónak ítélte; a megyei alispán ez ítélet értelmében a káptalandombon fekvő polgári telkeket ismét a városi hatóság területéhez kapcsolta 1650-ben.⁶⁾

Az egész várat vagyis a várkastélyt és külső-várat magas fal és árok vette körül; Mayerhoffer kanonok sarokháza, az első és második lépcsőköz lépcsői, a „fehér bárány“ vendéglő, Perlaky-, Lukárdy-, Jerfy- és Noisser-ház, valamint a nagyobb papnövelő- intézet keleti telekrésze maiglan jelzik e falak irányát, melyek a frigyszekrény mellett kaput s egy kiszögellő sarkot képezve — folytatólag a későbbi Dunakapuig terjedtek. A várnak a Rába felé is volt kapuja, melyet 1549-ben városkapunak neveztek.⁷⁾

E régi vár középkori alakjáról adatok hiányában nem szól- hatunk. I. Ferdinand alatt a vár megújítatott; de alig hihető, hogy e tatarozás alkalmával a vár régi alaprajza lényeges módosulást

¹⁾ V. ö. Salamon F. Magyarország a török hódítás korában 127—129. l.

²⁾ Bécsi közös hadügym. ltára. Kriegsarchiv 1551. 1/4.

³⁾ Bécsi kamarai ltár. 1555. máj.—decemb. fasc.

⁴⁾ Püsp. ltár. Caps. Y. fasc. XII. nr. 1.

⁵⁾ Győri kápt. számadó könyv III. köt. végén kápt. mag. ltár.

⁶⁾ Győrvárosi ltár, lad. 1. fasc. 1. m. 14; lad. 2. fasc. 20. m. 471.

⁷⁾ Gy. kápt. felv. jegyzők. I. k. 122. l.

szenvedett volna, és pedig annál kevésbé, minthogy I. Ferdinand magát a várost igyekezett elsőrangú erősséggé alakítani s a régi váron eszközölt ujítások csak ideiglenes jellegűek valának. E szerint az Aginelli-féle térképhez mellékelt 1. számú rézkarc, mely a vár körrajzát s két bástyatornyát tünteti elénk 1566-ból, egyuttal a régibb várterület körrajzául is tekinthető. A várkapuk helyeit ugyan nem látjuk feltüntetve; ámde a frigyszekrény melletti uton állott várkapuról az alább közlött 1567-ki telekkönyv még emlékezik. Minthogy a városnak kőbástyákkal való megerősítése már 1560-ban megkezdődött s a régi vár — mint ilyen — teljesen elhajtott, a telekkönyv a kaput is lerombolandónak jelöli ki, mely rombolás a Rába felé eső városkapunál kétségkívül már előbb megtörtént s azért nincs is szó róla a telekkönyvben.

A mellékeltük (1. sz.) rézkarc — amint látható — nem fektet súlyt a részletekre. A várkastély tornya mellett álló tömeges és toronyalaku épülettel kétségkívül az 1566-ki tűzvész leírásánál említett puskapor- és őrtornyot akarja ábrázolni, melyet Salm gróf fáradozásainak sikerült megmentenie a lángok pusztításaitól.¹⁾ Az 1. sz. rézkarc egészben véve megbízhatóbbnak tetszik, mint Aginelli részletező térképe, melynél első tekintetre szembeötlik a Dunakapu körül mutatkozó méret-aránytalanság; a fekvés dolgában elkövetett egyes tévedései is szembetűnők és feles számuk.

Az Aginelli-féle térképen a városra néző várfalon csak egy torony áll, míg a rézkarcon kettő látható. Az utóbbiak közül a csonkán álló torony egészen a később (1617) ugynevezett várostorony helyén áll, míg a másik azonosnak látszik az Aginelli-féle térképen látható, de jobban északnak fekvő toronynyal. Hihető, hogy ez utóbbi volt az 1567-ki telekkönyvben említett s 3 lakással bíró harangtorony.

2) Káptalan-Győr vagy a szorosabb értelemben vett város, mely Győrnek zömét képezte s közvetlen a vár falai alatt, nagyobb részben a mai belváros területén feküdt; a káptalan földesuri hatósága alá tartozott s külön bírása volt.²⁾

¹⁾ Forgách Fer. Monum. H. Hist. II. Scriptores. T. XVI. p. 338.

²⁾ 1540-ben Gewry Benedek káptalani és Pinnyédy Pál kertesszeri azaz királyföldi polgár között 10 ft. felett folyt pores ügyben Mihályi Ladony Miklós és Sárközy Márton győri várnagyok, Koroncói Kristóf, Zewch Péter káptalanvárosi bíró és három esküttje, továbbá Zeles Péter királyföldi bíró, Bereck Máté eskütt és másokból alakított bíróság ítélt... Győri kápt. orsz. ltár. felvallási jegyzők. I. köt. 50. l.

Az 1518-ki adórovás szerint 111 portája (porta vagyis kapu alatt ez idő szerint egy adórovást képező jobbágytelket értettek) volt; az adófizetés alól 10 porta fel van mentve, 4 porta pedig elhagyatva állott.

A mai Ujvárost az adórovás egy szóval sem említi; egyéb okleveleink sem emlékeznek Ujvárosról, mi kétségkívül annak jeléül tekinthető, hogy területe — mint fentebb is említők — a XVI. század elején még néptelen volt; különben földje szintén a káptalan földesuri hatósága alá tartozott.¹⁾ A mai Ujváros elején ugyan már 1519-ben is állott néhány épület; de népessége főleg Fehérvár eleste (1543) óta szaporodott, midőn a törökök rabló kalandozásai elől Győr védtelen külső területei, majd Sokoróalja lakossága részben itt kereste biztosabb otthonát. 1548-ban Ujfalunak, 1572-ben pedig már Ujvárosnak nevezték.²⁾ Győr-várossal a Rába-híd kötötte össze.

3) Szent-Benedekfalva, mely máskép Szent-Benedek vagy Pándzsa-utcának (1502) is nevezetett.³⁾ A Szt.-Péter-utcával együtt a káptalan földesuri hatósága alá tartozott s külön városrészt képezett, melynek önálló birája is volt, pl. 1497-ben Sági Domonkos.⁴⁾ 1509-ben e városrésznek⁵⁾ 11 egész és 17 $\frac{1}{2}$ félhelyes jobbágylakója, 1518-ban pedig 20 adófizető s 8 szegény portája vala.

A török hódoltság terjedése s Győr erősítése óta a bástyákon kívül fekvő terület elnéptelenedik, s azóta a mai temető és a hosszú-utca tájékán fekvő Szent-Benedekfalva is lassankint elpusztul. A káptalani számadókönyv vezetője 1631-ben azt írja, hogy Szent-Benedekfalva a rácok hajdani temetője felé feküdt⁶⁾ s hogy ez idő szerint el van hagyatva. E temetőnek a fehérvári so-

---

¹⁾ A föntidézett 1519-ki s a püspök és káptalan között megkötött egyezséglevélben olvassuk: . . . super litibus et controversiis inter eadem partes ratione molendini supra possessionem episcopalem pynyed vocatam prope Jaurinum habitam in praedicto fluvio rapca per praefatum dominum Johannem episcopum partim in terra episcopali, partim vero in terra capitulari Jauriensi praeter voluntatem imo contra expressam prohibitionem praefatorum dominorum capitularium erecti . . . .

²⁾ Győri kápt. felvall. jegyzőkönyve II. köt. 1548. Margit asszony felváltása; 1572. 432. l. (1550-ben egy ujvárosi ház 18 frtéért adatott el. (u. o. 175. l. II. köt.)

³⁾ Gy. kápt. számadók. I. köt. 9, 35, 40. l.

⁴⁾ Gy. kápt. számadók. I. köt. 98. l.

⁵⁾ L. u. o. 9. l.

⁶⁾ A III. kötet végén.

rompó s a mai temető tájékán kelle feküdnie, mert Istvánffy szerint¹⁾ a Komáromból jövő Pálffy és Schwarzenberg 1598-ban a ráctemető mellett vonultak el és jöttek a fehérvári kapu elé. Ortelius (munkájában) Győrt ábrázoló képmellékletén (1598) e temető majdnem a mai temető helyén fekszik (l. alább).

A főntebb közölt adatok alapján bizton állíthatjuk, hogy a mai Győr területének és határának nagyobb része a káptalan földesuri hatósága alá tartozott.

4) **Királyföld és Kertesszer.** A Királyföld neve alatt eredetileg a regi Győrnek azon összes területét kell értenünk, ahonnét, mint királyi földről (várföld) V. István (1271) a várba telepítette át a lakosokat. Az elhagyott terület idővel ismét megnépesült; a XVI. század elején azonban szorosabb értelemben már csak a Káptalan Győrtől a mai Majorok egy részéig terjedő utcát nevezték Király-földnek, melynek az 1518 ki adórovás szerint 30 adófizető s 4 szegény portája volt. E Király föld s a szombatpiac-utca egy része a győri püspök földesuri hatósága alá tartozott s külön bírāja is volt.²⁾ A királyföld egy részecskéje Káptalan-Győr területébe vala ékelve, s minthogy azt Gosztonyi püspök a káptalantól visszafoglalta, ez utóbbi csak külön egyezség alapján juthatott (1519) ama területrészeske birtokába.³⁾

¹⁾ Historia R. Hungariae 1734 p. 442. kölni kiad. . . . ac una ante dimidium noctis hora in conspectum urbis prope sepulchra Thracum (rácok) ad eum locum, ubi superiori anno castra nostrorum posita erant (1597), feliciter pervenerunt . . . Sed unum ad explicanda felicius consilio et conatus obstare videbatur, quod luna pernox splendore suo nostros hostium exhibitibus haud difficulter conspiciendos proditura videretur . . .

²⁾ II. Lajos 1522-ben Gosztonyi János győri püspököt, minthogy győri várnagyainak vezérlete alatt küldött praedialistái (püspöki nemesek) és jobbágyaival reátörött Nagyluchei Demjén szent-vidi részbirtokára s ott hatalmaskodást követett el, jobbágyaival együtt törvény elé idézteti. A névleg elsorolt jobbágyság közül: Fyssy Antal, Deák Ferenc, Cheghe Mihály, Debreceny István, Zabó István, Myreó Ferenc, Vargha Mihály, Mészáros Tamás nevű püspöki jobbágyság a z o m b a t h p i a c o n, s Mészáros György, Machay János, Thár Péter, Fekethe Mihály, Orle Balázs, Megyery Barnabás, Hegedűs Egyed, Csine János, Farkas Tamás, Kerék Antal, Farkas Mátyás, Erses Kelemen, . . . wkas Ambrus, Zarka Pál, Zabó Mátyás, Chanthay András, Farkas Bálint, Sward Pál, Fiass Tamás, Kovács Antal, Kenyér Kelemen, Feldes Bálint, Tóth Gergely, Bereck Máté, Máthé Dózsa, Abran András, Andich Miklós, Byró Kálmán, Byró Balázs, Cheth Máthé, Nagychukay Ambrus, Nádasdy Antal, Sudar Mátyás, Keresztes Vince, Zőke András, Csaykó Balázs a „Királyföldre“ nevű utcákban laktak. Pannonh. ltár. Caps. 9 lit. o.

³⁾ . . . de controversiis . . . ratione . . . certae particulae terrae castralis (v. episcopalis) intra metas civitatis capitularis Jauriensis extra crucem lapi-

Királyföld további egyenes folytatása volt a k e r t e s s z e r u t c a; ennek innenső része szintén püspöki birtok vala, melynek 1518-ban 15 portája volt.

5) Szent-Albert vagy Szent-Adalbert. A kertesszerutca további folytatása a mai kalvária helyén alapított szent-adalberti prépostságé volt; e birtokcim alapján az 1518-ki adórovás e területet Zentalberthnek nevezi, mely azonban Kertesszer név alatt is előfordul s kétségkívül szintén külön birója volt.¹⁾ 1518-ban 17 adófizető s 8 szegény portája vala.

6) Miként Szent-Albert, ugy a Héderváriak győri részbirtoka is kir. adomány alapján lett a király földjéből kiszakítva; mert a XV. századbeli oklevelekben ez is a Királyföldön fekvőnek mondatik.²⁾

A Héderváriak e győri részbirtokát egy utca képezte,³⁾ melynek szintén külön birója vala.⁴⁾ Alig tévedünk, ha ez utcát a Szt.-Domonkos-utca neve alatt keressük, mely e nevét a Hédervári Pál alapította Szt.-Domonkos templomától és kolostorától (1221) nyerte. Czech szerint a Szt.-Domonkos-utca fele egykor Hédervári Ferencé volt; 1548-ban

---

deam hys temporibus p e c h e t k e p a p p e l l a t a m e x p o r t a p r o m o n t o r i i v i n e a l i s S o k o r o v o c a t i s i t a e e t a d i a c e n t i s . . . p r a e n o m i n a t a m p a r t i c u l a m t e r r a e m o d o p r a e m i s s o p e r r e v e r e n d i s s i m u m o c c u p a t a m p r a e d i c t i s d o m i n i s c a p i t u l a r i b u s t a n q u a m s p o l i a t i s e o m o d o u t e n d a m , u t i p r i u s u t e b a n t u r , r e s t i t u i t e t r e m i t t i t . . . Gy. kápt. ltár. Cimelioth.

¹⁾ Gy. kápt. íelvall. jegyzők. I. köt. 18. l. 1536.

²⁾ Fassionales filii Andrae de Estrekarka, quorum mediante 5 sessiones sibi a Georgio de Hederwara datas inque Királyföldre existentes ejusdem Georgii filijs donavit. Hédervári ltár. fasc. 4 lit. Z. m. 4. 1448.

A pannonh. konvent 1464-ben azon panasz alapján eszközöl Győrött vizsgálatot, hogy Demeter püspök a győri hetivásár (proventus tributí fori hebdomadalis civitatis Jaur.) vámjövedelmét, mely Hédervári Pált illette, továbbá a Királyföldön fekvő mészárszéket is lefoglalta, a Győr mellett levő halászhelyét pedig egy héten át kihalásztatta. U. o. fasc. 4. lit. Z. m. 20.

³⁾ Hédervári Dorottya 1506-ban lemond a többek közt Genyew, Zent-Myklos, Thaab, Saag, Ewrs és egy győri utcára vonatkozó birtokjogáról. Hédervári Ferenc jószágai fölötti per és ítélet 1523-ban. Wenzel G. Magy. Tört. Tár. VI. köt. 25. l.

⁴⁾ Zawai Miklós bizonyos Nagy Albert nevű tisztviselővel és Debrecenyi György bíróval, Zeöd Kelemen eskütt polgárral, továbbá Varga András-, Zabó Mihály- és Lakatgyártó Demeterrel, kik mindannyian Hédervári Ferenc jobbágysai s annak győri részbirtokán laktak, Fülöp kulcsárt, a pannonhalmi főapátság szolgáját és jobbágysait a győri nagyheti vásárban (1517) megtámadják s bizonyos Ádám György, csicsói jobbágysai ügyében letartóztatják; szekereit, lovát s egy vég posztóját elveszik, mely erőszakoskodás miatt II. Lajos kir. vizsgálót rendel. Pannonh. ltár. caps. 57. lit. VVV.

Hédervári Lőrinc és György, valamint Bakich Péter között létrejött egyezés szerint egyebek közt ez utcarészt is Bakichnak engedik át.¹⁾ Lakatgyártó László győri polgár s káptalani jobbágy 1550-ben a Szt.-Domonkos-utcában fekvő félháztelkét a hozzátartozó féludvarral és kerttel együtt 3 magy. ftért eladja Gyewregbffy Tamás szintén kápt. jobbágy.²⁾ E szerint az utca egy részét kápt. jobbágyok lakták, következőleg a káptalan földesuri hatósága alá tartozott. Ezek alapján kétségtelen, hogy ez utca a káptalani területen vette kezdetét, s minthogy a város erősítése 1550-ben már munkába vétetett, tehát a káptalant illető utcarésznek legalább részben az erősítés vonalán belül kellett esnie, míg az egykori Hédervári birtokrésznek a Királyföld vagyis a mai vásártér (vasuti állomás) felé kelle feküdnie. Mint az erősítés vonalán kívül eső városrész templom- és kolostorostul úgy elpusztult, hogy ezentúl még csak nem is említetik.

A Hédervári birtokrészen az 1518-ki adórovás szerint Hédervári Istvánnak 3 factora³⁾ (ügyvivő, gazda). Hédervári Ferencnek pedig 7 adófizető, 2 szegény és 2 elhagyott portája volt.

7) A s z e n t j á n o s r e n d i k e r. l o v a g o k f ö l d j é n az 1518-ki adórovás csak egy portát említ. A kolostor még a XIII. század első tizedében alapított és pedig a Királyföldön. V. István 1271-ki kiváltságlevele szerint⁴⁾ a szentjánosrendi lovagok népeit is a régi Győr (Majorok) területéről a várba telepté. Csekély birtokrészek a Királyföld tulsó végén, annak Baráti felé eső táján feküdött.

8) M e g y e r, a Héderváry János által a székesegyházhoz épített Szt-Háromság-kápolna (ma Szt-László) alapítványi birtoka

¹⁾ Czech kéziratai a m. t. akad. kézirat. VII. köt. c) 124. sz.

²⁾ Gy. kápt. felvall. jegyzők. I. köt. 155. l.

³⁾ 1519-ben a győri püspök és Kanizsai László jobbágysai megtámadják a Pokyak tétli részirtokát és mérgesi majorságát s itt bizonyos lhász Benedek nevű s általok oda helyezett factorukat kegyetlenül megverték; ötszáz sajtot s az ott talált majorsági eszközöket elvitték vagy összetörték. Pannonh. ltár. Caps. 7. lit. N. Bácsmegyei Péter Hédervári Ferenc ásványi és medvei részirtokán „officialis et factor“ volt. U. o. Cap. 10. lit. K. Egregius Sixtus, provisor curiae et castri jauriensis ac officialis et factor Reverendissimi domini Francisci Eccl. Jaur. stb.; 1550-ben nemes Nyikái Mihály deák volt a pannonthalmi vár factora és officialisa, majd János deák (litteratus) lett a factor és officialis seu provisor. (Gy. kápt. felvall. jegyzőkönyv. 145. 202. l.)

⁴⁾ F. C. D. V. vol. 1. p. 197. III. vol. 1. p. 84. és VII. vol. 4. p. 77.

(XIV. sz). Aa 1495-ki adólajstrom szerint 17,¹⁾ az 1518 ki szerint már csak három portája volt. Különben Megyer is a káptalan földesuri hatósága alá tartozott, mert taksát fizetett a káptalannak (1507).²⁾ Kis-Baráti egykoron Hédervári birtok volt s így valószínű, hogy ez alapítványi birtok a turóci prépostsághoz tartozó Kis-Megyer (mely csak 1535-ben jutott csere fejében a pannonh. főapátság birtokába) és Kis-Baráti közt feküdt s részben a győri határ déli vonalát képezte.

9) Z a b a d y, azelőtt S z t - M i h á l y,³⁾ a XVII. század óta S z a b a d h e g y, a XVI. század elején a győri püspökség birtokához tartozó szőlőhegy vala.⁴⁾

Háztelkek. Bonfin Győr városát földművelő jellegűnek írja;⁵⁾ ehhez képest természetes, hogy háztelkei kivált a külvárosban nagyok s gazdasági épületekkel és kertekkel (innét Kertesszer) valóan összekapcsolva. A házak a gyakori tűzvészek alatt földig égnek, tehát jobbadán vesszőfonadék- és fából építvék. H. Mátyás 1489-ben Győr városának azon polgárait és lakosait, kiknek házai nem rég — a város legnagyobb részének porrá égése alkalmával a lángok martalékaivá lettek — 6 évre mindennemű kir. adó alól felmenti.⁶⁾ A város, mely az 1529, 1532 és 1538-ki években ismételve leégett, ez építkezési jellegét megtartotta a XVI. század egész első felében; a szűk területre zsufolt lakosság rendetlen és szűk utcákban építi föl sövény- vagy faházait. Ludány kanonok házának fele pl. fából épült s sárral volt bekenve, s csak a másik fele volt kőből. A ház új birtokosa Zabó János kápt. jobbágy 1548-ban a háznak fából épült részét a féludvarral együtt 32 frtért adja el.⁷⁾

A káptalani felvallási jegyzőkönyvek szerint, (melyek 1535 óta rendszeren vezettettek) legtöbb kőházat a Szt-István-templom (a

¹⁾ Bécsi udv. könyvtár Codd. hist. prof. 3418. sz. Regestrum omnium proventuum regalium 1494—1495.

²⁾ Ewdwy János pap Megyerről $\frac{1}{2}$ forint taksa után 1507-ben 1 frtot szolgáltat be a káptalannak. Gy. kápt. számadók. I. köt. 183—201 l.

³⁾ Pannonh. ltár caps. 32, lit. U.

⁴⁾ Kalmár János, győri lakos, a püspök birtokához tartozó Zabady szőlőhegyen fekvő szőlőjét elcseréli a Kertesszeren (de platea Kerthezzer S. Adalberti eccl. collegiatae jaur.) lakó Gyakó Balázs szőlőjével; Soós János özvegye a Zabady szőlőhegyen vagyis püspöki birtokon fekvő szőlőjét eladja 10 frtért 1536-ban. Gy. kápt. felvall. jegyzők. I. köt. 15, 18 ll.

⁵⁾ Dec. I. l. I. p. 19.

⁶⁾ Gf. Teleky J. A Hunyadiak kora. XII. köt. 794. sz. okl.

⁷⁾ Gy. kápt. felvall. jegyzők. I. köt. 98. l.

mai megyeház helyén) környékén találunk. Ez lehetett tehát ez idő szerint Győr legszebb és leggazdagabb része.

Hogy egyébiránt ezen kőépületek is jobbadán csak kisszerűek valának, arról az eladási árak is eléggé tanuskodnak; habár itt nem szabad felednünk, hogy az akkori magyar pénz értéke legalább is tizenkétszeresen felülmulta a pénz mai értékét¹⁾ s hogy az egyes házakhoz tartozó szántóföld, rét, kert és haszonvételek mennyisége, majd a ház kül- vagy belvárosi (a falak mögött) fekvése, mindaz módosító ag hatott a háztelkek árára. Balázs Kalmár 1539-ben 27 frtért, egy másik pedig 16 frtért adja el házát; mindkettő a Szt. István utcában feküdt s faház lehetett. 1563-ban a Szt. István-utcában fekvő házak s hozzájuk tartozó telkek ára 40—240 forint között váltakozik²⁾

Piacok és utcák. Úgy a Királyföld- mint Káptalan-Győrnek már a vegyesházi királyok alatt is megvolt a maga külön piaca; az a körülmény, hogy a királyi birtokterület utóbb a püspök birtokába jutott, mitsem változtatott e szokáson.

A szombatpiac; Vince Istvánnak özvegye a „zombathpyac“-utcában fekvő kőházat, mely káptalani területen fekszik, Zewcz Istvánnak adományozza (1538). A házzal nyugatról a város-utca (vicus civitatis), északról az említett szombatpiac, keletről Lakatgyártó Miklós s délről Zewcz Jakab háza határos.³⁾ Az utcának csak egy része volt a káptalané; alsó része püspöki birtok volt. Pápai Tamás a szombatpiac káptalani részében fekvő házát elcsereéli (1539) az ugyanazon utcában fekvő, de a püspök birtok-részához tartozó Mészáros Máté házával.⁴⁾ Zabó Péter gy. polgár a zombathpyac-utcában fekvő háztelkét, melynek délről a Szent-Dommonkos egyház felé vezető utca, nyugatról a zombathpyac-utca, északról Debreceny István és keletről Wargha István voltak szomszédjai, az épülettel, kerttel s udvarral együtt eladja (1539) Zabó Györgynek 10 magy. frtért. Ugyanazon évben a fentemlített Debreceny István örökösei a szombatpiaci házat eladják 8 frtért.⁵⁾ E szombatpiac máskép szombathpyac-utca Káptalan-Győrből (nyugati feléről) a Királyföldre vezető hosszú és széles,

¹⁾ Amerika felfedezésének hatása vagyis az arany és ezüst pénz nagy mérvű szaporodása s vele a pénz értékének csökkenése nálunk csak a XVI. század közepe óta jelentkezik.

²⁾ Gy. kápt. felvall. jegyzők. I. köt. 55, 56. l. II. köt. 268. l.

³⁾ Gy. kápt. felv. jegy. I. köt. 22. l. 1538.

⁴⁾ U. o. 30. l.

⁵⁾ U. o. I. köt. 29, 36 ll.

de görbe irányu utca volt. V. István kiváltságlevele (1271) szerint a váraljai községben tartatni szokott szombati vásár vámja — mindig a főispánt illesse; a szombatpiacot tehát helytelenül keresnők a várban.¹⁾

Válószínű, hogy a b u z a - p i a c („Buza-piach“) szintén e szombatpiac részét képezte. Nyrew János 16 frtért eladja (1552) házát, mely a buzapiacon feküdt.²⁾

Káptalan-Győr piaca vagyis a közönséges vásárp i a c a vár előtt feküdt; a Szt.-István-templomhoz vezető s róla nevezett utca is innen vette kezdetét.³⁾ A Szt.-István-templom pedig a XVI. századbéli térképek és tervrajzok szerint a mai megyeház helyén állott, következésképp Káptalan-Győr piaca körülbelül a mai Széchenyi-térre esik. E felfogást az 1567-kitelekszabályozás is igazolja.

A többször idézett kápt. felvallási jegyzőkönyvekben a XVI. század első feléből ugyan több utcának nevével találkozunk; ámde ezek fekvésirányára nézve csak kevés biztos tájékozási pontunk van. Az utcák a házfelvallásoknál sokszor csak „nyilvános“ vagy „közönséges“-utca név alatt említetnek s következetlenül jelöltetnek. A Káptalan-Győrtől délre eső vagy részben onnét kiinduló szombatpiac-, Szent-Domonkos-, Szent-Benedek- (a Szent-Péter-utcával), a királyföldi és kertesszeri-utcákról már föntebb emlékeztünk (l. Győr területrészeit). Magának Káptalan-Győrnek utcái közül a következőkről van tudomásunk:

A n a g y - u t c a ; Ujhely Antal a nagy-utcában fekvő kőházat, melynek nyugatról a Szent-István-templom, keletről Soós János, északról az utca közvetítésével Zabó Benedek a szomszédja, eladja 50 magyar forintért; ugyanott Erős Margit asszony egy kőházat elad 120 frtért.⁴⁾ E ponton úgy látszik két utca keresztezte egymást, t. i. a h o s s z u - u t c a , mely a Szent-István-templomtól nyugatra feküdt⁵⁾ s északi irányban — a Duna felé torkollott, míg a föntemlített S z t . - I s t v á n - u t c a a hosszu-utcát keresztezve — a piacra nyílt.

A p i a c vagy n a g y - p i a c - u t c a ; Horváth Fülöp özvegye piac-utcai kőházának felét a pincével és közös bejáróval Feyes

¹⁾ Győri főgym. értesítő. 1880/81. 100 l.

²⁾ Gy. kápt. felv. jegyzők. I. köt. 233. l.

³⁾ Liberum et forum commune in eadem civitate jauriensi ante castrum . . . in eadem platea sancti Stephani Prothomartyris . . . 1522. Pannonh. ltár. Caps. 10 lit. Z.

⁴⁾ Gy. kápt. felv. jegyzők. I. köt. 51, 52 l.

⁵⁾ U. o. II. köt. 268. l.

Benedeknek eladja (1539) 60 magy. ftért.¹⁾ Konrád bécsi kereskedő s Győrött letelepült polgár a nagy-piac-utcában fekvő s vétel útján szerzett kőházat a pincével, udvarral és kerttel együtt 85 ftért eladja (1539) Zabó Ferencnek. Barber János győri polgár özvegye a piac-utcában — a v á r f e l é — fekvő háztelkét a kerttel és udvarral együtt eladja 13 ftért.²⁾ E szerint a mai király-utca tájékán kelle feküdnie.

A Szt.-Erzsébet-utca. A káptalan a Szt.-Erzsébet-utcában reá szállott s a Szt.-Erzsébet-templommal átellenben fekvő házat eladja (1543) hat ftért.³⁾ Soós Mátyás győri lakos egy kőházat ad el nagyécsi Ambrus deáknak (1538), mely ház a v á r o s b a n fekvő⁴⁾ Szent-Erzsébet-kolostor nyugati falához volt építve. 1555-ben a győri káptalan ő nagyságának, Lentulus Márknak — a káptalan irányában szerzett érdemeiért egy házat adományoz, mely a Szt.-Erzsébet-kolostor utcájában fekiült; a káptalan egyuttal — Márk életfogytáig — felmenti a házat minden jobbágyteher alól. A kolostor, mely e k k o r o n (1555) m á r r o m j a i b a n h e v e r t, keletről szomszédos volt e házzal, nyugatról — egy utca közvetítésével — Kalmár András polgár volt a szomszédja.⁵⁾ A Stádel-ház vonalán (keletre) fekvő Szt.-Erzsébet-utcát tehát itt egy utca keresztezte, melynek nevét nem ismerjük (ma Ujkapu-utca).

A Szt.-Erzsébet utcának tehát az adatok alapján a városban, Káptalan-Győrben kelle feküdnie; mert a kolostor szomszédságában lakó jobbágyok (polgárok) gazdátlan telkeivel — földesuri joga alapján — a káptalan rendelkezik. A város fogalmát nem terjeszthetjük ki a későbbi Ujváros elején esetleg fennállott néhány házra. Ujváros alakulásáról föntebb volt szó; ha tehát az újabb telepedések útján alakult Ujfalun (1548) kívül a régibb keletkezésű Szt.-Erzsébet-utca is itt fekiült volna, úgy e terület, mely viz által van Káptalan-Győrtől elválasztva, bizonyára legalább is oly külön részét képezte volna Káptalan-Győrnek, mint ahogy képezte a viz által el nem különített Szent-Benedek-utca. És ez esetben kétségtelen, hogy adórovás alá eső jobbágylakóit az 1518-ki adórovó saját utcájok neve alatt veszi föl és igtatja vala be őket a porták lajstromába, a minthogy az a Szt-Benedek-utcával meg is történt.

¹⁾ Gy. kápt. felv. jegyzők. I. köt. 37. l.

²⁾ U. o. I. köt. 34. 29 l.

³⁾ U. o. I. köt. 78. l.

⁴⁾ in ipsa civitate nostra penes claustrum sanctae Elizabeth ad parietes muri ipsius claustrum a parte occidentali fundatae . . . U. o. I. köt. 22. l.

⁵⁾ U. o. II. köt. 26. l.

Ámde ennek semmi nyoma, következésképp a Szent-Erzsébet-utcát nem is kereshetjük a későbbi Ujváros elején, hol akkoron a kórházon kívül legfőlebb néhány ház (korcsmák) állhatott. (l. alább a Szent-Erzsébet-templomot).

A Duna-utca, melyben (1539) Kochy Péter háza említették.¹⁾

A vár aljai házsor. Barber Gál győri polgár a vár előtt (in acie castri) fekvő kőházát a borpincével és udvarral együtt Sydo Imre győri polgárnak eladja (1540) 150 forintért.²⁾

A Rába-utca. A győri káptalan a Rába-utcában, a várral átellenben a Rábahíd felé — egy 15 év óta üresen s épület nélkül álló telkét, melylyel keletről a Szent-Demeter oltárának háza, délről Thóth János polgár, nyugatról — az utca közvetítésével Pápay Pál mester szomszédos, 20 frtért eladja (1543) Welyke Márknak, a szentadalberti prépostnak.³⁾ A vártól a mai karmelita-téren át délnek vonuló utca vala.

Teljesen ismeretlen fekvésű utcák :

A w a r g a-utca; Warga Dózsa Pinnyédről a Warga-utcában fekvő házát 9 frtért eladja (1540) Wargha Mártonnak. Ugyanezen utca német h-utcá-nak is neveztetik; lakói egyébiránt magyarok, miként az a felvallásokból is kitűnik. Pl. Zany Péter varga eladja házát Lukács kanonoknak 36 frtért.⁴⁾ Egy részök valószínűleg a magyar, más részök pedig a német vargaságot (timárságot) tűzte s innét az elnevezés ingatagsága.

A G y e w k e- vagy G y e k e-utca; László lakatgyártónak a törökök által lerombolt kőháza a Gyeke-utcában — Fazék György háza mellett állott; 1535-ben a hozzátartozó udvar-, kert- s földekkel együtt eladja 100 m. ftért.⁵⁾

A k o c h y-utca; Vitus Kovács, minthogy a kochy-utcában fekvő háza porrá égett, az üres házhelyet 15 m. ftért eladja (1536) Kayary Albertnek. A telek szomszédja Zekeres Benedek s úgy látszik kocsisok (fuvarosok) és szekeresek lakták; a kocsist régente kocsinak nevezték.⁶⁾

Az u j-utca (Wywtza); 1507-ben Mihály orvos megveszi

¹⁾ Gy. kápt. felv. jegyzők, I. köt. 26. l.

²⁾ U. o. I. köt. 54. l.

³⁾ U. o. I. köt. 77. l.

⁴⁾ U. o. I. köt. 29, 30. l.

⁵⁾ U. o. I. köt. 9. l.

⁶⁾ U. o. I. köt. 16. l.

néhai Horuath Mihály kórházát 60 ftért; de megöletvén — az új-utcában fekvő házat egy kanonok, Győri Jakab mester vette át ugyanazon áron.¹⁾ 1539-ben Ravazdy Péter özvegye az utcában fekvő háztelkét eladja 4 ftért.²⁾

A halottak utcája, mely 1534-ben már teljesen el volt pusztulva. A temetőhöz vezető utca lehetett.³⁾

Templomok, kápolnák és kolostorok. A győri kápt. számadó könyvé⁴⁾ a Győrött fennállott templomokat és kápolnákat következőleg sorolja elő: a Szt.-Erzsébet másképp kolostor-egyház, Szt.-István vértanu temploma s a Bold. szűzről nevezett székesegyház; a külvárosban: Szt.-Lázár kápolnája, Szt.-Adalbert és Szt.-Benedek egyháza. Egyéb okleveles adatainkból azonban kitűnik, hogy e közlés hiányos s feljegyzője csakis a káptalan területén fennállott templomok elsorolására akart szorítkozni s a Szt.-Adalbert-templomot is csak annyiban látta jónak felemlíteni, amennyiben prépostja a káptalan tagjai közé tartozott. A pozsonyi káptalan levéltárában őrzött s a győri egyházakra vonatkozó XVI. századbeli kézirat⁵⁾ némely adatai ugyan nagyon kétes természetűek, a templomok számára vonatkozólag azonban mégis megerősíti egyéb forrásokból merített adatainkat. E kézirat szerint első templom volt, mely a Szt.-Adalbert-egyház temetőjében állott s Szt.-Abrahám kápolnájának neveztetik; a székesegyházat Szt.-István alapította. Három plebánia-templomot említ, u. m.: Szt.-István vértanu, Szt.-Benedek és Szt.-Adalbert egyházait. Említi azonfelül a domonkosiak és ferenc rendiek egyházát, továbbá a városon kívül fekvő kórházat s templomot. A városon kívül — ugymond a kézirat — több templom romjai láthatók, melyeket állítólag a tatárok romboltak össze. Lássuk e templomokat egyenkint.

1) A székesegyház eredetileg átmeneti román-csúcsíves ízlésben épült; hajója a XVII. század közepéig a jelenleginél jóval magasabb vala. Midőn Lamberg Kristóf várkapitány Bécsbe vonult vissza a török elől s Győrt felgyújtotta, a vár- és várossal együtt a székesegyház is leégett. Bakics Pál a székesegyház és Szt.-István-templom harangjaiból Pozsonyban ágyukat öntetett. Mindamellet a

¹⁾ Gy. kápt. számadók. I. köt. 183, 186. II.

²⁾ Gy. kápt. felv. jegyzők. I. köt. 27. I.

³⁾ Győri tört. s rég. füz. IV. köt. 92. I.

⁴⁾ II. köt. (1528–1543) I. I.

⁵⁾ M. Sion I. köt. 793. I. Czech ez iratot 1538-ból keltezettnek mondja. Cz. a m. t. akad. kéziratárában VII. köt. a) 6. sz.

Dóczy Orbán püspök (1483—1486) által megújított székesegyház¹⁾ valamint a hozzácsatolt Szt. Háromság- és Szt. Ferenc-kápolnák a XVI. század viszontagságai dacára — híven megőrizték egykori fényök emlékeit. Pygius utleirő 1570 körül még magasztalólag emlékezik a székesegyházról.²⁾ Aginelli térképe amint a püspöki palota, úgy a székesegyház fekvését sem tünteti fel elég híven. A rajz e pontja csak annyiban felel meg a valónak, amennyiben ez épületcsoport nagyszerű alakjával valóban kiválik s méltán emelkedik Győr egyéb épületei fölé.

E térképen úgy tetszik, mintha a székesegyház összefüggésben volna a püspöki palotával s ennek tornya egyuttal a templom tornya volt volna; pedig helytelenül. A székesegyház eredetileg két-torony volt s a sekrestye nyugati oldalán és a földélt alatt ma-iglan fölismérhető a két tornyos eredeti tervezet.³⁾ E tornyoknak azonban semmi nyomát sem találjuk az általunk ismert legrégibb metszeteken. Valószínű, hogy az 1529-ki tűzvész okozta pusztulás-kor rombadőlt tornyok anyagát várépítkezési célokra használták föl. A püspöki palota és tornyának, valamint a székesegyház fekvésirányát s külalakját leghívebben tünteti fel a 3) sz. melléklet (l. az Aginelli-féle térképen), mely 1590—1610 között készült s a dunai oldalról tünteti föl Győrt. E metszet egyébiránt szintén hibás, amennyiben a templomot megfordítva ábrázolja, a Duna-kaput igen közel helyezi a templomhoz s a sokorói hegyek fekvése sem felel meg a valónak⁴⁾ (a távolban Pannonhalom látható).

¹⁾ Basilicam Urbanus Pontifex Matthiae regis Apochrysarius non parvis aedificiis et apparatus excoluit. Bonfin. Dec. I. lib. I. p. 19.

²⁾ Castri reliquiae antiquae et cippi sepulchrales cum sculpturis et imaginibus togatis templi parietibus inserti demonstrant urbis vetustatem . . . . . Braunii Civitates v. Urbium praecipuarum mundi etc. T. V. p. 290. 1598. Hercules Prodicus seu Principis juventutis vita et peregrinatio Per Stephanum Vinandum Pighium. Nova edit. Coloniae MDCIX.

³⁾ Ipolyi Ar. Hazai egyházi művészet. Religio 1860. 41. sz.

⁴⁾ Kétségkívül az ily fekvésirány és méretek dolgában hibás rajzokban kell keresnünk azon téves nézetek eredét, minőkkel a székesegyházra vonatkozólag a „Typographia M. Hungariae“ című munkában is találkozunk (. . . complures eam (Basilicam) írja többek közt (p. 148), quae nunc visitur, solummodo, dimidium habere primae ajunt; hanc vero usque ad arcem protensam fuisse, duobusque turribus instructam, in quarum medio (ut detecta fundamenta probant) hodierna turris consistat. Non est animus aut amplissimae sacrae aedificii detrudere, aut tam luculentis rationibus nixam sententiam infirmare. Majora saepe unus dies perdidit et sacerrimam hanc aedem novimus jam Armentarii, jam annonariae domus vicem obisse, atque adeo, dum post recupe-

Az 1567-ki telekkönyv szerint a székesegyház oldalán néhány istálló állott, melyek még III. Frigyes német császár uralma idejéből maradtak fenn, s melyeket tűzveszélyes voltuk miatt a telekkönyv lerombolandókul jelöl ki.¹⁾

A székesegyházzal majdnem átellenben épült a maiglan fennálló Dóczy-kápolna, mely a győri püspökök házi kápolnája s a palota kiegészítő részét képezi. A kápolna egyik külső támasztó falán olvasható felirat szerint 1487-ben, tehát Nagylüchei Dócy Orbán p. idejében készült; csúcsíves izlésben épült s a püspökvár tornyára támaszkodik.

2) A Szt.-István vértanuról nevezett városi plébánia-templom, — mint már említők — Káptalan-Győr közepe táján, a mai megyeház-terem és udvar helyén állott. 1495-ben Mátyás „plebanus sti. Stephani prothomartyris de Jaurino“ 2 ft. cathedraicumot fizet a káptalannak; 1550-ben Kalmanchehi Pál volt plébánosa. Az 1567-ki szabályozási²⁾ tervrajzon a templom keleti oldalán — a szentélyhez alkalmazott félkör látható, mi annak román jellegére vall; 1567-ben egyébiránt már roskatag állapotban vala. A telekkönyv szerint hosszúsága 13° és szélessége csak 3¹/₂^o, tehát kisebbszerű templom vala. Az Aginelli-féle térkép nagyon közel helyezi a bástyafalakhoz; a 3. sz. melléklet azonban híven ábrázolja fekvéshelyét. Az 1567-ki telekkönyv egy kápolnáról (Kirchlein) is teszen említést, mely a Szt.-István-templom közelében feküdt. A tervrajzban nincs feltüntetve; 1567-ben puskapor-raktárul használták s az utcaszabályozás érdekében területéből néhány lábnyit elvettek. Valószínű, hogy a templommal egykoru s eredetileg temetői kápolna vala.

3) A szentadalberti prépostság- s egyuttal plébánia-egyházról nincsenek részletes adataink; a hagyomány szerint a mai kalvária helyén állt s 1536-ban még fennállott.³⁾ Utóbb ez is a többi külvárosi egyházak sorsára jutott s elpusztult.

---

ratam arcem nitratus pulvis cum non modico supellectili bellico in anteriore illius parte asservaretur, fulmine ictam magnam in partem in auras assillisse et dissillisse . . .

¹⁾ Hunyadi János s az orsz. rendei Frigyes császárt elkövetett visszaélései miatt bevádolják Jenő pápánál (1446) . . . anno, quod molestius referimus, nova imponi onera, novaque fortalitia erigi apud Ecclesiarum et praecipue Cathedralis Jauriensis latera equis et iumentis stabula, choreasque et detestanda commercia institui et fovere patitur . . . Johannis de Zredna epistolae XXIII. l. Schwandtner: Script. R. Hung. T. II. p. 38. 1746.

²⁾ A telekkönyvi másolatban; gy. városi ltár.

³⁾ Gy. kápt felvall. jegyzők. I, köt. 15. l.

A győri hivek vallásos érzelme a mult század elején (1714) ismét az áhítat- és bünbánatnak szentelte föl e tért, midőn közadakozás útján kalváriát alapított ama helyen, mely az egész XVII. század folyamán át kivégzési helyül szolgált.

4) A Szent-Benedek-egyház; 1504-ben Demeter, 1523-ban Meszlényi Pál vala a község lelkésze.¹⁾ A templom 1583-ban már romjaiban hevert; a község ez évben a templomnak Csanakon fekvő s elpusztított szőlejét 10 évre bérbe adta.²⁾

5) A szent-domonkos-rendiek Szt.-Domonkosról nevezett temploma és kolostora a hosonnevű utcában feküdt. A XVI. században még élő hagyomány szerint³⁾ a Héderváriak alapítványa volt, következőleg a Szt.-Domonkos-utca déli felében (vásártér) kelle feküdnie, mert ez tartozott a Héderváriak birtokához. A szombat-piacnál (18. l.) olvasható idézet is megerősíti e felfogást. A Gosztonyi János püspök által a győri szabó, szücs és posztómetező legények részére kiadott (1523) céhkiváltság szerint⁴⁾ ezek a domonkosrendiek templomát (Szt.-Lőrincz-oltár) választották egyleti templomjukul. 1536-ban István, gy. domonkosrendi perjel — főleg a kolostor és templom megújítása céljából 8 ftért eladja a templom szőlejét, mely Nyulon, a Gerha hegyen feküdt.⁵⁾ Ez és a pozsonyi kézirat képezik az utolsó adatot, mely a győri domonkosiakról emlékezik; kolostoruk, templomuk romba dől s ezzel együtt a rend is nyomtalanul tűnik el Győrváros területéről.

6) A szent-ferencrendiek kolostora és Szt.-Erzsébetről nevezett egyháza a gy. ferencrendiek mult századbeli naplója szerint⁶⁾ az Ujváros elején feküdt volna.⁷⁾ Ez azonban határozottan téves vélemény, mely csakis a Győrött 1550. óta beállott nagymérvű átalakulások következtében verhetett gyökeret. Győr az 1529, 1532, 1538 és 1566-ki nagy tűzvészek és a városnak erősséggé alakítása következtében mondhatni ujjaépült. A romjaikban heverő épületek anyagát az új építkezésekhez használták föl, úgy, hogy a régenté fennállott nevezetesebb épületek is nyomtalanul enyésznek el s legfőlebb a nép ajkán élő hagyomány őrizhette volna meg azok helyrajzi emlékét. Ámde a hagyomány

¹⁾ Gy. kápt. számadók. I. köt. 124, 63. l.

²⁾ Czech. VIII. köt. 10. sz. a m. t. Akad. kézirat.

³⁾ Czech id. iratai VII. köt. a) 6.

⁴⁾ Gy. kápt. ltár. Cimel. VII. nr. 384.

⁵⁾ Gy. kápt. felvall. jegyzők. I. köt.

⁶⁾ L. a budapesti ferenciek könyvtárában.

⁷⁾ E nézetben van Piry Cirjék is. A szentferenciek győri zárdája. Egyházi Lapok I. 1867. 230. l.

is sokszor téves; téves lehetett különösen Győrött, hol a város ujjaalakulásával a város lakossága is mondhatni két emberöltő alatt teljesen megújult; legalább a telek- és a felvallási jegyzőkönyvek erről tanuskodnak. E viharos időkben egy-egy ház sokszor alig néhány év leforgása alatt 4—5 urat is cserél, s ezzel a lakosság örökös költözése és hullámozása is arányban állott.

A győri szentferenciek Szt.-Erzsébet kolostora, mely a hasonló nevű utcában feküdt, mint föntebb említők, már 1555-ben romjaiban hevert.¹⁾ Schlichter úr (építőmester) a Stadel-féle gépgyár déli szomszédságában pinceásás közben (1840) téglából épült oszlopra bukkant, melyen még a felszentelési emlék, — a kereszt is látható volt.²⁾ Nem fogunk tehát tévedni, ha a szentferenciek templomát és kolostorát e helyütt keressük; minthogy épen a közép- és szentdombi-bástyák vonalába esett, az épületanyagot részben felhasználták, részben pedig a bástyafalak feltöltésekor betemették. És így eltűnt nyomtalanul, míg a néphagyomány tán az Ujváros elején álló körházi templom romjaiban kereste a Szt.-Erzsébet-templom maradványait.

E néphit kapcsolatban a XIII. századbeli okleveles emlékekkel, melyek Győr külvárosába helyezték a kolostort, az 1614-ben újra megtelepült szentferencieket is megerősíték azon véleményben, hogy hajdani kolostoruk helyét az Ujvárosban kell keresniök, és pedig annál is inkább, mert az idő szerint Ujváros vala Győrnek egyetlen külvárosa. A régibb fejleményeket alig ismerték, s így nem is kereshették máshol. Ámde e felfogás ellen, mint kimutattuk, vilá-

¹⁾ Gy. kápt. felv. j. I. köt. 26. l.

²⁾ Hogy e helyütt templom állott, arról Román karmelita atya is emlékezik, midőn a bástyák 1820-ban megkezdett lebontását érinti. A lebontás megbízható szemtanuk elbeszélése szerint a mai Stadel-ház és szomszédja mögött vette kezdetét, hol a bástyafal földtöltése alatt (az Ujkapu-utca házsora mögött) egy régi templom romjaira bukkantak. „Operarii itaque in illo spatio, quod in demolitione murorum pro speciosa Porta aedificanda devenerunt ad ruinas cuiusdam Ecclesiae et profundius fodientes conspexerunt duo frusta duarum confractarum columnarum, in quarum prima verticaliter consistente vividis adhuc coloribus Signatura consecratae Ecclesiae videbatur, in altera autem remotiore nuce Circulus Stylo in muro ductus apparebat, Turris quoque cum prostante quadam lateris parte, et interna vacuitate et fundamento reperta fuit, tegulae dejecti forniciis inverso quidem ordine prostantes numerari potuerunt et acuto iudicio peritissimi Murariorum Magistri haud fallibile existentis quondam Ecclesiae esse Argumentum.“ A szomszédok már ekkor emlegeték a pincékben látható erős alapfalakat, de csekély nézetünk szerint alaptalan vélemény, hogy e romok a domonkosrendiek temploma- és kolostorának romjai voltak volna. V. ö. Supplementum ad Syllabum Praesulum Jaur. ab. A. R. O. Romano Jaur. 1822. p. 53.

gos adatok szólnak, s Győr összes régibb s újabb fejlődésmenete is a mi nézetünket támogatja. A XIII. század második felében, midőn a győri szentferenciek őrkolostora (custodia) megépült (1250 körül), a vár (káptalandomb) képezte voltaképen a várost; V. István a királyföldről ide telepítette be (1271) a lakosokat. A vár alján elterülő Káptalan-Győrt tehát amazzal szemben méltán lehetne külvárosnak tekinteni. Káptalan-Győr csak idővel, midőn a Királyföld is újra benépesült, fejlődött annyira, hogy a városi jelleg leginkább az ő nevéhez és területéhez fűződött (Egyébiránt l. a Szt.-Erzsébet-utcát).

7) A Szt.-Katalinról nevezett kórház és templom, mely a többször idézett 1519-ki oklevél szerint a Rábahidon kívül, vagyis a mai Ujváros elején feküdt.¹⁾ 1520-ban a káptalan 3 $\frac{1}{2}$ ft. 27 drt. ad a kórház épületének tatarozására.²⁾

8) A Szent-Lázár-kápolna. Kys Miklós, a kápolna plébánosa (plebanus sct. Lazari Jauriensis), 1512-ben 2 ft. censust fizet a káptalannak.³⁾ A kápt. számadó könyv — mint főntebb említők — a külvárosba helyezi a kápolnát.⁴⁾ Az idézett 1538-ki pozsonyi okirat a kápolnáról és a szentjánosrendiek templomáról nem emlékezik; de azt határozottan kimondja, hogy a városon kívül még vannak romokban heverő templomok s így e két utóbbit is kétségkívül azok között kell keresnünk. (L. az alanti idézetet) Szt.-Lázár nevű oltár vagy kápolna a székesegyházban vagy a várban nem létezett.⁵⁾

9) A szentjánosrendi lovagok egyháza a Királyföld alsó részében — Kis-Baráti felé feküdt.

Ráth Károly⁶⁾ még Remete-Szt-Pál-templomát is említi, mely-

¹⁾ . . . quod . . . tam dominus Johannes episcopus, quam sui successor . . . sabbatiales proventus eiusdem molendini a primis vesperis Sabbati ad finem summae missae diei dominicae proveniens hospitalo ecclesiae sanctae Catharinae extra dictum pontem Jauriensem (mely a vár közelében állott) fundatae et per consequens eius rectori pro tempore existenti dare et persolvere debeant et teneantur. Gy. k. ltár. Cimelioth.

²⁾ Gy. kápt. számadók. I. köt. 509. 511. ll.

³⁾ U. o. I. köt. 313, 319. ll.

⁴⁾ Egy 1550-ki oklevél ellenben a várba látszik helyezni a kápolnát, amennyiben Échy Bálint kiközösítésénél Paly Gellért (Gerardus de Paly, presbyter Sti. Lazari de Castro) mint a várban fekvő Szent-Lázár-kápolna lelkésze említették. (Czech. id. h. IV. köt. III. sz. 29). Azonban valószínűbb, hogy az idézett oklevél csak azt akarja jelezni, hogy a már romba dőlő kápolna áldozára 1550-ben a várban lakott.

⁵⁾ A győri főtemplom oltárai. M. Sion 1865. 635. l.

⁶⁾ Győri Közl. 1864. 89. sz.

nek azonban semmiféle okleveles nyomára sem akadunk. Hihető, hogy Ráth ez adaléka — miként egyáltalán a győri templomokra vonatkozó egyéb áltítása — téves felfogáson alapszik. A győri telekkönyvekből nyilván kitétnik, hogy a mai „fehér-bárány“ vendéglő is csak a XVII. század második felében jutott a pálosok birtokába; közönséges szállóházuk vala s nem kolostor. Rupp Jakab¹⁾ egy Szent-Jakabról címzett templomról is emlékezik, mely a városon kívül feküdt volna. Ez alatt a lébényi „Szent-Jakab-templomot“ kell értenünk, mely 1638 óta a jézustársaságiak birtokában vala, míg a Ráth által említett Szent-Pál templom az elsorolt templomok egyikében fennálló oltár lehetett.

Az említettük templomok, kápolnák és kolostorok a XVI. század folyamában részint elpusztultak, részint eredeti rendeltetésüktől eltérő célokra fordítottak. Amióta Fehérvár török kézre jutott (1543) s Káptalan-Győr erősítése ténynye vált, a védtelen külvárosok lakossága is elköltözik; a romokban heverő templomok épületanyagát erősítésekre s egyéb építkezésekre fordítják²⁾ elanyyira, hogy jelenleg még alapfalaikat is hasztalan keresnők.

Egyéb kiválóbb épületek. A városház. Győr-város közönsége 1552-ben arról értesíti I. Ferdinand királyt, hogy közügyeik elintézésére, a város szükségleteinek megfelelő különféle élelmi szerek tartására és esetleg elárusítására — más városok módjára — ők is városházat építettek magoknak; ez érdemben kikéri a király védelmét. Erre I. Ferdinand oda utasítja Kynsperg Honor várkapitányt, hogy a polgárságot a városháznak illetően célokra való felhasználásában ne gátolja.³⁾ És minthogy ez idő szerint Győrről sok ház romjaiban hevert s elhagyatva állott, a káptalan ezek ujjaépítése céljából 1562-ben egy romba dőlt piaci kőházat engedte át a városnak; e ház szomszédja keletről Kalmár Balázs káptalani jobbágy és polgár, nyugatról pedig a székesegyház Szent-Háromság-kápolnájának háza. Az átengedés 12 évre történik oly föltétel alatt, hogy a város a házat felépíti s tetszése szerint bormérésre, bérlekásokra stb. felhasználhatja; 12 év múlva azonban a ház vissza-

¹⁾ Magyarország helyrajzi története I. köt. másod. fele 439. l.

²⁾ Unam Ecclesiam, qua est sita ultra aliam antehac destructam penes vineas (Szabadhegy) praedictus pauschreiber faciat destruere et lapides istos atque etiam alios hinc in antiquorum aedificiorum fundamentis iacentes ad Jaurinum adducere et conveyi. . . I. Ferdinandnak a győri vár építésére vonatkozólag adott utasításai között. Bécsi kamarai ltár 1554. dec. fasc. Ugy látszik az itt említett templomok alatt Szent-Lázár- és Ker.-Szent-János templomát kell értenünk.

³⁾ Czech. id. h. oklevélgyűjt. XVI. sz.

száll a káptalanra s csak egy része fog a pincével együtt a városhoz tartozni.¹⁾ A káptalan azonban ezt utóbb (1570) a városnak egy másik épületéért, melyet a káptalan iskolául rendezett be, véglegesen elcserélte. Ez épület valószínűleg a mai városház balszárnyát képezte, melyről azonban az 1567-ki telekkönyv legalább e cimen nem emlékezik, de az 1617-ki telekkönyv már fel-
említi.

A régi káptalani iskola és az olvasó kanonok lakása a székesegyház déli szomszédságában feküdt; a főkapitányok 1566 óta élésházi célokra foglalták le s sütőhelyiséggé alakították át. A káptalan tehát ehelyett a városban nyitott iskolát, melyet az 1567-ki telekkönyv a szövegben (alsó-közép-utca) polgári iskolának, s hátul a névmutatóban pedig magyar iskolának nevez.

A káptalan fürdőháza, melyet a káptalan majd maga kezelt, majd bérbe adott. 1505-ben Mihály fürdős Szent-János napjától Szent-Mihályig hetenkint 25 drt, télen át pedig 100 -dénárt fizet hetibérül.²⁾ 1514-ben a káptalan hat fürdő-kádat vesz a fürdőházhoz 2 ft. 40 dénárért; 1515-ben ismét Mihály borbély veszi bérbe évi 12 frtéért, azon kikötéssel, hogy a két káptalani jövedelemkezelő (divisor-kanonok) cselédjeikkel együtt dijtalanul fürdhetnek.³⁾

A káptalan nagy vendégfogadója annyiban nevezetes, hogy Győr a XVI. században (1543 óta) mintegy általa lesz a nyugati kultúra végpontjává, amennyiben Busbeque, I. Ferdinand követé, konstantinápolyi útjában Győrtől kezdve az ország hosszában nem talált fogadót.⁴⁾ A káptalan 1522-ben Kristóf bécsi asztalosnak 6 frtot fizet azon ablakrájáért, melyeket vörös fenyőből készített a fogadó számára; maga a faanyag 11 frt. 40 drba került. Ugyanezen Kristóf másutt ablakgyártónak is nevezetik s az üvegablakokért 48 frtot kap a káptalantól, mely azonfelül fatáblákat is készíttetett az ablakokra.⁵⁾ 1524-ben György és Pál nevű győri fazékgyártónak 3 frtot fizet azon kályhákért, melyeket két szobában raktak. A vendéglő padlózatául téglát használtak; négy kőmíves 4 nap alatt 515 négyszögű téglát rakott le s összesen 2 frt 16 és fél dénárt kapnak munkadíjúl.⁶⁾ Sem a fürdő,

¹⁾ Gy. kápt. felvall. jegyzők. II. köt. 192. l.

²⁾ Gy. kápt. számadók. I. k. 135. l.

³⁾ U. o. I. köt. 332, 336. ll.

⁴⁾ Busbequii Epistolae, 1633. Elzevir-féle kiadás 27—29 l. Horváth Mihály: Az ipar s keresk. tört. III. k. 112. l. L. Kisebb Munk.

⁵⁾ Gy. kápt. számadók. I. köt. 579, 588 ll.

⁶⁾ U. o. 641. l.

sem e vendégfogadó fekvését nem ismerjük. A püspökváron kívül egyedül a kápt. jegyző lakása az, melyről bizton tudjuk, hogy 1567-ben már fennállott, s melyet (a székesegyházzal szemközt) Győr 1567. évi alaprajza is feltüntet.

Győr-vár és város ideiglenes erősítése. Győr-vár alatt a középkorban a mai püspökvár és a káptalandomb területét értették; magának a városnak (t. i. a szorosabb értelemben vett Káptalan-Győrnek) nem voltak bástyafalai vagy egyéb erősítései. Czech, Karvasy és Ráth Károly szerint a város erős falakkal volt körülvéve, melyeken köröskörül 7 igen őszertű, körülbelől háromszögletes s mintegy 300 embert magába fogadó óriási torony állott volna,¹⁾ de ezen állításukat nem képesek alaposan indokolni.

Ráth ugyan hivatkozik Gévyra, mint aki azt írja,²⁾ hogy I. Ferdinandot, midőn 1527-ben (aug. 7.) Győr-városba bevonult, a káptalanbeliek a város kapujánál ünnepélyesen fogadták, ahonnét selyem-menyezet alatt kísérték föl a várba. Itt a székesegyházban szent-misést hallgatott, majd 150 embert őrségül hagyván — még aznap Komáromba indult. Kétségtelen, hogy a „városkapu“ kifejezés szülte ama bizvást tévesnek tekinthető állítást; mert ez időben a várból a városba vezető kaput nevezték a város kapujának.³⁾ Kutfőink sehol egy árva szóval sem emlékeznek Győr-város, régebbi, akár ép, akár rozzant állapotban létező erősítéseiről. Sőt ellenkezőleg Boufin, egyes okleveleink s az I. Ferdinand alatt foganatosított erősítési tervezet előzményei mind arról tanuskodnak, hogy a város épen nem vala megerősítve s hogy Gévy idézett helye a vár déli kapujára vonatkozik.

Boufin⁴⁾ (1490) határozottan kimondja, hogy Miksa (a trónkövetelő) részéről a győriekeket is ostromlás veszélye fenyegeti; pedig a váron (praeter arcem) kívül nincsenek erősítései. A legrégebb s a legapróbb kiadásokra is kiterjeszkedő kápt. számadókönyvben (I. köt. 1495—1528) legcsekélyebb nyomát sem látjuk az olyas költségeknek, melyek Győr megerősítésére fordítottak volna; és e körülmény határozottan kizárja ama föltevést is, hogy tán a Jagellók gyászos emlékü kormányja alatt történt volna a város megerősítése.

A régi vár őrségének számáról, ellátásáról s a vár felszere-

¹⁾ Győrváros történelme 1594-ig. M. Akad. Ért. Phil. oszt. III. köt. 1862. 296. l.; R. K. Győrváros története, Győri Közl. 1864. 81. sz.

²⁾ Itinerar des Kaisers Ferdinand I. S. 19.

³⁾ Gy. kápt. felv. jegyzők. I. köt. 122. l.

⁴⁾ Dec. V. lib. I. p. 538. 1744. kiad.

lésének részleteiről e korbeli emlékeink mélyen hallgatnak. Egész biztossággal csak annyit tudunk, hogy a vár élén a püspöki udvarbíró (provisor, másképp tiszttartó (ma jószágkormányzó, ki egyuttal az őrség élésmestere volt) állott — két vagy három várnagygyal. Így 1522-ben Zelesthey a püspöki provisor, Szentiványi László a várnagy, Nehéz Balázs és Szakál Balázs alvárnagyok¹⁾; egyebekre nézve mély homály fedi Győr-vár multját, melyre legfőlebb analogiák segélyével deríthetünk némi világot. Ily analogiát szolgáltat pl. Veszprém várának s a püspöki udvarnak költségvetése, mely 1524-ből maradt reánk,²⁾ voltaképen azonban még a Beriszló Péter püspök kora óta fennálló állapotokat tükrözi vissza. E szerint a püspöki provisor ellátása és javadalmazása a püspök elhatározásától függ; e provisor kezeli a püspökség összes jövedelmét.

A püspök két várnagyot tartott (castellani), kik a kapuőrökkel folyton a kapunál laktak s régi szokás szerint fejenként évi 12 ftot kaptak. A várnagyok 12 lovast tartottak; ezek évi fizetése — egy lóra évi 10 ftot számítva = 120 frt; azonfelül minden lovas kapott évenként egy edény bort (15—16 akó) és 12 kereszt gabonát. Ruházatjuk a püspökkel történt előzetes megállapodás szerint járt ki számukra.

A várnagyok egyuttal gazdasági és közbiztonsági tiszviselők is valának; a várban lovakat és szolgákat nem volt szabad tartaniok, hanem csak künn a falvakban és gazdasági kerületjökben. Személyökre két apródjukkal együtt a provisor asztalánál kapták ellátásukat (ebéd és vacsora).

A várban éjjeli és nappali őrködésre 7 kapuőr állott készen, kik a régi szokás szerint fejenként 8 ft. fizetésben részesültek; magában a várban éjjeli és nappali őrködésre két belső őr vala alkalmazva; évi fizetésök fejenként 4 frt, két öltözet szürke posztóruha (de griseo) egy-egy ft. értékben, lábbeli annyi, amennyi szükséges, vagyis körülbelől szintén egy ft. értékű.

A várban szolgáló két sáfár (mercenarius) a velök történt megállapodás szerint évenként 10—10 ftot kap; azonfelül jár nekik egy felső ruha (tunica) szürke posztóból és egy szőrméből; továbbá lábbeli annyi, amennyi kell, és mindegyikök két inget is kap. E két sáfár mellett két gyerek segítkezik; ezek is ruhát és lábbelit kapnak évenként két frt. értékben. A várbeli sütők mindegyikének évenként két bőrből készült ing jár, egy előkötő, egy

¹⁾ Pannonhal. ltár. C. 9. lit. O.

²⁾ Bécsi cs. és kir. udvari ltár. I. fasc. 1523—1525.

frt. értékű csuha, lábbeli és 4 frt. A harangozónak (propter cursitationem horae) évi illetéke 3 ft. és egy öltözet ruha; az organista conventiójáról majd a püspöknek kell gondoskodnia. Az iskolamester ellátását a provisor asztalánál kapja.

Az említett kapuőrök, a sáfárok, belső őrök, sütők és az alvárnagyok naponként két tál ételt és fejenként egy pint bort kapnak, mely utóbbi évi összege (14 egyénre) = 5110 pint. Azonfelül mindegyiküknek járt naponként 4 kenyér, egy éven át = 20440 kenyér.

A püspök azonfelül 100 lovast tartott; egy lovas készpénz fizetése havonként 3 ft, tehát a lovasság csak készpénzben évenként 3600 ftba került.

A vár hadi felszerelése szegénynek mondható; a leltár a többek közt csak: $3\frac{1}{3}$ hordó ágyuport, $\frac{1}{4}$ hordó ként, 7 nagyobb ágyut, 41 szakállas puskát sorol föl. Említ még réz-mozsarat, rézfazekakat (8), óntányérokat stb. Körülbelől ilyesek lehettek a győri állapotok is.

I. Ferdinand alatt (1527) már magyarok és németekből álló vegyes őrség tartotta megszállva Győr-várat. A két fél között kitört zavargások alkalmából I. Ferdinand biztosokat küldött ki az ügy megvizsgálására és az illetők megbüntetése végett. A győri bírónak meghagyja, hogy ez ügyben mindenkép járjon a biztos kezére.¹⁾

A török félelmes terjeszkedésével s magát Bécsset fenyegető támadásaival szemben I. Ferdinandnak oda kelle törekednie, hogy lehetőleg jól felszerelt s erős várak segélyével még utja közben feltartóztassa a Bécs felé törekvő ellenséget. A régi Győr-vár esekély terjedelmű vala s nem állhatott valami jó karban; legalább erről látszik tanuskodni Lamberg Kristóf, a várkapitány azon eljárása, hogy a várat felgyujtván, annak hadszereivel a török elől Bécsbe vonult (1529).

Győr a Bécsset fenyegető török hadak utvonalaiba esett; I. Ferdinand tehát belátta, hogy Győr e helyzete és fekvésénél fogva legalkalmasabb arra, miszerint kellően megerősítve Bécs előbástyájává legyen. Ehhez képest már 1537-ben hozzá fogott Győr erősítéséhez s Fels Lénárt várkapitánynak 254 sáncásó legényt küldött, kik itt naponként 10 órán át dolgozva, havonként 1029 ftba kerültek.²⁾ 1542-ben I. Ferdinand azt írja Nádasdy Tamásnak, hogy Győrvárost árkokkal és palánkkal (Zaun) könnyen meglehet erősíteni,

¹⁾ B. cs. kir. udvari ltár. 1527. szept. csomag.

²⁾ Dr. Meynert. Kriegswesen der Ungern S. 145.

ugyhogy veszély idején a vidéki népnek menedékhelye lehet s magának a várnak is erősítésére fog szolgálni. Győr jelen állapotában és helyzetében igen ki van téve az ellenség támadásának; ennél fogva megbizta Nádasdyt a városnak a főntemlített módon való megerősítésével s elrendeli, hogy e célra Pozsony-, Sopron-, Győr-, Veszprém- és Vas megye jobbágysága is felhasználandó; egyuttal a parancsainak ellenszegülők megbírságolására is felhatalmazza Nádasdyt.¹⁾

A király rendeletéhez képest a palánk építéséhez hozzá is fogtak. A mély árok megett kettős sorban erős cölöpkarókat ástak a földbe, ezeket ágakkal körülfonták s e kettős borona fal közét földdel töltötték meg. A kellő magasságra emelt fal egyes sarkain fa-bástyákat emeltek s a fonáskerítést kívülről besározták. Ily jellegű volt Sabác erősítése (1470), majd Hatvan- és Szolnoké is a XVI. század első felében. (I. Ortelius idézett munkáját.)²⁾ 1445-ben egy felvallás a Rába felé már két kapuról emlékezik; az egyik a Rába-, a másik a városkapu. Mint főntebb is említők, ez utóbbi alatt a várból a városba vezető kaput kell értenünk, tehát a Rábakaput kell a szorosabb értelemben vett városkapujának tekintenünk, mely 1549-ben már készen állott³⁾ s a mai Schaffer-ház tájékára esik. A palánk- és sánckészítés az 1550-es években is tovább folyt. A káptalan Zarka Ezaiást, kinek háza a város erősítési vonalába esvén, leromboltatott, a magtalanul elhalt Hatwan Tamás, kápt. jobbágy háztelkével kárpótolja (a ház romjaiban feküdt) oly feltétel alatt, ha netán idővel H. Tamásnak törvényes örökösei jelentkeznének, azokat ő vagy örökösei 10 frttal kötelesek kárpótolni. Azonfelül a többi káptalani jobbágyok és polgárok módjára köteles megadni a házra eső évi bért (census) és egyéb jobbágy-szolgáltatások terhéért is viselni tartozik.⁴⁾

I. Ferdinand 1551-ben Győr megerősítése ügyében biztosokat küld ki, a magyar kamara pedig Pozsony-, Moson- és Győrmegyét utasítja, hogy a város megerősítéséhez hozzájáruljanak; s mivel Pozsonymegye ettől vonakodott, I. Ferdinand további makacsság

¹⁾ Czech. id. h. XVI. köt. oklevélgy.

²⁾ V. ö. Salamon Fer. Magyarország a török hódítás korában 130. l. Szalay László: A magyar történelemhez. I. köt. 40. l.

³⁾ Zabó Lukács a városkapu mellett fekvő házat, melylyel délről Kozmych Mihály kanonok háza s nyugat felől a Rábakapu szomszédos, eladja 40 m. frtéért. Gy. kápt. felv. j. I. köt. 122. l.

⁴⁾ R. K. Győri Közl. 1864. 81. s köv. sz.

esetében elrendeli az alispán elfogatását.¹⁾ Khunigspergi Ehrenreich tudósítása szerint ez év őszén az erődítési munka már ismét javában folyt; maga a káptalan és a győri lakosság is hozzájárult a munkálatokhoz, sőt utóbb Sopronmegyének is segédkeznie kellett. Az őrállás terheit a győri polgárságnak a német és magyar (400 pus-kás) katonasággal közösen kelle viselnie.²⁾

1552-ben Móricz, a szász választó-fejedelem veszi át az erődítési munkálatok vezetését; a király ez évben meghagyja Győrmegyének, hogy a jobbágyság huszadrészét, melynek táborba kellene szállania, míg az időjárás engedi s szükség leszen rájok, használják fel inkább az erődítési munkálatoknál.³⁾ Ugyanezen év folyamán I. Ferdinand ismét biztosokat küld Győrré, kiknek utasításuk értelmében itt a hely színén kelle tanulmányozniok, vajjon a készített erődítési minta-tervezetek (Modell) közül melyik mutatkozik legcélszerűbbnek. Kötelességök vala továbbá megvizsgálni, hány falu és jobbágyság közmunkáját használhatják föl az építkezésekhez. Minthogy Tata I. Ferdinand nézete szerint a török ellen nem védelmezhető, ennél fogva lerombolandónak véli; különben elvárja a biztosok e részbeli véleményét.

A biztosok jelentése alapján I. Ferdinand pusztán Győr-városnak megerősítését látja célszerűnek s azon tervet, mely szerint a régi várat (castrum és az arx) is — mint Győr fellegvárát — külön kellene megerősíteni, elejtendőnek véli és pedig a következő okokból: 1) A régi vár úgyis beleesik a városi erődítések körébe. 2) Ha a régi várat, mint fellegvárát külön akarná megerősíttetni, úgy nyolc bástyaerődre volna szükség, holott így négy is elegendő leszen. 3) A régi vár külön megerősítése esetében kétféle őrséget is kellene tartani, ami ellenkező esetben fölösleges. 4) Veszély idejében a városban fekvő őrség kelleténél előbb vonulna a fellegvárba, s ezzel az ittleendő őrség körében is terjesztené a demoralizációt, mint ahogy az már egyebütt is megtörtént.

I. Ferdinand e válaszával egyidejűleg az építkezések vezetése és bővebb tanácskozás végett két építőmestert küldött le Móriczhoz, a Győrnél táborozó szász választófejedelemhez s egyuttal megengedte, hogy a 400 sáncásó legényen és a jobbágyság közmunkáján kívül 6 kr. napidíj mellett még 500 lándzsás katonát (Landsknecht v. Lanzknecht) is felhasználhat az erődítési munkálatoknál.⁴⁾

¹⁾ Bécsi köz. hadügym. ltára: Kriegsarchiv, 1551, ⁷/₁, ⁷/₃, ⁹/₁.

²⁾ U. o. 1551. ³/₃₄, ¹⁰/₉.

³⁾ Czech id. h. XVI. köt. rendezetlen oklevélgy.

⁴⁾ Bécsi köz. hadügym. ltára: Kriegsarchiv. 1552, ¹⁰/₉.

Fentközölt véleménye dacára I. Ferdinand még egy ideig ingadozott s elhalasztotta az erősítés kérdésének végleges megoldását. Magok a magyar rendek is — még az 1547-ki országgyűlésen oly álláspontot foglaltak el, hogy Győrvár és a város külön erősíttessenek meg, s azért a 21. cikkben kéri a királyt, hogy a győri püspökség tizedjövödelmét fordíttassa a vár és város megerősítésére. A saját nézetével ellenkező tanácsokra hajtván — egyelőre tehát csak a régi vár megerősítését és kőfalainak kijavítását rendelte el 1554-ben. A kamarai levéltár adatai szerint¹⁾ egy olasz kőmivesnek 7, ácsmesternek 8, ácslegénynek 6, napszámosnak 3, az építkezési hivatal jegyzőjének (Pauschreiber) 8, segédjének 5 rajnai forint volt havidíja.

Sforzia őrgróf s főkapitány 1555-ben kelt jelentése szerint a régi vár a pápai pénzsegélyből lehetőleg megerősítették, magát a várost pedig folytatólag s lassankint palánkkal és fabástyákkal veszik körül. E célból vasszegek és egyéb szükségesekre havonként 80 frtot kér a pápai segélypénzekből, ha csak a király a város megerősítésére nézve másképp nem intézkedik.²⁾ Ugyanezen év folyamán Miksa főh. és cseh király, Sforzia Pallavicini őrgróf (Obrist-Feldmarschall), Kroyzer Gábor, Alsó-Ausztria helytartója, Hoyes János és Dietrich Marcell személyében biztosokat nevez ki, kiknek feladatuk Győr és Komárom lehető megerősítéséről gondoskodni. Költségvetést kelle kidolgozniok arra nézve, hogy Győrről az erősítési munkálatokat, a fa-, föld- és bástyaműveket hogyan lehetne még a nyár beállta előtt sikeresen befejezni.³⁾ Sforzia a királyhoz intézett jelentésében⁴⁾ tudatja, hogy a leküldött biztosok- és építőmesterekkel megvizsgálta az eddigelé történt erősítéseket; sokat tanakodtak afelett, hogy miképp folytassák Győr megerősítését. A felmerült vélemény-eltérés folytán ő felségétől kéri és várják azon kérdés végleges eldöntését, vajjon csak a régi vár vagy egyuttal a városnak megerősítését (értsd kőfalakkal) is kívánja-e? Ha ő felsége s biztostársai azon okból akarnák a várost megerősíttetni, mivel az sok katonaságot fogadhatna be, mely az Ausztriába törő ozman seregeket feltartóztathatja vagy háttámadásával zavarhatja, e felfogást ő maga is üdvösnek tartaná; csak hogy az ő véleménye szerint ez jóval több időt és munkát venne igénybe, mint amennyit a dolgok jelen állapota megenged. A város megerősítése (kőbástyákkal) te-

¹⁾ Bécsi kamarai ltár 1554. jun. fasc.

²⁾ U. o. 1555. dec. fasc

³⁾ B. köz. hadügym. ltár: Kriegsarchiv, 1555. 9/10.

⁴⁾ U. o. 9/10.

mérdek költséggel fog járni és a beléje helyezett katonaságot majd alig lehet kellően élelmezni. Ellénkező esetben, ha a város mostani erősítései jobb karba helyeztetnének, úgy elég alkalmas volna lovasság befogadására, mely az ellenség közeledtével, ha a szükség úgy kívánná, könnyen kiürítheti a várost, míg a gyalogság megvédehetné a várat. Ha a régi vár az ő nézetének megfelelőleg fog megerősíttetni, úgy az 750 ölnyi területet foglalna magában s így elég erős őrséget is fogadhatna falai közé. Az ő felfogásának megfelelő erősítési tervet Bernát építőmester fogja ő felségének bemutatni, mihez képest kéri a király döntő elhatározását.

A kérdés érdemleges eldöntését megakadályozta a török közeledésének rémhíre (1556); ennek befolyása alatt még az őrség is éjjel-nappal dolgozott a palánk és a fabástyák felépítésén.¹⁾

Miként egyéb; úgy Győr-vár és a város erősítésénél is a jobbágyságnak közmunkája jelentékeny tényezőt képvisel. A közmunkát a XVI. és XVII. században majd a jobbágyok fejszáma majd a kapuszám (porta) arányában szokták volt kivetni. Kezdetben e közmunka a napszám jellegével birt, amennyiben a jobbágy fizetésben részesült. Így az 1554: 8, 9. törv. cikkben a rendek 6 napi közmunkát szavaznak meg, de azon kikötéssel, hogy a Bécsben szokásos napszámban részesüljenek. A közelebbi megyék jobbágysai szekeres szolgálatokat végezzenek, úgy, hogy minden 10 kapu után egy hat ökrös szekeret állítsanak (mert parasztjaink ritkán szoktak volt lovat használni szekereikhez), de minden ökr után csak fele járjon azon napszámnak, melyet Bécsben a ló-napszám után szokás fizetni. A lovas szekérnek annyi jár mint Bécsben, t. i. a kétlovas szekér, és kocsisának egy napra 40 dr. Az 1556. országgyűlés rendei (4, 10. tcikk) a győri erősítésekhez ismét megszavazzák a közmunkát olyképen, hogy Pozsony, Mosou- és Győrmegye minden 100 jobbágysa után 4 igás szekeret adjon három napi munkára; egy négylovas szekérnek a hozzátartozó emberekkel naponként 80, hatökrös szekérnek pedig 60 dénár járjon. A rendek egyéb munkálatokra a csel munkások felfogadását sürgetik.

E közmunkáért tehát fizetés járt volna, mely azonban sokszor elmaradt. I. Ferdinand, (1556) Loosdorfi Gál Ádám győri várkapitány kérelmére megengedi, hogy némileg eltérve a pozsonyi országgyűlés határozatától, a győrmegyei jobbágyság kirendelt közmunka erejét (aug. elején) még egy héten át foglalkoztathatja a

¹⁾ Győr-vár oklevéltára 34. l. a m. t. akad. kézirat.

győri építkezések körül; némi kárpótlás fejében azonban minden munkásnak adasson naponként egy krajcár áru kenyeret.

Mint hogy az őrség számára szükséges tüzfát eddigelé a városi polgárság szolgáltatatta, Gál Adám várkapitány a király rendeletéből felszólítja Győrmegyét, hogy részben járuljon szintén hozzá e teher viseléséhez, a palánk besározására pedig állítson embereket. Az alispán válasza szerint a megye legfőlebb egy szekér fát adhat minden falutól; ami pedig a vármegyék közmunkája által készített palánk besározását illeti, ezt a megye egyenesen megtagadta. Gál erre egyenesen az alispán megbüntetését sürgeti, mert még Moson- és Pozsonymegye is hozzá akart járulni a besározáshoz.¹⁾

Augusztus folyamában a bevégzett erődítések (5 bástya) felülvizsgáltattak s jóknak találtattak; ugyanezen évben a törökök átjárásának megakadályozása céljából a Rába sekélyebb helyei elkaróztattak.²⁾

1557 óta a közmunka törvény útján ingyenessé válik s ezzel újabb teher nehezedik a földesuri tartozása, adók, katonáskodás, dézma stb. által ugyis súlyosan terhelt jobbágyság vállaira. 1557-ben hat napi ingyenes közmunkát szavaz meg az országgyűlés (6. tcikk); azonban ő felsége kérelmére Pozsony-, Moson-, Komárom- és Győrmegye jobbágysága kivételesen 14 napig köteles szolgálni a győri erődítéseknek. A zsellérek azonban felmentvék e közmunka alól s a pannonhalmi főapátság jobbágyainak közmunkája Pannonhalom erősítésére volt fordítandó. A rendek e közmunka megszavazásakor rendesen kikötik, hogy a közmunka felhasználása ne történjék aratás vagy a szüretelés idején, hogy ne üssék, verjék a szegény jobbágyot s a mondott határidőn túl ne kényszerítsék közmunkára. Az 1559: 18. 30. tcikk egy évre; az 1563: 20. tcikk a két következő évre ismét hat napi közmunkát szavaz meg. A földesur, aki jobbágyát attól visszatartja, annyiszor-mennyiszer 3 márká birságot fizet. Az 1563: 21. tcikk szerint a távolabb eső megyék lakói a közmunkát pénzül is megszokták volt váltani, mely pénzen munkásokat fogadtak helyettük. Az 1567: 17. tcikk 12 napra emeli a jobbágy közmunkáját és az 1574: 6. tcikk megengedi, hogy a jobbágy egy napi ingyenes közmunkáját 10 dénárért megválthassa; az 1578: 35. tcikk pedig elrendeli, hogy a távolabb eső megyék pénzül váltsák meg a várak építésére, és tatarozására felajánlott közmunkát.

¹⁾ B. köz. hadügym. ltár: Kriegsarchiv 1556. ³/₇.

²⁾ U. o. Kriegsarchiv, 1556, ⁷/₅, ⁷/₁₄, ⁸/₂₆.

E törvények alapján a kormány pl. 1567-ben — a Győrött leszolgálándó közmunkák címén — 10 dénár napi munkaváltságot vetett ki a távolabb lakó jobbágyokra (1535 porta után — 12 napi közmunkát számítva 5202 rajnai frt.).

Hadiszerek leltára. A győri erődítések az 1550-es években még nagyon ideiglenes jellegűek s kisszerűek lehettek; legalább Győr-vár szegényes hadifelszerelése erről tanuskodik. Habermeldner Tamás, a győri szertáros, lajstromos kimutatása szerint¹⁾ (1557) a szertárban összesen csak 26 kisebb-nagyobb forgó vas-tarack, vár- és tábori ágyu (Wallcanone, Wallcauntl, Toppl-Wallcauntl, Scharffen Tindlein, mindannyi csak $\frac{1}{2}$ —6 fontos golyókra) volt található a velök járó vasalt ágyak, kerekek, kocsik s egyéb hozzátartozókkal.

Puskák: tíz részben jó, részben rossz nagyobbféle szakállas puska (Doppelhacken²⁾), és 250 nürnbergi kisebb szakállas puska (Halbhacken) a hozzátartozókkal.³⁾

Golyók: 200 öreg ágyuba (Karthau) való vasgolyó, melyek eredeti rendeltetése Szigetvár, de nem kell épséggel oda szállítatniok; jó volna, hogy egy ily öreg ágyu (12—50 fontos golyóra) Győrré is küldetnék; van azonfelül 4552 vár-ágyuba és négyféle kisebb-nagyobb ágyuba való golyó. Összesen 8800.

Puskapor: 287 mázsa ágyuk számára; a kézi puskákhoz 62 mázsa. Ólom: 113 mázsa. Gyújtókanóc: 626 kötés; a lándzsások (Lanzknecht) számára 1300 lándzsa körísfából; 4 mázsa 66 font fekete és 5 m. 40 font fehér szurok; 8 m. 18 font salétrom; 6 m. kén és egy hordó lenmagolaj.

Tüzérségi szerek: 1024 kerékkészülékkel ellátott rohamfazék, melyeket az ezredes lefolyt évben készíttetett.⁴⁾ Van azonfelül 20 db. tüzesíthető nyíl, és 20 mázsára menő mindenféle vas, melyet az ágyuszekerek megvasalására szoktak volt felhasználni.

Lakossági viszonyok. Győr-város lakosságának statisztikáját

¹⁾ Győr-vár oklevéltára id. h. 47. l.

²⁾ E puska a tüzérségből átmenetet képezett a kézi löfegyverekhez; golyója 6—12 latos, csője 4—6' hosszú, melyet vagy a vár falára, vagy három lábú állványra helyezve sűtöttek el a kanót segélyével (Luntenschloss.)

³⁾ Golyója 2—4 latos; nehézsége miatt a földbe szurt támasztó villára helyezték s így céloztak; s hogy elsűtésekor visszalökése miatt le ne essék, a cső alsó felét szakállal (horoggal) látták el. Csője 3—4' hosszú vala.

⁴⁾ A rohamfazék (Sturmhäferl) agyagból készült, szűk nyaku, lapos fenekű s korsó alakú hasas fazék volt, melyet löporral megtöltöttek, pergamennel bekötötték s kerékekkel ellátott kanójtát meggyújtván — a tömeg közé vetették, melyben felrobbanva gyújtott és sebesített.

e két század folyamában csak hozzávetőleg vagyunk képesek meghatározni. A népesség számarányának megállapításához csak az adórovás alapjául szolgáló porták s a tűzhelyek száma szolgáltat némi kulcsot. Az 1518 ki adórovás szerint Győr egész területén összesen 204 adóköteles, 24 szegény, 8 elhagyott porta és 3 factor vala. E porta-összeírás a nevezetes bácsi gyűlés határozatai alapján történhetett,¹⁾ mely honvédelmi célokra két év alatt két ftot, s azonfelül ugyanazon idő alatt a királyi udvartartás rendezésére 120 drt. vetett ki minden egész telekre.

A 20 portát képező Szt-Benedekfalván a káptalani számadókönyv szerint ekkor 12 egész és 17¹/₂ féltelkes vagyis 29 adóköteles gazda lakott (a bíró, az árvák és elemi csapást szenvedettek felmentvék), mi korábbi állapotokhoz képest meglehetősen hanyatlást jelez. 1513-ból pl. a számadókönyv 17 egész és 21 féltelkes jobbágyot említ²⁾; 1515-ben Szent-Benedekfalva 33 telek után 40 drjával 13 ft. 20 dr. hadi pénzt (*pecunia exercituali*) fizet a káptalannak (tehát a pórlázadás után³⁾). Ha az 1518 ki adórovást vesszük fel számításunk alapjául s egy gazda családjára a cselédekkel együtt hat tagot számítunk, úgy Szent-Benedekfalvának (a Szt.-Péter-utcával) lakossága az adófizetésre képtelen szegényekkel együtt (8 p.) vagy 182 lélekre tehető. E kulcs alapján, ha t. i. a többi portaszámnak is körülbelől egyharmadát féltelkesekből összeállítottunk feltételezzük — ez esetben Győr összes — a maga kenyerén élő — jobbágylakosságát 1900 főre tehetjük. E számhoz járul azután a papság és nemesség, melyet (a XVII. századból következőleg) a családtagok és a cselédséggel együtt legfőlebb 1000 főre becsülhetünk; ide számítva az őrséget és a zselléreket, körülbelől 3500-ra tehetnők Győr lakosságát. Csakhogy a városi élet viszonyai jelentékenyen módosítják e számítást; mert alig szenved kétséget, hogy a városban lakók háztelkeihez egészben véve nem számíthatunk egy fél vagy egész telket. Így pl. Káptalan-Győr (Szent-Benedekfalva nélkül) 1514-ben a pórlázadás után minden lakott háztelktől ¹/₂ ftot fizet a káptalannak⁴⁾; összesen bejött (a bírón kívül) 61 ft., mi 122 jobbágy-háztelkek felel meg. A háztelkek számát illetőleg nincs egészen biztos alapunk; az is bizonyos, hogy az iparosok, kereskedők, szekeresek, hajósok s egyéb

¹⁾ V. ö. Kovachich: *Vestigia Comit.* p. 475.

²⁾ Van köztük 15 censusköteles és 2 szabad telkes jobbágy; továbbá 20 censusköteles és 1 szabad féltelkes jobbágy.

³⁾ Gy. kápt. számad. I. köt. 321—323.

⁴⁾ U. o. I. köt. 345. l.

kül- és belvárosi lakók már a városi élet természeténél fogva jelentékeny számot szoktak volt képviselni, következőleg alig fogunk tévedni, ha Győr összes lakosságát 1518-ban 5000—6000 főre becsüljük.

Egyedül a porták számát véve föl kulcs gyanánt — Győr jobbágy lakossága számilag körülbelül egyenlő vala Nagy-Nyul, Nagybaráthy és Szent-Márton lakosságával.¹⁾ Nem szenved kétséget, hogy Győr lakossága a mohácsi vészt követő zivataros időkben számilag alászállott. A gyakori tüzvészek okozta inség, Bakich Pál győri garázdálkodása s a török részéről folyton fenyegető veszély miatt sokan véglegesen elköltöztek Győr területéről. I. Ferdinánd 1551-ben Győr polgárságát csekély számúnak mondja²⁾, várórsége is ez évben csak 100 hajduból állott. És minthogy ezzel Khunigsperg várkapitány nem volt volna képes veszély idején megvédeni a várat, I. Ferdinand német gyalogságot küld Győrré, hogy a hajduk s a polgársággal megvédelmezhessék e helyet.

Győr lakossága eddigelé tisztán magyar ajku volt; a fűntebbi idézetek, a kápt. felvállási jegyzőkönyvek s egyéb kútfőink mindannyian Győr határozottan magyar jellege mellett tanuskodnak.

---

¹⁾ Nagy-Nyul, a győri káptalané, 21 porta, szegény 5. p ; u. o. a leveldi perjelségé 67 porta, 9 szegény, 1 ujház, 3 elhagyott. Nagybaráthy, a csornai préposté, 40 porta, 2 elhagyott, 1 ujház, 2 szabados, 5 szegény; u. o. a turóci préposté 16 p., 2 elhagyott, 1 ujház, 2 szabados, 5 szegény. Szent-Márton, a főapáté, 45 p., 14 szegény, 12 szabados. Budapesti országos ltár. Dica. XIX. T. Comit. Jaur.

²⁾ Győr-vár oklevélt. 1551—1666. M. tud. Akad. kézirat. Más.

II.

Győr ujjaalakulása.

A győri főkapitányság; Győr első rangu erősséggé alakul a XVI. sz. második felében. I. Ferdinand 1558-ban 8 évre békét köt a törökkel; a beállott békésebb évek folyamában lehetővé vált, hogy Győr erősítésének kérdése is a nehéz viszonyoknak megfelelő gyökeres megoldást nyerjen. Amióta Fehérvár török kézre jutott, azóta Győrmegye déli része a török folytonos becsapásainak színhelyévé lőn, s ennek következménye, hogy utóbb valóságos hódoltsági területté alakult, mely a török és keresztény földesura, a szultán és magyar király által reávetett terheket egyaránt viselte.¹⁾

A török e folytonos kalandozásai következtében az 1547. évi országgyűlés rendei arra kéri a királyt, hogy az ország védelmének könnyítése végett — egy helyett két főkapitányságra osztsa föl az országot (19, 20. teikk), t. i. legyen külön főkapitánya Felső-Magyarországnak s a tiszai részeknek s külön a Dunántúlnak. A dunántúli főkapitány székhelyül Szigetvárt, Pápát vagy Kanizsát jelölik ki. Salm Miklós gróf 1550-ben már mint dunántúli főkapitány szerepel, csak hogy Győrött székel. Győr és vidéke már 1554-ben mint egészen önálló főkapitányság jelentkezik; az 1554. évi (aug. 14.) katonai szabályzat szerint a Balaton és a Duna vagyis a győri végek területén fekvő hadak főkapitányának (Feldmarschall) Győrött kelle székelnie, s innét rendelkezett az alája tartozó csapatokkal.²⁾ Az 1588: 5. teikk is már három főkapitányságról teszen említést, számuk később hatra, majd többre is szaporodik.³⁾

A főhadvezérek tag hatáskörének s az új védelmi szervezkedéssel járó átmeneti intézkedéseknek kell betudnunk, hogy a győri

---

¹⁾ Csak hogy a megye teherkivetés alkalmával hódoltsági területen mindig két portára vetette azt a terhet, melyet egy hódolatlan portának kelle viselnie. V. ö. Ráth K. A győrmegyei hódoltságról M. Tört. Tár. VII. 1860.

²⁾ Dr. Meynert. Kriegswesen der Ungarn S. 243.

³⁾ 1715: 42. és 1723: 23. teikk felemlíti a kassai, dunán-inneni, dunántúli, kanizsai, győri, varasdi stb. főkapitányságokat. V. ö. Horváth M. A honvédelem történeti vázlata. Kis. m. I. köt. 200. l.

vár- és a főkapitányok állása az ötvenes években külön egyénekkel vala betöltve s hogy ezek hatásköre még nem vala elég élesen elkülönítve. 1551-ben Reinprecht von Eberstorff a győri „Feldmarschall,” 1552-ben Móricz a szász választófejedelem és fővezér vezeti Győr erődítését; 1555-ben Sforzia örgróf a Győrött székelő Feldmarschall vagyis főkapitány, ki egyuttal az erődítési ügyeket vezeti. Ezekkel egyidejűleg Khunigspergi Ehrenreich (1549—1551) és Lososdori Gál Ádám (1551—1558) mint várkapitányok szerepelnek s a király rendeletéből egyes végvárakban is intézkednek csak úgy, mint a főkapitányok.¹⁾ Salm Egon gróf (1561) szereplése óta azonban már közönségesen a győri végek főkapitánya, vagy (Schwarzenberg Adolf korától fogva) a győri végek kormányzóinak (Gouverneur der Rauberischen Gränitzen) címét viselik s egyuttal győri várkapitányok is valának. A bécsi kormány az egyetlen Gregoróczy kivételével — rendesen idegenekkel töltötte be ezen fontos állomást; csak az alkapitány volt magyar, de az sem rendesen. Ennélfogva az 1608. országgyűlés rendei a koronázás előtti törvénykönyv 11. cikkében sürgetik, hogy Győrött, miként azelőtt, ugy ezentúl is magyar legyen az alkapitány. Az 1622: 23. és 1647: 61. teikk a győri főkapitányt ugyan a nádor hatósága alá rendeli; e törvény azonban csak írott malaszt vala. A gy. főkapitányok tényleg folyton a bécsi haditanács közvetlen hatósága alá tartoztak.

A győri főkapitányság területéhez a XVI. században 11 végvár tartozott, u. m.: Pápa, Devecser, Csesznek, Vázsony, Tihany, Szigliget, Veszprém, Palota, Tata, Gesztes és Pannonhalom; 1633-ban: Pápa, Tata, Veszprém, Keszthely, Tihany, Szigliget, Csobáncz, Vázsony, Pannonhalom, Csesznek²⁾. Mindamellett a török uralomnak voltaképen mégis csak Győr falai szabtak határt; mert a többi végvárak sorsa rendkívül ingadozó vala; nem egyszer jutottak török kézre s ha visszavétettek is, csekély számú őrségök nem vala képes megakadályozni a nagyobb török csapatok rabló kalandozásait.

I. Ferdinand, hogy Győr fontos hivatásának megfelelőhessen, végre megvalósította régi tervét, midőn Győrt, mint a róla nevezett végek főpontját, elsőrangú erősséggé igyekezett alakítani s ehhez képest meg is tette a kellő intézkedéseket. Az új erődítési tervezet szerint a régi vár (castrum) falai ugyan részben meghagyattak; de

¹⁾ B. köz. hadügym. ltára: Kriegsarchiv 1551. ^{10/34}, ^{11/2}, ^{11/4}, ^{3/3}, ^{5/1},

⁴ ¹⁹, ^{9/26}. Registratur: 1557—1558. febr. nr. 159. márc. nr. 326.

²⁾ B. köz. hadügym. ltár: Kriegsarchiv. Bestallungsurkunde nr. 1240. Gesztes már romjaiban feküdt s Devecserről nincs szó.

fellegrvár jellegét elvesztette. A régi várat körül folyó Rába-árkot lassankint betemették s közvetlenül a falak mellett új házak épültek; magát a várost azonban az ideiglenes fabástyák és palánk helyett téglából épült bástyaerődök s falakkal, továbbá mély árokkal igyekeztek minél hatalmasabb erősséggé s Bécs előbástyájává alakítani. Az új tervezetnek megfelelő erődítési munka 1561-ben már javában folyt. I. Ferdinand még ugyanezen év folyamában Salm Egon gróf s győri főkapitány, Thanhauser György haditanácsos és Farabaso Péter, a kir. építőmestere személyében biztosokat nevez ki, hogy a történet építkezéseket felülvizsgálják. E biztosok 1561. április 17-én kelt jelentésük szerint¹⁾ egészben véve meg voltak elégedve az eddigi munkálatokkal, melyek első sorban a város déli részén vették kezdetüket. A helyszíni vizsgálat alapján, melynél Benigno Ferenc, az építkezési felügyelő is jelen vala, leírják a történet építkezéseket, majd utasításuk értelmében a további építkezésekre nézve tesznek intézkedéseket s ezeket jóváhagyás végett a király elé terjesztik.

A jelentés szerint a R á b a -, másképp m a g y a r - b á s t y a (mely nevét magyar őrségétől kapta) még egy öllel feljebb s minden pontján egyenlő (5°) magasságra emelendő.

A hozzá legközelebb fekvő c s á s z á r - b á s t y a felső párkányzataig (Kranz) már készen állott.

A k ö z é p - b á s t y a 4—5 öllel kijebb építendő a császárbástya védelme érdekében; a cortina (várfal = vár-gát, mely a bástyát a szomszéd bástyaerődökkel összeköté) csak 1 és fél ölnyire van felépítve. E cortina egy részét s vele az árkot is 4—5 öllel kijebb kell vinni.

A Benigno Ferenc által készített (1563) s Győr erődítését ábrázoló tollkarcon²⁾ a közép- s a szentdombi-bástyaerőd között fekvő bástya k i s - b á s t y á n a k mondatik. Nem szenved kétséget, hogy az eredeti terven történet módosításnak kell betudnunk a bástyák nevének megváltoztatását is; amennyiben az 1567-ki telekkönyv a fönntemlített középbástyát már új - b á s t y á n a k, a kisbástyát pedig k ö z é p - b á s t y á n a k nevezi.

A jelentéktelen szentdombi-bástya (mely nevét az építkezéshez felhasznált templomok kőanyagától nyerte) megmarad mostani alakjában, míglen a fontosabb erődök elkészültével ennek tervszerű átalakítását is sorba veszik.

¹⁾ Győr-vár oklevélt. a. m. t. Akad. kézirat. 63—73. l.

²⁾ Bécsi kamarai ltár 1561—1563. csomag.

A Duna-bástya (máskép Salm-bástya) alépítménye néhány öl kivételével készen áll; ennek összekötő fala (cortina) 5 ölnyi magasságra azonnal fölépítendő; de a földfeltöltési munkához csak akkor szabad hozzáfogni, ha az összekötő várfal a bástya mindkét oldalán felépült, nehogy a töltési munka ártson a még új falaknak. A bástyákon belül is falat emeltek; e fal és a bástya-várfal közét földdel töltötték fel, úgy hogy e töltés szélessége a legkeskenyebb helyen is legalább 4° vala.

Minthogy a várfalakat körülvevő árkon túl a talaj igen egyenetlen, ezt a biztosok véleménye szerint ki kell egyenlíteni s a lehetőséghez képest töltés (contrascorp) készítésére felhasználni. Az árkot sem lehet hamarjában a tervnek megfelelőleg elkészíteni; ennél fogva legalább egyelőre — amint az az árok egyik részén már meg is történt, az árok közepén 3—4 öl széles és mély csatornát kell ásni, melynek vize sohase apadhasson ki.

A Duna-bástyától a várkastélyig (Schloss) fekvő két erőd (Bollwerck) mostani alakjában marad, míg a fontosabb erősítések el nem készülnek.

A Sforzia-bástya, amint a vizállás engedi, még e folyó évben össze lesz kötve a Rába-bástya falával. A bécsi kaput is, mely jelenleg igen rozzant állapotban van, újjá kell építeni. A biztosok a Duna-bástya melléke és réve helyett a várkastély fölötti pontot alkalmasabbnak találják a közlekedés föntartására; mert itt a Rábca folyó fölött már úgyszólván hidat vertek, melyen át az Ujvárosba lehet jutni. A Rába-bástya sarkán is könnyű szerrel lehetne egy közepén felvonható hidat felállítani. E két hid egy részről nagyon célszerűnek mutatkoznék az épületanyagok könnyebb beszállítása szempontjából, másrésztől a két bástyáról könnyen meg is védhető volna, úgyhogy engedély nélkül senki sem léphetne a vár falai közé. Hason célból már a vásárt is az Ujvárosba tették át.

A fehérvári s bécsi kapun kívül a Duna- vagy vizikapu már az 1564. évi telekkiosztás alkalmával említetik. Az Aginelli-féle térképen azonban nincs feltüntetve; úgy látszik még nem volt kiépítve; ennek következtében még 1566-ban is csak a már kiépült fehérvári-, máskép sokorói-kaput használták közlekedési vonalul; a biztosok már 1561. évi jelentésökben a Dunakapu helyett a fehérvári kaput jelölik ki a külső közlekedésre.

A várfalakon belül eső területre nézve a biztosok (1561) mindenekelőtt azt sürgetik, hogy a bástya-erődök, várfalak, a három szögletbástya (magyar, uj- és szent-dombi-bástya) mögött fekvő

górvédek (emeletes ágyutelep-helyek = Katze, cavallieri), valamint az odavezető ut talaj-egyenetlenségein mielőbb segíteni kell, hogy azok könnyen megközelíthetők és védhetők legyenek. Jelentésükben a biztosok arról is értesítik a királyt, hogy az utcák megálapítására, továbbá a várfalaktól 30 m. 40 cm-ternyire (16 öl) befelérő területnek nyílt térré való alakítására nézve is intézkedtek. A városban lévő egyéb térek és utcák érdemében pedig megbízták az építkezési felügyelőt és az építőmestert, hogy készítsék el Győr háztelkeinek s utcáinak tervrajzát; egyet, mely a jelenlegi Győrt ábrázolja, s egy másikat, mely a belátásuk szerint eszközzendő szabályozás alaprajzát tünteti föl.¹⁾

A biztosok egyuttal jelentik, hogy minden 4—5 tégláégető kemencéhez egy tégláégető mestert rendeltek, holott eddigelé a 20 kemencénél csak két mester vala alkalmazva.

A király választát ugyan nem ismerjük; ámde Győr későbbi kül- és belalakja, továbbá a telekkönyvek igazolják, hogy a király biztosai jelentését helyeselte s ezek értelmében adta ki rendeleteit. Legfőlebb a hidak képezhetnek e tekintetben kivételt, amennyiben 1566 ban a bécsi-kapu előtti Rábahíd is már fennállott.

Erődítési költségek (1561). A király biztosaiszembőlők alkalmával helybenhagyták Benigno Ferencz, az építkezési felügyelő költségvetését is; e szerint a várépítésnél alkalmazott összes munkások havi ellátása egyéb kiadásokkal 5862 rajnai frtot s 15 kr. vett igénybe (a rajnai ft. = 60 kr.) A részletes kimutatás szerint: Ranegger Márton kőművesmester havi fizetése 20 ft, két apródjáé (Juan de Frindt és Fuerten Ker. János) fejenkint 3 ft. 30 kr. összesen 17 ft; a pallér havi díja 8 frt. A várépítés körül németek s tulnyomólag olaszok foglalkoztak; összesen 35 kőművesmester, 20 apród, 1 kőfaragó, 3 vakoló legény vala alkalmazva; havi fizetésük összesen 296 frt. 15 kr.

Az ácsok (1 mester 8 frt, 8 legény fejenkint 6 frt) havi fizetése 56, a kerékgyártóké (5 legény fej. 6 frt) 30 frt.

¹⁾ A régi vár területén fekvő nagy pincét nem találták jól épültnek s véleményük szerint az építőmesternek vagy 300 ftnyi költség erejéig kell azon javításokat eszközölnie. A pincéből a Dunához vezető kaput, melyen át a bort szokták volt beszállítani, a várat árulás útján érhető veszély miatt elzáratni ajánlják, habár a borbeszállítás e miatt többre fogna is kerülni. A katonaság között a bort a város felé nyíló pinceajtónál kell kiosztani, az élésházon pedig ajtót kelle nyitni, hogy a régi várban tanyázó katonaság — riadó esetében — a lehető legrövidebb uton juthasson a várfalakra.

Egy merítő legény, kocsis és szerszámszolga (fejenként 5 frt) h. fiz. összesen 15 frt. Öt felügyelő összesen 27 frt.

A kovácsmester 7 frt 30 kr.; legénye 6 frt, apródja 3 frt 30 kr., összes h. fiz. 17 frt.

Az asztalos h. fiz. 6 frt.

A téglavetők (50 asztalon) és égetők közül minden asztalnál 3 munkás dolgozik, kik naponként — közepszámitással — 100,000, egy hónap alatt (24 nap) pedig 2,400,000 téglát vetnek; ezrét 1 forintjával számítva = 2400 frt; ezre után a fuvardíj 15 kr. = 600 frt; az összes téglavetési és szállítási költség tehát havonként 3000 forintba kerül.

A favágás és fuvardíj 600 forint; a kőfejtés, mész- és fuvar 1000 forint.

Naponként száznál több napszámos egy hónapon át = 400 ft.

A szükséges szerszámok beszerzési költsége havonként 300 frt. Egyéb kisebb kiadásokkal összesen = 5862 forint 15 kr. Benigno Ferencz felügyelő és Gaballio Bernát építőmester számítása szerint a bástya-erődöknél egy kubik öl építése 5 frt 30 kr-ba került. 1561-ben a már kiadott 20,151 frton fölül még 119,000 frtot számítanak föl a mű teljes befejezéséhez.¹⁾

A fentközölt számok egyébiránt korántsem tüntetik fel az összes várépítési költséget, melynek fedezéséhez a szentszék s az osztrák tartományok jelentékeny összegekkel járultak. Minthogy Győr falaival nemcsak a Győr mögött elterülő hódolatlan részek, hanem főleg Ausztriának is előbástyájává lőn: csak természetesnek találhatjuk, hogy királyaink Ausztria pénzerejét is igénybe vették úgy e város felépítése, mint egyáltalán a győri végvárak őrségének fentartására is. Az e címen adott segély ezóta állandó rovatot képez az alsó-osztrák-tartományi rendek költségvetésében; sőt Miksa kir. pl. 1568. tavaszán a felső-ausztriai rendektől is 17,000 frtot kér Győr erősítésére.²⁾

A várossal egyidejűleg Ujvárost (1565) nyugatról, Révfalut és Pataházát pedig minden oldalról karó-palánkkal veszik körül,³⁾ hogy legalább a rögtöni meglepetések ellen biztosítva legyenek.⁴⁾

Győr erődítésének befejezése. A várfalak, bástyák és kaza-

---

¹⁾ L. bécsi kamarai ltár. 1561—1563. csomagot.

²⁾ Carl Oberleitner: Die evangelischen Stände im Lande ob der Enns unter Maximilian II. und Rudolf II. 19—21. Győri Közl. 1864. 8. sz.

³⁾ Fölül csúcsban végződő s szorosan egymás mellé helyezett cölöpkarók.

⁴⁾ Bécsi köz. hadügym. ltára: Registratur, 1565. febr. 25.

maták¹⁾ 1566-ban ugyan nagyjában már készen állottak, az építkezés azonban még a hetvenes években is serényen folyt. A bécsi kaput művészi tökélyetességgel készült hármascimere (a Habsburgi és birodalmi) alatt állott felirat szerint (MAXIMILIANUS ELECT. ROM. IMP. GERM. HUNG. BOH. REX. ARCH. DUX. AUST. DUX. BURG. EXSTRUI. IVS. AN. CRISTI. MDLXVIII.) e kapu már 1568-ban teljesen kiépült. Ezt követte a dóriai izléssel díszített Duna-kapu, trigliffel s ezen a cseppekkel. E vízi- vagy Duna-kapura a török (1594—1598) utóbb kéjtornyot épített, melyet az Ortelius-féle ábramelléklet elég híven tüntet elénk. A torony tetején szélzászlóul vörösrézről készült kakas látható, mely jelenleg a győri főgymn. muzeum birtokában van.²⁾ A fehértvári másképp sokorói-kapu már 1861-ben teljesen fel volt építve; úgy ennek mint a bécsi-kapunak külső hidfeje kőfallal való megerősítve.

A kapuk felépítését követte az északi és északnyugati bástyák végleges befejezése. Minthogy az erődítések sora a déli és keleti részen vette kezdetét, az e vonalon fekvő magyar-, császárs-, uj- és középbástya erődök már a hatvanas években befejeztettek. Ezeket követte a szentdombi bástyaerőd, majd a Duna-bástya, melynek maiglan főnnálló szögletébe véssett 1573, továbbá a püspökvári bástyának a Rábára néző oldalán olvasható 1575 évszá-

¹⁾ Az utóbbiak egy maradványát a bécsi-kapu mellett fekvő Wiedemann-féle vendéglői helyiségben szemlélhetjük.

²⁾ Itaque illa Jauriensis munitionis in Hungaria fortissimae recuperatio, quanto fuerat, non Hungariae tantum, sed et Austriae, imo toti Caesaris imperio emolumento et decori, quamque animos omnium dubios et anxios confirmaverit, explicare difficile sit. Magni momenti certe victoria, et inter miracula relata. Quam vero contra opinionem hostium contigerat, vel ex hoc liquet, quod Bassa Jauriensis, tam in portas munitionis, quam etiam in nonnulla maiora tormenta sua ac nostra, quae istic, dum locus dederetur, relicta fuere, eleganti Turcico sermone literas huius sensus ac tenoris insculpi curavit: null o unquam tempore posthae munimentum tanti momenti per Christianos recipi et debellari posse. Quod ut clarius monumentum esset, supra portam Danubii, in ipsis moenibus, coenaculum erexit, ac in apice tecti signum tricesimale Rudolphi Caesaris, ac altius gallum ferreum antea supra turrim templi habitum, apposuit haec verba proferens: tunc futuram amplius illam munitionem in potestate Christianorum, quando is ferreus gallus cantaret: quod et evenisse in Jaurini recuperatione nonnulli asserunt, sed fides penes auctores relinquatur: Petri de Reva de Monarchia et s. corona R. Hung. Centuria, Schwandtner: Script. Rer. Hung. 1746. p. 766; Méry Etel: Győr-vár, Győrmegye és város egyet. leírása 419. lap.

mok — kétségkívül e bástyaerődök befejezési évszámát hivat-
vák megörökíteni.

Győr-vár alakja s egyes részeinek méret-
aránya. Győr-vár erősségét hatalmas bástyaerődei s a bástyafa-
lak alatt és mellett épült kazamatáin kívül nem csekély mértékben
nevelte előnyös fekvése is. A várat észak- és nyugatról a Duna
és a Rába, dél- és kelet felől pedig széles és mély árok övezte,
mely a Rábából és a Dunából kapta vizét. Ez árok előtt már a
hetvenes években erős sáncokat emeltek; úgy a bécsi-, mint a
fehérvári-kapu előtt felvonó hidakkal közvetítették a közlekedést.
A bel- és a külföldi látogatók¹⁾ már Salm Egon gróf parancsnok-
sága idejében Győrt az első rangu erősségek sorába helyezik s
bevehetetlennek tartották.²⁾

Aginelli s a mellékelt térképek híven feltüntetik Győr-vár
erődítésének körvonalait; az elsőn egyuttal látható Ujváros, Rév-
falu és Pataháza karó-palánkja is. A Duna-bástyánál azonban
távlati hiba (I. 1. 3. mell.) mutatkozik, mert aránytalanul közel
esik s összefoly a káptalan-dombbal. E rajzok szerint Győr-vár körvo-
nalai egyenlőtlen oldalú ötszöget képeznek, melynek szögleit a
a Rába- vagy magyar-bástya, az uj- és középbástya, a szentdombi
(1598 óta másképp vérbástya) és püspökvári bástyaerődök képezik.
Az erősség Rába-vonalán — a bécsi-kapu felett — állott a Sforzia
örgrófról nevezett félbástya, a dunai várgát (várfal, cortina) vona-

¹⁾ L. főtebb a Révai-féle idézetet.

²⁾ Pyghius utleirő, ki Károly fejedelem kíséretében utazott, leírja a feje-
delem győri látogatását is s Győrt hatalmas falai, terjedelmes bástyái és árcai
miatt bevehetetlennek mondja . . . Carolus circumire cepit muros et aggeres;
perlustrare fossas ac propugnacula amplissima, ab architectis peritissimis elabo-
rata. Recognovit tormenta, machinasque bellicas depulsorias et penetravit per
meatus concameratos sub aggeribus, e quibus fossae defendi et propugnaculis
laborantibus dari auxilia possent. Egressus deinde portas consideravit, propug-
naculorum atque moeniorum structuram, fossarumque latitudinem atque pro-
funditatem: cunctarum rerum causas et rationes diligenter indagavit. Post oc-
casum itaque solis, nocte iam subobscura, in praetorium deductus est, ad prae-
paratum hospitium, ubi sumptibus Salmonii comitis, cum tota cohorte sua
magnifice exceperunt epulis tam rerum varietate et copia splendidis, quam con-
vivarium exquisito delecto Principe dignis. Aderant erim in eius mensa semper
praefecti, centuriones et viri experientia militari insignes. Postridie mane vidit
armamentarium et granaria: in turrim altam ascendit, ex qua situm urbis,
Danubii cursum, circumiectaeque regionis tractum ac oppida contempleretur...
Braunii Civitates etc. P. V. p. 290. a szövegmagyarázatban.

lán pedig a Duna-bástya, melynek a déli vonalon a császár-bástya-erőd felelt meg.¹⁾

A szentdombi-, az uj- és magyar-bástya-erődök, valamint (utóbb) a Sforzia-félbástya (a mai Mayerhoffer-házzal szemben) mögött (Ortelius képmellékletén csak kettő van feltüntetve) a górvédek (ágyutelep-helyek) emelkedtek, melyek magasságra nézve jóval felülmúlták a bástyákat, hogy innét annál hatásosabb ágyutűzet lehessen az ellenség ellen kifejteni.²⁾

Győr-vár külső erődítései a XVII. században. A terjedelmes várművek az építkezés befejezése után is folytonos gondozást igényeltek, úgyhogy a vár-építőmesteri- s felügyelői állást egész 1591-ig rendszeresítve találjuk. Rendesen olaszok tölték be e hivatalt; így pl. 1578-ban Bernardo Magno és Lainoi Graciolus Donat³⁾ említetnek; 1591-ben azonban az építőmesteri állást takarékosági szempontból egyelőre betöltetlenül hagyták.

A 15 éves török háború folyamában Győr négy évig (1594—1598) a törököt uralta; ez uralom azonban mitsem változtatott a

¹⁾ A mellékeltük II. számú alaprajz szerint:

a magyar-bástya-erőd kiszögellése 66 m. 37 cm. (35°); legnagyobb belső szélessége 81 m. 55 cm. (43°); bejárója 13 m. 28 cm. (7°) sz.;

a császár-bástya-erőd kiszögellése 37 m. 97 cm. (20°); legnagyobb belső szélessége 87 m. 24 cm. (46°); bejárója 28 m. 45 cm. (15°) sz.;

az uj-bástya-erőd kiszögellése 56 m. 89 cm. (30°); legnagyobb belső szélessége 106 m. 20 cm. (56°); bejárója 37 m. 93 cm. (20°);

a közép-bástya-erőd kiszögellése 47 m. 41 cm. (25°); legnagyobb belső szélessége 83 m. 45 cm. (44°); bejárója 17 m. 7 cm. (9°);

a szentdombi-bástya-erőd kiszögellése 77 m. 76 cm. (41°); legnagyobb belső szélessége 94 m. 82 cm. (50°); bejárója 24 m. 66 cm. (13°) sz.;

a Duna-bástya-erőd kiszögellése 34 m. 14 cm. (18°); legnagyobb belső szélessége 83 m. 45 cm. (44°); bejárója 45 m. 52 cm. (24°);

a püspökvári-bástya-erőd kiszögellése 53 m. 10 cm. (28°); legnagyobb belső szélessége 109 m. 99 cm. (58°); bejárója 53 m. 10 cm. (28°);

a Sforzia-bástya hosszúsága 140 m. 34 cm. (74°); visszaugró sarkantyú része 26 m. 56 cm. (14°); legn. szélessége 30 m. 35 cm. (16°).

A magyar- és császár-bástya-erőd közötti vár-gát h. 265 m. 51 cm. (140°);

a császár- és ujbástya-erőd „ „ 214 m. 31 cm. (113°);

az uj- és középbástya-erőd „ „ 182 m. 6 cm. (96°);

a közép- és szentdombi-bástya-erőd „ „ 227 m. 58 cm. (120°);

a szentdombi- és Duna-bástya-erőd „ „ 246 m. 54 cm. (130°);

a Duna- és püspökvári-bástya-erőd „ „ 265 m. 51 cm. (140°)

a Sforzia-bástyát l. föntebb;

a Sforzia-bástya és magyar-bástya-erőd „ „ 246 m. 54 cm. (130°).

²⁾ Századunk elején a három első mulatókerttől szolgált.

³⁾ Gy. kápt. felvall. jegyzők. IV. köt. 183. l.

győri erődítések jellegén. A Hardek és Perlin gyávasága folytán elveszett várat Pálffy és Schwarzenberg csele és vakmerő hősisége csakhamar visszaszerezte.

A várerődítési és ostromrendszer már a XVI. században,¹⁾ de főleg annak második felétől fogva (Németalföldön) jelentékenyen fejlődött; e haladással szemben a korábban bevehetetleneknek tartott első rangu erősségek a másodrangúak sorába süllyedtek. A kat. építő mérnökök ezóta főleg oda törekedtek, hogy külső erődítések által az ellenséget lehetőleg távol tartsák a belső művektől, s aknák által lehetetlenné tegyék a vivó árkaiban közeledő ellenség előbbre nyomulását.

A várerődítési és ostromrendszer ez újabb haladásával szemben Győr sem maradhatott hátra. Már a XVII. század első tizedeiben Moson- (az óvári kir. uodalommal) és Győrmegye közmunkáját folyton Győr erődítése veszi igénybe.²⁾ 1609-ben a megye minden füst (vagyis ház) után adott egy embert; 1612-ben a nagyprépost óvást tesz a megye előtt, hogy t. i. a város eddigelé már két ízben adott ugyan munkaerőt a vártatarozáshoz, de pusztán barátságból. Tiltakozik az ellen, hogy ebből a város kiváltságainak sérelmével — szokásjogot formáljon a főkapitány.³⁾ 1622-ben 4 porta vagyis jobbágykapu után egy szekér és egy munkás járt; 1644-ben a vármegye egy napra 1000 gyalog és 200 fuvaros ingyen közmunkát ajánl a főkapitánynak,⁴⁾ 1655 és 1659-ben 4 telkes jobbágy vagy zsellér (1608 óta = egy jobbágykapuval) ad egy szekeret és munkást a 12 napi közmunkára; ha pedig ezt megakarnák váltani, úgy váltságul 3½ ftot fizessenek. De nemcsak a megye, hanem Győr-város is köteles volt e mun-

¹⁾ A bolognai De Machi, Dürer Albert és Specle Dániel a század első felében jelentékeny javításokat eszközöltek a várerődítések terén, melyek europa-szerte, tehát a győri erődítéseknel is követésre találtak. De Machi munkájában már vagy 161 erődítési rendszert tárgyal. Dürer Albert védelmi célokra szervezi a kazamatákat (donga majd keresztboltozattal), árokcaponier-eket és emelkedettebb ágyutelep-helyeket sürget. Specle Dániel I. Miksa felszerelő mestere (Rüstmeister) ágyutelep-helyekre, a derékszögű bástyák- és ravelinekre nagy súlyt fektet („Architectura von Festungen“ című művében); az árkok védelmére folyószerű kazamatákat ajánl s a várfalakat lehetőleg takarni igyekszik az ellenség elől. A löfegyverek használata óta a mellvéd is vastagabb lón; a szakállas puskákat sokszor a mellvédre vagy az abba épített fatalpakra helyezték el. V. ö. Dr. Meynert Geschichte des Kriegswesens und der Heeresverfassungen in Europa II. B. S. 325—327.

²⁾ 1608: 15, 1618: 8, 1618: 49, 1622: 36, 1655: 117, 1659: 130 teikk

³⁾ Győrmegyei ltár. 1609/47, 1612/234.

⁴⁾ U. o. 1644/152.

kákhoz hozzájárulni. Zombat András győr-városi bíró a nádorhoz intézett felterjesztésében panaszkodik, hogy, ha a török a vár alá jön, a muszkétások és tarackok alá kocsit kell adniok, habár magának a polgárságnak is fegyveresen kell kivonulnia; azonfelül a bástyák, palánkok és sáncok csinálására is reá szoríttatnak; így pl. 1646-ban is 1600 embert kelle adniok a várerődítési munkálatokhoz s emellett Ujvárosban a polgároknak kell éjjel-nappal strázsálniok.

Ez ingyenes közmunkák dacára Győr külső erődítése 1564-ben nyáron 4000, télen át 2000 ftnyi havi költséget okozott a kincstárnak.¹⁾ A nagynevű Széchenyi György püspök még 1656-ban 16,000 frttal járult a bástyák kijavításához.²⁾

A külső erődítések befejezése s azok kellő felszerelése a törökkel kitört háboru (1663—1664) folytán égető szükséggé vált. Montecuccoli, a győri végek főkapitánya s győri várparancsnok, a haditanácshoz intézett jelentésében³⁾ (1664. máj. 24.) fejtegeti, hogy 1) oly ellenséggel szemben, aminő a török, ki 10—20,000 sáncsót is szokott magával hozni, legcélszerűbb eljárás, ha minél több külső erődítés segítségével lehetőleg távol tartjuk a bástyafalaktól, amint hogy ez Németalföldön Bréda-, Groll-, Herzogenbusch-, Maastricht- és egyéb helyeknél is sikeresnek bizonyult. Ezek példájára tehát Győrt is gyorsan s minél több ily külső erődítéssel kell ellátni. Nagy ostrom esetében e művek kellő megvédelmezéséhez 7000 emberre volna szükség; rendes időben azonban vagy ha a keresztény sereg foglalkoztatja az ellenséget, 3000 ember is elég őrségül.

2) Minthogy a török sereg ellen, mely hatalmas ostromágyúival a földszin fölötti erődítéseket könnyű szerrel szétrombolhatja, csak a föld alatt lehet sikeres védelmi harcot folytatni, következésképp Győr összes erődítéseit alá kell aknázni. Ehhez azonban sok puska szükséges; ennél fogva megújítja már korábbi leveleiben is (1663 máj. 3. nov. 6; 1664. jan. 22 és márc. 15.) kifejezett kérését s 1000 mázsa puskaport kér Győr számára.

3) Minthogy a tervezett erősítések nincsenek befejezve s még sok a teendő, kéri legalább a rendelkezésre álló építkezési költségek pontos megküldését, hogy a munkát folytatni lehessen; mert első sorban Győrnek kell felfognia az ellenség támadását.

¹⁾ Győr-vár oklevélt. 276. l. M. t. Akad. kézirat.

²⁾ Károlyi Lőrinc: Speculum. Eccl. Jaur. p. 105; Fejér Gy: Nagy-Győr jelességei. Tud. Gyűjt. 1820. 15. l.

³⁾ Győr-vár oklevélt. 265. l. id. h.

4) Kéri a legénység szaporítását s a várnak egy évre való élelmezését; mert az ellenség később megakadályozhatja az élelmiek beszállítását. Az esetleg fölöslegessé váló élelmiek a táborzó seregnek is javára szolgálnának.

Ezekután Montecuccoli részletesen felsorolja ama szükségleteket, melyek legnagyobb részét a hathatós védelem céljából mulhatlanul szükségeseeknek tart; kéri tehát azok beszerzését, mert ellenkező esetben ő nem vállalhat felelősséget.¹⁾

¹⁾ A Montecuccolihoz intézett s Eszterházy János, Kheyserslein Ferencz, Miller Dániel és br. de Wimes Ferencz által aláírt kimutatás alapján Győrvár teljes felszereléséhez a következők szükségesei:

A nehéz (v. öreg) ágyukból két egész és két fél kartaun. (A nagy kartaun 18 kaliber hosszú ágyu 48—50 fontos, a fél kartaun 19—20' hosszú ágyu volt 24 fontos golyóra. A sárospataki vár hadszerzeinek leltárában 1642-ben előfordul: a tarack, mozsárágyu, Krokodilus, Sárkány, Basiliscus (30 fontosak); a Fülemlé (15 f.); Rigó (10 f.); Szarka (10 f.); Fogoly madár (10 f.); Szajkó (10 f.); Galamb (10 f.); Veréb (10 ft.); Szarvas (10 f.); Sólyom (15 f.); Gerlice (10 ft.); Pacsirta (8 ft.); Fecske (8 ft.). Tehát mindegyiknek megvolt a maga neve; az ágyuk különben 1—65 mázsa súlyuak. Tört. Tár. 1830. 154—171. l.)

A várban jelenleg hat egész és 6 fél öreg ágyu (kartaun) van, pedig nem annyira seregei, mint ágyui nagy számában rejlik a török sereg főereje; ostromművei szétrombolására s támadásai visszaverésére a jelenlegi ágyukészlet elégtelen. Montecuccoli hivatkozik arra, hogy a törököknek 38 öreg ágyujuk volt Győrött, midőn azt Pálffy és Schwarzenberg visszavette.

A fentebbieken kívül szükséges még két sugárágyu (Nothschlange) 15 fontos golyókkal; tíz három fontos; 2 mozsár, melyekkel 100 fontos követ lehet vettetni; továbbá 200 nagyobb és kisebb öreg ágyu (quartan = 25 fontos) és láncos golyó; 3000 db. kézi granát; az aknák számára hat kisebb petárda, melyek mindegyikének súlya hat font legyen; 1000 mázsa puskapor a megfelelő ólom- és kanótszükséglettel; 1000 muszkéta; 1000 dzsida (pike), 400 alabárd, 200 golyómentes sodronyvért; 200 gömbölyű s golyómentes paizs (Rundtätschen); 100 csatapallos, 6 mázsa acél, 60 mázsa rudvas kartácskészítésre; 20000 egész és fél paláncszeg; 3000 db. sáncoló szerszám, ezek közt 2000 lapát, 200 tejsze, 700 irtóvas és csákány; 100 kézi malom; 30 hatos és hetes csónak híd-készítésre és egyéb esetlegességekre, hogy szükség esetén a vízzel körülvett külső erődítések között közlekedni s azok segítségére lehessen sietni; 4 nagy furó, az öreg ágyuk kerekeinek kifurására; 4 szivattyu tűzoltásra, 600 bőrkanna, 12 tüzfecskendő, 6 vízvezető, 30 aknaásó legény egy tiszttel (a már itt lévőkön felül), 6 tűzműves (Feuerwerker) és 1000 font kén, szurok, fa- és kötél-neműek, szén, sávol, vassodrony, s egyéb apróbb szükségletek beszerzésére. A pattantyusok nemcsak az ágyukat kezelték (az alsóbb rangu teendőket rendszeren a sáncoló legények végezték), hanem a tűzműveket, löszereket stb. is rendszeren ők gyártották. (V. ö. I. Rákóczy Ferenc fejedelem utasítása sárospataki várnagyai számára. M. Tört. tár. 1882. 379. l. 34: „Az pattantyusokat

Győr a változott viszonyoknak megfelelően tervezett külső erődítéseivel ismét az első rangu erődítések sorába lép. A külső erődítések tervrajzát br. Wimes ezredes és tartományi vezér mérnök készítette Montecuccoli rendeletéből. (L. Győr-vár metszeteit 3—4 l.) E nagy ivrétű rajz méretei alapján készült II. számú térképmellékletünknek a külső erődítéseket ábrázoló része. A bástyaerődök előtt két-két, közöttük pedig egy-egy sáncerőd szögelt ki (összesen 20), s valamennyit egy összefüggő külső sáncgyűrű szegélyezte — a maojrok felé előretolt csillagsánccal. Mindezen erődítések fokozódó magasságban követék egymást, úgy, hogy ezek egymás felett, valamennyi erődítés felett pedig a bástyaerődök mögött fekvő s nagy terjedelmű górvédek (cavalieri) uralkodtak.

A külső erődítéseket körülövedző sáncgyűrűnek legnagyobb belső távola a középbástyától keletre 309 m. 13 cm. (163°); az újbástyától 295 m. 85 cm. (156°); a császár-bástyától 252 m. 23 cm. (133°); a magyar-bástyától 314 m. 82 cm. (166°); a püspök-vártól Sziget felé 199 m. 13 cm. (105°). A közép-bástya előtt fekvő külső (mindenütt a távolabbi értendő) sánc belső hosszúsága 94 m. 82 cm. (50°); legnagyobb belső szélessége 113 m. 79 cm. (60°); az új-bástya előtt fekvő külső sánc h. 83 m. 45 cm. (44°), sz. 106 m. 20 cm. (56°); a császár-bástya előtti külső sánc h. 62 m. 58 cm. (33°). A magyar-bástya előtti belső sánc h. 223 m. 79 cm. (118°); a bécsi kapu előtti sánc legnagyobb belső h. 98 m. 61 cm. (52°), sz. 119 m. 48 cm. (63°). A többiek mérete is ezekéhez aránylik: a sáncfalak alapmagassága 7—8 m., a külső sáncgyűrű magassága 3—4 m. (árokka). A szigeti és bécsi kapu előtti föld-sáncok minden oldalról fallal voltak körülveve; a többiek csak a sarkoknál voltak téglafallal megerősítve. A sétatért körül folyó Rába-ág az Ujváros felől ez erődítéseknek köszöni létrejöttét, mert a sáncokat mindenünne vízzel vették körül.

A vár keleti oldalán — a szentdombi-bástya déli felén, továbbá a magyar-bástya északi oldalán utóbb ajtót is nyitottak (kirohauási célokra). A dunai vonalat az ugynevezett alsó nagy törpe gáttal erősítették meg, s hogy a falak és sáncárcok

---

heverní ne hadják, hanem az musketárokhöz, jancsár-, krompaki, karabin puskákhoz ö n t e s s e n e k g o l y ó b i s t v é l e k; ha harminc- vagy negyvenezer ólomgolyóbis lészen is nem árt . . . Por törni való szeuet is égettessenek vélek, csináltassák hordókban,- az is sok ideig eláll. Tű z e s - s z e r s z á m o k a t i s csináltassanak vélek bőven, ne vegyék hijában fel az fizetést.“)

hajókon vagy sajkákon se legyenek megközelíthetők, ezt sűrűen a vízbe vert cölöpök által törekedtek megakadályozni.

E külső sáncműveken kívül, melyek közvetlenül a várfalak ótalmára emeltettek, Győr-vár erősségét és biztonságát nem kis mértékben fokozták a XVI. és XVII. század folyamában épült s távolabb fekvő elővárai. Ilyenek valának: Andrásvár (Szt. Ivánon innen), Tarisznyavár (a kismegyei kápolna helyén), Világosvár (a ménfői hegyen), Lesvár, Mérges és Patona, melyek egy messzeterjedő félkörben feküdvén — kelet, dél és nyugat felé valóságos előőrsei valának Győr-várának.¹⁾

A II. sz. alaprajz műszavainak magyarázata. Górvéd a bástyák mögötti várfalra (cortina, vár-gát vagyis két bástya összekötő fala) épített s alul sokszor kazamatákkal is ellátott emeletes ágyutelep.

A földöny = a bástyák elé épített gát, mely a mögötte fekvő főgátot (bástyát) az ellenséges ágyutüz ellen ótalmazza; zúgvéd = a bástyák közötti várfal elé épített sánc; holdony = félhold alaku zúgvéd; szarvmű = sánc, mely szarvalakjától kapta nevét; kötvéd = granátmentesen boltozott folyosó; iörpe-gát = a magasabb vár- és bástyafal előtt fekvő alacsony védgát.

E külső művek mindegyike a hozzá legközelebb fekvő bástyától nyerte melléknevét.

I. Lipót az 1664. év folyamában egy hadimérnököt küldött Győr-vár és a külső erődítések megvizsgálására. (Jelentése²⁾), mely a helyszíni vizsgálat alapján készült s egyuttal a tapasztalt hiányok orvoslási módját fejtegeti, érdekes világot vet Győr-vár és az erődítések ekkori állapotára. A jelentés szavai szerint Győr-vár falai és bástyái alapostul jól égetett téglákból vannak felépítve s a bástyafalak alatt mindenütt szépen és erősen boltozott kazamatákkal van ellátva. A vár árka azonban egészen be van nőve és iszaposodva, úgy hogy legalább 6—8' mélyre s a legtöbb ponton ismét szélesebbre kell az árkot ásni. A várárkot zsílipék segélyével a Rába- és Rábcából el lehet látni a szükséges vízmennyiséggel; csak hogy az árokban levő víznek az a sajátsága, hogy a Duna apadtával ez is elszikkad s viszont, ha a Duna vizállása magas, úgy az árok magától is megtelik vízzel. Az árok medre tehát

¹⁾ Andrásvár, Tarisznyavár, Mérges már 1591-ben fennállottak. 1614-ben minden győrmegyei falu 10 gerendát tartozott szolgáltatni Andrásvár erődítéséhez. Győrmegyei ltár. 1614/338.

²⁾ Győr-vár oklevéltára 279. l. id. h.

magasabban fekszik mint a Duna alacsonyabb vízállása és mint-hogy a vár árkat ennyire nem lehet mélyíteni, ennél fogva szárazabb nyár idején az árok vize is mindig kiapad.¹⁾ Ha a vizet semmi módon sem lehetne állandóan megtartani az árokban, ez esetben a várárok lehető szélesre és mélyre ásandó; külső oldalát a bástyafal aljáig ki kell falazni s a külső erősítések árkait is a várfal árkával egyenlő szélességben és mélységben kell kiásni s mindkét oldalán kifalazni (e falazás elejtetett). Ez esetben kétségtelen, hogy az ellenség aknáival nem közelítheti meg a külső műveket; mert a száraz árkokból ellenaknák segítségével mindenkor meg lehet semmisíteni az ellenség futóárkait, aknáit és ütegeit. A futóárkok készítésében is sokáig fel lehet tartóztatni az ellenséget. S ha az ellenség mindezek dacára mégis közelednék az árkokhoz, ez esetben az elejtett oldalárkok és a kötvédék (caponiere) jelentékeny szolgálatot tehetnek. A caponierek kőből építendő lapos bolthajtással, szelelő lyukakkal és jó tetőzettel. Csak két lábnnyira emelkedjenek a föld színe fölé, úgy, hogy a lövőrészek közvetlenül a földszínénél legyenek, melyeket spanyol sorompóval (Spanische Reiter, azaz hatszögletű gerendák, melyeken hegyes vasakkal ellátott rudakat húztak keresztül, hogy az ellenség oda ne közelíthessen) kell fedezni. Ily módon építve, sok emberöltőn át épen maradhat, míg a fából készült művek hamar elpusztulnak. És mivel a külső erősítések már majdnem teljesen készen állanak, voltaképen csak az árkok szélesbítése és mélyítése, továbbá a fölösleges szarvalaku (mi meg is történt) és a védelemre alkalmatlan egyéb művek eltávolítása marad hátra. Mindezen intézkedések végrehajtása esetében Győr-vár még sokáig erős védőbástyája leendő a kereszténységnek ádáz ellensége ellen.

Győr-város utcái oly sárosak, hogy nagyobb eső idején alig lehet rajtok átgázolni; ennél fogva a jelentés szerzője az utcák köveztetésének szükségét hangsúlyozza, de minthogy az ehhez szükséges köveket csak nagy költséggel lehetne Győrről beszerezni, s az ide való szállítás is igen sok időt venne igénybe, ehelyett egyelőre — könnyen beszerezhető homokot ajánl az utcák megjavítására. Az utcákat t. i. 4—6 láb mélységre durva homokkal kellene

¹⁾ A Duna felé eső torkolatát tehát keresztgát és szádkarókkal kellene a jelentés szerint elzárni, hogy ezáltal a víz lefolyását meggátolják s amennyiben az árok vize elszikkad, azt a zsillipeken át a Rába vizéből mindig helyre lehetne pótolni; a homok feltartásáról azonban ez esetben szintén kell gondoskodni . . . Nem látjuk nyomát, hogy e terv fogantatosított volt-e.

feltölteni; minél több eső esik az ily homokra, annál szilárdabbá válik. A jelentéstevő hozzáteszi, hogy saját udvarát (brandenburgi jószágán) is ily homokkal töltette fel s ez a kövezetnél is jobbnak bizonyult. E homok helyett egyébiránt a téglatörmelékét is célszerűnek véli.

A veszély, mely Győrt 1664-ben a török részéről fenyegette, elvonult; a vasvári béke (1664) egyelőre megszüntette az aggodalmakat; a tovább folytatott erősítések végre 1671-ben befejeztettek. A fehérvári kapu fölött még 1822-ben látható vala ama felirat, mely (négyyszögű táblán aranyozott ércbetűkkel) hivatva volt az utókor számára megörökíteni az eseményt.¹⁾

A Bécs felé özönlő törökök százezreit Győr 1683-ban nem vala ugyan képes feltartóztatni; de mégis jelentékeny szolgálatot tett, mert egy egész hadtestét kötött le. A török nagyvezér t. i., nehogy a győri őrség hátmögül fenyegetse a török seregeket, Apaffy Mihály erdélyi fejedelmet Győr ostromzárolására utasította. A vár még mindig oly hatalmas erősség vala, hogy a Bécsnél megvert török után hazánkba nyomuló Szobieszki János lengyel királyt is bámulatra ragadta, midőn 1683-ban Győrt megszemlélvén, ismét hazájába távozott.

Székes-Fehérvár visszavétele (1688) s a karlovici béke óta (1699) Győr lassankint elveszti végvár jellegét. I. Lipót 1702-ben kibocsátott rendelete a hozzátartozott végvárak legtöbbjét megfosztotta várjellegétől. Az idők s ezzel a szükségletek is módosultak. Győr ugyan a kurucháboru (1703—11) idejében még jelentékeny pont gyanánt szerepel; de azontúl jelentőségében folyton süllyed. Az 1723. évi országgyűlés rendei (23. tcikk) ujlag sürgetik az 1715: 42. tcikk végrehajtását, mely szerint — a többek közt — a győri főkapitányság megszüntetését, illetőleg a határszélekre való áthelyezését kéri. A győri végek utolsó főkapitánya Althan vala. 1784-ben teljesen elveszti várjellegét, úgyhogy 1809-ben viselt szerepe is jelentéktelen vala. A várfalak áttörése s a bástyák le-

¹⁾ A felirat szövege: Imperatore Leopoldo Caesare Semper Augusto, Hungariae, Bohemiae Rege Archi-Duce Austria etc. Supremo Capitaneo Jauriensi, Locorumque adjacentium Raymundo Comite de Montecuculli Aurei Velleris Equite Locumtenente Campi Marechallo, Consilii Bellici Praeside nec non Supremo Rei Tormentariae Praefecto Munimentum istud, hoc primum anno muratis Moenibus, ac interna, externaue Opera quam plurima adjecta adversus hostiles Accessus optime instructum, Directore Francisco de Wymes dictae Caesariae Majestatis Colonello Ingenero Anno M.DCLXXI. Supplementum ad Syllabum Praesulum Jaur. p. 63

bontása a közép-bástya során vette kezdetét (1820); ezt követte 1835-ben az Uj-Dunakapu megnyitása. I. Ferenc 1830-ban a várfalakat átengedte a városnak, mely saját terjeszkedése érdekében lassankint (1830—1862) leromboltatta azokat a kapukkal együtt. A vár árkat is betemették, a külső sáneműveket is széthányták, úgyhogy jelenleg csak a püspökvár bástyavonala, az egykori Duna-bástya és néhány kazamata — mint megannyi néma tanuk emlékeztetnek Győr egykori harcias rendeltetésére.

Győr-belváros újja alakulása. Káptalan-Győr erősítésével szorosan összefügg a város szabályozásának és belső helyrajzi átalakulásának kérdése is. Amióta a város palánkkal és fabástyákkal lett megerősítve — a régi Győr lakossága a város nyílt területéről az akkora lakatlan Ujváros és Káptalan-Győr területére költözött. És ebben leli magyarázatát ama fogalmi zavar, mely a városi lakosság jogi állását illetőleg utóbb jelentkezik. A külön földesurak hatósága alá tartozó külső városrészek lakosai a káptalan földjére költöztek anélkül, hogy esetleg régebben élvezett területi vagy személyes kiváltságaik és jogaik megóvásáról gondoskodtak volna. Egyébiránt kétséget sem szenved, hogy korábbi földesuraik irányában is megvoltak jobbágytartozásaik; Királyföld lakossága az 1447-iki regedei szerződés óta a püspöki jobbágyok kötelékéhez tartozott. A kérdés tisztázása nem tartozik jelen dolgozatunk keretébe, s azért csak röviden érintjük, hogy nem ismervén a korábbi földesuri viszonyok részleteit, monographusaink egyszerűen elnyomásról szólnak ott is, ahol a káptalan határozottan a jog terén állott.¹⁾ Természetes dolog, hogy a káptalan — mint földesur — joggal követelte a területére költözőktől földesuri jogainak elismerését s a szokásos jobbágyterhek lerovását. E méltányos követelése azonban úgy a katonai hatóság alá tartozó polgári telkek tulajdonosai, mint főleg a városi lakosság protestans elemei részéről ellenhatást szültek, mi azután temérdek surlódást és pereskedést vont maga után a földesur és város között, mely e századokban mint kiváltságos káptalani mezőváros szerepel.

Az aránylag szűk területre szorult lakosság, hogy a főleg kezdetben mutatkozó lakáshiányon segítsen, szükségalkotta sövény-

¹⁾ A régi vár területe e kérdésben nem játszik jelentős szerepet. Főbbi fejtegetéseink szerint a vár tényleg a püspök fenhatósága alatt állott; majd a német őrség foglalja le területe nagyobb részét, azonfelül a káptalan s püspöki jobbágyok is vegyes telepedtek a várban. A nádor — mint említők — a városhoz tartozónak ítélte 1649-ben.

és faházakat emelt; mert költség hiányában a leégett vagy roskatag kőházakat sem valának képesek ujjaépíteni. Az ekként alakuló belváros utcái és térei szűkek és rendetlenek valának; ennél fogva a kir. biztosok már 1560-ban, Salm grófnak főkapitánynyá történt beigtatása alkalmával — a piac és utcák tágasbítását, a város tisztántartását szívére kötik az uj parancsnoknak.¹⁾ Az uj utcák kimérése, a háztelkek rendezése már 1564-ben megkezdődött. Az 1567. telekkönyv híven megőrizte számunkra azon házbirtokosok névjegyzékét, kiknek házai a szabályozási vonal kitűzése után lebontattak s ezek fejében — másokkal együtt (1564) a következő — ölszámban kifejezett háztelkeket kapták.

1) A városban köröskörül — a Sforzia-bástyától a várkastély (Schloss) és vízi (Duna-) kapuig fekvő házhelyek, melyek a gyalogságnak lettek kiosztva:

Strasser Vince helye, amelyen épített, 6° h. és sz.; Laicher Sévald és Weisz Márton, kettejüknek két hely adatott, mely 12° h. és sz.

Seidl Joachimnak építkezésre 6° h. és sz., Schmidt Györgynek építkezésre 6° h. és sz. hely adatott.

Magyarok: Horváth Mihály építkezésre kapott 6° h. és sz. helyet; Csata Gyurkó, Szeles Imre, Nagy Benedek, Nagy Simon, Tóth András, Gollotsch Tamás, Gáti Ferenc, Azisch Nemet (!) Légárd János — mindannyian építkezési célokra 6—6° h. és sz. helyet kaptak; az építkezés részben befejezve, részben folyamatban van.

Németek: Weiszkopf Konrád 9¹/₂° h. és sz., Schwartzman György 6° h. és sz. helyet kaptak, melyre építkeztek is. A rector-nak Triesztből 17° h. és sz. adatott, melyen építkezett.

Olluschus Zárából egy saroktelket kapott a fehérvári utcában, melyen építkezett s mely 8° h. és 4° sz.

Kleet Ulrik, Herbstmaier Farkas, Poseh Péter, Seits Jeromos, Dhusz Mátyás, Schmeckart Mihály, Forbmar Kristóf, Jannavitzter János, Pumb György, Barth Martius — mindannyian 6—6° h. és sz. háztelket kaptak építkezésre, mihez többen már hozzá is fogtak.

Betzall Gáspár két telket kapott, összesen 12° h. és sz.; ezen a császár-utcában, — a császár-bástyától balkézre — egy sarokházat kell építenie.

Tanner György, Pirbaumb Kelemen, Fellensteiner György, Prändl Miklós, Radegh Bernát, Mayer Zsigmond, Holff Mátyás,

¹⁾ Győr-vár okmányt. 55. l. id. h.

Werner Anthoni, Mülnér János, Schlesinger Gergely, Greilinger Farkas, Marbacher Menyhért, Brandweiner Orbán, Schütz Jobszt, Koller János, Gert Gergely, Flam N., Clausz Fülöp, Hauptinger Jakab, Rachinger Zsigmond, Gebhard János, Phierl Mátyás, Schmid Vitus, Trienti György, Widman György, Jantner Tamás, Nein Farkas, Eisznér János, Vogl Mihály, Krumb sütő, Ipser András, Pauer János, Motsch Mátyás, Schreckenfeld Gáspár, Galmair Jakab — mindannyian 6—6° h. és sz. helyet kaptak építkezési célokra; hárman hozzá is fogtak.

Schneider Lőrinc helye 7° h. és sz., Keltisch Bálint h. 4° h., 3° sz., Vischcaedo Péter mester, kőműves, h. 6° h. 3° sz., Hillinger Péter 6° h. és sz., Krieger Szilveszter (Hillinger mögött) 6° h. és sz.; Hausdorffer Sebestény 7° h. és sz., Schneider János (Hausdorffer mögött) 6° h. és sz., Tóth János 6° h. és sz., Leopold Sigmund 5° h. és sz., Leutholdt Zachariás 9° h. és sz., Baumbäckel Ádám 5° h. és 2° sz. építkezési helyeket kaptak.

Lebtsar Gáspár és Rohr Bernát egy 6° h. és sz. helyet nyertek.

Péter mészáros, Nitsch Stenzel, Waygo János, Rift Sebestény, Eisner János, Ann György, Marsteller Rupert, Mülnér János valamennyien 6° h. és sz. építkezési helyeket kaptak.

A bécsi kaputól (balkézre a Dunakapuig) kiosztott házhelyek összege: 88; ölszámokban kifejezve: 569°.

Az uri-utca mellett, — a bécsi kaputól befelé jobb kézre — a következők kaptak telkeket, melyeken építkezniök kell.

Schauad Tamás, 8 $\frac{1}{2}$ ° h. 6 $\frac{1}{2}$ ° sz. házhelyet kapott; Weller kapitány 12° h., 12° sz., Zinzendorff Hanibal ur ugyanannyit; Stamb ur (von Stamps) 12° h., 6° sz., Regensburgi János ur 11° h., 6° sz.; Aggrol Ferdinand gróf ur 12° h., 7° sz.; Bernfusz harmincados 10° h., és sz.; Proncker ur 15° h., és sz., Eytzing ur 18° h., és sz., Hochenburgi Menyhért ur 12° h., 6° sz., Landau Zsigmond ur 12° h., 6° sz., Rueber kapitány ur 12° h., 25° sz., Kolos János huszárkapitány 5° h., 8° sz., Kalmár Dénes 2 $\frac{1}{3}$ ° h., 9 $\frac{1}{2}$ ° sz. házhelyet kaptak.

Az uri-utcában, a bécsi kaputól befelé, — balkézre — a következők kaptak háztelket:

Vámos János 6 $\frac{1}{2}$ ° h., 4° sz. telket kapott; Sücs János 6° h., 2 $\frac{1}{2}$ ° sz.; Szappangyártó Antal 4 $\frac{1}{2}$ ° h., 3 $\frac{1}{2}$ ° sz., Szabó Péter 4 $\frac{1}{2}$ ° h., 3 $\frac{1}{2}$ ° sz., Kalmár Ferenc 4 $\frac{1}{2}$ ° h., 3 $\frac{1}{2}$ ° sz., a magyar nyereggyártó 5° h., 4° sz., Székely Balázs 6° h., és sz. telket kaptak.

Az uri-utca mögött a kastély- és a Sforzia bástya felé:

Khász Tamás, Foll Mihály, Pitter Henrik, Moll János, Rác Sebestény, sütő, Gotsch Gillig, Delser Lénárt, Riedl Péter mindannyian 6° h. és sz. telket kaptak. Zimmerman Lipót 7^{1/2}^o h. és sz. telket, Poickh János 6° h. és sz., Hann György 6^{1/2}^o h. és sz., Melchard Rupert 6° h. és sz., Kemb András és Reichl Benedek 7° h. és sz., Lang András 6° h. és sz., Grau Pál 7° h. és sz. telket kaptak.

Maurer Pál, Graffritz Mihály, Glatzer Kristóf, München János, Jäger Mihály, Schirmsdorffer Tamás, Ostorado olasz, mindnyájan 6° h. és sz. telket kaptak.

Diószegi Mihály 8° h. és sz. telket, Szabó Márton ugyanakkorát, Makki Lajos 4^{1/2}^o h., 7° sz., Soós György 8° h. és sz. telket kapott.

Az uj-utcában (Neuhäuser G.): Nagy Mátyás kapott 8° h. és sz., Német György 8° h., 6° sz., Horváth Antal 8° h., 4° sz., Foll Ambrus 6° h., 3° sz., Kiszari István 6° h., 2° 4' sz., Szabó Lőrinc 4^{1/2}^o h., 3^{1/4}^o sz., Horváth Iván és Nagy Gyurkó 7^{1/2}^o h., 3° sz., Felleg István 8° h., 7° sz., Mészáros Lőrinc 6° h., 3^{1/2}^o sz., Lakatgyártó János 7^{1/2}^o h. és sz. helyet nyert.

A magyar-utca mellett jobbra és balra: Siebenbürger Márton kapott 7° h. és sz., Temporál Domonkos 8° h. és sz., Nagy Mátyás 9° h., 3° sz., Gesztenyesi György 5° h., 5° sz., Sechmitzer Kristóf 6° h. és sz., Tóth András 4° h. és 3° sz., Rengschichk Gergely 7° h. és sz., Balogh István 6^{1/2}^o h. és sz., Nagy Péter 2^{1/2}^o h. 3^{1/2}^o sz., Balogh Márton 3^{1/2}^o h., 3° sz., Veki Ferenc és Vince Bálint (az utóbbiak a magyar-utcában) 10° h., 4^{1/2}^o sz. helyet nyertek.

A fehérvári-utca mellett: Borbély Márton 4° h., 7^{1/2}^o sz., Khoinhard György 11^{1/2}^o h. és sz., Wogavitz István, harmincados ellenőr, 8° h., 6° sz., Pribék Tamás 8° h., 6^{1/2}^o sz., Szabó Tamás 8° h., 6° sz., Biró Bálint 8° h., 4° sz., Szabó Balázs 8° h., 4° sz. telket kapott.

A fehér-közben a fehérvári és császár-utca közt: De Agellat Antal 4° h., 1° 2' sz. telket, Bánki Péter 6° h., 4° sz., Erdélyi Dénes 5° h., 3° sz., Kiszari István 6° h., 4° sz. t. kaptak.

A császár-utca mellett jobb felől — a császárbástyától fel a várba: Buchaimb Miklós ur kapott 12° h., 6° sz., Premmer Gáspár János 12° h., 6° sz., Bosnyák ur 12° h., 3° sz., Zeringer András 7° h. és sz., Allenzo Jeromos 7° h. és sz., Schütz Bálint 7° h. és sz., Fett Farkas 7° h. és sz., Strauss Lőrinc 7° h. és sz., Mosheimb Sebestény 7° h. és sz. helyet nyertek.

A másik félén: Borbély János, Gasser György, Schaber Lambert, Stadler János, Schmitz Jakab, Stadler Farkas, Scherhaus Márton — mindannyian 7° h. és sz. háztelket kaptak.

Az 1564-ben kiosztott összes telkek száma: 183; ölszámokban kifejezve: 1501°.

Ezen előzmények után következett 1566-ban a már említett nagy tűzvész, mely a Rába (bécsi)-kapu táján támadott s innét a gyümölcskertekig (Majorok) terjedt, majd ismét ellentétes irányba fordulva nemcsak a várost hamvasztotta el, hanem a régi várba is elharapódzott. Forgách Ferencz szerint csak¹⁾ a székes-egyház, puskapor-torony és a főkapitány lakása maradtak épen, mert egészen elkülönítve állottak.

E tűzvészt Káptalan-Győr végleges szabályozása követte; a mai belváros, melynek egész területe a bástyafalakon belül feküdt, e szabályozásnak köszöni jelen alakját, egyenes utcáit és szabályos piacát. A katonai mérnökök s olasz építőmesterek a vár körrajzával tervszerű összefüggésben álló új utcákat hasítottak ki; a szabályozási vonalba eső házesoportokat vagy épületrészeket lerombolták, a nagyobb háztelkeket kisebbekre darabolták s az ekkép nyert háztelkeket részint a lerombolt házak birtokosai között kárpótlásképen, részint más építkezni akarók — főleg katonák között osztották szét.

E telekfelosztás alapján készült amaz érdekes telekkönyv (1567), mely az 1617, 1634 és 1703-ban összeírt telekkönyveknek is alapjául szolgál; kevés város mutathat föl multjából ily érdekes emlékeket, minél fogva jónak látjuk közölni a fontosabbakat (lásd hátul). A telekkönyvekben fel van jegyezve az egyes háztelkek birtokosainak neve, társadalmi állása; a háztelkek hosszúsága és szélessége ölszámokban van feltüntetve. A nagybecsű könyvek jelentékeny világot vetnek Győr-város XVI. és XVII. századbeli multjára, mert híven elénk tüntetik a város vagyonosabb társadalmi elemeit — nemzetiség, állás és foglalkozás szerint, sőt érdekes adalékokat szolgáltatnak a hatósági, népesedési és vallási viszonyok történetéhez is.

Győr-belváros alaprajza; a piac, utcák és közök. A fentemlített szabályozás alaprajzát az 1567-ki telekkönyv másolata (lásd városi ltár) őrizte meg számunkra; ez továbbá Pooder János²⁾

¹⁾ Monumenta H. Hist. II. Script. T. XVI. p. 338.

²⁾ Győr 1750-ben, i. a városház tanácstermében.

s Hruszavszky Imre pontosabb méretű térképe¹⁾ és az említettük telekkönyvek adtak irányt a mellékelt II. számú (belvárosi) alaprajz összeállításában, mely a város egykor létezett utcáit és nevezetesebb épületeit pontozott vonalokkal jelzi, egyébként pedig a XVI. és XVII. századbéli utcákat, közöket és háztelkeket (egészen) igyekszik feltüntetni.

Az 1567-ki telekkönyvi másolatban látható alaprajz meglehetősen híven tünteti föl a piacot s az utcákat; de nem látjuk rajta jelezve azon kisebb utcákat, melyeket kétségkívül beépítésre szántak, melyek létezéséről azonban az 1567-ki telekkönyv még határozottan tanuskodik, s melyek nyomait az 1617-ki telekkönyv is híven megőrizte. Ilyen kis utca vagy rohamköz szelte át a város egész déli házcsoporthozát, melynek 1617-ben s napjainkban már csak egyes részei maradtak fenn; ezek iránya jelzi az egykoron a mai korona-közből a bencések telkén át a keleti várfalig futó utca vonalát. Ilyen köz vonult végig a mai apát-utcából egész a tejfő-lös-közig; az alsó-harangöntő-köz a Szent-István-templom terére nyílt. A mai Opitz-utcát (1617-ben Szent-Mihály-utca), mely majdnem egyenes vonalban a dunai várfalra torkollott, 1617 óta a szentferenciek kolostora zárja el. 1617-ben a fentemlített utcák és közök is már be voltak építve; az említettük évből származó telekkönyv ugyan kimondja, hogy az elépített utcák és közök újra megnyitandók, de ennek az 1703-ki telekkönyvben semmi nyomát sem látjuk. Sőt a káptalándomb dunai házsortát elválasztó két köz (a Szt.-Lázár- és Duna-köz) is 1073-ban már el vala építve; csak az alsó harangöntő, akkoron Szent-Imre-közből nyitottak egy kivezető utat északfelé a mai felső-harangöntő-közbe.²⁾

Az 1567-ki telekkönyv alapján az egyes utcák fekvését illetőleg csak bajosan lehet eligazodni; az alapos meghatározást különösen megnehezíti az új utca-elnevezések általánosító jellege, továbbá a telekkönyv szerkesztőjének azon felületes eljárása, hogy nem jelzi valamilyen irányadó ponttal az utca kezdetét. Ugyanazon utcák leírását többször megszakítja és sem a sarokházakat, sem az egyes utcák oldalsorát nem tünteti föl érthetőleg, s így csak egész általánosságban tájékozhatjuk magunkat a telekkönyvben jelzett utcák fekvésirányára nézve.

Azon utcákat, melyek a bécsi-kaputól keleti irányban s a császárszár- és új-bástyától északra szelik át Győr közepét, általában

¹⁾ 1793-ból, l. a győri főgymn. muzeumban.

²⁾ Különbösen az 1703-ki telekkönyv épen idevágó része van a leghomályosabban szerkesztve.

alsó- és felső-közép-utcának nevezi, habár ugyanezen irányokban saját elnevezéssel bíró utcák is esnek. Így pl. Bernfuss és Agroll Ferdinand 1564-ben az uri-utca jobb oldalán (a bécsi-kaputól számítva, tehát a Mayer ház és Hupka-féle üzlet helyén) kapnak házelket; az 1567-ki telekkönyv mégis az alsó-közép-utcába helyezi őket s csak az utca másik oldalát nevezi uri-utcának. Még a Szt.-István-templom, tehát a mai megyeház területe is az alsó-közép-utcába esik. Az uri-utca egy része magában foglalja a káptalandomb egész délnyugati oldalát, míg északkeleti része zsidó-utcának neveztetik.

Ami az 1567. telekkönyvben megnevezett többi utcákat illeti, némi biztossággal csak annyit állapíthatunk meg, hogy a szentmártoni-utca a déli bástyák vonalán futott végig; s mellette vele párhuzamosan a magyar-utca feküdt.

A fehérvári-utca az uri-utcától (ma király-utca) a fehérvárkapuig, s a császáz-utca a hasonló nevű bástyától a piac irányában (Duna-utca) terjedett.

A mai iskola-köz, Teleki-, Opitz- és ispotály-utca valamennyien a közép-utca fogalma alá esnek. A bécsi-kaputól jobbra eső utcát új-utcának, a balra eső s az előbbivel párhuzamosan le egésza közép-bástya-faláig futó utcát uri-utcának nevezi, de mindkettőt egyuttal a közös alsó-közép-utca neve alá foglalja. Az északi bástya-fal vonalát szent-dombi-utcának, s a tőle délre eső párhuzamos utcát udvar-utcának mondja a telekkönyv. Ettől a piac irányába vonuló keresztutczák- és közök értendők a kalmár-utca elnevezés alatt.

Hol fekdühetett a rác-utca, vagy az 1600-ban említett bécsi-köz, egésza pontossággal szintén nem tudjuk meghatározni.¹⁾

A királyok által behelyezett különféle nyelvű és nemzetiségű őrségbeliek letelepedése folytán — Győr lakossága úgy nyelv, mint vallás dolgában nagyon vegyessé vált. Az őrség létszámához 1575 ótarácok is tartoztak.²⁾ A rác tábori pap fizetése 1591-ben 72 forint volt; ez évben azonban a kormány eltörölte ez állást, mert már kevés rác katona volt Győrött.³⁾ A rác-utca különben ritkán for-

¹⁾ Valószínű, hogy a mai tejfölköz tájékan lehetett; 1600-ban már a Duna-, varga- és vár-utca is említettik. L. az 1567-ki telekkönyv végén a házaikat visszakerők lajstromát.

²⁾ A haditanács tudatja Salm gróffal, hogy a rác pap tartására 6 frt havidíjat engedélyez. (B. közös hadügym. ltára: Registratur. 1575. szept. nr. 30.)

³⁾ Győr-vár oklevélt. 184. l. id. h.

dul elő s így nem is lehetett valami jelentékeny. Valószínű, hogy a kat. építkezési hivatal mellett fekvő utca s az előtte állott ház-telek képezte a rác-utcát és ideiglenes jellegű temploma telkét.

Győr-belváros utcáit egész pontossággal csak az 1617-iki telekkönyv alapján tudjuk meghatározni. Az utcák ekkor új neve-
kel jelöltetnek meg s a részletekre is kiterjedő pontossággal jelez-
tetnek; ezen új utca-elnevezéseket az 1634. és 1703. évi tkkönyv
is megtartotta. A mellékelt alaprajzon való könnyebb tájékozhatás
céljából idemellékeljük Győr-belváros régebbi s mai utca-elnevezéseit.
A kereszt-utcák többször csak „köz“ név alatt említetnek. Nyu-
gatról keletre:

Szt.-Rudolf-utca = király-utca (a piaci házsorral);

Szt.-Mátyás-utca = Kazinczy-utca s a bencések székházának
piaci homloka;

Szt.-Albert-utca = vármegyeház-utca;

Szt.-János-utca = kovács-, szücs- és varga-utca;

Szent-Erzsébet-utca = apáca-utca és a káptalandombnak
a székesegyházig terjedő utcája;

Szent-Jakab-köz = szélköz;

Szent-Fülöp-utca = korona-köz;

Szent-Ilona-köz = csillag-utca;

Szent-Imre-köz = alsó-harangöntő-utca;

Szt.-Borbála-utca = szűk-köz;

Kolostor-köz = gyógyszer-tár-utca;

a déli bástyák sora = tüztorony- és kaszárnya-utca;

a dunai bástya-sor = bástya-utca.

Északról délre:

Pecsegödör-köz = sarkantyú-köz;

Szt.-Vilmos-köz = lépcső-köz (I.);

a második lépcső-köz amattól keletre párhuzamosan;

Szt.-Nikodem-utca = tejfőlős-köz;

Szt.-Anna- és Mária-utca = a Duna-utca északi és déli része;

Szt.-Márton-utca = fehérvári-utca;

Szt.-Lipót-utca = kenyér- és halköz;

Halász-köz = káposztás-köz; a „Schwibogen“-köz, mely a
Szt.-Lipót- és Móric-utca között s ezekkel párhuzamosan
feküdt: 1703-ban a Szt.-Erzsébet-utca felől már el volt
építve s könyök-köznek nevezték.

Szt.-Móric-utca = apátur-utca;

Szt.-László-köz = a városház jelenleg elzárt köze;

Görbe-köz = kádár-, fürdő- és szappanos-köz;

Szent-Sebestény-utca = Teleky-utca ;
 Szent-Menyhért-köz = szappanos-köz ;
 Szent-Mihály-utca = ispotály és Opitz-utca ;
 Szent-Ferenc-köz = hó-köz ;
 Szemét-köz = felső-harangöntő-köz ;
 Szent-Margit-köz = álom-köz ;
 Szent-Lázár-köz = karmelita-köz ;
 Szent-Péter-köz = saru-köz ;
 a közép-bástya vonala = újvilág és újkapu-utca.

A k á p t a l a n d o m b o n :

Szent-Ágoston-utca = papnövelde-utca (az intézet előtti utca-rész a síkátorral s a székesegyház felé) ;
 Szent-Jeromos-köz = papnövelde-utca (a II. lépcső-köztől a n. papnövelő intézet háta mögé vezetett). A mai vérbástya-köz akkoron külön név alatt nem létezett ; melletteközvetlenül a szentdombi-bástya kazamatával ellátott górvédje feküdt.
 Szent-Bernát-utca = papnövelde-utca (a két lépcső közt összekötő kereszt-utca.)

Templomok, kolostorok és iskolák.¹⁾ A székesegyház. Mint fentebb említők, a főkapitányok már a szabályozás idejében kiszorították a káptalant a székesegyház nagyobb részéből, melyet hadi és raktári célokra használtak föl. A káptalan hasztalan fordult panaszával a királyhoz Teufel András főkapitány ellen, ki még a meghagyott Szent-Háromság-kápolnát is lefoglalta. A káptalan folyamodásában (I. Ferdinand ígéretére hivatkozva, hogy a lefoglalás csak ideiglen történt) kéri a templom visszaadását s hangsúlyozza, hogy a had- és élelmi szerek bolthajtásos helyiségben²⁾ biztosabban megőrizhetők, mint a székesegyházban.³⁾ Miksa király azonban a káptalan megújított kérelme dacára udvariasan meghagyja, hogy a székesegyházból a városban fekvő Szent-István-templomba költözzék, melynek nagyjából való kijavíttatását valamint a székesegyház alapítványi oltárainak áthelyezését is elrendelte.⁴⁾ 1592-ben a székesegyházat ismét a káptalan birtokában talál-

¹⁾ Ismételések elkerülése céljából a tüzetesebb topográfiai meghatározásokat l. a tőkönyvekben.

²⁾ E szerint a székesegyháznak ez időszereint nem volt volna boltíves tetőzete ; de az sem lehetetlen, hogy amaz utalás alatt csak a kazamatákat akarták érteni.

³⁾ Gy. kápt. m. ltár. arc. 7. fasc. 2.

⁴⁾ U. o. arc. 6. f. 7 nr. 10.

juk ;¹⁾ a török ugyan ismét raktárul és ágyutelepül használta, de Győr visszavétele óta többé nem szolgált profan célokra. Pethes Márton és Náprágyi Demeter püspök megkezdek, Draskovich Gy. (II.) folytatá (1639—1654) és Széchenyi György befejezte a székesegyház megújítását, melyet Rana, olasz építőmester, vezetett, s kinek terve teljesen kivetkőztette a székesegyházat eredeti román-csúcsíves jellegéből. Ekkor szállíttatott alább a szentély ; a mai sekrestye is ekkoron épült a szentély északi szomszédságában fekvő régi sekrestye helyébe, a mely a vele átellenben fekvő ajtóval együtt elfalaztatott.²⁾ A Hédervári máskép Szent-Háromság-kápolnán kívül a templom hátsó részében két kápolna állott, t. i. a Szent-Ferenc és Preiner-kápolna ; mindkettő a főbejárat két oldalán s magasabban feküdt.

A Draskovich Gy. által felállított s harangokkal ellátott fatorony helyett³⁾ Széchenyi Gy. a jelenleg is fennálló s a Széchenyiek címerével ékesített kőtornyot építtette (1681). A székesegyház homlokzatán kiszögellő torony csak 1823-ban hozatott symmetrikus arányban a mostani homlokzat (levéltárak) hozzáépítése által.

A Szent-István templom. A főntebb említett rákok egyelőre (1591) nyomtalanul tűnnek el Győr területéről s velök egyetemben templomjukról sem emlékeznek többé forrásaink ; mellettök s utánuk főleg az ág. v. s német ajku vár-őrség volt az, mely a várost lassankint kivetkőzteté eredeti katholicus és magyar jellegéből. A főkapitányok védelme alatt a protestantismus Győrött annyira megerősödik, hogy a század végén (1592) már a Szent-István vértanuról címzett templomot is az ő kezeikben találjuk ; „német templom“ nevét is tőlök nyerte.⁴⁾

¹⁾...Praeter Cathedralem unica tantum Ecclesia exstat sub invocatione S. Stephani, quam haeretici occupant; ceterae, quae olim aderant, modo dirutae reperiuntur. Ex actis consistorialibus Vaticanis. Koller H. Episcop. Quinque. T. VI. p. 356

²⁾ Gy. kápt. m. ltár arc. 10. fasc. 1. nr. 5.

³⁾ V. ő. A győri székesegyház. Holdházy J. Győrmege és város egyet. leírása 420—431. l.

⁴⁾ A német prot. elem korai terjeszkedéséről világosan tanuskodik Joachim, az 1567. t. könyvben is felemlített lovas prédikátornak saját nyilatkozata : Zum letzten ist es auch daraus Kund und offenbar, ob ich Gleich zu Raab in meines Herrn Haus (Rueber ezredes) predigen mus, das ichs mit Vorwissen und Nachlassung meiner ordentlichen Obrigkeit daselbst thu, und zu jeglicher Predigt an acht Orten der Statt die Trummeten blasen und damit die Leut zur Predigt beruffen lasse, das ich auch daselbst zu Zeiten auf der Gassen und auf dem freyen feld gepredigt. Und über das alles, ist auch meines Herrn Haus, darin ich predige, am öffentlichen Platz gelegen, da stäts vil Käuffer und verkäuffer versamlet. Also das ich da weder predigen, noch Psalm singen, noch Sacrament verreißen oder gebührliche Gottes dienste verrichten kann, das es

A XVII. század folyamában azonban viszontagságos napokat élt a győri protestantismus. A buzgón katolikus Preiner J. főkapitánysága alatt a városból kiűzetvén, 1613-ban mindkét felekezet Pataházán szerzett házat, melyben közösen gyakorlák istentiszteletöket. Bőjtbe kanonoknak Lamormain atyához (1627) intézett levele szerint a belváros lakosságának már csak ötöd része nem katolikus.¹⁾ Az 1647: 9. tcikk alapján 1649-ben istentiszteleti célokra ismét egy házat szereznek a belvárosban, melyet a káptalan tiltakozása dacára imaházzá (auditorium) alakítottak. Fekvését nem ismerjük; 22 évi birtoklás után azonban a káptalan mint földesur lefoglalta (1671) ezen imaházukat.

A szentferenciek kolostora és a Szent-István-templom. A szentferenciek (ismét Mária-tartománybeliek) újabb letelepedésüket Preiner várkormányzónak köszönik, kinek eszközölésére Náprágyi Demeter püspök s a káptalan 1614-ben a protestánsoktól visszavett német másképp Szent-István-templomot adta nekik s a templom közvetlen szomszédságában néhány telket is engedett át kolostoruk számára. A magyar kamara s egyes hívek adományai segítségével a kolostor már 1617-ben felépült.

A nagy tűzvész, mely 1654-ben a város nagy részét elhamvasztotta, nem kimélte meg a ferencrendiek kolostorát és templomát sem. A kath. hívek nagyszerű áldozatkészsége azonban lehetővé tette²⁾ a kolostor és templom felépítését. A roskatag Szent-István-templomot alapjaiból ujjaépítették (1655); az új templom hajója észak-déli irányban feküdt. Úgy a kolostor, mint a magas toronnyal ellátott templom építése csak 1673-ban lőn teljesen befejezve. A torony a templom északi sarkán állott; magához a templomhoz idővel 3 oldalkápolna épült. Ezek egyike — a Bold. Szűz szeplőtelen fogan. kápolnája a sekrestye mögött s ezzel kapcsolatban állott; a magyarok kápolnájának nevezték (1708), mert a magyar ajku tertiarusok imahelye vala.

A kolostor tagjainak növekvő száma s a rendi növendékek részére szervezett theologiai tanfolyam miatt a kolostor bővítése is szükségessé vált. Lassankint megszerezték a tőszomszéd Szabó

---

nicht menniglich am platz hören solt . . . Előszó: Confessio oder Bekantnis des Glaubens und Lehre Joachimi Magdeburg bestalter Prediger der Deutschen Reuter zu Raab in Ungarn zu Regensburg. Druckt Heinrich Geisler A. 1567. 4 to.

¹⁾ Gy. kápt. m. ltár. arc. 26. f. 7. nr. 24.

²⁾ V. ö. a győri ferencrendiek naplóját a bpesti ferenciek könyvtárában; Piry Cirjék: A szentferenciek győri zárdája. Egyh. L. I. 1867. 274—276 ll.

György házát 215 talléron, majd ennek szomszédja, Forleitner Keresztély, kőműves házát 44 fton, melyből kertet alakítottak, s utóbb még három szomszéd házat (összesen 655 frton). E terjeszkedések segítségével lehetővé vált, hogy a kolostor épülete egész négyszög alakot öltött, melynek teljes kiépítése azonban csak 1710-ben lőn befejezve.¹⁾

A jézustársaságiak collegiuma, temploma és gymnasiuma²⁾ II. Ferdinand hitbuzgalma a jézustársaságiakban ismertefől a katholicismus azon rendíthetlén bajnokait, kiknek segélyével sikerrel viheti keresztül az ellenreformatiót. A kath. iskolaügynek is ez időszert ők valának legkiválóbb képviselői; és így történt, hogy II. Ferdinand (1626. aug. 5.) oly értelmű felszólítást intézett Győr-városhoz, hogy egy jézustársasági collegium és gymnasium felállítására alkalmas háztelekről gondoskodják,³⁾ s hogy úgy a collegium mint az iskolák a más helyeken szokásos kiváltságokkal legyenek felruházva. De minthogy a káptalan — mint földesur — ellenezte a jézustársaságiak letelepedését, a király megbizta Dallos Miklós győri püspököt, hogy az ő neve alatt vegye meg a mondott célra alkalmasoknak látszó házteleket. A püspök híven eljárta a király megbizásában, mire II. Ferdinand 1627. szept. 20-án kelt alapító oklevele szerint a nevében megvett házteleket a collegium részére és céljára adományozta. A megvett s a piac sarkától kelet felé fekvő s szomszédos négy házhely (Grebechy Iona, férjezett Dallos Györgyné (alispán), Méreő János, Stahel Tamás és Gregoróczy Vincze üres telke) piaci homlokzata összesen 33° 4 $\frac{1}{2}$ ' (azon-tól még két ház állott a mai iskola-közig), befelé pedig 20—23° hosszú volt.⁴⁾ Az 1617-ki telekkönyv szerint akkoron összesen 18

¹⁾ Az 1786-ban eltörölt kolostor temploma raktárul használtatott, majd a katonanevelő-intézeté alakított kolostorral együtt megyeházi célokra fordított. Tornya lebontatott, maga a templom pedig emeletekre osztatott.

²⁾ A collegium a társaság szervezetében az előkelőbb házak közé tartozott, melyben különféle fokozatu és állásu rendtagok éltek. A négyes vagy hármas fogadalmat tett áldozárokon kívül laktak itt laicus rendtagok (frater), növendékek, kiknek egy része az alsóbb osztályokban tanított (magister), egy része pedig felsőbb tanulmányait végezte (scholasticus); végre a tanári pályára készülők (repetentes). A győri collegiumhoz kezdetben csak hat osztályu gymnasium vala csatolva; a XVII. század végén azonban már collegium academicum rangjára emelkedik; amennyiben a theologiai majd philosophiai tudomány-csoportokból is tartanak előadásokat.

³⁾ Bpesti ország. ltár. Jesuitica: T. I. fasc. 24. nr. 85.

⁴⁾ E házak árara nézve érdekes adalékul szolgál a Stahel-féle ház: 1610-ben Reifenberg Detre a piacon fekvő házát (8° 5' h. és 20° 4' széles befelé) 1800 frtéért és egy telket (allodium) 100 tallérért (84 krral számítva) eladja

ház és egy bejáró (105') állott a későbbi collegium, vagyis a benecések mai négyszögű ház-, templom- és iskolatelkén. Minthogy a templom s az iskola számára az 1627-ben szerzett négy házhely nem mutatkozott elég tágasnak, Draskovich püspök a collegium és templom helyiségeinek bővítésére ama 18 háztelekből még hét polgári házat megvett s ezeket is ama négy telekhez kapcsolta. A káptalan ez ellen ismét tiltakozott; csak hosszú tárgyalások után s III. Ferdinand beavatkozása folytán tudta Lósy, a primás, annyira vinni a dolgot, hogy az érdekllett felek végre békésen megegyeztek (1642). A kötött szerződés értelmében a gy. káptalan visszavonta óvását, a győri jézustársaságiak viszont kötelezték magokat, hogy a jövőben semmiféle háztelket vagy egyéb javakat a püspök és káptalan tudta nélkül el nem fogadnak, és pedig sem ő szentségétől, sem a királytól, sem pedig a gy. püspöktől vagy bárki mástól, hanem beérik a már birtokukban lévő tizenegy háztelekkel és szigeti kertjökkel. A 11 háztelek fejében is évi censust (összesen 5 frt. 50 drt.) adnak a káptalannak, mint földesurnak; szigeti kertjök után pedig évenként 6 frtot fizetnek a püspöknek, de oly föltétel alatt, hogy minden egyéb polgári teher és census alól mentek legyenek.

A Szent-Ignác-templom főleg Acsádi Ádám kan. áldozatkész-ségéből épült; felirata: D. O. M. B. M. V. S. Ignatio Soc. Jesu. Fund. M. DCXLI.¹⁾ A collegium felépítéséhez ellenben legtöbb áldozattal járult Széchényi György érsek-püspök. Oliva Pál generalis-helyettes 1662. ápr. 5-ikén köszönetet mond a püspöknek, hogy alapítványát (50,000 frt) lefizette s hogy a győri collegium jobbadán az ő költségén épült. A Jézustársaság hálából a nagynevű jótevő iránt Széchényi cimerét alkalmazta a piaci kapu bejárata fölé a teljesen befejezett építkezés évszámával (Georgius Szecsenyi Archiepiscopus Colocensis Societati Jesu. 1667²⁾).

A gymnasium osztályai is kezdetben a polgári házakban valának

---

Kollonics Ernő, a vár alkapitányának. (Bpesti ország. ltár. Jesuitica T. II. f. 24. nr. 61.) Ez ismét 2050 magy. tallérért (100 drjával számítva) eladja (1621) Stahel Tamásnak (U. o. T. II. f. 24. nr. 47), kitől 1627. jul. 15-én a collegium részére II. Ferdinand 1500 rajnai frt. s 75 tallérért vette meg a házat. Az eladási szerződés német nyelven s a schultheiss hivatal által adatott ki. (U. o. fasc. 24. nr. 47).

¹⁾ A festmények a mult századból valók; a Victoria-kápolna eredete kétségkívül összefüggésben áll a piaci Sz.-Mária szobrának felállításával s a Mária-congregatiók valamelyike építtethette.

²⁾ U. o. Jesuitica T. I. fasc. 10. nr. 24.

elhelyezve; az előadásoknak már 1627. jun. 6-án kell vala megkezdődniök;¹⁾ 1630 óta az iskolai jegyzőkönyvek rendesen vezetvék; a tanári kar s az ifjuság névsora rendesen föl vannak jegyezve.²⁾

Torkos Péter és Borbély István szomszédos sarokháza 1634-ben még polgári telkek valának; de a hatvanas években a gymnasium már mai helyén állott. P. Schretter Károly, a collegium rektora és Fornleitner Keresztély kőművesmester s regiment-alattvaló 1687. jun. 20-án egy új gymnasium és auditorium felépítésére vonatkozó szerződést kötnek. E szerint a templom mellett keletre fekvő iskolát le kelle bontania s az újat alapostúl saját költségén, saját emberei s eszközeivel kelle felépítenie. A szerződésben ki van kötve, hogy ez iskolaépület a collegiumhoz hasonlóan harmadfél (contignatio) emeletnyi magasságu legyen, ellátva pincével s mindennel, mi egy szilárd, jó és tisztességes épülethez illik. Az építőmester 10 évi jótállásra van kötelezve; ha az építőmester vagy emberei által okozott mulasztás miatt valami baj érné az épületet, úgy a tatároztatásnak az építőmester vagy öröksei költségén kell eszközöltetnie. Viszont a rector a maga s utódai részéről 800 rajnai frt (1 r. frt = 60 kr.) lefizetését igéri, azonfelül az építkezéshez szükséges meszet, téglát, homokot, vasat, deszkát és egyéb faneműt.³⁾ 1703-ban a collegium mellett már csak egy polgári ház állott fönn. (L. a Szent-László-közt az 1703. évi telekkönyvben). Gróf Zichy Ferenc győri püspök az iskolaépületet a második emelettel bővítette.⁴⁾

A nagy. papnővelő-intézet és a nemesi convictus. Ha Széchényi György úgy a leveleiben visszatükröző hazafias szelleme, mint roppant összegekre menő alapítványaival (már életében 2,500,000 frt) méltán kiérdemelte az utókor hálás elismerését; úgy különösen Győr-város a hála és kegyelet el nem évülő érzelmeivel köteles adózni nagy főpapja emlékének. A kath. irányu művelődés előmozdítására hozott áldozatainak a győri collegium nem egyedüli emléke; a püspöki lyceum s nagyobb papnővelő-intézet megalapítása (Dallos M. után) is egyenesen az ő nevéhez fűződik, amennyiben a maiglan fennálló intézetnek ő vetette meg alapkövét. Bizvást elmondhatjuk róla, hogy életének minden éve egy-egy határkő, mely újabb és újabb alkotásai s culturalis áldozatainak emlékéét őrzi.

¹⁾ Gy. kápt. m. ltára, thec. XXXIII. nr. 27. 834.

²⁾ L. a szentbenedekrendiek győri székházának könyvtárában.

³⁾ Bpesti orsz. ltár. Jesuitica. T. I. f. 10. nr. 24.

⁴⁾ Fejér Gy. Nagy-Győr Jelességei. Tud. Gyűjt. 1820. 28. I.

1684-ben a kath. vallás gyarapítása s az ifju nemzedék mivelődése érdekében megteremté a nemesi convictust, mely jelenleg a belvárosi kath. főelemi iskola helyiségeül szolgál. Az intézet alapítványául 33,000 forintot tett le s annak vezetését minden jogfentartás nélkül a Jézustársaság vezetésére bízta. Az intézet élén egy regens és egy tanár állott; mindkettő azonban függő viszonyban állott a collegium rectora irányában.¹⁾

A káptalani iskola. A káptalan hasztalan kérte 1567 óta lefoglalt iskoláját; hasztalan sürgette Salm grófot, hogy legalább a székesegyházi prépostnak a városban fekvő házát engedje át iskolai célokra. Kérelme nem lön teljesítve, habár Miksa király is több ízben meghagyta a főkapitánynak, hogy az iskolaépületről gondoskodjék. 1617-ben már a Szent-Erzsébet-utcában, a későbbi káptalani zenészek háztelkén találjuk a káptalani iskolát.

Az ágost. vallásuak gymnasiuma. A protestansok iskolaügye általában híven osztozott egyházuk viszontagságai-ban. Czech szerint az ágost. vallásnak győri iskolája a XVII. században hires vala s főleg a felvidéki tótság sűrűen látogatta; ez iskola 1749-ig fennállott (utóbb az Ujvárosban) s gymnasiumi szervezettel birt.²⁾ Belvárosi iskolájuk s imatermők egyébiránt egyik telekkönyvben sincs jelezve, minthogy vallási gyakorlatukban épen

¹⁾ Az alapító okl. I. Coll. Hevenes. T. V. p. 47. Ebben esetleg a lefize-tendő tőke biztos elhelyezésével is a társaságot bizza meg, s az intézetre vonatkozólag a többek közt a következő föltételeket köti ki: 1) Ut cum delectu nobilis Juventus et civilis ac honestorum parentum, non vitiis nec malis moribus dedita, per nos et successores nostros Episc. Jaur. praesentata et non nisi quae a scholarum magistris et praefecto tam in virtute, quam in studiis probata commendetur — post examen Regentis recipiatur ac inhabilis non admittatur, neque ad ullum statum vel conditiones adstringatur.

2) Societas Jesu, secundum suum pium institutum, per suos ordinarios superiores advigilabit, ut omnia bene et ad exigentiam fundatoris fiant, ac etiam de perceptis et administratione ipsius conventus et educatione juventutis rationes exiget.

3) Ad convictum patriae filii recipiantur semper tamen bene meritorum et egenorum nobilium filiorum, maxime vero ad fidem catholicam conversorum et parentibus haereticis reictorum, prae aliis omnibus ratio habeatur, imo tales, si omnino derelicti sint, imminuto aliorum numero etiam vestiantur.

4) Aetas admittendorum non sit infra annum 12, ut sui curam habere possint, sintque apti minimum pro grammatica, quod et de iis, qui pro solutione admittendi essent intelligendum; ita ut et illi quoque per omnia regulis convictum subsint, alias nullatenus admittendi; ii vero qui negligentes in virtutibus et studiis essent, sicut et aliorum corruptores et superioribus refractarii vel nullius spei, eo ipso ex convictu dimittendi . . .

²⁾ MSS. Georg Gyurikovics a m. n. muz. kéziratai k.

azon idő szerint gátolva valának. A sereg iskolája, mely már 1602-ben fennállott, valószínűleg az ág. v. német katonák iskolája vala.¹⁾ A Gyurikovics-féle kéziratok Szenicei Gerélyi Györgyöt 1614-ből mint a győri prot. iskola rectorát említik.

A magyar aggok intézete s temploma; a német kórház. A vallásos érzelem szülte humanisztikai intézmények között első helyet foglalja el a Széchényi György alapította magyar ispotály vagyis aggok intézete,²⁾ mely jelenleg is fennáll. Szent-Annáról címzett templomán a Széchényi-cimer maiglan látható.

Miként a magyar, úgy a német elemnek is volt ispotálya; ez azonban 1617-ben még mint német katonai kórház szerepel (a mai kis-kaszárnya helyén); az 1703-ki tkönyvben már a német aggok intézetének mondatik. A Haberle Cecilia-féle alapítvány és jelenlegi temploma 1746-ból származik. A német kat. kórházhoz tartozott a Szt.-Móricz-utca bástyasori sarkán fekvő fürdő is, mely azonban 1703-ban már Riderer Bertalan birtokában van s magánlakásul szolgál.

A sarutlan karmelhegyi szerzetesek kolostora és temploma. Szelepcsényi esztergomi érsek († 1685) 50,000 forintot hagyományozott egy Magyarországon alapítandó karmelita-kolostor építésére; gf. Kollonich Lipót, a végrendelet végrehajtója, az említett összeget két részre osztotta s így a Győrött alapítandó kolostor céljára csak 25,000 forint jutott. A bécsi karmeliták ez alapítványt átvevén, letelepedésök érdemében 1697-ben I. Lipót király- és Keresztély Ágost győri püspökhöz fordultak; folyamodásukban arra kérnek engedélyt, hogy egyelőre házat vehessenek, melyben leendő kolostoruk felépítéseig letelepedhessenek. Az engedély megadatott, mire a roskatag építkezési hivatal előtt (északra) fekvő s 6,800 forintért megvett Perger-féle³⁾ házba két rendtag le is telepedett. A mind a négy oldalán szabadon álló házat cellákra osztották s még ugyanezen évben (1697) házi kápolnát is állítottak.

Minthogy e házat a kolostor céljára nem találták eléggé megfelelőnek, kérelmükre I. Lipót (1698) az építkezési hivatal háztelkét engedi át részükre. E házban (Bauhof) eddigelé a várépítési hivatal emberei laktak; a sáncoló szerek és építkezési anyagot is itt tar-

¹⁾ Gy. kápt. felvall. jegyzők. IV. köt. 143. l.

²⁾ Győri kápt. m. ltár. Arc. 14. fasc. 1. nr. 15.

³⁾ Azelőtt korcsma és mulató helyiség, ekkor a német mustrajegyző háza.

tották, melyek elhelyezésére I. Lipót három bolthajtásos polgári épületet rendel megvételre. Az 1699-ben átveit épület egy részét 1700-ban kolostorra s templommá alakították. Mai kolostoruk a lauretomi kápolnával 1714—1720 között épült; Heister főkapitány s a haditanács beleegyezésével a kolostor falait a górvéd- és a nyugati várfalig vitték, de a convent körül sőt a cellák alatt is (curritorium) kisebb és nagyobb ajtókkal ellátott szabad utat kelle hagyniok a katonaság számára, hogy ez a bástya alatti kazamatákhoz juthasson s a hadiszereket oda beszállithassa. A clausurán kívül vezető utak ajtóihoz (2) a kat. hatóság is tartott kulcsot. Ama rézkakas, mely egykoron a Duna-kapu fölött állott s utóbb az építkezési hivatal tetejére került, a spanyol kereszttel bővítve s megújítva az új épületnek a bécsi kapu-felé eső tetejére helyeztetett. A kolostort követte a mai templom felépítése (1720—1725); a rendtagok a Perger-féle házból teljesen kivonultak s a ház nagyobb (keleti) része leromboltatván — telke a közbüleső utcával együtt az új templom telkéhez kapcsoltatott.¹⁾

Ujvárosi templomok és iskolák. Fejér György szerint²⁾ Ujvárosban az első kath. templomot gf. Zichy Pál, a vár alkapitánya építette 1638 ban. A kerekded és kápolnaszerű templom (Eccl. Transfigurationis) a mai zsidótemplom telkén (a szénatéren) állott s a Zichy-család sirboltjául szolgált.

A protestansok az 1681: 25, 26. tcikk értelmében ismét szabad vallásyakorlatot nyertek; mindamellett 1687-ben belvárosi (ismeretlen fekvésű) imatermőktől ismét megfosztattak s egészen az Ujvárosba voltak kénytelenek visszavonulni. Az ágostai vallásuak a Rábca partján kezdetben csak szegényes nádviskót, majd 1705-ben szilárd anyagból építettek templomot, iskolát, lelkész- és tanító-lakást.

A reformatusok mai templomuk tőzsomszédságában vettek telket, melyre templomot és iskolát építettek, mely azonban már 1713-ban leégett.³⁾

Egyéb kiválóbb épületek. Győr legrégibb s legkiválóbb épülete e korban a püspöki palota, mely terjedelemre nézve Győr egyéb épületeit jóval felülmulta. 1551 óta a főkapitányok foglalták le lakásul; a palota falain ott diszlettek a régi püspökök faragott cimerei, nevei, melyek örökös szemrehányásképp

¹⁾ Liber foundationis Conv. Jaurinens. 77. Carmelit. Discalc. 1699. 1—70 l. I. köt. a gy. karmel. kolostor birtokában.

²⁾ Nagy-Győr Jelességei. Tud. Gyűjt. 1820. 15. l.

³⁾ L. Győrmegye és város egyet. leir. 627. l.

lebeghettek a bitorlók szemei előtt, melytől szabadulandók, egyszerűen leverették azokat. Barbar tényökkel kétségkívül nem egy becses szobrászati emléktől fosztották meg régi emlékekben különben sem gazdag városunkat.

A győri püspökök a mai jószágkormányzósági épületbe vonultak vissza s itt éltek 1745 ig, midőn Mária Terézia 20,000 frt. váltság fejében ismét visszaadta a palotát jogos tulajdonosainak.¹⁾

Valamint a püspöki palotát, úgy a kanonokok lakásait is jobbadán lefoglalták. A lefoglalás kezdetben csak ideiglenes jellegű vala; a kormány ígérte, hogy békésebb idők beálltával építkezni fog. Ez ígélet azonban csak a papíron maradt s egyebek közt a kat. szertár- és élésházzá alakított kápt. épületek 200 éven túl katonai célokra szolgáltak.²⁾ (L. a II. sz. térképmellékletet). A tűzvész és a város szabályozása közben az alapítványi (a székesegyház 16 oltár igazgatójának lakásai) házak is megsemmisültek; úgy ezek, mint a kanonokok részint kárpótlás, részint vétel útján szereztek magoknak új lakházakat. A világi papság egyébiránt 1567 után is épügy mint azelőtt — a XVIII. század közepéig a városban szerteszét lakott. A káptalandomb e név alatt csak 1743 óta szerepel, midőn t. i. e rész a sz. kir. várossá lett Győrtől elkülönítettett s a káptalani tagok ott állandóan letelepedtek.

A káptalan-dombon állott az úgynevezett várostorony, melyet az 1617-ki tkkönyv a mai Perlaky-ház mögötti bástyafalra helyez.

A XVII. század folyamában leromboltatott; legalább az 1703-iki tkkönyvben a torornak már semmi nyomát sem találjuk. Az Ortelius-féle képmelléklet (l. 2. sz.) a székesegyháztól délre eső tornyot impozans alakban, de kissé nagyon is keletre tolva tünteti elénk. A tornyot körülövedző palotaszerű ház négyszögű méretaránya helytelen s csak annyiban mondhatnók helyesnek, amennyiben az 1617-ki tkkönyvből kitűnik, hogy a torony házakkal volt körülvéve, melyek valószínűleg emeletesek voltak. Vagy e várostorony vagy pedig a püspöki palotának tornya már 1568-ban órával lett ellátva³⁾ A 3. sz. képmellékleten látható s a város közepéből emelkedő

¹⁾ Mária-Terézia e váltságot a palotára történt bernházások címén követte; a palota tehát ugy a főkapitányok mint Zichy Ferenc püspök idejében változásokon ment keresztül s mai kül- és bel-alakja nem felel meg az újjáalakulás korát megelőző állapotának. Zichy püspök 1745-ben a váltságdíj és tatarozási költség címén 35,000 frtot vett kölcsön. Károlyi: Speculum. Eccl. Jaur. p. 142.

²⁾ Győrm. ltár. II. jegyzők. 1625/19.

³⁾ Ortelius képe szerint az előbbi; a gy. kápt. felv. jegyzők. csak toronyórát említ. II. köt. 389. l.

magas torony is ügylátszik e várostornyot akarná feltüntetni, de sem fekvésére, sem magassági arányaira nézve nem tarthatjuk megbízhatónak.¹⁾

Ugy lakályosság, mint külsin szempontjából az úgynevezett a p á t h á z (ma a kis. papnövelő-intézet épülete) a kiválóbb épületek közt foglal helyet. A város szabályozása közben a pannonh. főpát is az 1567. ttkönyv szerint csak egy házat nyert kárpót-lásul.²⁾ 1634-ben még bérházban laktak (Beccaria háza a Szent-Albert-utcában); a XVII. század második felében azonban már rendszeren itt székeltek. A városház felé néző erkély talpkövébe vésett 1638 azt látszik bizonyítani, mintha az egész épület a mondott évben épült volna; hihetőbb, hogy ez évszám csak az épület nyugati részére (9° a homlokzaton) vonatkozik; mert az 1703 ki telekkönyv szerint az épületnek a városházra néző sarkán egy földszintes ház állott.

A mai „fehér bárány“ a pápai pálosok egyemeletes szállóháza vala 1703-ban, a némilog dóriai izlésben díszített v á r o s h á z eredete pedig — mint említők — a XVI. századra viheto vissza. A Teleky-utca felé nyiló része azonban 1703-ban még nem volt a városház kiegészítő része. A városháznak (hátsó részében) már a XVII. században volt jégverme, pincéje; a piacra néző sarkán állott a város korcsmája, melyben a város a maga hasznára bort méretett (jul. és aug. hónapok kivételével).

A v á r m e g y e h á z. A megyei nemesség gyűléseit a XVI. és XVII. század folyamában majd egyes megyei főtisztviselők lakásán, majd a városház termében tartották. A XVII. század vége felé a mai jogakademia helyén állott Zichy- és Vázsonyi-ház helyiségeit használták megyeházi célokra. Az összes győri hatóságok pedig közös tanácskozásaikat a fehérvári kapu fölöt fekvő s úgynevezett „ordinanz“-házban szokták volt tartani.

Vajjon a káptalan-fürdő nem tekinthető-e azonosnak a német kórház fürdőjével? adatok hiányában nem tudjuk eldönteni. A nagy káptalani vendégfogadó is úgy látszik a szabályozásnak esett áldozatul; 1591-ből a „tekete sas“-hoz címzett vendéglőt ismerjük,³⁾ melyet az 1617-ki ttkönyv a mai király-utcai Kaneider-ház telkére

¹⁾ Lehet egyébiránt, hogy ama tornyot akarja jelezni, mely Werner 1750. évi rajzán a fehérvári kapu mellett látható.

²⁾ B. köz. hadügym. ltár: Registratura. 1568. oct. nr. 140. Urban Suess berichtet über des Abtes in H. Martinsberg suppliciren seine Häuser in Raab betreffend. 1569. apr. 28. u. o. Der Abt von Mart. bittet ein anders Haus, da man das seine abbricht.

³⁾ Bécsi köz. hadügym. ltár: Registr. 1591. márc.

helyez (akkoron csak emeletes sarokház). 1703-ban már mint Vársárhelyi Nagy Ferenc magánházát említi a tkönyv.

A szabályozás folytán az aránylag szűk térre szorult lakosság elvesztette kertjeit is; mert az a néhány négyszög ö, melyet a telekkönyvek egy két háznál fölemlítenek, alig érdemli meg e nevet. A püspök is hasztalan fordult a haditanácshoz s kérte a Salm gróf által lefoglalt kertje visszaadását.¹⁾

A bel- és külváros házstatistikája; a háztelek mint az adókulcs alapja. A szabályozás folyamában eszközölt háztelek-kiosztásnál első sorban az őrségi szükségleteket igyekeztek kielégíteni; e körülménynek kell betudnunk, hogy annyi apró 4—5 öles háztelek lett kihasítva.

Az 1567. évi tkönyv szerint a beépült vagy üres háztelkek, a lakások (3—6 öles, udvar nélküli épületecskék = losament), a kalmár-gunyhók és mészárszékekkel ($1\frac{1}{2}$ —2 ölig; összesen 34) együtt összesen 770 kisebb-nagyobb telket képeztek. A nagyobb háztelkekből utóbb még 42 házhelyet és 3 lakást hasítottak ki, úgy, hogy ezekkel együtt utóbb 812-re nőtt a nagyobbbrészt már be is épült háztelkek száma. Ha e számból levonjuk a bástyák körül s a városban lerombolandókul kijelölt vagy 100 kisebb-nagyobb épületet, úgy (a 34 bódét is leszámítva) 1570 körül a belvárosi háztelkek száma kerékszámmal 670-re tehető.

E szám az egyes házbirtokosok terjeszkedése és egyéb körülmények befolyása alatt fokozatosan apadt. Gesualdi bibornok 1592-ben Győr-várost körülbelül 600 házra (tűzhely) becslé.²⁾

Győr elestekor (1594) a lakosság elköltözött a városból s részben török fogságba jutott (Abdánál utóléretvén); 1598-ban történt visszavétele után egyelőre a katonaság szállotta meg a polgárság elhagyott lakásait. Nehogy e katonaság állandólag befészkelje magát e polgári háztelkekbe, a káptalan mint törvényes földesur, 1601-ben kibocsátott körlevélben visszatérésre szólítja fel³⁾ a házbirtokos polgárokat; mert azon esetben, ha vissza nem térnek, eladja vagy eladományozza elhagyott házaikat. Az 1599 : 42. tcikk is ajánlja az előbbi házbirtokosoknak igazaikba való visszahelyeztetését; sokan tehát visszatértek s a katonaság

¹⁾ Bécsi köz. hadügym. ltár: Registratura 1575. máj. nr. 81.

²⁾ Jauriensis civitas . . . sexcentos circiter focos constituit, ejusque incolae sunt fere omnes haeretici; in temporalibus est subiecta capitulo, quo vero ad praesidia subest Regi Hungariae. Koller: Hist. Ep. Quinqu. T. VI. p. 536.

³⁾ Gy. kápt. felvall. jegyzők. VI. köt. 117. l.

kénytelen volt ama lakásokat ismét kiüríteni. Az 1567. ttkönyv végéhez csatolt (1600-ból) jegyzék kimutatása szerint részint örökösödés, részint közvetlen birtokjog alapján 338-an¹⁾ kéri vissza 1594-ben birt házaikat.

A háztelkek összevásárlása és tágasabb lakások építése folytán az 1567. 1617. és 1703-ki ttkönyv adatai közt már jelentékeny különbség mutatkozik. Az 1617. évi ttkönyv a jelenlegi belváros területén 592, az 1703-évi már csak 532 háztelket sorol elő²⁾; habár a bástyafalak mentében — a Dunakaputól kezdve köröskörül az apró kat. házak egész sora (62) épült a XVII. század második felében.

Az 1703. évi ttkönyvben felsorolt házak közt volt : 5 kétemeletes, 144 emeletes s 383 földszintes. Birtokosaik szerint: 30 egyházi, 156 nemesi és grófi, 211 polgári; 112 a német katonai hatóság alá tartozó, regiment-alattvaló és őrségbeli, 23 pedig a magyar katonasághoz tartozók birtokát képezte. A kat. kvártélyok a házak kiegészítő részét képezték (1703-ban 30), melyek részint a házban valának (földszint vagy padlásalakás) vagy azzal összefüggöttek s ritkábban egészen különálló épületek is voltak. 1703-ban 502 belvárosi házban volt összesen : 979 szoba, 323 ugynevezett bolt vagyis bolthajtásos szoba, 2 ebédlő, a 30 kat. kvártélylyal = 1344 lakószoba, 631 konyha, utcai bolt (üzlet) és koremszoba (68 + 17) = 85, 230 kamara, 348 pince, 143 istálló, 37 műhely. E kimutatásban azonban nincsen felvéve 18 papi és 3 világi ház, továbbá 9 középület (ezekkel összesen = 532).

A katonai beszállásolás mint állandó teher 1606-óta nehezedik a lakosságra, mi ellen a város hasztalan folyamodott II. Mátyás királyhoz. A polgárságnak rendes kvártélyokat kelle tartania s azonfelül szükség esetén még magánszállásokba is osztottak be katonaságot. Opicz János 1642-ben kelt végrendeletében fölemlíti a kat. kvártélyt, melyet vétel útján szerzett és két házához tartozónak mond. A bástyafalak körül fekvő házak jobbadán csak föld- vagy fából készült s szükségalkotta lakhelyek valának. Ennélfogva a győri összes hatóságok 1718-ban elhatározták,³⁾ hogy e lakásokat kőből kell felépíteni; akinek házában padlás-kvártély van

¹⁾ 7—8 ezek közt a jogszerű örökös jelentkezés esetében átengedni igéri a házat.

²⁾ Hruszavszky J. 1793-ki térképén 679 házat, 10 szabályos utcát, 5 nyilvános kutat, és 7 főcsatornát tüntet ki a belváros területén. (L. a főgym. muzeumában) 1881-ben 560 volt a belvárosi házak száma.

³⁾ Győrvárosi ltár, 18. sz. jegyzők. 121. l.

(néhány házon még manap is látható), annak ehelyett házi kvártélyt kell adnia, mert különben a házi gazda szobájába fogják szállásolni a katonát.

A telekkönyv biven feltünteti a házak ősziámszerint való viszonyait; mert ez szolgált kulcs gyanánt a polgári terhek viselésében. A polgári telkek birtokosai — hosszú surlódások után — álláskülönbség nélkül kötelesek voltak ahhoz hozzájárulni. A különböző hatóságok alá tartozó városi lakosokra épületeik ősziáma szerint vetették ki az adót. Mert ez idő szerint a magyar és német katonaság külön hatósága (seregbiró, soltész) mellett a vármegye is gyakorolt hatósági jogot a város területén, minthogy a nemesség (amennyiben nem iratkozott be a városi polgárok sorába) személyére a vármegye hatósága alá tartozott (1635: 75, 1655: 7) úgy, hogy csak a szorosabb értelemben vett polgárság tartozott a városi hatóság alá, melynek ismét a káptalan földesuri széke képezte felebbezési forumát. Ehhez járult 1612 óta az újvárosi rákok külön birája is, mely sokféle hatóság (instantia) örökös surlódásokra vezetett a különböző felek között.

Az adóügyet illetőleg: az 1703-ki telekkönyv szerint a megyei hatóság alá tartozó s polgári telkeken élő nemesség háza inak mérete 3905⁰; a városi hatóság alá tartozó polgároké 2582⁰, a német kat. hatóság alá tartozóké 1200⁰, a magyar katonaságé 482⁰, összesen = 8169⁰. E kulcs alapján a nemesség 3898, a polgárság pedig 2845 frtot fizetett; 1709-ben egy öl után 70 dénárt számítva az összes belvárosi lakosság 6393 frt 47 dénár adót fizetett, mely alól csak az egyháziak, a főkapitány, a soltész és zászlótartó lakása volt felmentve.

A polgári terhek alól való mentességre különös kiváltságra volt szükség. Ily királyi kiváltságban részesült nemesi curiája volt (XVI. sz.) Alsóky László deák s Győrmege alispánjának; mely 1617-ben¹⁾ Schemberger László birtokában vala (Gyapay-ház), s mentességgel birtak az erődítés céljaira szolgáló katonai épületek, továbbá a világi és szerzetes papság lakóházai és kolostorai. Már I. Mátyás kiváltságot adott a győri székesegyház 16 oltár igazgatójának, melyszerint a Győr-városban fekvő alapítványi házaikat mindennemű rendes és rendkívüli királyi adó alól örökre felmentti.²⁾

¹⁾ R. K. Győri Közl. 1860. 94, 1864. 88. sz.

²⁾ Gróf Teleky J. A Hunyadiak kora. XII. köt. 374. okl.

Maga a káptalan, — mint Győr-város földesura — saját házaira nézve féltékenyen őrizte e mentességi jogát s fenn is tartotta; habár a katonai beszállásokra nézve örökös surlódásban élt a főkapitányokkal, s nem egyszer kelle panaszával a trón zsámolya elé járulnia. A tüztorony előtt fekvő Stamp-ház mai saroktelke csak e században lett beépítve s azelőtt üres tér vala; maga a tüztorony a mult század utolsó tizedében épült (1792).

Ujváros házstatisztikáját illetőleg csak a két (XVII. és XVIII.) találkozó század határán találunk részletesebb adatokat. 1615-ben Ujvárosban csak 92 ház volt.¹⁾ 1701-ben már 488-ra emelkedett a lakóházak száma;²⁾ ebből 40 a nemesek, 241 a polgárság, 154 a militia és 53 a hajduk birtokában volt.³⁾

Tollius J. és Bél Mátvás nyilatkozata Györről; kiegészítő helyrajzi adatok. A külbenyomás, melyet Győr-város az idegen szemlélőre gyakorolt, nem mondható kedvezőtlennek. Tollius Jakab utleirő,⁴⁾ ki a tizenhetedik század végén megfordult Győrött, azt írja, hogy a város elég kellemes benyomást gyakorol. Megérkezésekor (hajón) épen ünnep lévén — a lakosság ünnepiesen vala öltözve s nemkülönbség nélkül a vízpartra vagy a bástyafalakra gyűlt, melyek az egész város körül elég széles és kényelmes sétat helyül kínálkoztak.⁵⁾ Tollius a város megtekintésére egy órát szentelvén, azt mondja róla folytatólag, hogy házai sem nem szépek, sem nem csunyak. Maguk az utcák kevésbbé diszesek, mert kövezetlenek. A főkapitányok palotáját jelentéktelennek mondja; ellenben kiemeli a jézustársaságiak collegiumát és templomát, melyel szemközt a piacon a Bold. Szűznek szobra áll. A jelenleg is fennálló vagy 15 m. magas szobrot Kollonics Lipót gy. püspök emeltette Budavárának 1686-ban történt visszafoglalása emlékeül.⁶⁾

¹⁾ Városi ltár IV. jegyzők. 1615.

²⁾ Győrmegy. ltár 1701. febr. 11. tart. gyűlés jegyzők.

³⁾ 1714-ben az ujvárosi nemesség 190 frt 25 drt, a polgárság pedig 850 frtot fizetett adóul, míg a belváros polgársága 3350 frt 60 drt, a nemesség pedig 2461 frt 30 drt fizetett, 4 ölet számítva egy adórovásra. 1702-ben Ujvárosban csak 4 ház tartozott a soltész (Schultheisz) hatósága alá.

⁴⁾ Epistola Itineraria CDDXCIX. V. p. 145—147.

⁵⁾ Tollius- és Bél adatait itt kiegészítjük egyéb adatainkkal.

⁶⁾ A karcsu márványoszlop négyszögű alapzatának oldallapjain e felirat olvasható: Virgini Deiparae sine macula Conceptae Domus Austriacae Ungariae Praesidy Protectrici Imperante Feliciter Leopoldo I. Commendante Hermanno Marchione Badensi Leopoldus E. S. R. J. Comitibus A Kollonitz Jauriensium

E szobor közelében, úgymond Tollius, földalatti börtön látható, melyet a mórok mazmorrának neveznek.¹⁾ Kettős és vasrácsozattal ellátott nyílása volt; ebben a szegényebb s alacsonyabb sorsu török foglyok tartattak, míg az előkelőbbek a bécsi-kapu mellett, az Ivánháza-nak nevezett mély börtönben őriztettek. A székesegyház északi, nyugati s keleti része körül (Schlichter építőmester csatornaásás közben itt is sok csontváza akadt) terült el a régi vártemető, melyet az élésház tisztartója a XVII. század elején faraktárul használt. A székesegyházat e veszélyes szomszédság örökös tűzveszéllyel fenyegette; minek következtében a káptalan e temetőt eredeti rendeltetésének kérte visszaadatni.²⁾

Bél Mátyás, ki a XVII. sz. végén és a XVIII. század első tizeiben többször időzött Győrött,³⁾ dicséri utcai szabályosságát, melyek azonban csak a XVIII. század elején lettek kikövezeve. Lendvay Dániel 1713 ban kövezés címén 30 ftot (egy öltre egy dénárt számítva) vesz föl a várostól.⁴⁾ A házakat Bél alacsonyaknak mondja, mert nem mulhatták fölül a bástyák magasságát, nehogy a háztetők az ellenséges ágyuk célpontjául szolgáljanak. Egészségügyi szempontból kedvezőtlenül nyilatkozik Győrről; a város mély fekvésű; a lakások szűk voltuknál fogva kevésbé szellősek, tehát a levegője sem lehet egészséges, mert a szél nem viheti magával a kóroanyagot. Főlemlíti a törökbörtönt, a fővártá épületét, a főkapitányoknak a belső-várban fekvő lakását, melyen ekkor harangokkal s órával ellátott torony állott. A vár egyes épületeit egyébiránt már 1560-ban cseréppel fődtek.⁵⁾ Bél leírása szerint a kat. épületek közt kiválók: a császári ház (építkezési hivatal, mely a XVIII. század elején karmelita kolostorrá alakított); s a bőven felszerelt katonai szertár a kápt. dombon. Az erődítések jól beboltozott rejtekei (kazamaták) szolgáltak lőpor-raktárakul.

A polgári épületek közül egyedül a városházat emeli ki, pedig az 1703 évi telekkönyv adataiból kitétnik, hogy Győrnek nem egy —

Episcopus, Eques ord. S. Joan. Hierosolymitani S. C. Rg. M. Consiliarius Intimus Gratus Posuit et Consecravit S. R. E. Cardinalis Creatus Die II. Septembris anno secundo etc.

¹⁾ Mazmorra alatt oly szűk börtön értendő, melyben a fogoly csak kezeit és felső testét mozgathatja.

²⁾ A valamivel magasabban fekvő temető 1772-ben leásatott s tere nyílt térre alakított.

³⁾ L. Győr megyére vonatkozó kéziratát az eszterg. érseki könyvtárban.

⁴⁾ Kämmerliche Rechnung nr. 10. városi ltár — a padláson.

⁵⁾ Győr-vár oklevélt. 70. l. id. h.

elég csinos külsejü háza a XVII. századra viheti vissza eredetét. Az Ott-, Gyapay-, Torkos-, (1697) Zittritsch-féle házaknak pl. még jelenleg is elég tisztos külsejök van. A harangöntő- és bástya-utcák, a bástya-domb egyes maiglan fennálló házai (pl. 29, 25, 24, 21, 61, 63, 65, 53, 6, 14, 16 sz.) nemcsak a mai, hanem a XVII. századbéli inség és nyomor megannyi tanyáira vallanak, habár akkoron jobbadán pattantusok laktak ott. Bél elmarasztalja Győrt a jó ivóvíz hiányában is ; alig van ugymond három jó kut a városban, amelynek vize annyira-mennyire élvezhető. Leírja a maiglan divó szokást, hogy miként igyeksenek a Duna-, Rába- és Rábcából hordott vizet élvezhetővé tenni.

Az elhagyott régi külvárosok részben kertekül, részben majorsági célokra használtattak a XVI. század óta. Bél is kiemeli, hogy a fehérvári kapu előtt villák s nem annyira szórakozásra, mint zöldség- és gyümölcstermelésre szánt kertek valának.¹⁾ A győriek, ugymond, itt tartják háziállataikat s tenyészítik igen jó faju almáfaikat. E tájon azonban minden, az épületek úgy, mint egyebek, csak ideiglenes jellegűek ; mert ha ellenség mutatkozik, azonnal mindent fölégetnek, nehogy az ellenségnek buvóhelyül szolgálhassanak. Itt van a vásártér, a nyílt közös temető (vallás és nemzetkülönbség nélkül) ; a temető a XVII. század közepéig egészen az országut mellett feküdt, azonban a XVII. században a külső sáncművek érdekében kissé hátrább lett tolva.²⁾ A Rábától nem messze van a Kalváriahegy, majdnem azon helyen, ahol egykoron a szentadalberti prépostság állott.

A város földje — írja folytatólag — a szőlőművelésre s gabonatermelésre egyaránt alkalmas ; ennél fogva lakói mindkettővel sikeresen foglalkoznak. A városhoz közel vannak a szabadhegyi szőlők, hol szép villákat és présházakat látott.

A fehérvári vagy Sokoró-kapun át való közlekedés csak határozott időre vala korlátolva. A XVI. és XVII. század folyamában a török gyakran Győr falai alatt füzte rabszijra a künn talált lakosokat ; és e körülmény nagyon szükségessé tette az elővigyázatot. Hermann, badeni örgróf s győri főkapitány (1682) a városhoz intézett átiratában³⁾ következőleg szabályozza a kapukon át való

¹⁾ Vagyon az Sokoró-kapu előtt egy kis kertem, az kiben nyári és téli takarmányomat gyűjtetem ; az benne való szénámat és szalmámat hagyom etesse meg feleségem az marhával. 1625. Végrendeletek könyve. Kápt. lár II. kötet.

²⁾ Győrm. ltár. A. cs. I. jegyzők. 1650.

³⁾ Városi ltár. 1687—1707. évi jegyzők. 108—113. l.

közlekedést: estve az utolsó dobszó után a kapuk bezáratnak; a dobolás tartama alatt azonban a ki- és bejárás még megengedettik. Aratás és szüret idején pedig reggeli 11—12 óra közt a fehérvári kapu is nyitva tartatik. (Eszerint a kapu rendesen el vala zárva; főközlekedésül a bécsi-kaput használták). A temetkezésekre vonatkozólag pedig tudtul adja, hogy (t. i. a fehérvári kapun át) nem fognak megakadályoztatni, de azokat előbb nála, vagy távollétében helyettesénél be kell jelenteniök.

Ujváros. A XVII. század közepe táján megkezdett külső erősítések több tekintetben átalakítólag hatottak az Ujvárosra is. A győrmegyei követeknek adott utasításokból (1681)¹⁾ kitűnik, hogy a Rába felé eső házak és kertek kárpótlás nélkül leromboltattak. A követek utasítottak, hogy az illetők kárpótoltatását sürgessék; hogy továbbá kerteket akár a régebbi, akár más helyeken ismét szabadjon rendezniök.

Bél leírása szerint az Ujvárosnak a mult század elején négy hosszú utcája volt; ezek tulsó végén, a karókerítésen túl feküdt a temető, azon a helyen, melyet ma ó-temetőnek mondanak s a sorompón belül fekszik. A városnak a Rába felé eső eleje, hol ma az evangelicusok és molnárok épülete áll, egész a zsinagógáig üres tér (glacis) vala, míg a mai sétatér helyét két külső sánc foglalta (l. a mellékelt II. sz. alaprajzot). Bélnél csak egyetlen házat mond kiválóbbnak, azt t. i., mely a bécsi-kapu felé nézett; többi épületei alacsonyok és úgy épültek, hogy ostrom esetében könnyen lerombolhatók valának. Tehát nem volt szabad szilárd anyagból építkezniök²⁾; a falak jobbadán vályogból készülnek, a tetők náddal, zsindelyel ritkábban, cseréppel, úgymond, sohasem fedetnek. Van 3 imaháza: egyik az ágostai vallásuaké a Rábca partján, a másik a helvét vallásuaké, mely a város másik oldalán fekszik és végre a gör. keleti vallásu szerbeké (1724), mely hátrább fekszik.³⁾ A két első az iskolákkal, a lelkész és tanító lakásával állott kapcsolatban.

A XVIII. sz. elején az Ujváros korábban sáros és járhatatlan utcái legalább részben már ki valának kövezve; ez azonban csak azon föltétel alatt történhetett, hogy Győr-vár ostromzároltása esetében a keresztutcák kövezetét fel kell szedniök és a külső erősségekbe szállítaniök, nehogy az ellenség azokat ostromműveikhez

¹⁾ Győrmegyei. Itár. I. csom. 10 p.

²⁾ Protestáns létére a katholicismust lehetőleg ignorálja úgy a bel- mint a külvárosban.

felhasználhassa. Tulsó vége azonban még 1713-ban is oly kátyolos és sáros volt esős időben, hogy a közlekedés sokszor hosszú időre lehetetlenné vált.¹⁾ Szigettel a Rábcán vert hid által állott kapcsolatlanban. A Rábán is elég hosszú hid állott, közepén csapóajtóval s örökkel ellátva.²⁾ Amaz, úgymond Bél, a szigetiek, emez pedig a megye költségén épült s tartatik fönn.

Lakossági viszonyok. Győr a XVI. század második felében nemcsak helyrajzilag alakult át, hanem lakóinak számaránya és nemzetisége szempontjából is nevezetes változáson ment keresztül. I. Ferdinand s Miksa uralkodása alatt a város erődítésével egyidejűleg — nagyszámu idegen elem szivárog Győrré s leszen annak állandó lakosává. Magának az őrségnek túlnyomó része rendszeren idegenekből állott; az építkezéseket is külföldiek végzik. Minthogy az ország rendei már az 1546:5. tcikkben kijelentik, hogy az ország önerejével még béke idején sem képes magát megvédeni — külsegély nélkül, ennélfogva királyaink (az egyéb tartományaik nyújtotta segélyből) idegen zsoldosokat toborzanak s ezeket helyezik el a végvárakba s első sorban a Bécs védelmére rendelt Győrvárba. Győr katonai jellege s a telekkönyvekben házbirtokosokul jelzett katonák és a kat. hatóság alá tartozó egyének jelentékeny száma kívánatossá teszi, hogy a telekkönyvek némi magyarázataul a győri őrségbeli s első sorban a hadszervezeti állapotokra is vessünk futó pillantást.

Adalékok a XVI. és XVII. századbéli hadszerkezet köréből. Győr lakosságának zöme foglalkozására nézve a vitézlő, kereskedő és iparos osztályra oszlott, mely osztályok mindegyike többé-kevésbbé őstermeléssel is foglalkozott. Mindamellet Győr, mint egyuttal fontos végvár, az őrség túlsulya s a polgárság harcias szelleménél fogva e két századon át határozottan katonai jelleget ölt.

A kaszárnya-rendszer életbeléptetése a mult század műve;³⁾ fentebb említők, hogy a főkapitányok polgári háztelkek kiosztása s a kvártélytartás útján igyekeztek a katonaság elszállásolásáról gondoskodni.

Az 1567. évi tkkönyv a házbirtokosok sorában gyakran említ

¹⁾ B. k. had. ltára; Kriegsarchiv. 1713. 13/.

²⁾ Bpesti orsz. ltár: Benignae resolutiones 1666. 96. l. (1666-ban a régi hid helyett a kamara 12 hajóból álló hajóhidat állíttatott fel; a költségtervezet 589 forint 42 krról szól.)

³⁾ A II. sz. alaprajz-mellékleten a mai nagy-kaszárnya helyét annyiban jeleztük, amennyiben itt azelőtt is erődítési telkek állottak.

lándzsás gyalogokat (Landsknecht = Lanzknecht). Ezek toborzott német zsoldosok voltak ; főfegyverök a kőrifából készült lándzsa, mely vashegyével együtt 5 m. 70 cm. hosszú volt, s azonfelül karddal is el valának látva.

Ezek toborzása s egyáltalán a hadszedés a XVI. sz. folyamában rendesen a következőleg történt : a főhadur mindenekelőtt kinevezte a parancsnokot (Obrist v. Feldbrist, Feldmarschall) ; ezzel szerződésileg megállapította a zsold- és egyéb szolgálati viszonyokra vonatkozó feltételeket s ezek alapján megbizta a seregtoborzással. A sereg zsoldját a parancsnok vette át s annak ellátását is kezdetben maga vezette ; a zsold- és élelmezési ügyet azonban a kormány utóbb magához vonta s lehetőleg közvetlenül saját emberei által kezeltette. A főparancsnok rendesen kiköti magának a „Regiment“-et, vagyis az alantas tisztek kinevezési és letételi jogát, az összes közigazgatási, fegyelmi, igazságszolgáltatási-ügy stb. kezelését. Maga választja helyettesét s a csapatok (vagyis egyes zászlók) élén álló kapitányokat. Ez utóbbiak vezetik tulajdonképen a toborzás ügyét. A király vagy a haditanács megbízásából¹⁾ a győri főkapitány is többször ad toborzási megbízást egyes magyar kapitányoknak. A jelentkezett legénységből a kapitányok válogatják ki a harc képes egyéneket, kik fölött a kijelölt mustra-napon (szemle) a főhadur képviselőjében a főmustra-mester vagy más kiküldött biztos eszközli a szemlét. A szemlének az volt a célja, hogy a családoknak lehetőleg elejét vegyék s csak a legénység tényleges létszámának megfelelő zsoldot kelljen fizetniök. Az ellenőrzési szemlék minél gyakoribb megtartása tehát érdekében állott a kőnecstárnak.

A lovasságot a lehetőségig a nemesek soraiból toborzották ; fegyvezetéről jó ideig a zsoldos maga tartozott gondoskodni. Akinek csak mellvértje, kardja, lándzsája s bádogsisakja volt, az csak egyszerű zsoldban részesült ; a jobban felszerelt középszerű zsoldot, a teljesen felvértezett s lőfegyverrel is felszerelt egyén pedig kettős zsoldban részesült (Dopplsoldner). Ez utóbbiak harcoltak az első sorban. Minden bevált egyén ugynevezett felcsapási díjat (néhány frt), s a szegények felszerelési célokra — esetleg — előleget is kaptak. Később egyes ezredesek fegyverrel, posztóval is magok látták el toborzott csapataikat, úgy, hogy a toborzás és felszerelési

---

¹⁾ I. Ferdinand 1556-ban állította fel az udvari haditanácsot ; a többek közt a végvárák, tehát Győr erődítési ügye is ennek hatáskörébe tartozott. V. ö. Dr. Meynert : Geschichte des Kriegswesens und der Heeresverfassungen in Europa II. B. S. 138.

költség egész vagyonát elnyelte az illetőnek, minek következtében a hadur s a legénység megrövidítésében vagy sarcolásokban keresett kárpótlást.

A felesapott s bevált egyént a seregdeák bevezette a lajstromba s ez alapon nálunk a zsoldért szolgáló katonát „iratos“-nak nevezték a XVI. és XVII. században. A megtörtént szemle után az iratos megesküdött a felolvasott szolgálati szabályokra, melyeket a parancsnokok a főhadurral megállapított volt.

A lándzsás német gyalogok szervezetében némi köztársasági vonás is mutatkozik. Az eskületétel után t. i. a zászló vagy csapat (azonos értelemben) kapitánya szívére kötötte a legénységnek, hogy a zászlótartónak és első őrmesternek (Feldwaibel) is csak úgy tartoznak engedelmeskedni, mint akár ő neki. Helyettesét (hadnagy), a seregdeákat, káplánt és sebészt a kapitány maga választotta; a többi alantibb rangfokozatokat — választás útján — maga a legénység töltötte be. A kapitány által kinevezett első őrmester vezetése alatt megválasztották az első köz-őrmestert (Gemeiner Waibel vagy Webel); ez ismét egy társat keresett maga mellé, ki megint a csapatvezető (Führer), ez viszont a számadó- és szállásmutató (Fourier) választását vezette. Minthogy e négy altiszt a közlegénység soraiból választatott, rendesen a „köz“ (Gemein) névvel jeleztetnek. A legénység hátralevő része 10—10 emberből álló szakaszokra oszlott, melyek mindegyike maga választotta szakasz-vezetőjét (Rottenmeister, majd Gefreite). Egy-egy zászló alá (Landesknecht-Fähnlein) tartozó legénység száma 300—400 között váltakozott; de amióta puskásokat is kezdtek a lándzsás csapatok közé vegyíteni, a létszám lassankint kétannyira is emelkedett.¹⁾

Minden zászlónak rendesen meg volt a maga függeléke, melyet a nem harcolók képeztek. A lándzsások nejein kívül t. i. sok szakács, zsidárus, kalmár, úzér, hajcsár, markotányos s egyebek követték a legénységet; az 1567. ttkönyvben említett sok markotányos és kalmár kétségkívül e csapatok kíséretében jelennek meg Győrött.

A lándzsás csapatoknál az igazságszolgáltatást a soltész (Schultheisz) kezelte; állása a főparancsnok kinevezése alá esett, ki őt ünnepélyesen igtatta be hivatalába. A soltész viszont 12 értelmes esküttet (Gerichtswaibel, Gerichtsgeschwornen, Gerichtsmann) választott, kik az ő elnöklete alatt láttak törvényt. A porkoláb

¹⁾ Meynert, id. m. II. B. S. 71—87.

(Profos) volt a vádló, de a vádlottnak is adtak védőt¹⁾. Beylein Kristóf reformjavaslatából (1563) némileg következtethetünk az 1566 körül Győrött állomásozott és házbirtokos német őrségbeli katonai állására, különféle fegyverzete és nagy költségekkel járó szervezésére. Egy zászló alá tartozó legénység Beylein szerint 529 főből, a podgyász-csapatall együtt 619 emberből álljon, melynek havi fizetése 4837 frt.²⁾ A kapitány a saját személyére kap havonkint 40 frtot, s azonfelül még 60 frt. különféle cimeken, u. m. vértetetre (Harnisch), a seregdeák élelmezésére, továbbá két drabantja, lovásza, kocsisa, szakácsa s egy legénye ellátására, ezeknek (összesen 7) féllevenkint járó ruházatára, lótarására stb. A zászlótartónak, kinek állása régente fontosabb vala, 50 frt havi fizetése legyen; ebből 24 frt illesse saját személyét, a többit fordítsa vértetetére, két lótarásra, egy legény, szakács és kocsis tartására; alzászlótartójának pedig 2 frt járjon. Egyéb kiadásaira a zászlótartó még 25 frtot kap s azonfelül 36 frtot a podgyászcsapatnál lévő 9 legénye részére. A tábori jegyző (régi magyarsággal: seregdeák) hivatalos állásánál fogva 4 frtot kap havonkint, de minthogy a kapitánytól drabant módjára kapja az utasításokat, élelmét s ruházatát féllevenkint a kapitánytól nyeri. Az első őrmester (Feldwebel) havonkint 8 frtot kap s azonfelül a maga személyére 4 frtot, vértetetére s egy legénye részére 4—4, tehát összesen havi 20 frtot. A négy zenész mindegyike személyének ellátása címén 4, és állásánál fogva szintén 4 frtot kap. Hasonló fizetésben részesül a négy köz-altiszt (Gemeine Befehlsleute) s a zászló törvényszolgája (Gerichtsmann), ki mellékjövédelmével havonkint 12 frt jövédellel rendelkezik s az őrállás alól is fel van mentve.

A XVI. század második felében úgy a legfőbb hadvézenylet, mint az alsóbb rangu tisztek köre mind jobban növekszik. A különböző fegyvernemek fejlődése, a hadszervezet különböző ágai egy soktagu organismust tesznek szükségessé, melynek ismertetése azon-

¹⁾ A törvénykezés másik módja: Recht der langen Spiesse u. o. S. 89.

²⁾ U. m. 80 Doppelschützen mit Panzerärmeln und Schirmhüten; 60 Mittelschützen, auch mit Sturmhüten versehen; 60 einfach-gemeine Schützen mit langen Röhren; 80 zwifache Doppelsöldner mit langen Spiessen; 60 Mittel-Doppelsöldner, auch mit langen Spiessen; 60 einfach-gemeine Doppelsöldner mit langen Spiessen; 70 gemeine Knechte. auch mit langen Spiessen; 36 Hellebarten mit den vier gemeinen Befehlsleuten und des Hauptmanns Trabanten; 14 Knebelspiesse; 4 Spielleute, nämlich Trommelschläger und Pfeifer; zwei Schlachtschwerter (d. i. mit Schlachtschweren bewaffnete Knechte), welche neben das Fähnlein gehören; endlich drei Personen, nämlich der Hauptmann, der Fähnrich und der Lieutenant stb. A csapat magvát a lándzsások képezték, melyet a puskások négyszög alakban vettek körül vagy a szárnyakon lettek elhelyezve. U. o. S. 81. 84.

ban túlhaladná e dolgozat szűk keretét. Kitiizött célunknak megfelelőleg csak főbb vonásaiban érintjük a sereg szervezetét, melőzve a legfőbb hadvezénylet körét.

Főtisztek a lovasságnál: a tábornagy (Feldmarschall), mely név azonban ekkoron a mainál csekélyebb hatalomkört jelez; helyettese az altábornagy (Feldm.-Lieutenant); az ezredes, kvártélymester, főstrázsamester és porkoláb. A Feldmarschall állása körülbelül megfelelt a mai lovassági tábornokénak s azért lovassági tábornoknak is nevezetett (General der Cavallerie). A fővezér hatósága alá tartozott, különben a legénység fegyelmi ügyeiben ezredesei és kapitányaival maga intézkedett.

Ha nagyszámu volt a lovasság, úgy az altábornagy után még egy tábornok-ezredes következett, kinek hatásköre szintén az egész lovasságra terjedett. Az ezredes bizonyos számu zászlókból álló lovasságot vezetett, melynek toborzásáról maga gondoskodott. Ő vezette s igazgatta közvetlenül az alatta álló lovas csapatokat. A főstrázsamester a jelszót magától a fővezértől vagy helyettesétől kapta és az alstrázsamesterrel együtt a tábori őrködésre ügyelt fel. A porkoláb a markotányosokra ügyelt és az élelmezési ügykezelést ellenőrizte; közvetlenül a parancsnok rendelkezése alá tartozott. Kisebb perekben ő ítelt s a börtönfelügyelővel ő vette a bűnösöket felügyelete alá.¹⁾

A főtiszteken kívül a lovasságnak is meg voltak a maga külön sebészei, papjai és jegyzői.

Alsóbb rangutisztek: a kapitány, ki az ezredesével szerződésszerűleg megállapított feltételek alatt közvetlenül maga toborzotta zászlaját, vezette, a közigazgatási és fegyelmi ügyekben intézkedett. Fontosabb esetekben az ezredes tudta nélkül mit sem intézkedhetett s naponkiut ettől kapta a rendeleteket; helyettese a hadnagy, ki után a zászlótartó, a káplár, fourier és trombitás következett. A fourier a kvártélymesterrel megelőzte a sereget szálláscsinálás végett; parancsát közvetlenül a kapitánytól vette, s az írás- és olvasásban jártasnak kelle lennie.

Gyalogság. Főtiszti rangfokozatok: az ezredes és helyettese az alezredes; lovasság és gyalogság gyakran vegyesen tartoztak parancsnokságok alá.²⁾ Ha nagyszámu volt a gyalogság, úgy miként a lovasságnál — úgy itt is tábornok-ezredes — és alezredes (General-Obrist és Gen. Obrist-Lieutenant) állott az összes gyalogság fölött. Az ezredesek után a soltész, a strázsa-

¹⁾ A rumor-mester is előfordul; a fegyelem fentartásán őrködött.

²⁾ Ideértve a lovassági ezredeket is; ez történt főleg a várőrségnél.

élés- és szállásmester, a porkoláb és a sereget követő podgyász-csapat parancsnoka képezte a főtiszti rangfokozatot. A tábornok-ezredes és alezredes, az ezredes és helyettese, a szállás-, élés- és strázsamester hatásköre a gyalogságnál is azonos volt a hason állású lovassági tisztekével.

Az ezredes itt is közvetlen parancsnoka csapatjának; annak toborzásáról, felszereléséről akár a saját zsebéből, akár a hadur útján ő gondoskodott. A szemléken őrködött, hogy a kapitányok csalást el ne követhessenek s a legénység semmiben se szenvedjen rövidséget. A fegyelem és közigazgatás közvetlenül az ő kezében feküdt.

A soltész segélyszemélyzetét képezték: a törvényszéki jegyző, a törv. őrmester (Gerichtswaibel) és a törv. esküttek (12 Gerichtssleute). A soltésznek úgy a polgári, mint a büntető eljárásban jártasnak kelle lennie. Ha törvényt akart látni, úgy a törv. őrmester által összehívatta az eskütteket, ülést tartott, melyen a jegyző olvasta föl az ítéletét. A vádlottakat a törv. őrmester idézte meg. Az esküttek az összes zászlók legénységéből választottak; a törvénytartás valóságos perfolym és a kat. szabályok alapján történt.

A strázsá-, élés- és szállásmesternek, továbbá a porkolábnak hatásköre ugyanaz volt, mint a lovasságnál. A porkolábnak volt hadnagya is s néhány legénye. A börtönfelügyelő (Stockmeister), a hóhér és poroszlók szintén a porkoláb hatásköre alá tartoztak.

A podgyász-csapat parancsnokát rendszeren a harc képtelenné vált kapitányok közül választották s egy hadnagyot is adtak melléje. A s o b b r a n g u t i s z t e k: a kapitány, hadnagy, zászló-tartó, első őrmester, csapatvezető, fourier, közőrmester, tizedes vagy szakaszvezető és a seregdeák, kikhez még a siposok és dobosok sorakoztak.

A kapitány maga toborzotta legénységét az ezredes vagy ritkábban a hadi biztosok megbízásából; ezektől kapta a legénység zsoldját s egyéb kikötött ruha, élelmi vagy felszerelési járulékát is. Legénységét közvetlenül maga vezette, de különben minden tekintetben az ezredestől függött; helyettese a hadnagy volt.

A zászló-tartó a legénységet a harcra lelkesíteni s a zászlót utolsó lehelleltéig tartozott megvédeni. Az egyes zászlók első őrmestereit az ezredes vagy kapitány nevezte ki; ezek rendezték a csatasort és a vartákat.

A csapatvezető a legénység érdekeit és óhajait képviselte s tolmácsolta az ezredes előtt; a legénységet szállására vezette s menetek alkalmával kalauzról gondoskodott,

A fourier tiszte — miként a lovasságnál — a szállás-csinálás

volt, első sorban a tisztek részére. A várőrségek körében a kivagy beálló katonák létszámát folyton ellenőrizni tartozott. A két köz-őrmeister az őrjáratok és vártaállomások vezetője volt; hirnöki szolgálatokat teljesítettek s a csatasor felállításában ők is segédkeztek.

A sereg- vagy mustrateák (tábori jegyző) a katonák létszámát tartozott lajstromában ellenőrizni.

A XVI. sz. utolsó tizedeiben minden ezred három csapatra, minden csapat három zászlóra (= Companie, Fähnlein), a zászló 3 káplárságra, a káplárság szakaszokra oszlott. Az egyes szakaszok egyenlő fegyverzettel valának ellátva. A zászlók $\frac{1}{3}$ lándzsások-, $\frac{1}{3}$ puskások-,¹⁾ $\frac{1}{3}$ különleges testőr- és fourier-puskások (extra ordinäre Leib und Fourierschützen), továbbá pallossal s golyómentes paizsokkal ellátott tizedesekből (Gefreite) állott.

A lovasságnál egy zászló három káplárságra oszlott, a káplárságok pedig szakaszokra. A zászló fele dragonyosokból, a másik fele karabélyosok és csekély számú lándzsásokból állott.

A tü z é r s é g n é l (pattantyusok) fő t i s z t e k : a pattantyus ezredes (Feldzeugmeister, Arkelei-Oberst ez idő szerint) s ennek helyettese a hadnagy. Az ezredesnek hat, a hadnagnak két drabantja vagy testőre volt (Leibschütz) s mindkettőnek több lőtartása. Alantosabb tisztek : a fizetőmester, szertáros, sáncester, a sáncelegények kapitánya, a szerszám-, kocsi, hid- és építőmester, a porkoláb és sebész.

A mustra-deák, sebész, trombitás, sipos és dobos mind a három fegyvernemnél feltalálható. Egy tábori ezredhez ez idő szerint csak négy ágyu tartozott négy pattantyussal; e négy ágyu összes szükségleteinek ellátása 36 lovat és 38 embert vett igénybe.²⁾

A magyar csapatok a XVI. és XVII. században mint gyalog puskások (hajduk) és könnyű lovasok szerepelnek; a XVI. század derekán a nehéz lovasságnak már csak romjai is alig mutatkoznak; a félvértezet mindamellett még sokáig föntartotta magát. Puska, kard, fokos, csákány vagy buzogány képezte a hajduk fegyvereit; a nyilat, lándzsát csak puska hiányában használtak. A könnyű lovasság (huszárok, karabélyosok) (Panzerstecher) fegyverei: kard, kopja, pisztoly, puska (a rövidebb: karabély), csákány vagy buzogány és hosszú szuró tűr. A

¹⁾ Fele musk ta-féle arkebussal (Hakenbüchse) ellátva; mindkettő nehéz fegyver volt, s azért villára támasztva sütötték el. Az arkebusok másfél meter hosszú fegyverök súlyos volta miatt lóval is elvoltak látva; Gusztáv Adolf a muskétá súlyát végre 10 fontra szállította alá.

²⁾ Meynert u. o. S. 372—378.

mente közös ruhája volt a magyar katonaságnak ; a hajdu bakan-
csot viselte és kucsmát ; az utóbbi helyett a lovasság sokáig (XVII.
sz.) csak sisakot használt.

A győri őrség létszámához oly csapatok is tartoztak, melyeket
a főkapitányok jobbadán az ugynevezett szabad hajduk közül fogadtak
zsoldjukba, kik a hajduknak nevezett rendes magyar gyalogságtól
már eredetökre nézve is különböznek.¹⁾

Nemzeti harcmodorát (magyar csatarend) a magyar fentar-
totta ugyan : a katonai rangfokozatok dolgában azonban természe-
tes, hogy a németekkel való együtt táborozás folytán lassankint
bizonyos égyöntetőség jó létre. A magyar hadszervezet szerint a
sereg vezére a főkapitány s ennek helyettese (alkapitány). Egy
zászló lovas élén ismét alantibb rangfokozatu, de külön kapitány
áll ; utána a hadnagy, zászlótartó, őrmester, trombitás következik.
A gyalog csapat élén állanak : a kapitány vagy fővajda, az alvajda
(rendesen csak vajda név alatt = hadnagy), zászlótartó, őrmester,
dobos. A tábori pap, seregdeák, szállás- és élésmester, seregbíró,
csapat- és szakaszvezető, sebész (borbély v. fűrdős), később a káp-

---

¹⁾ Ezekről írja gf. Illésházy István egykori feljegyzéseiben 1597-ből : „ez
időben az falvak és városok 'Buda és Esztergom körül mind puszták voltak,
elfutott róla az nép. Ezek közül a futott nép közül és a fizetetlen végbeli
gyalogok közül, kiknek semmi fizetésök nem volt, szabad hajduk támadtak ;
ezek csak itt a felső Magyarországban többen voltak három ezernél. Ezek nagy
kárt tettek sokszor az törökökben, megis verték őket gyakorta. Budán alól
városokat elrablottak, nagy sok nyereséget nyertek az törököktől. Budán alól
20—25 mérföldnyire elmentek . . . nagy vitézséget cselekedtek ő magoktól,
szabad akarattukból, senki nem fizetett nekik.“ V. ö. 1595: 31, 32, 1597: 24,
1598: 29, 1601: 27, 1604: 12. teikkek, a keresztények kirablásából élő hajdukra
vonatkoznak.

Szamosközy szerint (1603) „a hajduk oly önkénytesek, magyarok, rácok,
tótok és más gyűlevész nép, kik öltözeiteket, élelmöket, pénzüket, szóval min-
denöket préda- és rablásból szerzik, melyet nem a törökök, hanem a földművelő
szegénység ellen követnek el, kiknek — ő szerintök nemcsak minden vagyonát,
hanem életét is büntelen el lehet venni ; közellenségei ezek a kereszténységnek
kalózzai az emberiségnek.“

A XVII. század törvényhozása is gyakran foglalkozik a szabad haj-
duk- és kborlókkkal s a végházakba akarja őket beosztatni ; mindennek dacára
a győri végek területén — főleg Veszprém, Tihany, Keszthely, Vásony, Szigli-
get stb. körül folyton lappangták oly szabad és kóbor hajduk, kiknek se állandó
lakhelyök, se birtokuk nem volt ; prédából s ragadozásból éltek, miért az
1647: 41 teikk elrendeli, hogy összeiratván, katonai fegyelem alá vettessenek
vagy földművelésre és jobbággyi állapotra kényszerítessenek stb. (Gyárfás István.
A paraszt vármegye. Értek. a tört. tud. köréből M. T. A. II. okt. IX. köt. XI.
sz. 1882. 7—9.)

lár mindkét fegyvernemnél egyaránt előfordul. A győri magyar őrségnek (gyalogok és lovasok) csak egy seregbírája volt. A magyar tiszteknek is megvoltak a személyes szolgálatokra álló drabantjaik.

A győri őrség; zsoldviszonyok. Úgy a német mint a magyar seregszervezet köréből említett rangfokozatokat képviselve látjuk a győri őrség körében. A patantyusok, lándzsás gyalogok, egyideig a nehéz lovasság, majd a puskások (muskéta és arkebus) képezték az őrség német elemét. 1570-ben a haditanács egy orvosi és gyógyszerész állomást is rendezett be az őrség részére. Amaz 15, emez 10 frt. havi fizetésben részesült. Ez orvoson kívül az őrségnek sebészei is voltak.¹⁾ Azon német kat. állású házbirtokosok, kik 1598. utáni években házaikat a tulajdonjog vagy egyéb cím alapján kérik²⁾, részint a főkapitány zászlója alatt vagy szabad csapatjában (Freyschitz), részint Lassperger, Feill, Santalier, Stampf, Küttenfelder, Gertschacher, Pisanzo és Eizing kapitányok alatt szolgálnak. Vannak azonkívül, kik a soltész személyzetéhez tartoznak, míg mások a Petz, Russwurm vagy osztrák (tábori) ezredben szolgálnak.

A magyar házbirtokosok körében is képviselve látjuk a magyar tiszti fokozatokat. A gyalogságnál: Csabi Mihály, fővajda s alatta: Szalay György szakaszvezető.

Bornemissza Márton vajda s alatta: Bogart János zászlótartó.

Győry Ferenc és Horváth Péter az előbbiekkal együtt a hajduk vajdái.

Az ezredes alatt szolgáló magyar szabad csapatbeli (Freyschitz) puskások között: Geram Miklós és Szabó Péter szakaszvezetők.

Az alezredesnek is volt ily magyarokból álló szabadcsapatja.

A Sommerein-féle lovasságban: Végh István kapitány. A Sommerein-féle katonaság három vajdája: Nagy Antal, Szuér Pál és Szakács Simon; szakaszvezetők: Zutta István, Zoba Máté, Szabó Mihály.³⁾

A magyar hadak tagosulása lényegében a XVII. században sem változott. Így pl. az 1663-évi győrmegyei nemesi fölkelés alkalmával a megye 400—420 embert állított. Ennek fele gyalogságból s tisztkara 2 vajda, 2 zászlótartó, 2 őrmester és egy dobosból állott;

¹⁾ B. köz. hadügymn. ltára: Registratur, 1570 nov. nr. 70.

²⁾ L. a városi ltárban őrzött 1567. tükönyv végét: Beschreibung aller deren personen, so Ihre Heuser vor dem Verlust Raab eigenthumbliche gehabt, Ererbte, an sich Erkaufte und erheijrathe Heuser in ihre Possess zu haben Begehren und deswegen aufbeschehene einreimbung sich vor Reversiret.

³⁾ Egyebekre nézve l. alább.

1 kapitány, 1 hadnagy; 2 zászlótartó, 2 őrmester s egy trombitás képezi a lovasságból álló másik csapat tisztikarát. Az egész csapat létszámához¹⁾ azonfelül 3 táborig pap s egy szállásmester is tartozott. E tiszti állomásokat a megyei gyűléseken választás útján töltötték be; a káplárt s tizedest kétségkívül magok a vajdák és kapitányok szokták volt betölteni.¹⁾ Nagy István 1650-ben az ujjvárosi hajduk fővajdája vagy kapitánya.

A katonai rangfokozatok természetére nem csekély világot vet az állásnak megfelelő ellátás és a különféle címen járó illetékek (Bestallung). A XVI. és XVII. század katonatartási szervezete szerint a főtiszteknek egész udvartartásuk volt; az ehhez tartozó egyének ellátására határozottan megszabott összegeket kaptak a kincstártól. Pl. Salm Miklós, I. Ferdinand magyarországi hadainak fővezére havonként 494 frtot kapott; ebből 200 forint asztaltartási költségekre számíttatott, a többi pedig 16 ló, 8 drabant, 1 káplán, 1 tolmács, 2 trombitás, 1 titkár, 1 fourier és 2 táborig kocsis tartására utalványoztatott.

Egy német hadnagy fizetése 1537—1556 között havonként 32, a zászlótartóé 17 frt. Egy pattantyus havi fizetése 9—11 frt; sőt 1545-ben a Győrnél állomásozó seregben alkalmazott öt pattantyus összes hópénze csak 42 frt vala.²⁾ A huszárok havi zsoldját az 1547 : 13. tcikk 3 frtban állapítja meg, de az asztalpénzen (élelmezés) kívül; az 1552 : 13. tcikk szerint a havi szolgálatra fogadott lovasok zsoldja 3 frt 20 dr, a gyalogé 2 frt stb.

Az 1554. aug. 14. ki katonai rendtartás szerint egy nemes a maga személyére nem tarthat többet hat lónál; a kapitányok, kiknek 40—50 lovasuk van, 8, akiknek pedig 100 lovasuk van, azok 12 lovat tarthatnak (t. i. a király költségén). Gyalogsági kapitány csak a maga költségén tarthat lovat; ha 100 gyalog van alatta, úgy havonként 20, ha 200 gy. katonája van, úgy 30 frt asztalpénzben részesüljön.

A győri végek, majd egyuttal Győr-vár főkapitányai a XVI. században rendszeren az ezredek rangosztályába, a XVII. században azonban a legfőbb katonai rangfokozatok köréhez tartoznak. Helyettesök az alkapitány vagy alezredes (Obrist-Leutenant). A hadügyminisztérium levéltára s egyéb források alapján a követ-

¹⁾ Ráth K. Az 1663. évi győrmegyei nemesi felkelésről. Győri Közl. 1857. 4. sz.

²⁾ Dr. Meynert: Das Kriegswesen der Ungarn. S. 144.

kezőleg állítottuk össze a győri vár- és főkapitányok névsorát.¹⁾

Bakics Pál 1530—1537; Fels Lénárt 1537 (orsz. főkapitány); Salm Miklós 1550 (dunánt. főkap.); Reinprecht von Eberstorff (1551) főkap.; Khunspergi Ehrenreich (1549—1551) és Loosdorfi Gál; Ádám (1551—1558) várkapitányok; Pallavicini Sforzia őrgróf (1554—1561) a gy. végek főkapitánya. A győri vár- és végekbeli főkapitányság gf. Salm Egon (1561—1575) idejében egyesítettett; utódai: Teuffel András (1575—1582)²⁾; br. Günther (1579); br. Nogarola Ferdinand (1588—1589); Gregorócy Vince (1590—1592); gf. Hardeck Ferdinand (1592—1594); gf. Schwarzenberg Adolf (1598—1600) Starzitz Farkas (1601); Eggenberger Rupert (1602); Preiner János (1612—1613); gf. Mansfeld Farkas (1633—1638); hg. Lichtenstein Miksa (1638—1643); gf. Mansfeld Fülöp (1643—1658); Gonzaga Lajos, mantuai őrgróf (1658—1661); gf. Montecuccoli Rajmund (1661—1675); Hermann badeni őrgróf (1682—1692);³⁾ Lajos badeni őrgróf (1692—1699); gf. Heister Sibert (1707—1714); Althan Gundakert (1718—1740). Többben közölök — mint a haditanács elnökei — állandóan Bécsben laktak s a közvetlen kormányzás tisztét az általok utasított alkapitányra ruházták.⁴⁾

Úgy e főkapitányok, mint egyáltalán a győri végek területén fekvő őrségek díjazása, a várak tatarozása jobbadán az alsó-osztrák kamara terhére esett. A főkapitányok ellátása magas állásuknak megfelelő vala; pl. Sforzia Pallavicini őrgróf s győri főkapitány (1555) évi zsoldja 6960 frt volt, míg Győr őrsége közel 60,000 rajnai frtba került. A Győrhöz tartozó végek évi költsége: Pápa (200 gyalog és 200 lovas) 18,452 rajnai forint; Csesznek (20. l. és 50

¹⁾ E névsor különben hézagosnak látszik s némely számadatok csak azt bizonyítják, hogy legalább azon években jelzett minőségükben szerepelnek.

²⁾ Ich Andreas Teuffl freyherr auf Gunderstorff und Ennzerstorff an der Vischa, der Röm. Kays. Mayst. etc. auch der Fürstl. Erzherzog Ferdinanden zu össterreich beider Rath, Obrister alhie in der Kaysserlichen (!) Statt und Besatzung Raab in Hungarn und derselben umliegenden und zuegethanenen Prävinzen stb.

³⁾ Marchio Badensis et Hochpergensis, Landgravius in Sanzenbergh, Comes in Spehaim et Eberstein, Dynasta in Rotelen, Baden, Wayler, Lahr. et Mohlbergh, S. C. R. Majestatis Intimus Consiliarius, Excelsi Consilii Aulae Bellici supremus Praeses, Campi Marschallus et Praesidii Jauriensis Confini-
orumque eidem adjunctorum gubernator.

⁴⁾ Győrmegye és város egyet. leírásának miként sok egyéb, — úgy e részbeli tört. adatai is tévesek.

gy.) 2535 r. frt.; Devecser (150. l., 100 gy.) 11281 r. frt.; Vázsony (20. l., 50 gy.) 2655 r. frt.; Tihany (40. l., 50 gy.) 3944 r. frt.; Tata (60. l., 96 gy. s 4 pattantyus) 7866 r. frt úgy, hogy Komárommal együtt az Ausztria felé eső véghelyek összes költsége (1554—1555) = 142, 677 r. frt.¹⁾

A király 1555-ben a győri őrség létszámát 500 könnyű lovasra és 600 gyalogra igéri leszállítani; a gyalogságból 200 a régi várban feküdt. E könnyű lovasság lótartására havonként 4 raj. frtot számítottak, vagyis egy évre 26,640 frtot; e kiadáshoz járult még a 8 kapitány asztalköltsége is, mely évente 4162 frt. 30 krt. tett. A magyar katonaság egyáltalán kevesebb költségbe került, mint a német; mert tisztikarának nem volt oly nagy személyzete s kevesebb drabanttal stb. is beérték. Más részről maga a legénység is csekélyebb igényű vala; csakhogy az osztrákok mégis jobban bíztak saját embereikben s így történt, hogy az idegen ajku őrség rendesen túlsúlyban vala a magyarok fölött.

Az 1555. évi kamarai számadások a lovasság mellett a győri magyar gyalogságról is emlékeznek; Nagy-Balázs kapitány alatt 148, Tóth Bálint alatt 154, Ifju Kristóf alatt 74 gyalogos szolgál, tehát összesen 376 ember. E gyalogság — fejenként 2 frtot számítva — a dobos és zászlótartó illetékével havonként 754 m. frt. = 952 raj. frt. és 30 krt, tehát egy éven át 11, 310 r. frtot kapott az alsó-osztrák kamarától. Ez összeghez járul a három kapitány havi zsoldja vagyis fejenként 80 r. frt. = évi 2880 frt.

A szertármester havi zsoldja 12 pattantyusával együtt 142 r. frt. egy évre = 1704 frt; a szertármester azonfelül „Kundschaftgeld“ (tudósítások s kémszolgalat) fejében évenként még 1200 frt. kapott. A várépítést vezető két építőmester évi fizetése 396 r. frt. A naszádosok fő- és alvajdája 157 naszádosossal egy hóra 509 r. frt. s 30 kr., tehát egy éven át 6112 r. frt. zsoldban részesült.

Rudolf uralkodása alatt bizonyos takarékosági irány mutatkozik a hadikiadások terén. Pl. a győri főkapitány és személyzetének havi zsoldja 1588-ban 500 r. frt;

kiadása: 10 német ló havonként 12 frtjával = 120 frt;
egy német s egy latin titkár h. 24 frtjával = 48 frt.;
egy tolmács és seregdobos h. 24 frtjával = 48 frt.;
két trombitás h. 24 frtjával = 48 frt.;

¹⁾ Bécsi közös pénzügyminiszterium kamarai oszt. 1555 fasc. május—december.

egy szakács h. 8 frt.;
 egy tábori szekér és kocsi 24 frtjával = 48 frt.
 100 huszár ló ellátása h. 62 frt. 30 kr.
 összesen 382 frt. 30 kr.

A főkapitány panaszkodik, hogy e szerint az ő személyes zsoldjára és asztalköltségére csak 117 frt. 30 kr. marad; pedig drabantja, káplánja és seborvosa sincs, holott ezekkel minden ezredes el van látva. Azután Győr látogatott hely, hol sok előkelő idegen megfordul; kéri tehát fizetése megjavítását. Ez meg is történt; azonban 1591-ben a kamara úgy a zsold mint a tiszti személyzet leszállítása által az összes túl a dunai hadaknál megtakarításokat eszközölt. E szerint a győri főkapitány s személyzetének havi zsoldja és asztalpenze 729 frtról (évente 8748 frt.) ismét 582 frt. 30 kr-ra szállított alá.¹⁾

Kémszolgálatok s egyéb tudósítások címén 200 tallér mellékilletéke volt. Az idézett kimutatás szerint személyes zsoldja havi 300 frt.; tiz felszerelt lóra 120 frt; két irnok 32 frt.; egy tolmács 10 frt.; egy seregdobos 12 frt.; két trombitás 24 frt.; két drabant 16 frt.; 100 ló tartásköltsége 62 frt. 30 kr.; egy szakács 6 frt.; összesen havi 582 frt. 30 kr.

Az ezredes és alezredes eddigelé egy-egy csapat hajdút is tartott szolgálatában; a kamara ezek zsoldját is (évi 630 frt.) törli s még a lótartást is le akarja szállítani. Wagner Bernát építőmester halálával (1591) ez állás is (480 frt) töröltetik s a várfelügyelet tiszte teljesen a várépítkezési felügyelő (Bausuperintendent) vállaira nehezedik. A kamara azonfelül más megtakarításokat is ajánl. Így pl. a Győrött állomásozó német katonaság (600 ember) vezérletére — minthogy egy helyen vannak — egy kapitány is elégséges volna; annál is inkább, mert itt egyuttal két parancsnok is székel, t. i. az ezredes és alezredese, kiknek mindegyike alá 300 ember tartozott. Ennélfogva az egyik kapitány, hadnagy, zászlótartó, első őrmester, csapatvezető, köz-őrmester, seregdeák, seregdobos és sipos, két drabant állása, valamint 4 puskás (Schütz) sápjá fölösleges, melyek törlése évenkénti 2256 frtnyi megtakarítást teszen.²⁾

¹⁾ Győr-vár 1561—1666 oklevélt. id. h. 171—184. l.

²⁾ Ha nagy volt a zsoldosok után való kereslet, áremelkedés állott be a zsoldilletéknél, mely esetben a haditanács sápot engedélyezett. Így 1625-ben Wallenstein nagy toborzása idejében a kapitány havonként 150 (rendes fizetése 100 frt.), a hadnagy 50, (r. fiz. 40 frt.), zászlótartó 40 (r. fiz. 26 frt. 30 kr.), a végékbeli pl. győri huszár 6 frt. 30 kr.; az első őrmesternek 20 frt, sereg-

A 600 főnyi német legénységből 50 elbocsátandó, mi fejenkint egy óra 5 frtot számítva — évenkint 3000 frtnyi megtakarítást teszen.

A parancsnokok, a pattantyusok és a kettős zsoldban részesülők nagy fizetése vagy 195 frttal szintén leszállítandó, miből 2340 ftnyi keveslet származik.

Az őrséghez tartozó 400 ló (t. i. lovas) csak kevés szolgálatot tehet, s azért az ezredes 200 lovasából 150, az alezredes 101 lovasából (huszárok) 51 elbocsátandó; ez uton is évenkint 5688 frtot lehet megkímélni¹⁾. És minthogy a rációk közül azelőtt sokan, de jelenleg már csak jelentéktelen számmal laknak Győrött, — a ráció pap fizetése (72 frt.) is törlendő.

Az ezredes és alezredesnek személyes szolgálatában álló 10—10 legény szintén zsoldot kapott, habár közvetlenül nem a királyt szolgálták; ezek törlése is indítványoztatik, mert ezzel (630 + 630) is évi 1260 frtnyi kiadást lehet megtakarítani. Sápok elvonása címén is évenkint 628 frtot törölnek. A tervezett évi megtakarítások egész összege 19,092 frt; e tervezet azonban — legalább egész terjedelmében — aligha foganatosított; mert a XVII. század közepe felé Mansfeld Fülöp és Farkas főkapitányok s személyzetök illetve havonkint 578 frt. és 40 kr., tehát körülbelől megfelelt az 1591-előtti zsoldilletéknek; személyzetök száma és ellátása is teljesen azonos.²⁾

Dunai naszádosok. Az imént közölt kimutatásból is kitünik, hogy a dunai naszádosok egy osztálya Győrött állomásozott; főállomáshelyök egyébiránt Komárom és Sellye vala, hol 1555-ben 14, míg Komáromban csak 8 naszádos vajda állomásozott. Sforzia Pallavicini (1554) 100 gyalogot fogadott a győri őrséghez, de azon kikötéssel, hogy a Komáromból Győrbe hívott naszádosok mellett — a szükséghez képest — naszádos szolgálatokat is kötelesek teljesíteni. E célból kéri a királyt, hogy küldjön Győrré három hajót — ágyukkal felszerelve. (Az ágyu a hajó orrán állott)³⁾. A Balatonon is cirkált egy ily ágyunaszád, melyet azonban a törökök 1564-ben elfogtak.

---

deáknak 12 frt., két káplánnak 6—6 frt, összesen 306 ftnyi sápot adtak egy századnál. V. ö. Dr. Ballagi Aladár: A horvát karabélyosok 219—220 l.

¹⁾ Tehát ekkoron a huszár havi zsoldja és asztalköltsége alig tett 5 frtot.

²⁾ Bécsi köz. pénzügym. ltára: Kriegsarchiv. Bestellungenurkunde von Philip Mansfeldt. nr. 1378.

³⁾ B. köz. pénzügym. kamar. ltár. 1554. jun—dec.

A törökök dunai hajóhada ellen, továbbá seregszállítások és várostromok alkalmával e naszádosok vizen és szárazon jó szolgálatokat teljesítettek. Egy-egy naszádnak rendszeren 30 emberből álló s katonailag szervezett legénysége volt. 1545-ben Komáromnál 31 naszád állomásozott 900 főnyi legénységgel, mely havonként 2674 frtba kerül.¹⁾ 1563-ban Kovatz Lőrinc a győri naszádosok kapitánya²⁾; 1566-ban Kolos János, 1567-ben Csaby Ákos,³⁾ 1600-ban Pázmán Ferenc (alatta Domonkos György szakaszvezető) és Medvey Mátyás gy. naszádos vajdák; 1651-ben Bogdy János a gy. naszádosok fő-, és Takó Miklós azok alvajdája.⁴⁾ A fővajda itt is a kapitány, a vajda cím a hadnagy szóval azonos jelentésű; így Bándy György egy 1633-ban⁵⁾ kelt végrendeletben a győri naszádosok magyar gyalog hadnagyának nevezetetik. 1703-ban Galgóczy Ádám a győri naszádosok vajdája.

A hadszervezés és ellátás a XVII. században. A különböző kat. rangfokokozatok láncolata a XVII. sz. folyamán át aránylag kevés változáson ment keresztül; mindamellett Gusztáv Adolf, Turenne, Louvois stb. újításai, az állandó seregek tartása folytán a hadszervezés is újabb haladást tőn s követésre bírta Europa fejedelmeit. A fegyverek tökéletesednek; a különböző fegyvernemek élesebben elkülönítetnek s önállóbb szervezetet nyernek. A XVI. század végeig az összes katonaság fölött gyakorolt közigazgatási és törvénykezési hatalmat értették a „Regiment“ elnevezés alatt; a XVI. század végétől azonban lassankint a mai fogalmat kötik ez elnevezéshez. Bizonyos számú zászlót vagy századot, melynek közös ezredesök vala, „Regimentnek“-nek neveznek el, mert az ezredes hatalmi köre az alatta álló csapatok összes közigazgatási, fegyelmi s törvénykezési ügyeire is kiterjedt. A lovasság azonban még jó ideig zászló-szám szerepel a lajstromokban. Egy-egy kapitánynak sokszor csak 50 lovasa van; egy zászló különben rendszerint 200—300 lovasból állott.

A katonaszállítás egyik módja — a toborzási rendszer nálunk a XVII. század folyamában is megmaradt. A toborzási engedélyt nyert ezredes sokszor maga viseli a toborzási költségeket, a csapatokat esetleg maga vagy a kormány látja el a szükséges felszere-

¹⁾ Oberleitner : Finanzen und Kriegswesen S. 188—190, Meynert id. m. 139. l.

²⁾ Győri kápt. ltár. felv. j. IV. köt. 221. l.

³⁾ U. o. 330, 345 ll.

⁴⁾ Gy. kápt. m. ltár. lad. 27. f. 26 nr. 13, 31, 21.

⁵⁾ U. o. végrendeletek II. köt.

léssel; a kapitányok azonban most is jelentékeny szerepet visznek. Így a bécsi haditanács Kollonitsch Ferdinanddal (1609) egy német gyalog ezred felállítására köt szerződést, melynek értelmében a maga és közvetlen személyzete számára 75 legényre eső zsoldátlányt engedélyez, úgy, hogy ebből 32 részlet pusztán a maga személyét illesse; az alezredes személyére 15, drabantjai részére 2 zsoldilleték van engedélyezve; továbbá az ezredsoltsésznek személyére 10, jegyzője számára 2 zsold jár; a törzskarhoz tartozó többi egyének összesen 124 zsoldilletéket képviselnek; tehát a törzs havi zsoldja összesen 228 zsold vagyis 912 raj. frt. Az ezredes azonfelül havonkint 100, az alezredes pedig 90 frt. sápot kapott.

Az ezredet 300—300 emberből álló tíz-tíz zászlóra kelle felosztani, melyek mindegyikének élén egy-egy kapitány álljon. A kapitány zsoldja 308 frt, de ebből drabantját is el kelle tartania. Egy-egy zászlóhoz 100 kettős zsoldu, 150 muskétás és 50 közönséges puskás (Gemein-Schütz) tartozik. A szerződésben ki van kötve, hogy ne a felcsapó katona magával hozott fegyverzetének jósága, hanem képzettsége és harcra termett volta adjanak irányt a zsold fizetésre nézve. Felcsapási díjul minden legénynek egy tallér jár; az ezredes a toborzás költségéül 1000 tallért kap. Mindegyik kapitány maga toborozza össze zászlóját. A hadur gondoskodni fog az élelmiek jutányos árát illetőleg, továbbá a legénységet a szemle színhelyén elszállásoltatja. Senki sem élvezhet 14 frtnál nagyobb kettős zsoldot (havonkint), s az ezred havonkint 3300—3400 frt. nál nagyobb költségre nem tarthat igényt. Ha az ezred elérte teljes létszámát, a király egy biztost fog kiküldeni, aki tekintet nélkül a szokásos havi szemlékre, az ezred létszámának megállapítása végett bármikor szemlét tarthat. Az első szemle megtörténtével az ezredes többé seukit sem vehet föl s ez legfőlebb a biztos utján történhetik. Az ezred elbocsátásakor félhavi zsoldot kap.

A régi lándzsás csapatok (Lanzknecht) eltűnnek a 30 éves háboru folyamában s velök együtt ama — bizonyos tekintetben — köztársasági elem, mely e csapatokat jellemzé. A 30 éves háboruval az állandó ezredek veszik kezdetöket, melyek magvát képezik az utóbb kifejlett állandó seregeknek, hol a katonának már nincsenek külön kikötött előnyei, hanem csak szolgálni és engedelmeskedni tartozik.

Az ezredek a 30 éves háboru óta zászlók helyett századok és zászlóaljakra oszlanak. Az ezredes törzskara (Staab): ezredes, alezredes, őrnagy, kvártélymester, soltsész, káplán, titkár, élelmester, ezredsebész, dobos és porkoláb.

A század tisztjei: a kapitány hadnagy, zászlótartó, őrmester, káplár fourir, szakaszvezető, fourir-puskás (Fourir-Schütz), mustrajegyző, sebész, dobos és sipos. A századok létszámához tartozott azonfelül 88 muszkétás, 48 lándzsás (karddal is ellátva), 8 güm-bölyü paizsos (golyómentes), tehát összesen 144 ember; ezek közt volt 24 szakaszvezető és pedig 6 káplár és 18 tizedes (Gefreiete); a szakasz 6 emberből állott; 4 szakasz = 24 ember képezett egy káplársági állományt.

A lándzsák 1703-ban teljesen eltűnnek a katonaság köréből; helyökbe a puska lép s a kardot is az oldalszurony váltja föl. A kézi granátok vetése már a XVI. század elején is szokásban volt ugyan, de tulajdonképi granátosokkal csak 1670 óta találkozunk az úgynevezett osztrák seregben. 1701-ig minden században 8 granátos szolgált, 1701 óta pedig minden ezredben egy századra emelkedett a granátosok száma.

A lovasság a 30 éves háboru óta leginkább vértések-, dragonyosok- és huszárokból állott. Tiszti kara lényegében azonos volt a korábbival. A vértéseiből azonban csak a sisakot és mellvértet tartották meg; kard és pisztoly vala főfegyverök. A dragonyosok és huszárok karabélylyal is el valának látva; a huszárok egy része azonban csak kopja-, kard-, és pisztolylyal volt felszerelve. Egyideig voltak arkebus (súlyosabb puska) lovasok is, kiknek a puskán kívül kardjok és pisztolyok is volt.

A magyar katonaságot a huszárság mellett (karabélyosok és kopjások) a gyalog és lovas hajduk képviselték.¹⁾

A XVII. század második felében a cs. és kir. hadak portio-szám kapiák ellátásukat, melyek összege hiven feltünteti az illető egyén katonai rangfokozatát. Az örökös tartományok részére szóló (1650—1660) csász. rendelet²⁾ a napi ételmi adagokat (portio) egy emberre 8, egy lóra pedig 6 krban állapítja meg.³⁾

¹⁾ Weisz: Kostümkunde 2. Abth. v. XIV. Jahrh. bis zur Gegenw. S. 771—722, 1083—1089. Dr. Ballagi Aladár id. m. 247—255 l. Dr. Meynert id. m. III. B. S. 134 s köv.

²⁾ V. ö. Türkische und Ungarische chronika etc. Nürnberg. In Verlegung Paul Fürsten Kunsthändlern 1663. S. 191.

³⁾ Ez illetékszabály szerint minden egyes gyalogezredbeli törzstiszti karnál (Staab)

az ezredes illetéke egy évre	50 ember-és 12 lóadag;	egy évre	= 2878 frt. 20 kr.
az alezredes	" " 13 " 8 " "	924	" 40 "
őrnagy (főstrázsamester)	" 5 " 6 " " "	462	" 20 "

A század végén (1697) kenyéren, szálláson, fán, ágyon és világításon kívül: az őrmester 18 kr, a csapatvezető, fourir, seregdeák, sebész és káplár 12 kr, a tizedes, zenész és fourir-Schütz 9 kr, a közlegény télen $6\frac{1}{2}$, nyáron $5\frac{1}{2}$ kr. kapott. Azonban a káplártól lefelé a zsold $\frac{1}{3}$ -da ruházat fejében levonatik, sőt 1699 óta a kenyeret is bele tudták a föntebbi fizetésbe.¹⁾

Az ilyes portiók fizetéséhez a belváros területén minden házak telek-birtokosnak — álláskülönbség nélkül — hozzá kelle járulnia. Maga az őrség különben az élestárból kapta élelmi szükségletének jelentékeny részét²⁾. Az élésház főtisztviselője a provisor vagy tisztartó; ő kezelte az élelmezési ügyet s két hónapon át a „király borát“ mérte³⁾. Ugy a legénység mint a törzstisztek rendes illetékül vagy

a szállásmester ill. egy évre	4 ember- és 3 lóadag; egy évre	= 390 frt. 10 kr;
soltész	3 „ 2 „ „ „	217 „ 40 „
káplán	2 $\frac{1}{2}$ „ 2 „ „ „	194 „ 40 „
titkár	2 $\frac{1}{2}$ „ 2 „ „ „	194 „ 40 „
hadsegéd	2 $\frac{1}{2}$ „ 2 „ „ „	194 „ 40 „
szekérmester	2 „ 2 „ „ „	170 „ 20 „
élésmester	2 „ 2 „ „ „	170 „ 20 „
a porkoláb (személyzetével)	4 „ 5 „ „ „	377 „ 10 „

Ezenfelül a főzskar részére 12 málha-szállító ló tartása engedélyeztetik; de ezek részére a kincstár csak a fűvet vagy szénát adja, vagy pedig minden lóra havonként egy garast fizet.

A g y a l o g s z á z a d b a n :

A kapitány illetéke egy évre	15 ember- és 3 lóadag; egy évre	= 839 frt. 30 kr;
a hadnagy	5 „ 2 „ „ „	316 „
zászlótartó	4 „ 2 „ „ „	267 „ 40 „
őrmester	3 „ — „ „ „	146 „
a csapatvezető	2 „ — „ „ „	97 „ 20 „
számadó (fourir)	2 „ — „ „ „	97 „ 20 „
egy-egy káplár	2 „ — „ „ „	97 „ 20 „
sebész	2 „ — „ „ „	97 „ 20 „
seregdeák	2 „ — „ „ „	97 „ 20 „
Tizedes fourir-Schütz	2 $\frac{1}{2}$ „ — „ „ „	121 „ 40 „

(Gefreiter-Fourir-Schütz = Rastmacher, aki t. i. dobszóval adott jellel a katonaság tova vonulását eszközözi. Heinsius: Deutsches Wörterbuch.)

Minden századnak azonfelül 8 málhaszállító ló engedélyeztetik; de ezek csak fűvet és szénát kapnak a kincstártól.

¹⁾ Dr. Meynert: Geschichte des Kriegswesen und Heeresverfassungen in Europa. III. köt. 145. l.

²⁾ M. nemz. muzeum. Ratio percept et prov. camerae. 921. sz. 1583.

³⁾ A bécsi haditanács (1559) két morvaországi serfőző mestert és négy legényt küld Győrre és Komáromba, hogy mindkét helyen az őrség részére sert főzzenek. B. köz. hadügym. ltára: Registratur, 1559. jun. nr. 108.

jutányosan szabott áron kaptak bort, sôt, kenyeret stb.¹⁾ Ez illetéket azonban pénzül is kivették.

A portióknak majd természetben, majd pénzül való kiszolgáltatását a kormány különben Győr városától csak 1683 óta követelte, midőn az átvonuló vagy téli szállásra (téli portiók t. i. nov. 1-től april végeig) beosztott hadak ellátása végett e törvénytelen eljárást találta legcélszerűbbnek. 1683-ban egy természetben adott ember-adag (oralis portio) hetenkint 14 font kenyér-, 5 font hus-, egy lóadag pedig 70 font széna- és $1\frac{1}{2}$ mérő zabból (nagyszombati mérték) állott, melyhez még portionként egy krajcár járult. Győrmegye 1683/84 telén összesen 1842 ember- és lóadagot adott; a kenyeret (14 font stb.) hetenkint 14, a húst 8, a szénát 30, a zabot szintén 30 kron meg is lehet váltani.²⁾ Ez esetben a katona ellátásáért csak 2—3 krajcárt fizetett gazdájának; sokszor azonban a portiót pénzül is, meg természetben is felvette. 1688-ban a bel- és külváros egyházi, nemes és polgári lakossága 243 portiót, a német (házbirtokos) katonaság és regiment-alattvalók 75, a magyar katonaság 7 portiót adott. 1691-ben a német katonaság a törzsszel, regimentalattvalókkal, pattantyusok-, cigányok- és zsidókkal 31 portiót (az őrség 8, a Staab vagy pattantyusok 5, a zsidók, cigányok és egyéb protectionalisták szintén 5, a regimentalattvalók 13 portiót) adnak havonként, a belvárosi polgárság 55, a belv. nemesség $62\frac{1}{4}$, a külvárosi polgárság 34, a magyar katonaság $5\frac{3}{4}$ portiót fizet. 1690-ben egy ember-adag havonként $6\frac{1}{2}$, a ló-adag pedig 6 frt. volt.³⁾ Győrmegye is, midőn I. Lipót felszólítására II. Rákóczy Ferencz ellen sereget (1703) állít⁴⁾, t. i. 85 lovast, ezek felszerelésére a nádor fejenként 12 frt, havi zsoldul pedig 6 frt. fizetést rendel. A megye utóbb 85 hajdut (gyalog) is állított; a nádor dec. 24-én kelt levelében a lovas élelmezési illetékét (kenyéren fölül) havonként 4 frt, a gyalogét pedig 3 frtban állapítja meg. A lovasok törzs- és század (prima plana) tisztjeinek havi portiója 124 frt.

¹⁾ Pl. 1703-ban a győri soltész „Staab“-jának illetéke: 31 akó és 31 pint bort, minden akót 35 pintjével és egy akót 2 frtjával számítva; továbbá kap 180 „Kieffl“ sôt, mely kieffl só ára 36 kr, de ezentúl a végvárakra megállapított taksák szerint csak 15 kr.; 840 pár kenyér természetben, párja 3 krjával = 42 frt. A legénység számára a bor akóját 28 garassal számították. B. köz. hadügym. ltár. Kriegsarchiv. 1703 $\frac{1}{2}$.

²⁾ Schipko Frigyes főhadai biztos leveléből, mely a megyegyűlésen 1683. márc. 18-án felolvastatott. Győrmegy. ltár.

³⁾ Győrmegy. ltár. 229. sz. 1688. és 169 $\frac{1}{2}$.

⁴⁾ L. m. nemz. muz. Restantiae Comit. Jaur. Rationes Camerae.

A ló-adagok valamint a kenyér a harc színhelyén úgysis megadatik úgy a tisztek-, mint a közlegényeknek.

A lóállomány elhelyezéséről mindig a szállásmester gondoskodott.

A győri magyar katonaság (hajduk és huszárok). A németekkel közös főparancsnokuk dacára — megtartották különleges állásukat és szervezetüket, habár a német soltész a magyar seregbiró felett főségi joget igényelt. Az 1608: 11. kor. el. teikk. szerint Győrött az alkapitánynak — miként azelőtt — magyarnak kellett volna lennie; ámde a bécsi kormány miként egyéb úgy ezen törvényen is gyakran túl tette magát.

Kezdetben s főleg a 30 éves háboru folyamában, midőn az örökös tartományok megszüntették vagy csak hiányosan fizették a végvárak fentartására megajánlott költségeket, — a magyar elem ugyan rövid időre ismét túlsulyra jut, csakhogy e magyar őrség csekély száma korántsem felel meg a végvárak fontos helyzetével járó szükségletnek. Eszterházy Miklós nádornak a királyhoz intézett előterjesztése szerint (1641) a győri végvárakban összesen csak 800 lovas, 1000 magyar és 600 német gyalog állomásozott.¹⁾

A lovas 4, a gyalogos $2\frac{1}{2}$ frt, tehát jóval kevesebb fizetésben részesült mint a német zsoldosok. Maga a kincstár is nyereszedett a magyar őrségen, amennyiben csak 10 óra fizette zsoldját s ebből is csak 6 havi fizetésöket kapta készpénzül, a többi 4 hónapit pedig posztóban; ezt azonban sokkal drágábban számították föl, mintha az illetők magok vették volna. Ehhez járul, hogy a forintot is nem 20, hanem csak 16 garasával számították a zsoldfizetésnél, tehát minden frtnál 4 garast vesztek.²⁾ Önfentartás szempontjából a magyar őrség kénytelen volt mezőgazdasági életet is folytatni; a győri hajdu nemcsak a város határában, hanem pl. Megyeren is szántott, vetett, mitsem törődve a különben parlagon heverő föld tulajdonosainak tiltakozásaival.³⁾

A 30 éves háboru befejeztével a kormány ismét megszoportítja a végvárak őrségét; de ezzel a magyar elem ismét háttérbe szorul. Így pl. a vasvári béke évében (1664) Győrnek 2393 főnyi német őrsége vala, míg a magyar katonaság e győr-belvárosi polgárság- és nemességgel együtt csak 800 főből állott.⁴⁾ Az 1703. évi

¹⁾ Horváth M.: A honvédelem tört. vázlata. Kis. m. 1. köt. 205. l.

²⁾ Dr. Meynert: Das Kriegswesen der Ungarn S. 204.

³⁾ Gy. kápt. ltár. Arc. 16, fasc. 7. nr. 5. A győrmegyei gyűlések jegyzőkönyveiben is gyakran találkozunk ily földesuri tiltakozások- és óvástételekkel.

⁴⁾ Győr-vár oklevélt. id. h. 276. l.

telekkönyv és egyéb adataink szerint a győri magyar militia száma nagyon jelentéktelen.

Regiment-alattvalók és protectionalisták. A győri német őrség kíséretében a városi lakosságnak egy új eleme is jelentkezik, melynek alakulása és növekvése a főkapitányok hatalmi terjeszkedésében leledzik. A főkapitányok nemcsak a polgári háztelken élő katonaságot, hanem a katonaviselt s egyéb idegen leteleplőket is minden tekintetben a saját hatóságuk körébe vonták. Ezek a XVI. században „szabadosok”-nak, a XVII. században pedig regiment-alattvalóknak vagy regimenteseknek neveztettek, mert a főkapitány után az ezredsoltság vala hatósági forumuk.

Mint ilyenek egyideig a városi terhek viselésében sem akartak részt venni. Hasonló állást foglaltak el a protectionalisták is. Úgy a regiment-alattvalók (Regimentsgenossen, regiminenses) mint a protectionalisták polgári életmódot vittek, külön céheket is alkottak s egyáltalán ipar- s kereskedéssel foglalkoztak. A regiment-alattvalóknak — szükség esetén — ha pl. az őrség az ellenség ellen vonult vagy ostrom esetében fegyveres szolgálatot kelle teljesíteniök, s azonfelül jeget kelle vágatniök a kormányzó részére. Számuk a XVII. század elején annyira elszaporodott, hogy a káptalan — mely 1567 óta különben is örökös surlódásban élt a főkapitányokkal — e viszály ellen a király-, majd az országgyűléshez fordult (1618, 1625). A káptalan panaszának megvizsgálására bizottság küldetett ki¹⁾; ennek határozata szerint (1625) az ugynevezett regiment-alattvalók háztelkeik tekintetében teljesen a káptalan és városi hatóság alá vették, de nem személyeiket illetőleg. A házbirtokos katonák örökösödési ügye a soltság, illetőleg a magyar seregbiró hatósága alá, özvegyeik, árváik azonban a polgári hatóság alá tartoznak. A főkapitány 24-nél több regiment-alattvalót nem vehet saját hatósági illetősége alá.

A főkapitányok azonban miként egyebekben, úgy e kérdésben is saját önkényök szerint jártak el. A város 1646-ban²⁾ fölterjesztett sérelmei lajstromában a többek közt panaszkodik: „Noha uegezet az neömös ország 1625 (art. 18) esztendőben, hogy a győri regementeseknek számok föllieb huszonnégynél ne mennyien, mégis megvetik a határozatot és naponkint növelik számukat, minthogy nyilvánvaló, hogy 100-nál is többen vagynak. Ennek oka, hogy

¹⁾ Győrvárosi ltár 1. 1. fasc. 4 nr. 160.

²⁾ Városi ltár lad. 1. fasc. 8. nr. 102.

akit a város gonosz cselekedeteiért meg akar büntetni érdeme szerint, úgy mint Boros Mártont lopásért, két süveggyártót, egyiket gyilkosságért, a másikat, — ki feleséges volt, — paráznságaért — mind bevették (t. i. a német kat. hatóság alá).“

Az 1650-ben kiküldött bizottság újra szabályozza s ismét helyreállítja az 1625-ki állapotokat¹⁾; mindamelllett a visszaélések nem szűnnek meg, sőt a protectionalisták alakjában még szaporodnak is.

Az 1703. évi telekkönyvben említett special protectionalisták a főkapitányok udvari iparosai voltak; úgy ezek, mint amazok az ő pártfogása alatt állottak s a reájok eső portion felül — a regiment-alattvalókkal együtt — 2 frtot fizettek évenként a főkapitánynak²⁾. 1703-ban a belvárosban 112, újvárosban 4 lakos tartozott a kat. hatóság alá.

Az 1617. tkkönyv „Provisioner“ név alatt is sorol fel lakosokat; ezek alatt oly katona érthető, ki tényleges alkalmaztatásáig is fizetést (Wartegeld) élvezett. (Így Würtembergben 1546-ban egy Provisioner ruházaton kívül (béke idején) 4 lóra évnegyedenkint 100 frtot kapott; háboru esetén az ország határain belül minden ló (azaz lovas) még 11, az ország határain kívül pedig minden ló után még 12 frtot kapott.³⁾ Valószínűbb, hogy Győrött (Heinsius szótára szerint) ruhatáras kezelőtiszt értendő a „Provisioner“ szó alatt. Hardeck főkapitány, pl. már 1592-ben 60 muszkétás ruházatára 6 vég vörös s egy vég sárga posztót kér a kormánytól. A sereg ilyenén ellátása kezelő hivatalt is feltételez.⁴⁾

A lakosság nemzetisége és számaránya. A belváros lakossága 1567-ben már nagyon vegyes jellegű (l. a tkkönyvet); Európának majdnem valamennyi nemzetét képviselve látjuk a győri házbirtokosok sorában. Az idegen leteleplők zömét ugyan a német elem képezi, de kívülök a franciák, olaszok, angolok, valonok és spanyolok is képviselvék. A győri végek főkapitányai — a magyarság rovására — ez idegcnek számára törekszenek tért foglalni; a polgári telken élő idegen ajku lakosságot saját hatóságuk körébe vonják, érdekeiket minden lehető módon legyezik és előmozdítják.

¹⁾ Győrme gy. ltár. A es.

²⁾ B. köz. hadügym. ltára; Kriegsarchiv, 1713 ¹²/₅; győrvárosi ltár, lad. 1 fasc. 9. nr. 342.

³⁾ Dr. Meynert: G. d. Kr. und Heeresverf. II. B. S. 296.

⁴⁾ B. köz. hadügym. ltár: Registratura. 1592. dec.

A magyar ajku lakosság ily körülmények között nem vala képes magába olvasztani azon idegen letelepülőket, kiknek száma az őrség utján folyton megújult és erősült. Hogy Győr magyar lakossága e két század leforgása alatt nem lőn teljesen hontalanná saját fészkeben s nem olvadt be a német elembe, az leginkább a hódoltsági részekből ide menekülő magyaroknak, továbbá a nemesi osztálynak köszönhető. A győri nemesség mindenha büszkén utasított vissza minden idegen beavatkozást s jogsérelmet; szívós kitartással őrizve kiváltságait — hűséges támasza leve a káptalannak, mely földesuri jogai fentartásaért két századon át folyton küzdeni vala kénytelen. És csakis így, a megyei és városi nemesség segélyével sikerült szerencsésen végig küzdenie ama harcot, melynek következménye, hogy Győr — az ellentétes törekvések dacára — e két század folyamában nem vált német gyarmattá.

A belvárosi német elem az őrségek utján már a XVI. század ötvenes éveiben folyton növekszik. Az 1567. ttkönyvben elsorolt 812 kisebb nagyobb házbirtokos között már csak 375 magyart találunk. A XVII. század felében már nem pusztán a német kat. hatóság alá tartozók képviselik a német elemet; hanem maga a városi polgárság is már két tábort képez s magyar és német polgárságra oszlik. Főleg a bíróválasztások alkalmával vetélkedő küzdelem folyt a két részre oszlott polgárság között. Ha Althan főkapitány jelentésének hitelt adhatunk,¹⁾ a magyar lakosság a mult század elején mégis határozott túlsúlyban vala, mert az őrség és német polgárság létszámát háromszorosan fölülmulta. Győr teljes elnémetesedése a XVIII. század későbbi tizedeire vihető vissza, midőn a német iparos elemek szaporodása folytán, majd II. József és a kamara behatása alatt a német nyelv úgy a társadalom mint a község körében mind jobban tért foglalt.

Ami a lakosság számarányát illeti — Győr a XVI. század második felében lassankint ismét elérte s kétségkívül felül is haladta az 1518-ki állapotokat.

A laktalanná vált királyföldi s szentbenedekfalvi részek helyett megépült az Ujváros, majd Győr-Sziget, melyek lakossága évről-évre szaporodott a hódoltsági területről ide költözők által. A lakosság e számarányában azonban ismét jelentékeny apadás áll be a négy éves török hódoltság idejében; mert 1594-ben a lakosság teljesen kiköltözött, Ujváros pedig leégett. A lakosság csak las-

¹⁾ B. köz. hadügym. ltár: Kriegsarchiv: 1718 ¹³/₂.

sankint szállong vissza s foglalja el ismét régi tűzhelyeit. A Győr visszavételét (1598) követő években 218 magyar és 207 német követeli vissza 1594 előtt birt vagy örökösödés útján reá szállott házat. A magyarok közül¹⁾ 75 polgár és 34 asszony; a többiek (89) nemesek, tényleges vagy katonaviselt egyének, tisztviselők és déákok (litterati); a németek közül 168 férfi és 39 nő, kik között csak 11 városi polgár található. E 425 házbirtokos közt 70 iparos volt, kik összesen 39 iparágat képviselnek.

A városi hatóság alá tartozó polgárság száma 1598 óta csak lassankint növekszik; 1615. dec. 29-én Győr polgárai összeirattak,²⁾ mely összeírás szerint ekkoron a belvárosban 206 házban 224 polgár, az Ujvárosban pedig 92 házban 116 polgár tartózkodott (közük egy vendégfogadás), holott 1617 ben csak magában a belvárosban 592 volt a házak száma, tehát a többi vagy üresen állott, vagy ami valószínűbb — mind a német katonai hatóság alá tartozott. A fentemlített polgárok nevei túlnyomóan magyarok, de vannak köztük rác hangzásúak is.

Rácok. A XVI. század végén nyomtalanul eltűnt rácok 1607-ben újra megjelennek Győr területén; vezérök: Vaicas Száva. A káptalan a gyér népességű Ujvárosban, a róluk nevezett utcában (rác-utca) telepítette meg őket. A velük kötött szerződés (1612) alapján a városítól független hatósági jogot biztosít részökre és részletesen szabályozza a káptalan mint földesur iránt való viszonyukat. Az eredeti szerződés pontjai a következők:³⁾

1) Az Raciok az Captalan feölde Uroknak esmeriek keözteők, es Tisztességbeli Birot es leghalab Negi Eskütteket ualaszanak, kiket az Uraknak be praesentallianak. Ha azok az szemeliek Captalanbely Uraknak teczeni fognak io, ha nem tehát Birosagra Negi mas szemelieket es 16 mas Szemelieket Eskütsegre ualot proponallianak, az kik közül az Nemes Captalan egi Birot es Negi esküttet ualaszon, az Biro es az Esküttek lassanak igazat keözteők. Hol penigh ualamely felnek az Biro es Esküttek eleöt let Töruennie nem techienek, tehát az feölde Urok eleiben appellalliak, hagi ot szakadgion vege dolgoknak.

2) Noha ugi nagon hagi ennek eleötte azal obligaltak magokat az Raczok, hagi feienkent három három forintot fizessenek az feölde Uraknak ugi lennenek fizetesen ugi nem (t. i. zsoldos katonák a győri várőrségben). De mindazonáltal az kik az Geöry fizetesen

¹⁾ L. az 1567. évi tkkönyvhöz csatolt lajstromot a városi ltárban.

²⁾ Városi ltár. IV. jegyzők. 273. l.

³⁾ Győrvárosi ltár. 7. sz. jegyzők. 277. l.

lesznek, az kik chiak igen keuesen legienek, affeleknek kiralikepe ur eö Nsga Instantiaiara es maga interponalassara az harom forintal ualo adoas megh engettetik. Ha penigh ualamellik masut Mezeőben (táborban) uagi akarmi fizetesen uolnanak is ugian tartoznak az harom forintot meghfizetni.

3) Hogi ha ualaki Hazat el adgia, akarkinekis tartozik el uegezet harom forintot adon kiutl az haz arrabul 3 forintot az feöldes uraknak adny.

4) Az uer Birsagh felöl tarchiak magokat az Magyar Orszagh Töruenniehez, mely Birsagh az feöldes uroknak szokott iarni.

5) Ha mely Racz magua szakattul hall megh, Magyar Orszagh Töruennie szerent az Marhaia Captalanra szallion.

6) Az mi Ispaniunk feoben iaro dolgokban, uagi valami nagi uetekben, ugimint gylkosságban, lopasban, tolvaysagban es effele teöb szulios dolgokban az Captalan parancholattiabul megh foghattia az Raczokat, az Bitangotis el ueheti tüleök, hogi uetekert az Bitangalis el ne szokienek, az mint töb heliekennis Orszagunk Töruennie szerent; De azert az illienek felöl ugian Törueni lattatik es az igassag kiszolgaltatik az Igasság latotul es Törueni tudo Emberek az Nemes Captalan.

7) Touabba ha az Szüksegh kivannia mindenüt mi mellettünk legienek, harmadnapigh ingien, tudnia illik hatariarasban es az szokoru Dezmanak be szedeseben, és egieb effele szükseges dolgainkban; ha penigh töb Napigh keszeritetnenek mellettünk maradni, fizetesunkert keszek legienek szolgálni.

8) Az mi az Rhetek dolgat illeti, az az Articulus helien marad, t. i. kikj mind maganak szerezen penziert, mint az teöb Jobbagink.

9) Az mi az Mester Embereket illeti az az Articulus helien marad, t. i. Csizmasiákat, Kouaczokat, Szabokat es akarminemo Miueseketis, akar Racz akarminemeö Nemzet legien, ha masnak az Uivarosi Raczok kiutl miuel, akar tarchon miues Legent akarne, azt akariuk, hogi Cehben legienek az io Rendtartasnak megh maradasaert, legent penigh ha az Cehben nem lesznek, ugian ne legien szabad tartaniok.

10) Hidakra, az Uivaros Uczaianak töltessere, Varosnak keözönseges szüksegere, tartozzanak szegittseggel lennie, azonkeppen az nalok lako zölliciekis.

11) Az mi Capitan Szauat illeti elegendiek megh azal, hogi eö rea az Captalannak eleg tekintete nagon s leszenis ha magát iol akaria niselni. De hogi eö az Raczok Birainak, Esküttinek es az

teob Raczoknak parancholion, es azok eö teöle inkab hogi nem mint az Captalantul fugienak, azt nem engediuk, hanem mi tölünk kell mind földes Uraktul halgatniok. Az hadakban eleötteök iaro lehet, de it az Varosban az mi feöldes Urasagunknak igassaga ellen hogi nekiek akarmit is parancholion, nem szenuediuk es nemis akariuk, hogi raitok egi Csiepetis hatalmaskodik, mert ha effelet valamit chielekeszik, büntetese leszen.

12) Idegen Raczokat auagi akarmit Nemzetbol ualokat is semmiképen is hirünk nelkul be ne fogadianak, mert illien helien veszedelmes effele idegenieknek es iöueuenieknek forgolodaszok. Az iöueuenieknek penigh neuket behozak minden Nap kapu tetel eleöt, egi anagi ket Esküt, az Captalan Urak közül rendeltetet szemelieknek kezekben.

13) Hazakatis hirünk nelkul se egimasnak, se masoknak el ne adgiak, hanem Varosunknak szokassa szerent hirünke tegiek, hogi tudgiuk kik laknak varosunkban.

14) Ha az adot az el uegezet Napra az Biro nekunk be nem szolgaltattia es az Raczok utanuk iartottiak Ispaniunkat, szok Napozasokkal es halladekonsaggal, ugian azon Ispaniunk hazanken eöket megh birsagollia. Az miues Emberek, ha magok szerent bazat birnak es zelliersegben nem laknak, három forintal tar-toznak.¹⁾

E ráctelep lakosainak számarányára a káptalani számadókönyv²⁾ derít némi világot. Letelepedsük idején ök is részesültek a háromévi szabadságban, melyet az újon települő jobbágyoknak meg szoktak volt adni; e három év alatt semmiféle jobbágyterhet sem viseltek. Szabadságuk azonban már 1610. sz. György napján letelt s ezóta minden ház évenként (két részletben) 3 frt. tartozott fizetni a káptalannak census (földesur adó) fejében. Pl. 1610-ben félévi census fejében 81 frtot fizetnek,

¹⁾ Lett ez az Raczokkal ualo uegezet az Thekintetes es Naghos Urak eleot Prainer Janos Geori kirallikepe, Ernestus Kolonits ugian Geori Uice Capitan eö Naghok eleöt, es az Geöri nemes Captalanbeli Urak közül ualo beöchiületes szemeliek eleöt, ugimint Politiczay Andras Lector és Vicarius, Monos-lai Mihali Cantor, Balásffy Thamas Custos es Baraniay Peter ur eleöt. Az Raczok közül penigh, kiket az egesz Raczsagh ualosztot uolt, erre az vegez-sre, Kapitan Szaua Veicza stb. eleöt közönsegessen. Melliet az megh nevezet Kirallikepe uram es Vice Capitan eö Naghok, iouendő bizonsagnak okaiért. Pöcziatiekkal es kezek irassaua meghereösitettene, hogi ez az uegezes mind az Captalannal mind az Raczoknak irua lehessen. Actum Jaurini die 27. Mens. July Anno 1612.

²⁾ Gy. kápt. m. ltár. III. köt. 26. l.

tehát körülbelül 54 házban laktak. E házak azonban nagyon aprók lehettek, mert 1611-ben egyikök 13 frtért adta el házát.

A rákok szerződésbiztosította s önálló hatósági szervezete azonban nem sokáig állott fenn. Nagyobb részek lassankint a főkapitány hatósága alá állott vagy felesapott katonának; 1636-ban már csak 24 frt. censust fizetnek a káptalannak.¹⁾

Zsidók. Az 1567. évi telekkönyvben említett zsidó-utca eredetileg kétségkívül zsidó lakosaitól nyerte nevét; számuk egyébiránt e korban nem lehetett valami jelentékeny. Montecuccoli főkapitány 1669 márc. 3-án a lassankint letelepült zsidókat kitiltotta s a vármegyét figyelmeztette, hogy a zsidók letelepedését ezentúl nem fogja tűrni s csak vásárok alkalmával leend szabad a városba lépniök.²⁾ A XVII. század végén összesen csak két zsidó kereskedőt találunk a város állandó lakosai közt, kik a város zsidóellenes magatartása folytán — a főkapitány pártfogása alatt állottak. A múlt század elején Donat zsidó kereskedő (Jakab és Mihály nevű fiaival) 200 frt. védelmi díjat fizetett Althau főkapitánynak.³⁾

A XVII. század végén (1698) az említettük különféle nyelvű és vallású lakosok közül 336 felesküdt (a polgárrá avatáskor eskütni kellek letenni) városi és 141 újbárosi polgár tartozott a városi hatóság alá.⁴⁾

Foglalkozás szerint: 1703-ban a belvárosi háztulajdonosok között 127 iparos (28 iparág) volt; ezek közül 19 a német kat. hatóság alá tartozott. A telekkönyvből kitűnik, hogy még ugyanazon céh tagjai is részben a városi, részben a kat. hatóság alá tartoztak.

1713-ban a négy belvárosi járásban összesen csak 219 házbirtokos polgár vala, kiknek 185 zsellérlakójuk volt. Úgy e kúlcs, mint a házak statisztikája alapján Győr összes lakossága 1700-ban vagy 9000—10000-re becsülhető, mely szám azonban az 1711—1713-ig dúló rettenetes pestis folytán jelentékenyen alábbszállt.

A győri főkapitány és főtisztjeinek állása; hatalomkörüik a lakossággal szemben. Győrvár- és a győri végek főkapitányai mint a király képei — a város területére nézve úgy a rendőri hatalom mint a közigazgatás és büntető hatalom legfőbb vezetését is a magok

¹⁾ Gy. kápt. számadókönyv IV. köt. 94. l.

²⁾ Győrvárosi ltár. lad. 2. fasc. 22. nr. 583. Győrmegyei ltár. 1669/9.

³⁾ Városi ltár. I. I. f. 9. nr. 342. 1697—1701. jegyzők. Győrmegyei ltár. II. 1698/26.

⁴⁾ Városi ltár. 1697—1701 jegyzők. 533. l.

számára igényelték; a káptalan földesuri jogait, a vármegye és város hatóságkörét, az országos törvényeket lábbal tapossák, s úgy a megye mint a káptalan és város ellenhatásával szemben folyton utasításaikra hivatkoznak, miket beigtatásuk alkalmával kaptak a királytól,¹⁾ s melyeket e fontos végvár érdekében teljesíteniök is kell. Az őrségi soltész hatósági hivatala teljesen ez igényeknek megfelelően önállóan vala szervezve; a hatósága alatt állóknak a felvállásokat (eladás, vétel, szerződés) a soltész hivatalában kelle eszközölniök stb., szóval hatalma dologi és bűnvádi, katonai és polgári ügyekre egyaránt kiterjedt; 1650-ban azonban a felvállások eszközésétől eltiltatott.²⁾

A győri főkapitány által gyakorolt vagy igényelt polgári hatalomkör részletes megvilágítása nem célja az értekezésnek; mindamellett, hogy a vár területén s a lakossággal szemben gyakorolt hatalmokat némileg mégis megismertessük, közöljük Heister főkapitány érdekes rendőri szabályzatát, mint amelynek legtöbb pontja összevág elődeinek hasontermészetű utasításaival.³⁾

Rendőri szabályok. A győrvárosi nemesi és polgári, továbbá a gyalog és lovas katonaságnak, a regiment-alattvalóknak és egyéb városi lakosoknak ezennel tudtokra adatik, hogy a közös és rendőrintézményi szempontokból megállapított következő pontokat tartásuk irányadókul:

1) Ünnepek és vasárnapokon az isteniszolgálat tartama alatt a boltokat kinyitni, vásárt üzni, bort mérni vagy a molnároknak örölniök nem szabad; a délelőtti való vevés és eladás — akár pénzért akár pénzértékért — birság terhe alatt eltiltatik. Épígy a titkon vagy nyíltan üzött játékok, a tekézés stb. szintén betiltatnak; ezek helyett kiki az isteniszolgálat látogatására köteleztetik.

2) Az istenkáromló első ízben komoly feddésben részesül, második ízben vásra veretik, harmadizben nyelvével a pelengérhez kötöz tetik s végül a várból kiutasítottatik.

3) A magyar és német nemzetbeliek kölcsönösen óvakodjanak egymás sértegetésétől, a gyűlölködéstől; erre okot egyáltalában ne szolgáltatassanak, hanem békés egyetértésben éljenek.

4) A magyar és német gyalog és lovas katonaság, a regiment-alattvalók, a polgárság s egyéb városi lakók (iparosok és kereskedők), a gyalog és lovas parancsnokok írásban kapták meg ama rendeletet, mely számukra kitüzi ama helyet és állást, melyet ellen-

¹⁾ B. köz. hadügym. ltára: Kriegsarchiv 1612. 953. sz. 1713^{12/5}.

²⁾ Győrme gy. ltár. A. csom. I. jegyzők.

³⁾ Raaberische Pragmatik 1713 ^{12/4}. B. köz. hadügym. ltára: Kriegsarchiv.

séges támadás vagy tüzvész esetében alattvalóikkal egyetemben el kell foglalniok.

5) Ama magyar és német lakosoknak, kik nem állanak ő fel-sége zsoldjában s szolgálatában, a bástyákon, mellvédeken s górvédek körül nincsen semmi keresni valójuk; épígy az asszonyok és gyermekek se forgolódnak itt. Azonfelül az összes — úgy a polgári, mint a katonai lakosság felhívatik, hogy ezentul kocsijok és lovaikkal az őrváltásra induló őrség sorrendjét meg ne bontsák; továbbá az utcákon a házaik elé vert karókat és korlátokat, valamint a halomra gyűlt faneműeket hordják el, mert az veszély vagy ellenség közeledése esetében a katonaság közlekedésének nagy akadályául szolgál — főleg éjjeli időben.

6) Mivel eddigelé a két zászlóalj rendes német gyalogságnak kvártélyja állaudóan ki vala jelölve, azért mindazon lakosok és örököseik, kik építkezni akarnak, tekintettel legyenek e katonai kvártélyokra is. A katonai kvártélyokat rendszerint meg kell vizsgálni, mert a katonaságot ezentul nem szabad a padláslakásokba beszéllásolni, hanem oly lakást kell nyitni részökre, hol eső és hideg ellen kellően védve legyen. Amely házban ilyen helyiség nincs s a polgár saját házában nem akarna ily katonai kvártélyt építeni, úgy a bástyára dülő házsorban tartozik ily kvártélyt építeni; utóbbi esetben a főkapitány mentességi levelet ad az ily polgárnak, melynek értelmében (*salva guardia*) saját házában ment a katonai beszállásolás terhétől.

7) Minthogy sok üres házhely, mely régente a németek kvártélyhelyéhez tartozott, különböző hatóságok alá tartozó egyének által be lett építve, majd ismét eladva, — ezennel szigoruan meghagyatik, hogy a magyar és német katonáknak, továbbá a regiment alattvalók vagy polgároknak ezentul a fő- vagy alkaptány tudta nélkül nem szabad ily üres telket szerezniök. Azon épületet, melyet engedély alapján ily telekre építeni fognak, a főkapitányság előleges tudta nélkül nem szabad eladniok vagy elidegeníteniök; mert ellenkező esetben házok kárát vallják vagy annak megfelelő pénzértékben bünhődnek. Az üres háztelek beépítésének egy évnegyed alatt meg kell történnie, ha el nem adatik; aki pedig ilyet vesz, azonnal köteles hozzá fogni az építkezéshez. Megjegyzendő, hogy az eladó telek méltányos árát szakértők által kell megállapíttatni; az eladásnál e becár legyen irányadó. Az építkezni akarók is kötelesek e szándékukat előzetesen bejelenteni, nehogy építkezéseikkel esetleg elzárják a tereket.

8) A német soltész hatósága alá tartozók körében megtörtént, hogy némelyek a soltész-hivatalnál tett előzetes bejelentés nélkül kéz alatt — egészben vagy részletekben eladták házaikat; de ezt, megelőzőleg helybeli s idegen egyéneknek itt is-ott is adósság fejében már lekötötték volt és pedig a valódinál már három vagy ötszörte nagyobb becsértékben is. Ily eljárás után adósaikat csak mint csőd alá jutottak elégitették ki, úgyhogy a hitelezők nagy károkat szenvedtek, mert jogos követeléseiknek csak csekély részét kaphatták meg. Ennélfogva a soltész hatósága alá tartozók közül ezentúl senki sem adhat vagy vehet házat előleges bejelentés nélkül s a vételnek is (az 1650. évi határozatok ellenére) a soltész előtt kell megerősíttetnie. Az ellene vétő a kérdéses ház értékéből minden 10-ik aranyat birságul tartozik lefizetni.

9) A törvényszabta birság terhe alatt eltiltatnak a törv. hatóság tudta nélkül kötött bármiféle szerződések, kötések és végrendelezések, mint amelyek jogi természetöknél fogva a hatóságok köréhez tartoznak s amelyek mellőzése folytán főleg az árvékat már sok veszteség érte.

10) A katonai vagy polgári hatóság alá tartozó egyének közül csak egynek-egyenek adassék meg a sörmérési engedély. A kat. hatóság alá tartozó sörös a kimért sör dolgában a soltész ellenőrzése alatt áll, kinek minden akó sör után 20 magy. dénárt fizet adóul; ugyanannyit fizet a polg. hatóság alá tartozó egyén is a maga hatóságának. A sör jóságára a vásárbírák kötelessége felügyelni; ha másunnan hoznak a városba sört, azt vegyék meg a helybeli sörmérők.

11) Miként régente, úgy ezentúl is a zsindelylyel, léccel s egyéb fanemükkel üzött kereskedés csak a kat. és polgári hatóság alá tartozó egyének szabadalma legyen. Ilynemű házi szükségleteit egyébiránt kiki bárhonnét is fedezheti, csakhogy azzal kereskedést üznie nem szabad.

12) A szombati hetivásáron megjelenő árusok — a régi jog alapján — minden erőszakosság ellen biztosíttatnak.

13) Azonfelül a napi vásárt épúgy kell megtartani mint azelőtt; de az elővétel bármiféle árukra vonatkozólag, akár hal, akár hus vagy másféle ételmi szer legyen az, úgy a városban mint azonkívül teljesen eltiltatik. E rendelkezés érdemében felügyelni a porkoláb és a vásárbírák kötelessége; ha valamelyikök a tetten ért vevőt vagy eladót feljeleníti a főkapitányságnak, ez áru elko-boztatik, $\frac{1}{3}$ -da a feladóé, $\frac{2}{3}$ -da pedig a főkapitányé.

14) Az éjjeli bor-, sör- és méhser-mérés nyáron át Szt.-György-naptól — Szt.-Mihály-napig egész esti 9 óráig, télen azonban Szt.-Mihálytól fogva csak esti 8 óráig van megengedve. Ekkor a pincék bezáratnak s azontúl — a bor elvesztésének terhe alatt — mitsem szabad kimérni; épígy magas birság terhe alatt tilos a vendégek, játékosok befogadása is.

15) Nyáron úgy mint télen esti 9 órától fogva lámpa nélkül senkise lépjen ki az utcára; amint az esti 9 órát jelző harangszó megkondult, többé senki se merjen a piacra lépni. (Győrnek még nem volt utca-világítása).

16) A vásárbirák kötelessége felügyelni, hogy a súlyok s mindenféle mértékek a hatásági mértéknek megfelelők legyenek. Vizsgálják meg havonkint többször az iparosok műhelyeit és ellenőrizték őket; szigorú büntetés terhe alatt járjanak el ez előirt kötelességek teljesítésében és semmit se merjenek eltitkolni. A mértékek megbélyegzése is az ő tisztükhöz tartozik.

17) A vendéglősök, korcsmárosok, mészárosok, halárosok, kenyérsütők kötelesek a közhirre tett s reájok vonatkozó szabályoknak megfelelőleg eljárni — az iparosokkal együtt, kik már különleg értesítvék. Szóval a vevőnek bármiféle megrövidítése, hamis mérték és súly használata vagy kisebb súlyu kenyér sütése büntetés terhe alatt tiltatik.

18) A különféle kereskedők és ipartűzők, kikre vonatkozólag általános a panasz, hogy túlságosan felcsigázzák cikkeik árát, addig is, míg e téren is meg fog történni a kellő árszabályozás, óvakodjanak a túlságos árkövetelésektől és a vevő megkárosításától; mert lelkiismeretlen eljárásuk esetében — méltó büntetésre számolhatnak.

19) A porkoláb és az esküttek kötelessége havonkint megvizsgálni a kéményeket — magokkal vivén a kéményseprőt is. Ahol a tisztítást szükségesnek találják, ott a házbirtokos az eskütt kezébe azonnal fizesse le a kéményseprőt megillető díjat; a kéményseprő az ekként megvizsgált házak kéményét ezután sorban tisztogatja, de díját az eskütt kezéből veszi.

20) Minden házbirtokos — tűzvész esetére — házában vagy a háza előtt egy kád vizet tartson készen két bőr kannával; ugyanezen esetben a szomszédok is kötelesek kutjaikat teljesen készen tartani és pedig négy arany birság terhe alatt.

21) A kémények ne legyenek alacsonyak; hanem a tűzveszély könnyebb elhárítása céljából magasabbra emelendőek. Amely

háznál az első intés után sem foganatosíttatik e rendszabály, ott az egész kémény lerombolandó és újból felépítendő.

22) Szalmával és náddal ezentúl nem szabad a házakat fedni; az ily háztetőt 3 hónap alatt le kell rontani és három arany birság terhe alatt — zsindelylyel vagy deszkával befűdni.

23) Ha valamely tűzveszélyes helyen valaki fát vagy szénát tart, azt a porkoláb és az esküttek vizsgálják meg, hogy megfelelő intézkedés történhessék.

24) Ezentúl akármiféle idegennek vagy ismeretlennek nem szabad szállást adni. Ha egy vagy több mégis bejő a várba s itt a polgárok, nemesek vagy regiment-alattvalóknál szállást kérne s a gazda gyanusnak találná az illető egyént — ez esetben köteles őt testi és halálbüntetés terhe alatt bejelenteni.

25) A ganéjt, piszkot és egyéb szemetet se a magyar, se pedig a német katonaság vagy polgárság ne szórja s a moslékot ne öntse ki az utcára; csöbrökben sem szabad a szemetet kihordatni, mivel mindez nyáron dögletetessé teszi a levegőt. A várban talált dögtetek eltakarításáról a porkolábnak kell gondoskodnia. Az istállók ganáját a fehérvári kapu elé — a kijelölt helyre — kell hordatni; aki az ellen vét, annak lovát, ökrét és szekerét a kapuórság letartóztathatja mindaddig, míg csak ki nem egyenlíti ez ügyet és ki nem váltja a lefoglalt zálogot.

26) Disznókat nem szabad a várfalakon belül tartani; a meglevők négy hét alatt eltávolítandók, mert dögletetessé teszik a levegőt.

27) Szénacsűröket és jégvermeket csak a vártól 400 lépésnyire szabad felállítani; továbbá a fehérvári kapu előtt fekvő kertek árcai betöltendők és pedig a telek elvesztésének terhe alatt. Árok helyett sövényzettel vagy tüskével foglalják körül e kerteket.

28) Minthogy hihető, hogy a helyben állomásozó német katonák — a ker. erkölcsök rovására — romlott és kétes erkölcsű nőkkel élnek és laknak, kik között férjeiktől megvált s házasságtörő nők is találkozhatnak: ennél fogva szigoruan meghagyatik, hogy ama katonák, kik élettársukkal nem akarnak törvényesen egybekelni, az illető nőt 3 nap alatt eltávolítsák a várból; aki pedig egybe akar kelni, az jelentkezzék a soltész-hivatalban további utasítások végett. Ha pedig a kitűzött 3 nap elteltével még ily kétes erényű hajadonok vagy házasságtörő asszonyok tartózkodnának a várban, ez esetben a hóhér a hajadonokat megbélyegzett arccal üzze ki a kapukon, a házasságtörő nők pedig halállal lakoljanak. A porkoláb dolga felügyelni és kiméletlen erélylyel éjjel-nappal oda hatni,

hogy semmiféle erkölcstelenség s büntanya ne találjon helyet e vár falai között. A jó rend és erkölcsök érdekében minden nőtlen idegen s nőtlen cseléd, aki nem tartozik sem a katonai, sem a polgári hatóság alá, 24 óra alatt takarodjék ki a várból. Ha pedig valaki kenyérkeresés végett jó a városba, az jelentkezzék a soldát vagy a városi hatóságnál, hogy annak rendje szerint felvétessék. Ha pedig a regiment-alattvalók közül valaki el akar költözni, annak becsületbeli kötelessége a soldát előtt jelentkezni, hogy ez ismét a főkapitánynál jelenthesse a dolgot; mert ennek utasításához képest fogja az elbocsátó levelet kiállítani. E pontra a lakosság kiváló figyelmet fordítson — és idegent, főleg hódoltságbeliket meg ne tűrjenek a városban.

29) A kivont fegyverrel való veszélyes hadonázás, lödőzés vagy bárkinek valamely fegyverrel való megsértése — miként azelőtt, úgy most is — kivételt nem ismerő halálbüntetés alatt tilos.

30) Sem a magyar, sem pedig a német nemzethez tartozó uri szolgák, tanulók, mesterlegények és ezekhez hasonló állásuak kardot, csákányt, buzogányt, husángot vagy egyéb tilos és rejtett fegyvert sem éjjel, sem nappal nem viselhetnek, kivéve a magyar katonatiszteket. Ellenkező esetben az illető nemcsak fegyverétől fosztatik meg, hanem meg is büntetetik.

31) A káros elővételi jog gyakorlása már több ízben rendelti uton szabályoztatott, mivel sokan e jogot nemcsak a gabona — s hasonló áruneműekben gyakorolták, hanem az élelmi szerekre nézve is. És minthogy ezeket sokan már a várkapu előtt összeveszik, titkon házaikba csempészik s azután — mint egyesekről köztudomásu — 2—4 kofát is tartanak s ezek által a piacon busás nyereséggel ismét eladatják, s ezzel igen felszöktetik az élelmiek árát: ennél fogva minden árut, melyet a fehérvári kapun behoznak, egyenesen a piacra kell vinni, hogy kiki a maga szükségletét olcsón beszerezhesse. Aki e rendszabály ellen vét, az áruja elkobzásán felül is bűnhődik.

32) Minden házbirtokos kiváló gondot fordítson a tűzveszély elhárítására; az e tekintetben hanyagnak mutakozó — személyválogatás nélkül — testi fenyítéssel sujtatik.

33) Vallási vitatkozások, sértegetések vagy a folyó háborura (spanyol örökösödési és kuruc háboru) vonatkozó beszélgetések testi büntetés terhe alatt — úgy a nyilvános mint a magán helyeken — betiltatnak. Az esti takarodó (Zapfenstreich) után a vendéglősök és korcsmárosok távolítsák el vendégeiket; mert ellenkező esetben összes boraik elkoboztatnak.

34) Ha lovat, marhát vagy disznót találnak a bástyákon, ezeket be kell hajtani, de nem szabad lelőni. A kiváltás összegét a főkapitány határozza meg.

A fentebbiek némi kiegészítéséhez érdekes adalékul szolgál Preiner János főkapitány utasítása, melyet az 1629. évi pestis idején adott a gy. városbírónak.

My Prayner Janos, Stacznak Nemes, Stubnigh, Fladnycz, Rabenstein es Zentt Margaretha waraynak szabad ura, az Feolseges Romay Chiaszarnak Uduary es hadakozó Tanachya, Also Ausztrianak eüreökeüsa Camorasa, es ez Gieöry feü Wégháznak hoszaya tartozando veghbeliel eghietemben Generalis fw kapitannya. Ezen Gieör Wárasý feü Byronak es Eskütteknek minden io akaratunkat ayanlván, Adhattjuk értésére, Hogy latwán Istennek eü szent feölsegenek ez my wárasunkon bwneynket az deüghleletes pestissel es nyaualiaval valo chiapását es ostorozását, melinek ha imadsagot es szorgalmatos gonduisselesel elejtt nem vesziük, feleü, hogj naponkentt touab touab ne terjedgien es hatalmaskodgiék raytunk. Annak okaert Tysztünk es hyuatalunk vezérlésébül hadgiuk s parancholliuk, hogy mind az teüb io rendben állapodott Varosok s mind penigh ez veghaznak regh io szokasa szerint kegtek mingiarast, mindenfele Mester embereknék, Ugimintt Szyartoknak, Wargaknak, Thymaroknak, Zwchieöknek, Zappanfeözeöknek, Giertia chinaloknak, es minden egieb hasonlo lughzo mestereknek, kiknek nehez biödeüs illatjokkal az leueghü eegh inkab megh uesztegetedik ereosen megh paranchiollia, hogj myndenek az eü lugo-sokatt az Várasbul minden halladek nélkül ky Vigiek es az Varason kyüül giakoroliak abbely mesterségekett, nem tilalmazuán senkitt az ittbén valo Varastul es arulastul hasonlokeppen az Mester embereken kyüül egiebekis mindenek hazoknál es Uduarokon valo biödeüs ganeytt, azon szerint házok elejtt ky tiszttychiak es horgyak. Annak feüleötte myngiárt az barbel mesterek keüziül egy mester Valasztassek, ky az választott nemett mesterrel egiütt, az betegekett latogassa es Nézze, ha affele deügleletes beteghseghben fekszyke auagj nem, es ha mellyett affelet találnak azt myngiárt az varason kyüül bizonyos helre ky vytessek, holott fekiögiek es giogittassek, hogj egyebek tiöle ittbén megh ne deügeollyenek, az hazatt penygh myngiárt be pechietelliék. Annak feüleötte aztis eros büntetésünk alatt megh hyrdetessék házonként, myhelen valamelj háznál affele deügeüs Nyaualiaban leü ember auagj giermek talaltatyk, az ház gazdaya ottan megh yelenchye eleotte jaroianak, es az az latogatokal megh nezese es az varasbul az rendelt helyre ky Vytessé. Hol penygh az gazda el titkolna, az szomszedy effelekre vygiazuán megh yelenchiék: melliett ha sem az gazdag, sem szomszédok megh nem jelentenek auagj el tytcolnak es jeovendeöben ky hyrhedyk, affélék kemény büntetésünkett el nem kerölyk, hasonlokeppen azokis igen megh biönteteödnek, Valakyk hazokon valo pechyetett ideü eleött le merik szakasztanny es hazokott feolnyttnya. Towabba, myuel igen melegh ideük szolgálnak, legien azis ereüs büntetes alatt megh hyrdettwe, hogj mynden haz előtt edenyekben Vyz tartassek, hogy (a kitül Isten oltalmazzon) ha giuladas esnék az wárasban, hamar valo seghitségh lehessen annak oltására. Ez rendelésünk penygh es Decretomunk személy valogatas nélkül minden ez helben leueü lakosokat illety.¹⁾

¹⁾ Győrvárosi levéltár lad. 1. fasc. 1. nr. 13.

Az alkapitány hatalomköre. A győri főkapitányok a XVII. század közepe óta (1664) rendszerint Bécsben laktak; távollétükben az alkapitány áll az ügyek élén s mint a főkapitány helyettese — az ettől nyert utasítás értelmében kezeli a reá bízott hatalmat. Ezek hiányos volta miatt, kapcsolatban az alkapitányok s közegeik önkényes eljárásával — a katonai, polgári és nemesi hatóság között örökös egyenetlenség, panasz és visszavonás volt napirenden; Heister főkapitány tehát hason viszonyok között úgy a köznyugalom, mint a lakosság békéje és a vár érdekében szabatosabban körvonalozza Bedae Bertalan, az alkapitány jogkörét.¹⁾ E szerint: 1) Az alkapitány csak azon regaliákat élvezheti, amelyeket a főkapitány kegyelemből engedett át számára; nem szabad tehát a saját érdekében külön vámot szedni, nehogy egy árutól 2—3 helyen is vegyenek regaliát. 2) Az őrzérek éjjeli nappal őrködnek a közrend felett; az idegenek a főkapitányság hatósága alá tartoznak. 3) A cs. kir. kiváltsággal bíró céhek megkeresésére — a nekik adott főkapitányi protectionalis értelmében — a himpellérek és kontárok kiirtására segédkezet kell nyújtaniok. 4) Önkényesen mit se követeljen; támogassa a végrehajtásban azon ármegállapításokat, miket a győri hatóságok az ordinanz-házban szoktak volt elhatározni. 5) A faizási, rét- és legeltetési jog betekintetében a túlkapásokat ne nézze el s a nagy hálókkaal üzött halászatot se engedje meg a katonaságnak. 6) A vár közelében nem szabad vizi malmokat felállítani, mert árthatnának a falaknak. 7) A kapukat, ha köd vagy veszély nem mutatkozik, a szokásos vizitálás után fél óra mulva meg kell nyitni s csak esti szürkületkor zárassanak el, hogy a lakosok mezei és kerti munkájokat végezdhessék. 8) A nagy ágyuk (pl. a fél Kartaun) a górvédeken, a mozsárágyuk pedig oly helyeken állítandók fel, ahonnét az utcák felett uralkodni lehessen. Ehhez képest új górvédek felállításáról kell gondoskodni; a többi ágyu maradjon a bástyákon. 9) A puskaport ezentúl nem szabad egy ponton összehalmozva tartani, hanem különböző helyeken. 10) A kazamaták- és egyéb boltozott helyiségekben többé nem szabad marhát tartani, hanem csak ágyukat és tábort szereket; a bástyákon való kocsikázást vagy legeltetést sem szabad ezentúl megengedni; a legeltetés csak a külső sáncokban engedélyeztetik. 11) A főkapitány jövedelmei felett való őrködés és azok kezelése annak kastélykapitányát (Schloss-Hauptmann) illetik. 12) A tűzveszélyre

¹⁾ B. köz. hadügym. ltár: Kriegsarchiv 1713 ^{13/3}.

való tekintettel a lakosság csak négy heti fa-, széna- és szalma-szükségletet szállíthat a várba stb.

A főkapitány s közegeinek mellékjövedelmei. A főkapitányok és főtisztjeik rendes zsoldjuk- és asztal-pénzükön felül még jelentékeny mellékjövedelmi forrásokkal (regalia) is rendelkeztek. Ezek ellen ugyan a káptalan, a város és a megye többször tiltakozott, ámde a sérelmek orvoslására kiküldött bizottságok úgy 1625. mint 1650-ben meghagyták a főkapitányt és tisztjeit eddigi mellékjövedelmeik élvezetében. A törvény szava pl. határozottan eltiltja a végek főkapitányait az ugynevezett ötvened és századrész szedésétől, melyet a marhák, só és egyéb kereskedelmi tárgyak után vettek (1630:44. és 1635:77. teikk), a bizottság mindamellett elnézte ezt továbbra is; a többi jövedelem forrásokra nézve pedig a főtisztek elődeik százados gyakorlatára s a többi véghelyeken divó szokásokra hivatkoztak.¹⁾

Gf. Mansfeld Fülöp főkapitány regaliái:

Országos vásárok alkalmával (4) minden zsidó kereskedő kocsija után egy vég vászon; egy koci kő után egy darab kő; minden láda besózott hal után tetszés szerint néhány db; egy koci szárított haltól azok minőségéhez képest néhány db; 50 darab Győrön át hajtott disznótól egy db; 50 juhtól egy db; minden Győrött kimért vizától annak feje és belső részei; minden halász hetenkint, ha sok hala van, abból körülbelül egy font súlyt ad; minden kenyérsütő asszony hetenkint ad egy cipőt; a Győrött kimért szarvasból annak két vesepecsenyéje, s a vaddisznóból annak feje jár.

A főkapitány háztartásában gyertya- és szappanfőzésre évenként 7 mázsa faggyut fogyaszt el; a győri mészárosok ennek mázsáját a folyó áránál egy magy. tallérral olcsóbb áron kötelesek a főkapitány tiszttartójához (Hofrichter) szállítani. A cigányok is kötelesek évi ajándékot adni, a regiment-alattvalók pedig a szükséges mennyiségű jég szállításáról gondoskodnak.

A főkapitány azonfelül Győr egész vidékén szabad vadászati jogot gyakorolt.

A főstrázsamester (Obristwachtmeister) mellékjövedelme: Minthogy Győrött a főstrázsamesternek mindenkor egy tolmácsot kelle tartania, e cimen azon hódoltságbeliektől, kik Győrré hozták volt eladó marhájukat, fejenként 5. s minden ökör után egy garast szedtek; azon hódoltságiaktól pedig, kik Győrön

¹⁾ Győrmegyei ltár. A cs. I. sz. jegyzők. 1650.

át Ausztria felé hajtják marháikat, (mi ritkán szokott történni, mert a győri marhakereskedők szokták volt megvenni) fejenkint egy birodalmi tallért, de a győri lakosoktól mitsem szoktak vámul venni. Minthogy azonban az Ausztria felé menőknek a győri főtrázsamestertől utlevelet kell váltaniok (nehogy gyanus elemek is átmelessenek), mely nélkül az abdai hid őrsége senkit sem bocsát át, ez utlevélért a győriek ugyan semmit, de az idegenek egy garast tartoznak adni az utlevélíró egyén fizetéseül. A zsidók, kik bőröket vagy egyéb árukat vásárolnak, vett áruik természetéhez képest a régi szokás szerint 1—3 tallért tartoznak fizetni; országos vásárok alkalmával pedig a vásár-őrök címén a főtrázsamesternek minden idegen kereskedő sátra után 3—4 garas értékű tárgyat ad. Ez összes regaliák évi összege alig emelkedik 200 frtra.

A s t r á z s a m e s t e r - h a d n a g y (Wachtmeister-Leutenant) mellékjövedelme: Régi szokás, hogy minden szekér fa után egy darabot adnak e hadnagy számára, ki abból a kapuk utalját tartozott fával kirakatni s ez utat jó karban tartani; a szombati fajövedelem azonban a helybeli kórházat illette. A helybeli polgárok országos vásárok alkalmával soha egy krajcárt vagy fillért sem szoktak fizetni; azonban az idegenek mint a pozsonyiak, soproniak és bécsiek sátorhelyök kijelölése és tisztántartása fejében mindig adtak egy kis ajándékot.

A z e z r e d - p o r k o l á b mellékjövedelme nem állott egyéből, mint hogy az általa elzárt egyének mindegyike egy birodalmi tallért fizet s hogy a katonaság köréhez tartozó néhány üzletember hetenkint egy garast ad. A sérelmi iratokban ellene felhozott vádak szerint alaptalanok.

A v á s á r b i r á k mellékjövedelmeül a régi szokás szerint minden kocsi után 4 magy. dénárt vettek; azonfelül az elővásárlóktól (kik t. i. mások felett a vételben elővételi jogukat gyakorolták) és egyéb árusoktól egy dénár szokott járni részökre.

Győr-Sziget, Révfa és Pataháza. Mind a három község úgy fekvése mint életviszonyainál fogva mondhatni Győr kiegészítő hátterét képezik, s azért röviden érintjük, habár hatóságilag nem tartoztak Győr-városához.

G y ő r - S z i g e t — mint az Aginelli féle térkép is mutatja — I. Miksa kir. idejében téglalapítvány telep vala; itt gyártották a vár-bástyák és falak építéséhez szükséges téglákat. A városi polgárság

a szabályozáskor elveszett kertjeiért Szigetben keresett kárpótlást s házakat és kerteket kezdett itt építeni. De minthogy mindez a téglagyártási talaj rovására történt, I. Miksa (1564) egyenesen eltiltja a polgárokat a további ásástól és építkezésektől.¹⁾ Győr-Sziget a Tákóval és Pinnyéddel (még 1650-ben is Pinnyéd-Szigetnek mondatik) együtt a győri püspökség birtokállományához tartozott; tulajdonjogára nézve azonban a püspökök 1570 óta folytonos surlódásban éltek a főkapitányokkal.²⁾ Az építkezések befejeztével Salm Egon főkapitány 12 évi szolgálati mentesség föltétele alatt — jobbágyságot telepített be, kik azonban a gy. püspökség 1592. évi urbariuma szerint ekkor már mint püspöki jobbágyság teljesíték köteles szolgálataikat.³⁾ Különbben az őrségbelieknek s egyéb városi lakosoknak is voltak ott kertjeik s majorságaik, kik jobbágyföldjeik után nem akartak résztvenni a jobbágyterhek viselésében. A XVII. században külön magyar és német (városi) kórháza volt, melyek még a XVIII. században is fennállottak; volt sörháza is. Az összes jobbágyság száma 1592-ben 78 vala; tehát egy jobbágyra 6 tagu családot számítva, lakossága körülbelül 400—468 lélekre tehető. A XVIII. század elején a lakosság számaránya fölött Ujvároséval. Még 1708-ban a Rábcától a Dunáig futó sánc és árok vette körül.⁴⁾

Révfalu (régebben Tőkés és Molnárfalu) s Pataháza (r. Malomsok vagy Felsőfalu) 1566-ban karópalánkkal vala körülvéve s északról délnek eső egy-egy utcából állott. Révfalu északi részén (l. az I. sz. térképmellékletet) egy kath. kápolna látható; Pataházán csak a protestáns hitfelekezeteknek volt egy közös imaházuk a XVII. század folyamában. Révfalu a győri püspökség birtokához tartozott s 1518-ban 20 portája volt, tehát lakossága 200—300 lélekre tehető. Pataháza V. István 1271-ki kiváltságlevelénél fogva Győr-város területéhez tartozott, melytől azonban ismeretlen időben elszakadt. Mindkettő hiven osztozott Győr-város jó és balsorsában egyaránt; Révfalu 1566-ban szintén leégett. Kápolnája Matusek nagyprepost jelentése szerint⁵⁾ 1712-ben annyira romjában hevert, hogy azt nem látszott érdemesnek felépíteni. Plebaniája tényleg nem volt⁶⁾; a bibornok (Ker. Agost) által oda helyezett kath. lelkész a né-

¹⁾ Magy. n. muzeum. Győrvárost és várat érdeklő okiratok gyűjt. 1561—1598

²⁾ B. köz. hadügym. ltára : Registratur 1576. apr. nr. 254.

³⁾ Győri tört. s. régész. füz. I. köt. 278 l.

⁴⁾ L. a kurucok betörését a karmelita atyák naplójában I. köt. 41 l.

⁵⁾ Gy. püspök. ltár. Keresztély Ág. iratai IV. köt. 176. l.

⁶⁾ U. o. 256. l.

mileg átalakított csász. élésházban lakott s ott végezte az istenitiszteletet. A révfalusiak (1712) német nyelven szerkesztett felirata szerint ez épület is oly rossz állapotban van, hogy a plébános télen át nem maradhat meg benne; kijelentik, hogy ők a plébánia, kápolna és iskola felállításához kívánt három házat megszerezni, továbbá a plébános földjét szántani, bevetni és learatni képtelenek; mert a kurucháboru (II. Rákóczy), a sok portio és katonai elszállásolás teljesen kimerítette s annyira tönkre tette őket, hogy még közös terheik fedezésére is nagy kamat mellett 100 frtot kelle kölcsön venniök. Több terhet tehát el nem birnak, mert nem tudnának megélni és máshová kellene költözködniök; pedig ama három ház megvétele a fölszereléssel együtt legalább is 700—800 frtba kerülne. A plébánia-földek művelésére sem vállalkozhatnak, mert az egész falunak nincsen egyetlen egy ökre sem s a megyei közmunka is elég robotot veszen igénybe. A falu kicsiny, kevés lakója van s közvagyonja sincsen; kéri tehát a bib.- püspököt, hogy találjon ki valamely középutat, vagy pedig halaszssa el plébánia-alapítási szándékát jobb időkre, míg jobb sorra tesznek szert. Ők nagyobbára úgysis iparosok, kik emberemlékezet óta Győr-városban végzik isteni tiszteletöket s annak idejében a céházaszlók alatt úgysis a városban kötelesek megjelenni.

A várossal 1566-ban hajóhid kötötte össze Pataházát; utóbb csak a révfalusiak kompja és ladikja közvetítette a várossal való közlekedést.

III.

Győr-belváros legrégibb telekkönyvei.

Győr-város levéltára a XVI. és XVII. század folyamából négy telekkönyvet őrzött meg számunkra, u. m. az 1567. 1617. 1634. és 1703. évi tlkkönyveket; az utóbbi ugyan már tulajdonképen későbbi eredetű, de minthogy lényegében XVII. századbeli adatokat tartalmaz, mindenesetre jelen értekezésünk keretébe tartozik. Rendkívül fontosak és érdekesek azok, amennyiben megőrizték számunkra Győr házbirtokos, tehát vagyonosabb elemeinek névsorát és elég híven tüntetik fel a háztelek-viszonyokat, úgy, hogy kevés hazai városunk van multjára nézve hasonló helyzetben.

A telekkönyvek eredetüket kir. intézkedésnek köszönik; eredeti rendeltetésük: a város szabályozása, a történt építkezések s a fennálló épületek ellenőrzése, továbbá a házbirtokosok nyilvánartása. E telekkönyvek rendeltetése utóbb tágabb körben is jelentkezik, mely körülmény egyenes arányban áll a főkapitányság és soltsézi hivatal hatalmi terjeszkedésével. Győr-város területén a felvallásokat a káptalan (hiteles hely) szokta volt eszközölni; a XVII. század első felében azonban már a soltsész-hivatal igényli e jogot; a várépítkezési építőmesternél (kit mérnöknök is neveztek ez idő szerint) letéteményezett telekkönyvbe feljegyzik a birtokjog címét; házeladás- vagy vételnek a soltsész előtt kelle történnie s a tervezett építkezéseket is be kelle jelenteni. A lakosság nagy része meghajolt e kívánság előtt, melyet egyébiránt úgy a káptalan mint a polgári és nemesi lakosság sérelemnek tekintett s mint ilyent terjesztette az 1647. évi országgyűlés elé. Az 1650-ben kiküldött bizottság a telekkönyvelési rendszert — mint királyi intézkedést ugyan továbbra is fennhagyja, az építkezések ellenőrzése, a megtörtént házvételek bejelentése az új birtokos részéről tehát ezentúl is állandó kötelessége marad az illetőknek, azonban a felvallások hivatalos vezetését és szerkesztését a bizottság egyedül a káptalan jogköréhez tartozónak ítéli.¹⁾ Midőn

---

¹⁾ Győrme gy. ltár A. cs. I. sz. jegyzők.

Ujváros a XVII. század közepén nyugat felé tovább terjeszkedett, az új háztelkeket itt is az építkezési mérnök hasította ki.

A telekkönyvek főntebb érintett rendeltetési köre a XVII. században még az által is tágul, hogy a benne foglalt adatok szolgáltatják a kulcsot az adók kivetéséhez.

A városi levéltár az 1567. évi telekkönyvnek csak másolatát bírja, amennyiben¹⁾ a győrvárosi levéltárban őrzött s II. Ferdinand csász. pecsétje alatt kiadott II. sz. telekkönyv hitelesített kiadása az elsőnek.

A három első tkkönyv német (rettenetesen elferdített magyar nevekkal) az utóbbi (1703) latin nyelven van szerkesztve. A házak telkéhez tartozó külső fekvőségekről, u. m. kertek-, szántóföldek-, rétekről a telekkönyvek nem emlékeznek; egyébiránt a kápt. felvállási jegyzőkönyvekből kitűnik, hogy a legtöbb házteleknek nem voltak ilyes járulékei.

E II. számú tkkönyv 1564-től II. Ferdinandig terjedő adatokat őrzött meg számunkra.²⁾

A telekkönyv 1) közli azok névsorát (86. lev.), kik az Eysler Tamás által eszközölt szabályozás és telekkiosztás idejében győri házbirtokosok voltak, 2) azon házbirtokosok neveit, kiknek túlságosan nagy háztelkei kisebb darabokra osztattak (88—95. lev.); 3) a lerombolt házak birtokosainak névjegyzékét s a számukra kárpótlásul és másoknak más címen kijelölt telkeket (96—136. lev.). A telekkönyv végén új lapszámozással (1—49. lev.) azon házbirtokosok nevei vannak feljegyezve, kik Győr eleste előtt birt öröklött vagy akár vétel, akár házasság útján szerzett házaik visszaadását követelik. Minden egyes címhez külön névlajstrom van mellékelve (kivéve a legutóbbit). Az utolsó lap közepén II. Ferdinand veres viaszos nagy csász. pecsétje s J. o. Springer aláírása látható.³⁾

A III. számú (1617) telekkönyv. Minthogy Győr visszavétele óta a régi telekkönyvet hitelből kiforgató rendetlen építkezések történtek, úgyannyira, hogy egyes utcákat és téreket is beépítet-

¹⁾ Ráth K. szerint az eredeti az akadémia kéziratárában található.

²⁾ Cime: Grundbuch und Beschreibung deren Heuser zu Raab, nach Austheilung der Gassen so aus Beuehlich der Röm. Khay. Matt. Herrn Maximilianen, Ertzherzogen zu Oesterreich angefangen worden den neunten Monatstag Juny des ain Tausent fünfz hundert Sechzig und Siebenden Jahres.

³⁾ A 48. és 49. levél között az 1567. évi szabályozás tervrajza is megvolt; a nyomok bizonyítéka szerint kegyeletlen kezek kitépték. A tervrajzot csak egy másik telekkönyvi másolat őrizte meg számunkra.

tek; ennél fogva Preiner János, a győri végek főkapitánya, Francisco de Courir mérnök kapitányt és Pfhaum Lénárt G. soltész bízta meg az új telekkönyvi felvétel eszközésével. A megbízottak a magyar nemesség és polgárság, a városi hatóság és a katonaság köréből meghívott egyénnel 11 tagból (5 magyar) álló vegyes bizottságot alakítottak, mely Győr-belváros háztelkeit 1617-ben újra felmérte.

Az utcák és közök új neveket kaptak; a házak és a birtokok nevei egymásután következő sorrendben a legnagyobb pontos ággal vannak felvéve. Az ilyképen összeállított telekkönyvet a bizottsági tagok gyűrűpecsétjük és sajátkezü aláírásukkal hitelesítették (90. lev.). Ehhez járul II. Ferdinand nagy császári pecsétje s Springer aláírása.

A IV. számú vagyis 1634. évi tdkönyv és az 1703. évi másolat is az 1617 ki telekkönyv alapján készült; az utcák elnevezését mindkét telekkönyv megtartotta. A IV. sz. csak annyiban különbözik a III. számú tdkönyvtől, hogy felveszi az időközben történt építkezéseket és eladásokat, szóval 1634-ből híven feltünteti a házbirtokosok névsorát és a telekviszonyokat. Nem közöljük, de egyes érdekesebb adatait átvettük az 1617. tdkönyv szövegéhez.

Az V. sz. (1703) tdkönyv. I. Lipót a győri polgárság kérelmére 1703-ban elrendelte, hogy Győr-belváros összes polgári telken épült házai újra összeírassanak; minthogy a beépített telkek falhosszusága vala az adókulcs alapja, az időközben történt építkezések folytán a régi telekkönyv kiigazítása felette szükségessé vált. A felvétel eszközésére kiküldött bizottság a győri négy hatóság (megye, város, német és magyar katonaság) küldötteiből alakult; munkálátának eredménye az 1703. évi tdkönyv. Ez a lakhelyiségek részletes felvétele szempontjából jóval tulszármalyja az előbbieket; más részről azonban rövidegre törekvő szerkezeténél fogva a város alaprajzára nézve még sem nyújt oly könnyű és biztos áttekintést mint az 1617. évi tdkönyv.

A házbirtokosok társadalmi állása és hatósági illetősége mellett statisztikai pontossággal látjuk feljegyezve az egyes házak lak- és egyéb helyiségeit; hátránya, hogy a más utcákban már felvett sarokházakat minden jelzés nélkül egyszerűen átugorja, a keresztutcáknál a sarokházakat sem jelzi pontosan ilyenekül. A Szt.-István-utca és Szt.-Imre köz e nevek alatt nincsenek önállóan feltüntetve (121. lev.).

Mértékegység. A telekkönyvi felméréseknél használt mértékegység a bécsi láb = 32 cm; hat láb = egy b. öl = 1 m. 90 cm. Csak az 1567-ki telekkönyv néhány számadatánál látjuk a virga regalis-féle mértéket, mely körülbelül 10 lábbal vagyis 3 m. 16 cm-terrel egyenlő. Jobbnak láttuk megtartani a tkönyv eredeti mértékét (öl = o, láb = '); az átszámítás könnyen eszközölhető.

A telekkönyvi rövidítések magyarázata. 1)
Az 1567. és 1617. évi tkönyvekhez: kat. = katona; landsk. = landsknecht; szakaszv. = szakaszvezető; pol. = polgár; reg. alattvaló = regiment alattvaló; f. = felé; h. = háza vagy házának; ut. = utca; h. = hosszú vagy hosszúsága; sz. = széles vagy szélessége; reg. = regalis virga.

2) Az 1703. évi tkönyvhez: emel. = emeletes v. emeleten; sz. = szoba; k. = konyha; p. = pince; földsz. = földszint, földszintes v. földszinten; kam. = kamara; ist. = istálló; h. = háza v. házában: kat. = katonai; udv. = udvara; kies. = kicsiny; kesk. = keskeny; t. = tág; h. szél. = hosszú vagy hosszúsága és széles v. szélessége; a. m. k. t. = a magyar katonasághoz tartozik; a. n. k. h. a. t. = a német katonai hatóság alá tartozik. N. = nemes, tehát a megyei hatóság alá tartozik. P. = polgár; R. = regiment-alattvaló; Prot. = protectionalista vagyis katonai pártfogás alatt áll.

Az 1567. évi telekkönyv.

A házak telekkönyvi felvétele az utcák megállapítása után.

Magyar-utca. Mayer János, katona, (Kriegsmann) négyszögalaku házának oldalhosszúsága 3°; Szalay Mihály, polgár, házának szélessége 3° 5', hosszúsága 3° 2'; Özv. Deák Ambrusné h. sz. 3° 2', h. 3^{1/2}^o; Tap Benedek, kat. h. sz. 3^{1/2}^o h. 4° 4'; Bácsi Egyed, kat. h. sz. 2° 5', h. 4° 1'; Fazekas Kelemen, kat. h. sz. 3^{1/2}^o h. 4°; Berky Márton, kat. h. sz. 3° h. 4° 4'; Szabó Péter, kat. h. sz. 3° h. 4^{1/2}^o; Bácsi Debincze, polgár, h. sz. 4^{1/2}^o h. 5° 2'; Pozsgay Pál, kat. h. sz. 6° h. 6° 2'; Somogyi György, szakaszvezető, h. sz. 2° 4', h. 6°; Balogh Mártonné, elhagyott özvegy h. sz. 2° 5', h. 3°; Szalay Lukács, polg. h. sz. 4° h. 6^{1/2}^o; Bajusz Péter, kat. h. sz. 2^{1/2}^o h. 3^{1/2}^o; Balogh Istók, polg. h. sz. 2° 5', h. 4°; Schwartzman György, landsknecht (lándzsás német gyalog katona), h. sz. 2° 5', h. 3° 4'; Schnützer Jakab, landsk. h. sz. 3° 2', h. 3^{1/2}^o.

Szt.-Márton-utca. Weiskopf Konrád, hadnagy, h. h. 7°, sz. 5°; emellett van még egy házacskája, melynek sz. 3° h. 4° 2'; Germänskircher Gáspár landsk. h. sz. 3° h. 3^{1/2}^o, Böhemb Jakab sörmérő, h. sz. 3° 5', h. 3° 4'; Nagy Ferenc, szakaszv. h. sz. 3° h. 3 regalis 4' Zsokvay Péter. kat. h. sz. 2° 1', h. 6° 4'; Szőcs András, kat. h. sz. 3 reg. 4', h. 3° 4'; Balogh Simon, kat. h. sz. 2. reg. 5', h. 4°; Nagy Benedek, kat. h. sz. 3° h. 4° 2'; Szálas Imre, szakaszvezető, h. sz. 3° h. 4° 2'; Cseh Gyurka, kat. h. sz. 3° h. 4 reg. Gyarmath Demeter, kat. h. sz. 3° 5', h. 3°; Brunner Farkas, landsk. h. sz. 2 reg. 5', h. 5° 5'; Schlettstadti Meffert György, landsk. h. sz. 4° h. 3^{1/2}^o; Gyczy Péter, szakaszv. négyszögletű házának oldalhosszúsága 3^{1/2}^o; Hase Vilmos, pattantyus (Büchsenmaister) h. sz. 3° h. 5°; Standuester György, landsk. h. sz. 3 reg. h. 5°; Winckler Miklós, landsk. h. sz. 3 reg. h. 5°; Khüniger Konrád, landsk. h. sz. 3° h. 4^{1/2} reg. Hermann Kristóf, landsk. h. sz. 3° h. 3 reg.; Schlesinger Gergely, landsk. négyszögű házának oldalhosszúsága 3°; Dreyling Tamás, kat. h. sz. 3 reg. h. 3 reg.; Porth Narciss, landsk. özvegy h. sz. 3 reg. 2', h. 3°; Betzall Gáspár, pattantyus h. a fehérv.-utcában 2 reg. 4' sz. 5° h.; Szokoly Ferenc, kat. h. sz. 3°, hossz. a fehérv.-utcában 8 reg.; Rung Adorján, lakatos, a magyar-utcában h. sz. 5° 4', h. 8 reg (= 13° 2'); Ormándi János, huszár, h. sz. 9° h. 7 reg.; Basóczy András, elhalt nemes ember h. sz. 7^{1/2}^o h. 10^{1/2} reg. Nagy Mátyás, elhalt kapitány h. sz. 4° h. 10^{1/2} reg.; De Pont István, landsk. h. sz. 6^{1/2}^o h. 2^{1/2}^o; Szanyi István, kat. h. sz. 4^{1/2}^o h. 6 reg. 5'; Balogh Ambrus, h. sz. 3^{1/2} reg. h. 5° 4'; Szabó Benedek, pol. h. h. 4 reg. 12. 3°; Nagy János, szakaszv. háza a fehérv.-utcában 6^{1/2}^o sz., 2^{1/2}^o h.; Zugató János, háza a fehérv.-utcában 6^{1/2}^o sz., 6^{1/2}^o h.; Krach György, landsk., a középbastýához vezető út érdekében a Szt.-Márton-utcában fekvő házának sarkából egy ől leromboltatik; a fennmaradó épületrész sz. 2^{1/2}^o h. 4°; Oszterman Jakab, landsk. h. sz. 3 reg. 2', h. 4^{1/2} reg.; Sándor, katonai borbély ille-

tőleg sebész, h. sz. $3^{\circ} 2'$, h. $4^{\circ} 5'$; Brautl Miklós, landsk. h. sz. $2\frac{1}{2}^{\circ}$, h. 5° . Egy elégett házhely sz. 3° , h. 5° , állítólag egy olaszé, kinék nevét azonban senki sem tudta; Altschmid Farkas, landsk. égett házhelye 3° széles és 5 öl h.; Khuscher János, fürdős, négyszögű kőháza fel van építve, de nincs tető alatt; oldalhosszúsága 5° ; Dörrer Bernát, pattantyus, négyszögű házának oldalhosszúsága 5° ; Pudi András, pattantyus, négyszögű h. oldalh. 5° ; Wegdner Péter, pattantyus, h. sz. $3\frac{1}{2}^{\circ}$, h. $6\frac{1}{2}^{\circ}$; Gruber Pál, őrmester, (Felwebel) h. sz. $4^{\circ} 2'$, h. $6\frac{1}{2}^{\circ}$; Maier Simou landsk. h. sz. $3^{\circ} 2'$, h. $6\frac{1}{2}^{\circ}$; Zillai Haffner Máté, landsk. h. sz. 3 reg. $2'$, h. $6\frac{1}{2}^{\circ}$. Egy elégett házhely, mely bizonyos Jakab nevű spanyolé volt, sz. 5° , h. 6° . Az ezredes e helyet Don Sondrea nevű spanyol katonának adta. Werner Antal, landsk. h. sz. $2\frac{1}{2}^{\circ}$, h. 6° ; Mülner János, a lengyel Neustadtból, landsk. h. sz. $2\frac{1}{2}^{\circ}$, h. 6° ; Bayr András, landsk. h. sz. $2\frac{1}{2}^{\circ}$, h. 6° ; Folli Foll János, landsk. h. sz. 3° , h. 6° ; Bernstein Gorit Gergely, Kemsch János, Flamb György, Jung János, Reutter György, Semul Antal, Tarokin Pál, Szakács Pál, Kontzi Ádám, Muszathi János, Szántó Gergely, Horváth István megannyian a katonasághoz tartoznak; a középástyára dülő házacskáik s égett házhelyeik térfelületéből elvétnetnek.

Magyar-utca. Borbély János, kat. h. sz. $10\frac{1}{2}^{\circ}$, h. 13° ; Imre deák, a gróf urtól egy házhelyet kapott, mely azelőtt Nagy Imrée volt, sz. reg. $4'$, hossza 13° ; Nagy Orbán kat. h. sz. $6\frac{1}{2}^{\circ}$, h. $9\frac{1}{2}^{\circ}$; Ócsy Bálint, polg. h. sz. 7° , h. 11° ; Tóth Bálint kapitány, h. sz. $14\frac{1}{2}^{\circ}$, h. 13° ; Nagy Sebestény, h. sz. 7° , h. 13° ; Csuty István, kat. h. sz. 6° , h. 13° ; Pribék János, pannonhalmi várkapitány h. sz. 9° , h. 13° ; Nagy Péter, hadnagy, h. sz. $4\frac{1}{2}^{\circ}$, hosszúsága befelé $2\frac{1}{2}^{\circ}$; Horváth Lőrincz, kat. h. sz. $11^{\circ} 4'$, h. 11° ; Szőcs György, pol. h. sz. $5\frac{1}{2}^{\circ}$, h. 13° ; Márton Lőrinc özvegye, h. sz. 2° , h. $7\frac{1}{2}^{\circ}$; Gáspár Iván, huszár, h. sz. 4° , h. $6\frac{1}{2}^{\circ}$; Worr György és Halász Péter, kat. h. sz. 3° , h. 7° ; Kulcsár Péter, kat. h. sz. 8° , h. $4^{\circ} 2'$; Takács Péter, kat. h. sz. $10\frac{1}{2}^{\circ}$, h. 7° ; Horváth Iván, kat. h. sz. 5° , h. $3\frac{1}{2}^{\circ}$; Maróthi Lajos, polg. h. sz. $10\frac{1}{2}^{\circ}$, h. $6\frac{1}{2}^{\circ}$; Szalay Márton és Szabó Farkas kat. h. sz. 5° , h. $4\frac{1}{2}^{\circ}$.

Fehérvári-utca. Özv. Balogh Jánosné h. sz. 9° , h. 6° ; Tóth Mihály, sem katona, sem pedig polgár, h. sz. $3^{\circ} 2'$, h. 7° ; Kurtz Lázár, elhalt, h. sz. 5° , h. 7° ; Szabó Máté, pol., h. sz. 7° , h. 5° .

Uj-utca. Horváth Antal, h. sz. 5° , h. $6\frac{1}{2}^{\circ}$.

Az oldalközben: Varga Pál, polgár, h. sz. 4° , h. 5° ; Vörös Bálint, h. sz. 3° , h. 6° ; Folly Mihály, landsk. h. sz. $3\frac{1}{2}^{\circ}$, h. $8\frac{1}{2}^{\circ}$; Fodor Gergely özvegye, h. sz. $2\frac{1}{2}^{\circ}$, h. $3\frac{1}{2}^{\circ}$; Binder Albert, elhalt pol. h. sz. $3^{\circ} 2'$, h. 5° ; Molnár Balázs, pol. h. sz. 7° , h. 17° ; Szabó Máté, kat. h. sz. 2° , h. $4\frac{1}{2}^{\circ}$; Trombitás Jakab, kat. h. sz. $6\frac{1}{2}^{\circ}$, h. 8° ; Vörös Péter, pol. üres házhelyének sz. $4\frac{1}{2}^{\circ}$, h. 2° ; Vincze Bálint, pol. h. sz. $2\frac{1}{2}^{\circ}$, h. 2° ; Nagy Mihály, pol. h. sz. 7° , h. 9° ; Dallos Gergely, szakaszv. h. sz. $7\frac{1}{2}^{\circ}$, h. 8° ; Angermaier Kristóf, várépítészeti jegyző, h. sz. $4\frac{1}{2}^{\circ}$, h. $5^{\circ} 2'$; Oruon, a várépítésnél alkalmazott franciának van egy égett házhelye, melynek sz. $4^{\circ} 5'$, h. 5° ; János Angliából, kat., h. sz. $2\frac{1}{2}^{\circ}$, h. $5^{\circ} 5'$; Kleffei Gábor, kat. h. sz. 3° , h. 5° ; De Cundal Bálint, olasz kőműves, h. sz. 3° , h. 5° ; Buday Jakab, kat. h. sz. 3° , h. $8\frac{1}{2}^{\circ}$, reg. $5'$, Magyar Lukács, kat. h. sz. $3\frac{1}{2}^{\circ}$, h. $6\frac{1}{2}^{\circ}$; Salókay Balázs, pol. h. sz. 10° , h. 8° .

Uj-utca. A lébenyi prépost ur ház. sz. $3\frac{1}{2}^{\circ}$, h. 8 reg; Szalay Miklós, pol. h. sz. $3\frac{1}{2}^{\circ}$, h. $5\frac{1}{2}$ reg.; Kalmár János, pol. h. sz. 4° , h. $7\frac{1}{2}^{\circ}$; Némethy

Péter, kat. h. sz. 3°, h. 10 $\frac{1}{2}$ ° reg.; Wirthuber György, a várbeli szertárnál (Zeugknecht) alkalmazott legény, n. sz. 10°, hosszúsága befelé 5°; Kerthay Mihály és Ambrus, kat. h. sz. 8°, h. 4°; Szabó Lukács, pol. h. sz. 4 $\frac{1}{2}$ °, h. 6°; Szappanfűző Miklós, pol. h. sz. 8 $\frac{1}{2}$ °, h. 9°; Borbély András, pol. üres házhelyének szélessége az uj-ut. f. 5 $\frac{1}{2}$ ° s befelé, — a fehérvári-ut. f. — 6°; Góth János, kat. h. sz. 9°, h. 6°; Szabó Péter, pol. h. sz. 4 $\frac{1}{2}$ °, h. 5 $\frac{1}{2}$ °; Rácz Gergely, kat. háza a magyar-utcáig terjed, sz. 6°, h. 9°; Szabó Péter, pol. h. sz. 8 $\frac{1}{2}$ °, h. 5° 1'; Csizsár István, pol. h. sz. 7°, h. 4°; Nagy István, kat. h. sz. 3 $\frac{1}{2}$ °, h. 6°.

Császá-utca. Csizsár György, polg. h. sz. 7°, h. 6°; Szalay Benedek, kat. h. sz. 2° 1', h. 2 $\frac{1}{2}$ °; Ludas László, polg. h. sz. 2 $\frac{1}{2}$ °, h. 4°; Davey János, h. sz. 2°, h. 5°; Stockhammer Flóris, landsk. h. sz. 2 $\frac{1}{2}$ °, h. 5 $\frac{1}{2}$ °; Ludas András, kat. h. sz. 3 $\frac{1}{2}$ °, h. 5 $\frac{1}{2}$ °; Tóth János, polg. h. sz. 3° 4', h. 11°; Torok István, kat. h. sz. 4°, h. 5°; Horváth Mihály, kat. h. sz. 5°, h. 4°; Somogyi Péter, kat. h. sz. 2° 5', h. 5 $\frac{1}{2}$ °; Bokon Domonkos, polg. h. sz. 5°, h. 6 $\frac{1}{2}$ °.

Császá-utca (valószínűleg a másik ház-sor). Horváth András, kat. h. sz. 2° 5', h. 4°; Pécsi Mátyás, kat. h. sz. 4 $\frac{1}{8}$ °, 6 $\frac{1}{2}$ °; Denckh György, landsk. h. sz. 5°, h. 8 $\frac{1}{2}$ °, egy része a magyar-utcában fekszik; Tóth Mihály, pol. h. sz. 6°, h. 8°; Szabó György, pol. h. sz. 4 $\frac{1}{2}$ °, h. 3 $\frac{1}{2}$ °; Tolnay Benedek özvegy. h. sz. 3°, h. 3° 2'; Képiró János, kat. a magyar-ut. felé h. szél. 13°, h. 17°; az uj-utcában való szél. is 13°; Thüring kapitány házhelye a fehérv. utcában nem lett kihasítva, mert a gróf (Salm) ur oda semmit sem enged építtetni; Tamaskó Miklós, huszár, h. sz. 7°, h. 8°; Nagy Miklós és Bornemissza Tamás, huszárok, h. sz. 7°, h. 8°; Mészáros Balázs, pol. h. sz. 4° 4', h. 8 $\frac{1}{2}$ °; Cséplő Pál, kat. h. sz. 2 $\frac{1}{2}$ °, h. 4 $\frac{1}{2}$ °; Oszla Miklós, huszár, h. sz. 2°, h. 5°; Mészáros Máté, pol. égett házhelyének sz. 8 $\frac{1}{2}$ °, h. 5°; Szappangyártó Miklós, szakaszv. h. sz. 6° 2', h. 5°; Koszvinecs Gergely, kat. h. sz. 3 $\frac{1}{2}$ °, h. 5°. E mellett van egy 2 $\frac{1}{2}$ ° szélességű köz, melyen át a piacra lehet menni; Szabó János, katonaozvegy, h. sz. 5°, h. 5°; Maróthi Péter, kat. h. sz. 5° 2', h. 5°; Szabó Mihály, huszár, h. sz. 4°, h. 5°; Csaplár Balázs, h. sz. 3 $\frac{1}{2}$ °, h. 5°.

Felső-közép-utca. Szabó Imre, h. sz. 4 $\frac{1}{2}$ °, h. 6°; Nagy Ferenc, huszár, és Vigó Bálint h. sz. 11°, h. 10 $\frac{1}{2}$ °; Kolos János, huszár, házának sz. az uj-ut. felé 3° 2', a közép-ut. f. terjedő hosszúsága 13°; Ferdinand a cseszneki vár kapitányának háza az uj-utcában 10° sz. 13° h.; Nyereggyártó, kat. h. sz. 7°, h. 3 $\frac{1}{2}$ °. E mellett egy 2 $\frac{1}{2}$ ° széles köz van. E közben: Simon Vítal, pol. h. sz. 6 $\frac{1}{2}$ °, h. 7 $\frac{1}{2}$ °; Ötvös Miklós, pol. h. sz. 3 $\frac{1}{2}$ °, h. 7°; Sziggyártó Balázs, pol. h. sz. 4° 1', h. 9 $\frac{1}{2}$ °; Ötvös Simon, pol. h. sz. 3 $\frac{1}{2}$ °, h. 9 $\frac{1}{2}$ °; Nagy Illés kat. h. sz. 2° 1', h. 9 $\frac{1}{2}$ °; Horváth Tamás, landsk. házhelye a köztől befelé 6 $\frac{1}{2}$ ° széles, egészen Gregoróczky ur házáig terjed; Nagy Benedek, szakaszv. h. sz. 3 $\frac{1}{2}$ °, hosszúságban Gregoróczky házáig nyúlik. Egy üres és uratlan házhely, sz. 5 $\frac{1}{2}$ °, hosszúságban Gregoróczky házáig terjed; Sziggyártó Mihály, pol. h. sz. 4° 4'; hosszúságban a köztől egészen Gregoróczky házaig ér. Az uj-utca-ban fekszik egy per alatt levő ház; sz. 6 $\frac{1}{2}$ °, hosszúsága a köz irányában 3°; Szabó János és Benedek öröklési jogon igénylik; ellenben Pretzky István azt állítja, hogy vétel útján szerezte; Somogyi János és Dombay Benedek házacska 3° sz. 4° h., szintén per alatt áll; Gregoróczky huszárkapitány háza és udvara az uj-ut. f. 16 $\frac{1}{2}$ ° sz. s befelé 24° h.; Rigl Lénárt, markotányos h. sz. 6°, h. 5° 1'. Francken Ciprián, landsk. h. sz. 3°, h. 9 $\frac{1}{2}$ °; Böhemb Orbán, landsk. h. sz. 2 $\frac{1}{2}$ °, h. 9 $\frac{1}{2}$ °;

Deák Bálint, pol. h. az uj-ut. f. terjedő sz. $5^{\circ} 2'$, a közép-ut. f. $9\frac{1}{2}^{\circ}$; özv. Várady Albertné h. a közép-ut. f. $2^{\circ} 5'$ sz., befelé 5° h.; Karosi György, h. sz. 3° , h. 5° ; Szalay Márton, pol. négyszögű házacskája félre esik Gregoróczky háza felé; $6\frac{1}{2}^{\circ}$ oldalh.; Iván, Gregoróczky ur szolgája, négyszögű házacskájának oldalh. 4° ; Nagy György, szintén Gregoróczky ur szolgája, házacskája 3° sz. 5° h.; Szabó Lőrincz, kat. h. 4° sz., $4\frac{1}{2}^{\circ}$ h.

Magyar-utca. Gregorianszky István, nemes h. sz. a magyar-utcán $16^{\circ} 2'$, h. 16° ; mellette egy kis köz van. Szanthi Mátyás Pál, h. sz. $2\frac{1}{2}^{\circ}$, h. 7° ; Panthira Antal, landsk. h. sz. 4° , h. 7° ; Nagy Mihály, kat. h. sz. $2^{\circ} 1'$, h. 7° ; Horváth György, szakaszv. h. sz. 7° , h. $6^{\circ} 2'$; Szabó Ambrus, naszádos, h. sz. $3\frac{1}{2}$, h. $6^{\circ} 2'$; Pribék Mátyás, kat. h. sz. 2° , h. 8° .

Alsó-közép-utca. Kis-Horváth Mihály h. sz. 10° , h. befelé 4° ; Kotzinger Pál üres helye 3° sz. 5° h.; Sebestény István, polg. h. sz. és h. 12° ; egy része az uj-utca f. fekszik. A polgári iskola az uj-utc. felé $7^{\circ} 2'$ sz.; befelé 24° h. (A lajstromban magyar iskolának mondatik). Hardek gróf házhelye 11° sz. 24° h.; Telekesi István, ez idő szerint nem katoná, h. sz. 7° ; befelé egy része Gregoróczky f. terjed s a többi h. 9° ; Kovács János, igényt tart a szomszéd helyhez, holott özv. Nagyné azt vitatja, hogy az vétel után szerzett birtoka. A Kovács (iparos) kezdetben az egész házhelyet, utóbb csak felét követelte. Egyezzenek ki egymásközt; a házhely sz. 7° , h. 14° . Rácz Illés, huszár, h. sz. 5° , h. 14° ; Csiszár István, polg. h. sz. $3\frac{1}{2}^{\circ}$, h. 14° ; Bachwing Zsigmond, landsk. h. sz. 4° , h. 5° ; Szurkos Gergely, polg. h. sz. 7° , h. 4° ; Szabó Márton, polg. h. az uj-ut. f. $4\frac{1}{2}^{\circ}$ sz. a rác-utca f. h. 13° ; Kovács Márton, huszár, h. sz. 4° , h. 18° ; háza mellett egy kis utca van; Kovács László, kat. h. sz. 5° , h. 7° ; Szabó György, kat. h. sz. 7° , h. 9° ; De Gros Jakab, kőműves, háza az építkezési hivatal épületénél $3\frac{1}{2}^{\circ}$ h. sz., 10° h.; Widman György, özvegyének égett házhelye, sz. $5^{\circ} 2'$, h. 10° ; Kremer Mátyás, landsk. h. sz. $7^{\circ} 4'$, h. $16\frac{1}{2}^{\circ}$. Egy üres házhely, mely a lovasok őrmesteréé volt, sz. 15° (így); Seidel Ferencz, h. sz. 3° , h. 6° ; Rauner András h. 3° sz., h. 6° ; Eberhardt János helye, 3° sz., 6° h.; György áldozó pap és Nagy Lőrincz h. sz. 14° , h. 10° ; Proyen János, házacskája $2\frac{1}{2}^{\circ}$ sz., 4° h.; Revecza Flóris, landsk. elhagyott házacskája $2^{\circ} 4'$ sz., 4° h. Egy üres házhely, mely Basy Péteré volt, 10° sz., 11° h.; Rácz László helye, 5° sz., 16° h.; Szentpéteri András, kat. h. sz. $2\frac{1}{2}^{\circ}$; Kiss Miklós, szegény koldus, négyszögű házhelye 4° ; Jeycy Balázs, a hajduk kapitányának házhelye az uj-utca f. 10° sz., a bécsi-kapu f. pedig 9° h.; Csuty István, Jakasics ur hadnagyának háza, az uj-utca f., $10^{\circ} 2'$ sz. h. befelé $17\frac{1}{2}^{\circ}$; Nagy György, kat. h. szél. az uj-utca f. $5^{\circ} 2'$ h., befelé $3\frac{1}{2}^{\circ}$. E ház mögött befelé Szappanfőző Mártonnak van egy házhelye, sz. 3° , h. $4\frac{1}{2}^{\circ}$. E mögött van Szabó Péter katonának házacskája, sz. 2° , h. 3° ; Horváth István, huszár, négyszögű h. 7° s egy törpe közcskéig terjed (Zwerggasse); Kalbala és Himblekuty János h. az uj-utc. f. 6° , s befelé 10° . Fele egy özvegyé, fele egy katonáé; Haider Sebestyén, landsk. h. az uj-utc. f. 3° sz., befelé 8° h.; Mihály Mester, német kovács, h. az uj-utca f. 5° , a fehérv.-utca felé is 5° ; Borbély Péter, szakaszv. h. a fehérv.-utc. f. 4° sz., befelé 9° h.; Pribék Tamás, kat. h. a fehérv.-utc. f. 4° sz., 9° h.; Szabó Tamás, kat. h. a fehérv.-utc. f. $7^{\circ} 5'$, befelé $6^{\circ} 4'$ h.; Szabó Balázs, polg. h. fehérv.-utc. f. 4° sz., befelé 6° h.; Bernfuss N. volt harmincados h. a fehérv.-utc. f. $4\frac{1}{2}^{\circ}$ sz. az uri-utc. felé 4° . Meel György zászlótartó állítólag megvette. Gróf Agroll Ferdinand házhelye az uri-utc. f. 12° és befelé 7° h. Mellette van egy 4° sz. és 7° h. befelé nyúló tér.

Regensburgi János helye az uri-utc. f. 11° sz., 6° h.; Zinzendorf ur házát állítólag Flunschart ur megvette; az uri-utc. f. 10° sz., befelé 6° h.; a lovasok prédikátorának háza az uri-utc. f. $9^{\circ} 1'$ sz. s az udvarnak befelé 10° h.; Sáfár Tamás, győri bíró h. az uri-utc. f. 3° sz. a bécsi-kapu f. $9\frac{1}{2}^{\circ}$ h.; a kapuhoz közel fekszik; tértnyerés szempontjából tehát nem építhet. Antoni Márton, huszár, h. sz. a bécsi-kapu f. 7° , h. 11° ; a római csász. felség harmincad-épülete, sz. az uj-utc. f. $6^{\circ} 1'$, befelé, a fehérv.-utc. f. $6^{\circ} 2'$ h.; Bornemissza Máté, polg. h. sz. az uj-utc. f. $4^{\circ} 1'$, s be, — egy törpe köz. f. h. 10° ; Kelemenföldy Péter h. az uj-utc. f. $5^{\circ} 5'$ sz., a köz felé 10° h.; Szabó János, polg. h. az uj-utc. 8° sz., a köz f. $11\frac{1}{2}^{\circ}$; Lakatgyártó Vincze, polg. h. az uj-utc. f. $2^{\circ} 5'$ sz., h. befelé 12° ; Szabó Ferenc, pol. h. az uj-utc. f. $2^{\circ} 5'$ sz., befelé h. 12° ; Sziggyártó Ambrus, pol. az uj-utc. f. $5^{\circ} 1'$ sz., a köz f. 6° h.; Miklós Bálint, pol. háza az uj-utc. f. $5\frac{1}{2}^{\circ}$ sz., a felső-közép-utc. f. 12° , Borbély Kristóf, markotányos, a kis köz f. terjedő sz. 2° , h. befelé 4° ; Burgonion Vilmy Francisco, markotányos, h. a köz f. $2\frac{1}{2}^{\circ}$ sz. az uj-utc. felé 9° h.; Király Mátyás, pol. 1 h. 3° sz., befelé 9° h.; Szócs Lukács h. sz. 5° , a köz f. 3° h.; Rueber ur háza a piac f. 12° , befelé az uri-utcaának 25° h.; Hubergk ur házhelye az uri-utc. f. $6\frac{1}{2}^{\circ}$ sz., 16° h.; Eytzing ur házhelye az uri-utc. f. $5\frac{1}{2}^{\circ}$ sz. h. befelé 16° ; egy üres hely a fehérv.-utc., mely a gróf ur parancsából Gál János, a káptalan ispánja számára lett kihasítva, az uri-utc. f. 9° sz., $5^{\circ} 2'$ h.; Asztalgyártó Balázs, pol. h. a fehérv.-ut. f. 4° sz., 9° h.; Borbély Imre, pol. h. a fehérv.-ut. f. 4° sz., 9° h.; Miklós Ferkó, pol. h. a fehérv.-utc. f. 3° sz., 9° h.; Kleff Kristóf, markotányos, h. a fehérv. utc. f. $4\frac{1}{2}^{\circ}$ sz., 7° h.; Fenger Otto helye deszkákkal van hanyagul elkerítve; Téglás János házacska agyagból, rosszul épült; Deák Bálint és Rigel Farkas égett házhelyei; az utóbbi mit sem ér; Hamer Bertalan házhelye, mely deszkákkal van hanyagul elkerítve; Wildersich Miklós rozszant házikója; Kalmár Balázs mitsem érő égett házhelye; Szabó János és Szabó Benedek szilárd anyagból épült, de tetőzetlen háza; Racinger Pál, landsk. háza semmit sem ér. A regensburgi szakács helye deszkákkal van körülkerítve s tetőzve; László deák háza szilárd anyagból épült s boltozott, deszkákkal van tetőzve; Ratzendorfer háza, elégett s el van hagyva; Szabó István és Szabó Ferenc háza szilárd anyagból épült, de még nincs tető alatt; Drinko Albert háza szilárdan épült, de nincs tető alatt; Khestenberg Ferenc, bécsi polgár háza elhagyottan áll; Ötvös Simon h. az uj-ut. f. 2° sz., $4\frac{1}{2}^{\circ}$ h.; Sziggyártó Balázs, pol. h. az uj-ut. f. $5^{\circ} 5'$ sz., s egy törpe köz f. 14° h.; Szócs Ambrus, pol. h. az uj-ut. f. 6° sz., a köz felé 11° h.; Mészáros Lőrinc, pol. h. az uj-ut. f. 6° sz., a köz f. 8° h.; Telekesi István elhagyottan álló épülete (Stöckl), 5° sz., 3° h. Minthogy az uj-utca baa esik, legalább felének le kell romboltatnia. A templomocskából, melyben puskapor tartatik, az utca érdekében vagy 4 lábnyi falrészlet lebontatik; még meglehetősen karban van s egy oldalon fekszik, tehát puskaportartási célokra továbbad is fennállhat. A Szt.-Istvánról nevezett templom h. 13° sz. $3\frac{1}{2}^{\circ}$. Nincs tetőzete, falazata régi és omlatag állapotban van; Gergely deák, a káptalan szolgájának háza, az alsó-közép-ut. f. 4° sz., $7\frac{1}{2}^{\circ}$ h. El van hagyatva s földig lerombolva. E ház mögött van egy kicsiny, régi s elhagyottan álló épület (Stöcklein), mely a Szt.-Iván-templom felé $3\frac{1}{2}^{\circ}$ sz., $4^{\circ} 2'$ h.; Szabó Pál kat. h. az alsó-közép-ut. f. $11\frac{1}{2}^{\circ}$ sz. az uri-ut. f. 5° h.; Kalmár Ambrus özvegyének, h. az uri-ut. f. $4\frac{1}{2}^{\circ}$ sz., 12° h.; Szabó Gergely, a gróf ur szolgájának háza az uri-ut. f. 7° sz., a templom felé $16\frac{1}{2}^{\circ}$ h.; Kalmár Dénes özvegyének, h. az

uri-ut. f. $7^{\circ} 5'$ sz., $16^{\circ} 2'$ h. Néhai Kolos János ur háza, melyet Jakasics és Thury Gergely uraknak örökségül hagyott, $7\frac{1}{2}^{\circ}$ sz., $16\frac{1}{2}^{\circ}$ h.; Mészáros István, pol. h. az uri-ut. f. $8\frac{1}{2}^{\circ}$ sz., h. befelé $9\frac{1}{2}^{\circ}$ h.; Szabó Gergely, pol. h. az alsó-közép-ut. f. $8^{\circ} 4'$ sz., $4^{\circ} 4'$ h. befelé; Lobesch Mihály, pol. h. az alsó-köz-ut. f. 4° sz., 3° h. befelé. A prépost ur s Kálmán deák, a magyar prédikátor háza az uj-ut. f. $7\frac{1}{2}^{\circ}$ sz., az alsó-közép-ut. f. $16\frac{1}{2}^{\circ}$ h.; néhai Barányai György négyszögű háza az uj-ut. f. fekszik, oldalfala 3° ; anyjára marad; Szócs János, pol. h. az uj-utatól egész a közig terjedő hossz. $18^{\circ} 2'$; a bemenet az uj-ut. felől $2^{\circ} 2'$. Az udvar szélessége a köz f. $10\frac{1}{2}^{\circ}$; Schaffinger Lőrinc, landsk. h. az uj-ut. f. 8° h., befelé $2\frac{1}{2}^{\circ}$ sz.; Szabó János, pol. h. sz. az uj-ut. f. $3\frac{1}{2}^{\circ}$, befelé 21° h.; Kovács András, pol. h. az uj-ut. f. 5° sz., 23° h.; János deák, huszár, h. az uj-ut. f. $4\frac{1}{2}^{\circ}$ sz., 25° h.; Nagy Pál, huszár, h. az uj-ut. f. 7° sz., $7\frac{1}{2}^{\circ}$ h.; Weider György, landsk. házhelye az uj-ut. $7^{\circ} 4'$ sz., $7\frac{1}{2}^{\circ}$ h.; Aicher Boldizsár, landsk. h. az uj-ut. f. $4\frac{1}{2}^{\circ}$ sz., $3\frac{1}{2}^{\circ}$ h.; Rác Gábor h. az uj-ut. f. $7\frac{1}{2}^{\circ}$ sz., befelé $11\frac{1}{2}^{\circ}$ h.; Turcho Lénárt, h. az uj-ut. f. $3^{\circ} 4'$, h. 4° ; Seiffen Fülöp, h. az uj-ut. f. 3° sz., 2° h.; Vogl Mihály házacskája a Salm bástya f. 3° sz., befelé $2\frac{1}{2}^{\circ}$ h.; Schreigg és Beruszdorffier N., lovasok elhagyott házacskái a Salm bástya felé $2\frac{1}{2}^{\circ}$, h. 8° . Ehhez még egy udvar és istálló tartozik; szél. $4^{\circ} 4'$, h. $6\frac{1}{2}^{\circ}$; Krumpak István, h. a szentdombi várfal f. $3\frac{1}{2}^{\circ}$ sz., $4\frac{1}{2}^{\circ}$ h.; Gebhard András, házacskája a szentdombi várfal f. 3° sz., $3\frac{1}{2}^{\circ}$ h.; Pauer János, négyszögű házacskája a várfal f. fekszik; oldalh. $4\frac{1}{2}^{\circ}$; Wutsch Mátyás, házacskája a várfal f. $4^{\circ} 5'$ sz., $5^{\circ} 2'$ h.; Schwengfelt Gáspár, h. a várfal f. 3° sz., $5^{\circ} 2'$ h.; Kolnitz Jakab özvegyének h. a várfal f. 3° sz., $5^{\circ} 2'$ h.; Geiszler András, h. a várfal f. 3° sz., $5\frac{1}{2}^{\circ}$ h.; Pellegei Balázs, h. a várfal f. 3° sz., az uri-utca f. $5\frac{1}{2}^{\circ}$; egy üres házhely, melyet Jakasics ur vállal el, az uri-ut. f. $6\frac{1}{2}^{\circ}$ széles, különben négyszögű; Rác Péter üres helye az uri-ut. f. $2\frac{1}{2}^{\circ}$ sz., 6° h.; Lakatgyártó Boldizsár h. az uri-ut. f. 2° sz., 9° h.; Nagy János helye 5° sz., 16° h.; Deutschdorffier lovas háza a keskenyebb felén 4° sz., az alsó-közép-bástya-ut. f. 7° sz., 12° h.; ő felsége elhagyottan álló pincéje az uri-utca mögött, a Salm bástyától nem messze fekszik; h. $11\frac{1}{2}^{\circ}$, sz. 4° . Régi és tetőzetlen épület. Kalmár Miklós, polgár, az uri-ut. f. 15° h., 7° sz.; Nyiró Bálint háza az uri-ut. f. $8^{\circ} 2'$ sz., h. $9\frac{1}{2}^{\circ}$; Szarka Ezaiás h. az uri-ut. f. $8^{\circ} 2'$ sz., $9\frac{1}{2}^{\circ}$ h.; Terschin Lénárt, kőműves mester házacskája az utca területéből vétetett; az utca szélesbitése érdekében ismét lerombolandó; Ambrus deák h. az uri-ut. f. 8° sz., $9\frac{1}{2}^{\circ}$ h., Bozzay Ferenc h. az uri-ut. f. $4^{\circ} 2'$ sz., 11° h.; Nagy János, vámos háza az uri-ut. f. $5^{\circ} 1'$ sz.; Sziics János, polgár, h. az uri-ut. f. $2\frac{1}{2}^{\circ}$ sz., $5^{\circ} 5'$ h.; Amosz, markotányos négyszögű házacskája, oldalh. 4° ; a közben fekszik; Reutter Sebestény elhagyott házhelye a köz f. $3^{\circ} 2'$ sz., befelé 3° h.; Glantzer Kristóf özvegyének h. $2^{\circ} 5'$ sz., h. a Sforzia-bástyaig 6° ; Lochner Sevald, landsk. h. a köz f. $2^{\circ} 1'$ sz., a Sforzia-bástya f. 6° h.; Ernner Jakab, landsk. h. sz. a köz f. $3^{\circ} 1'$, h. a Sforzia-bástya f. 6° ; Kertscher Walter, landsk. h. a köz f. $3^{\circ} 1'$ sz., keresztthosszsúsága 6° . A pöce gödör fölött, mely a cortinán¹⁾ megy keresztül. Hälbli Paill Frigyes, landsk. egy faépületet emelt, melynek h. 4° , sz. 11° ; Haderbök Tamás, landsk. házikója, melynek két oldalát közök határolják, 2° sz., 3° h.; Beschlagengaul Kristóf, landsk. házikója 3° sz., $3^{\circ} 2'$ h.; Franck István, landsk.

¹⁾ „Auf die Mehrung, so durch die Cortina geht.“ Cortinának nevezik a várfal azon részét, mely két bástya között fekszik.

h. sz. 3°, h. 6½°; Sigenmaier Kolman, landsk. h. sz. 3°, h. 6½°; Bürkmaier András, landsk. török fogságban van, házikója 3° sz., 4 h.; Gál Benedek, polgár, égett háza 3° sz., 4° h.; Garócsi György, koldus, házikója 3° sz., 4° h.; Tóth Balázs, Triesztből, h. sz. a Sforzia-bástya f. 5° 4', befelé 2½° h.; Hermesmaier Farkas, landsk. házikója a Sforzia-bástya felé fekszik; négyszögű, oldalhossz. 3°.

Uri-utca. Nyeregglyártó Jakab özvegyének h. az uri-utca felé 3½° sz., befelé 7° h.; Nagy Iván, huszár, üresen álló házhelyének utcai része 9° 2' sz., befelé (in mittel des Platz) 4°; Kauffman Vitál, török fogságban élő landsk. üres helye az uri-utca 2° 5' sz., 6° 2' h.; Spiesz Márton, sütő és markotányos üres helye az uri-ut. f. 5° sz., befelé 2½° h.; Schärtingi Beckhing Pál, landsk. égett s négyszögű házhelye 3° 5' (oldal); Lentzinger Ulrik, landsk. házikója 5° sz., befelé 4° 5' h.; Hamer Lipót, landsk. háza négyszögű s a közre dül; oldalh. 4° 4'; Zsigmond Márton, landsk. h. sz. 2½° s kis udvarával 6° h.; Zin Raphael, landsk. Gleissenberger kapitány alatt, istállója 2½° sz., 3° h.; Eckers Sebestény, landsk. házikója, sz. 2½° h. 3°; Hann György, landsk. házikója és udvara 5° sz., 6° 5' h.; Franck János, landsk. h. sz. 3°, h. 6½°; Schmied György, h. 3° sz., 6½° h.; Maurer Pál, landsk. 3° 4' sz., befelé 3½° h.; Wülmanstedti Hermann landsk. h. sz. 3½°, h. 4°; Bochmeier Vitus, landsk. h. sz. 3½°, udvarával együtt 8° h.; Spiesz Márton, sütő másik háza, a kastély bástyafala felé 3° sz., h. 8°.

Az uri-utcának a hegy felé eső része. Schrunke Bertalan, landsk. égett házhelye, az udvar-ut. (Hofgasse) f. egy köz. felével együtt 6½° sz., bef. 15° h.; Fleischhacker Gáspárné kocsmája az uri-ut. f. 7½° sz., befelé 15° h.; Zeller Sebestény, (német) varga és polgár h. az uri-ut. f. 7°, h. 10°; Proschauer Kovács h. az uri-ut. f. 6° sz. s a fehérv.-ut. f. 10° h.

A hegyen. Ábrahám ur, a landsknecht csapat prédikátorának háza és udvara, 2° sz. 5° h.; Portner András, landsk. h. 2° sz., 5° h.; a prédikátor ur egy elégett épülete 3° sz., 7° 1' h.; Mastaller Rupert, landsk. égett házának helye 10° sz., 3° h.; Feittner András, ács és landsk. h. 2° sz., 4½° h.; Ries Albert, az élelmezési hivatalhoz tartozó kádár házikója 10° sz., 4° 4' h.; Wachtschreiber Benedek elhagyott épületecskéje 2½° sz., a torony felé 8½° h.; Mihály János, őrmester (Feldwebel) égett házhelye 2° sz., 3½° h.; Groff Pál, landsk. h. sz. 2° 2', h. 4½°; Lüttzel János, landsk. h. sz. 3°, h. 3°; Kuen János, landsk. h. 6°, sz. 3°; a lengyel keresztes lovag háza 2° sz., 4° 2' h.; e házikó mögött van még egy másik is, mely állítólag a gróf ur titkárjának birtoka; h. 4°, sz. 2½°; Märzo kapitány, h. 2° sz., 8° h.; Lukács áldozó pap házikója 3° 2' sz., 7° h.; Kranlingi Erlinger Jánosné, özvegy, házikója 2½° sz., 7° h.; Caplan János, landsk. házikója 3½° sz., 4½° h.; Pitter Henrik landsk. h. 2½° sz., 5° h.; Spilenbergi Ottavio, kat. h. sz. 4° 2', h. 4°; közvetlen mellette egy régi ház áll, mely Dach Vencel, a gróf (Salm) fegyveresének birtoka (Schütz); Berner Farkas, Passauból, landsk. h. 8° 2' h., 2° sz.; Seidl Boldizsár, Kraubnigból, landsk. h. sz. 2°, h. 4°; Fierwind Vilmos, landsk. h. sz. 3½°, h. 2½°; Specht Kristóf, landsk. h. 5° sz. 2°; a lébényi prépost háza 6½° h., 2° sz.; egy üres hely, mely Khain Dávid landsknechté sz. 4½°, h. 3°; ismét egy üres helyecske, Palk Márton nevű landsknechté, négyszögű oldalh. 3°; a lébényi prépostnak ismét van egy négyszögű üres házhelye; oldalh. 9°; Lang Pál, landsk. sz. 2° 2', h. 8°; Zainer Ágoston, landsk. h. 2½° sz., 2° h.; Makauer János helye 2° sz., 4° h.;

Beraiti György helye 5°, h. 2° sz.; Mertl Vilmos házikója 2° 2' sz., 5° h.; Zangenfried Márton Traunból, h. az udvarral együtt 3° 5' sz., 4° h.; Gergely a Schultheisz üres helye 4° sz., 4° h. Schilling Kristóf h. sz. a fehérv.-ut. 3° sz., az udvar-ut. f. 3° h.; Péter, áldozó pap h. 16°, sz. 12°. A tisztartó háza az udvarral együtt 12° h., 16° sz. Minthogy az utca vonalába esik, le kell romboltatnia. Tiering, kapitány, háza 13° h., 10° sz.; Benedek, áldozó pap, az élelmezési ház mellett fekvő háza az utca f. 4° 2' sz., befelé 2½° h. Ezentul fekszenek az összes élelmezési helyiségek, a templom, katonai szertár és az egész várkastély (vagyis a mai püspökvár Schloss). A szertárnak a Duna felé eső hátsó része lerontatik. A szertár, templom és kastély között 22 lakás (Losament) van, melyek mind leromboltatnak. A templom oldalán 5 kis istálló van, melyek az élelmet és lőszereket fenyegető tűzveszélyességök miatt leromboltatnak. Az ezredes (Obrist) istállója és háza a kastély bástyája miatt teljesen leromboltatik.

Az uri-utcának a hegy felé eső oldala. Preyer Mihály, polgár, h. az uri utca felé 2½° sz., s be-, a Duna-ut. f. 9° h.; Kovács András és Nyirő István, pol. h. az uri-ut. f. 6° 2' sz., 8° h.; Kalmár Frigyes h. az uri-ut. f. 4° 2' sz., 11½° h.

Az uri-utcának a hegy felé néző oldala. Borbély Mihály, pol. h. az uri-ut. felé 4½° sz., 11½° h.; Szappanfőző Gergely, katona, h. az uri-ut. f. 6° sz., befelé a B. Mihály háza felé eső egyik része 8°, másik része 2° h.; Borbély György, pol. h. az uri-ut. f. 5° 1' sz., a fehérv.-ut. f. 7° h.; Salamon Dénes, bádógos, h. sz. 4° 2', h. 12°.

Az uri-utca vége az innenső soron. Braun Pongrácz, landsknecht, h. az uri-utca felé 3° sz., 8° h.

A zsidó-utcának a hegy felé eső oldala. Szalay Benedek, pol. háza az uri-utcaból befelé a közig terjed, sz. 3½°, h. 7½°; Szinay Pál, pol. a közben fekvő h. 6° sz., 6° h.; Kalmár Pál, pol. helye 5° 4' sz., 6° h.; Kalmár Albert, pol. helye 6½° sz., 9° h.; Wagenreuter Kristóf, markotányos, helye 3° sz., 9° h.; Kaltenmarkter Menyhért, markotányos, helye 3° sz., 9° h.; Pirgl György helye, mely a regiment alatt fekszik 3° sz., 9° hosszú; Reisinger György, markotányos, egymás mellett két helye van, mindkettő sz. 6°, h. 9°; Landskramer János, landsk. h. sz. 3°, h. 9°; Grosz Antal, markotányos, h. 3° sz. 9° h.; Szabó Péter, pol. h. sz. 3½°, h. 9°; Schmid György h. a duna-ut. f. 6° h. s befelé középszélessége 3½°; Widmer Kristóf helyecskéjét elveszti; Sándor György, pol. helye 5° sz., 3½° h.; Bakai Lajos, pol. házikója 3° 4' sz., 4½° h.; Diószegi Mihály, pol. h. négyszögű, oldalh. 6°; Nagy György, kat. helye 3½° sz., 5° 2' h.; Huber János, a gróf ur drabantjának (Schitz) lakása 2° sz., 3½° h. (Losament); Schwartz János lakása 2° sz., 3½° h.; Schmid András lakása 3° sz., 6° h.; Meitzenzall János lakása 3° 5' sz., 3° 3' h.; Korn Gergely lakása 5° 4' sz., a Duna- és udvar-utca felé 1°. A régi várfal és a kapu, melyben Rotkirch kapitány lakott, lebontandó. Märzo kapitány háza az udvar-ut. felé 9°, 2' sz., fölül befelé 5° s alul 11° 1' h.; Hoff Tamás, szabadcsapatbeli (Freischitz) házhelye 2½° sz., 4° h. Ezután egy rossz lakás következik, melynek sz. 2½°, h. 3°. Ismét egy lakás, melyben egy rác asszony lakik, h. 6½°, sz. 2½°; Varga Gergely négyszögű lakásának oldalh. 2°; Posch Kristóf házikója 11° sz., 7° h. A posta istállója háztelkével együtt 4° 4' sz., 8° h.; Jäger Mihály házikója 10° sz., 9° h. (így!); Mülnér Mihály házikója 2° 2' sz., 9° h.; Glaser Márton

lakása $3^{\circ} 2'$ sz., 5° h.; Randorffer András lakása $3^{\circ} 2'$ sz., (hossza nincs felvéve); Kász Tamás, az ezredes ur puskásának házikója $10\frac{1}{2}'$ sz., $3^{\circ} 1'$ h.; Röschén András, égett házhelye 2° sz., 2° h.; Praunner Menyhért lakása $9'$ sz., $4\frac{1}{2}^{\circ}$ h.; Mayr János égett házhelye $2^{\circ} 2'$ sz., $3\frac{1}{2}^{\circ}$ h.; Fuchs Narciss lakása $2\frac{1}{2}^{\circ}$ sz., 5° h.; Kúsziusz Farkas égett házhelye $11'$ sz., 5° h.; Mosztovitz Bertalan lakása, 2° sz., 5° h.; Prisz Jakab lakása 3° sz., $4^{\circ} 2'$ h.; Khain Dávid lakása $2^{\circ} 1'$ sz., 4° h.; Glaser és Grimb Farkas, Wallersdorfi Jancker Herman, Spörner Mihály lakhelyei leégtek s csak üres helyük van meg, Mihály János, örmester, (Feldweibel) lakása $4\frac{1}{2}^{\circ}$ sz., $2\frac{1}{2}^{\circ}$ h.; Szűsz György lakása 3° sz., 2° h.; Büchlperger Menyhért lakása $8^{\circ} 5'$ h., 3° sz.; Gerold Ulrik lakása $6\frac{1}{2}^{\circ}$ h., $3\frac{1}{2}^{\circ}$ sz.; Hueber Erhard lakása $2^{\circ} 4'$ h., 2° sz.; Riszman György lakása 2° sz., a köz felé $1\frac{1}{2}^{\circ}$; Gruber Máté négyszögű lakásának oldalh. 2° . A harangtoronyban van 3 lakás, mely Widel Lénárt, Klausz György és Benedek N. őrségi irnoké; Niffi Márk lakása $2^{\circ} 5'$ h., $2\frac{1}{2}^{\circ}$ sz.; Szántó Mata, öreg asszony négyszögű házikójának oldalh. $2\frac{1}{2}^{\circ}$; Schneider Ulrich lakása $11'$ h., s a közben $2\frac{1}{2}^{\circ}$; Fallinger Albert lakása $2^{\circ} 2'$ sz., $2\frac{1}{2}^{\circ}$ h.; Böhem Tamás lakása 2° sz., $2\frac{1}{2}^{\circ}$ h.; Weinmaier György, magtárfelügyelő (Kasztner) lakása $2\frac{1}{2}^{\circ}$ sz., $3^{\circ} 4'$ h.; Gensinger Mátyás lakása $2^{\circ} 4'$ sz., 5° h.; Lénárt Bálint, olasz katona $2\frac{1}{2}^{\circ}$ h., $9'$ sz.; Bütinger János háza $7^{\circ} 4'$ h., 2° sz.; Leor György h. $6\frac{1}{2}^{\circ}$ sz., $2\frac{1}{2}^{\circ}$ h.; Thiering Kristóf h. 2° sz., $4\frac{1}{2}^{\circ}$ h. A cs. felség szertára mellett van egy épület, mely az élelmezési helyiségekhez tartozik; sz. $8\frac{1}{2}^{\circ}$, befelé 15° h. egész a régi várfalig (Stadtmauer); az épület hátsó része, mely e várfal mellett van, leromboltatik; Tiering András h. $3\frac{1}{2}^{\circ}$ sz., 8° h.; Breisinger János h. 2° sz., $3^{\circ} 5'$ h.; Turing Kristóf h. $3^{\circ} 4'$ h., $13'$ sz.; Borbála asszony h. 2° sz., $10'$ h.; Neupauer h. 2° sz., $3^{\circ} 1'$ h.; Horváth István h. 3° h., $10'$ sz.; Schmid Orbán h. négyszögű; oldalh. 3° ; Muetmann István h. $1\frac{1}{2}^{\circ}$ sz., $4^{\circ} 2'$ h.; Staudenhertz Lénárt h. $2\frac{1}{2}^{\circ}$ sz., 3° h.; Schmale Tamás h. 2° sz., $3^{\circ} 2'$ h.; Stuhl Sebestény h. $2^{\circ} 5'$ h., 2° sz.; Rigl Joachim lakása $2\frac{1}{2}^{\circ}$ sz., négyszögű; Kheck Jakab lakása $3\frac{1}{2}^{\circ}$ h., $11'$ sz.; Thüring kapitány h. 4° h., 11° sz.; Westhaus Jakab, mészáros lakása $2\frac{1}{2}^{\circ}$ h., $3\frac{1}{2}^{\circ}$ sz.; Krauschanek Walter lakása $3^{\circ} 5'$ h., 2° sz.; Gottfried N. h. $1\frac{1}{2}^{\circ}$ sz., 3° h.; Steger Farkas lakása 3° h., 3° sz.; Szócs István h. 9° sz., 9° h.; Meysingi Gergely h. $2^{\circ} 2'$ sz., $2^{\circ} 5'$ h.; Moschamer Farkas h. 3° h., $2\frac{1}{2}^{\circ}$ sz.; Mészáros Bernát h. $8^{\circ} 4'$, h. 3° sz.; Böhem János h. $4^{\circ} 3'$ sz., $8\frac{1}{2}^{\circ}$ h. A seregbiro (soltész) hivatala $2^{\circ} 2'$ sz., $11\frac{1}{2}^{\circ}$ h.; Parisch Sándor h. 3° sz., 6° h.; Gmalich Balázs lakása $2\frac{1}{2}^{\circ}$ sz., $3\frac{1}{2}^{\circ}$ h.; Ozvald deák háza a felső-közép-ut. f. 10° h., a téren (Alarm-Platz a Duna-kapu előtt) 8° sz.; Gergely deák h. a tér f. $4\frac{1}{2}^{\circ}$ sz., befelé 10° h.; László deák h. a tér f. 6° sz., befelé 10° ; Kalmár Balázs h. a tér felé 7° sz., befelé 10° h.

Kalmár-utca. Kaltenmarckt Menyhért, Preindl Henrik, Tragenreuter Kristóf, Grosz Antal, Reisinger György, Borbély Kristóf, Próy Mihály, Dorer Bernát (tüzér), Haas Kristóf, Nagler Miklós, Kramer János (előbb Stadl Jánosé), N. Sebestény posztómetsző, Nyíró Mihály, e 13 kalmár és posztómetsző, deszkából készült és fedett bódéja mind négyszögű; oldalh. 2° ; Péter mester, pattantyus h. az udvar-ut. f. $2^{\circ} 4'$ sz., $5^{\circ} 2'$ h.; Kremsi Räckinger Márton h. az udvar-ut. f. 5° sz., befelé 6° h.; azelőtt két házhely volt. Merig György h. az udvar-ut. f. $2\frac{1}{2}^{\circ}$ sz., $4\frac{1}{2}^{\circ}$ h.; Lutz János helye, melyet Merig Gy. megvett s kertnek akar felhasználni. Lutz tartozik ezt visszavenni s a helyre házat építeni; h. 4° , sz. 2° ; Wapp Orbán, az ezredes ur drabantja, h. $2^{\circ} 4'$ sz., 5° h.;

Erszénygyártó Márton h. 4° sz., 6° h.; Temporal Domanos helye 4½° sz., 6° 2' h.; Kramer Jakab, landsknecht h. 3° sz., 6° 2' h.; Soma János helye 4° 4' sz., 5° 1' h.; három kalmárbódé számára való hely; mindegyik hely h. 3° sz. 5° 2' Ismét három négyszögű kalmárbódé számára való hely, oldalh. 2°; Strauss Lőrinc négyszögű helye, oldalh. 5°; Berckman János helye 4° h., 3° sz.; Lambert N. helye 2½° sz., 4° h.; Gaszner György h. 3° sz., 4° h.; Hering János helye 3° sz., 4° h.; Stadler Farkas helye 3° sz., 4° h.; Tragenreuter Kristóf h. 5° 4' sz., az udvar-ut. f. 5° 4' h. Vétel után 3 házhelyből alakult; Zernis András négyszögű helyének oldalh. 4°; Welsi János, őrmester (Wachtmeister) elhagyottan álló házikója 3½° sz., 4° h.; Schütz Bálint helye 6° h., 4° sz.; Kalmár András és Szabó János helyecskéje 2° sz., 2° 5' h. Ebben azonban befoglaltatik egy 1½° hely, mely másé. Egyezzenek ki vele; Mentz János h. 5° h., 2½° sz.; Strobel György házikója a felső-közép-ut. f. 3½° h., 3° sz.; Buchheimb ur háza a felső-közép-ut. f. 8° sz., befelé 10½° h.; Premmer ur háztelke a közép-ut. f. 5° sz., 10½° h. A Bosnyák ház a felső-közép-utca f. Rueber uré, a felső-közép-ut. f. 17° 2' h., az udvar-utca felé 11°.

A kalmár-utca egyik oldala a víztől (Dunától) kezdve. A sarkon az udvar-ut. f. van egy kalmárbódé, mely Hagern Györgyé, h. 2° sz. 1½°; Hülfen Mátyás kalmárbódéja, 2½° sz., a közre pedig középátmérete 1°. Egy per alatt álló ház, (Szabó Mihály szomszédságában), melyre Gerstorf György ur tart jogigényt, melyet azonban a gróf állítólag Marthali Mátyásnak adott át; a kalmár-utca felé 12° h., befelé 11° sz.; Szabó Mihály, polgár h. 2° 5' sz., 12½° h.

Kalmár-utca. Gratiol ker. János, markotányos, deszkából épült kalmárbódéja 3½° h., 2° sz.; Prosperger Gáspár, markotányos, h. 6° h., a tér felé 3°; Szabó János, polgár, házhelye Prospergeré mellett, előre a tér jobb felére eső része 5° sz., másik része 4° 2½° h., Prosperger szomszédságában pedig 6° h.; Neu markotányos számára egy udvartelek lett kihasítva az alább nevezett özveggy mellett a piac felé, sz. 5° h. (am grossen Ort) 4°; Wölff Tamásné, özveggy, házat épít, melynek fele az övé, fele gyermekeié; sz. 3½°, 20½° h. E telek közvetlen Prosperger Gáspárnak a tér felé eső udvartelke mögött fekszik, melyet az özveggy Szabó Jánostól vétel után szerzett meg; Borbély Imre háza 3° sz., 11° h. Neu markotányos háztelke mögött fekszik; Öll Boldizsár, landsk. h. 8° h., 11½° sz.; Szabó István, pol. h. 4° sz., 6° 1' h.; Praidl Konrád, markotányos, helye 4° 1' sz., 5° 5' h.; Borbély Miklós, pol. h. az udvar-utca felé 6½° h., hátrafelé 3° 4' sz.; Galzet Bertalan, landsk. házikója és égett házhelye 2° 2' sz., 6½° h.; Gillig Hildebrand, landsk. házikója és égett házhelye 2° 5' sz., 5½° h.; De Argentina Dániel helyecskéje 5° 1' h., 21° sz.; Prosperger Gáspár másik házikója 5½° h., egyik f. 2½°, másik fele 11° sz.; Gratiol ker. János, markotányos h. 6° 4' h., 2° 2' sz.; Heilingberger János, kat. helye 3° sz., 5° h.; Phüttner Lenárt, landsk. házikója 5° sz., 5½° h.; Hösch János, polgár h. 5½° h., 4° 5' sz.; Spadt Lőrincz, kőmives házikója az udvar-ut. f. 4½° h., 4° sz.; Maladesta Benedek, hadnagy, háza 18° sz., az udvar-utca f. 10° h.; Stadler János, landsk. h. 5° h., az alsó-közép-utca f. 4° 1' sz.; Magdeburgi Bertalan helye 3° sz., 6° h.; Szabó Mátyás vagy Cestein Ferenc háza és udvara 12½° h., 11° sz. Minthogy ez udvartelekben Drineke Albert háztelke is befoglaltatik, azért az említett telek egyenlően osztassék föl közöttök; Welsi János, strázsamester, (Wachtmeister) helye a piac f. 3° sz., 3½° h. E helyen nem lehet építkezni, hacsak az a hátsó szomszédjának nem adatik át; Szabó

Gergely háza, a strázsamester telke mögött, h. 9°, sz. 8° 2'. Háza mögött 8° h. és 8° 2' sz. kertje van. E kertből a következők kaptak lakhely (Losament) számára: 1) Hofer Gilig, pattantyus, kifelé a közre 2° 4' sz., befelé a kertnek 4° h.; 2) továbbá Riedl Farkas, pattantyus, ugyanannyit kapott. Marad tehát még a kertből a jövőben kiosztandó 2° 4' sz. és 4° h. terület. Utóbb Seifrid György pattantyus kapta meg. A profosz lakása a piacon, 8° h., és amennyiben a piac területéből bővítették, sz. 4°. A mostani falat le kell bontani, és a szabályozási vonal irányában újból felépíteni; Öll Boldizsár házikója 2° 5' sz., és 8° h. Egy utca szabályozása miatt le kell rombolni. Steinecker Jakab, pattantyus, h. 2° 2' sz., 5° 4' h. Ez is az utca szabályozása érdekében leromboltatik. Wolf Balázs, pattantyus, égett házhelye 4° h., 2° 5 $\frac{1}{2}$ ' sz.; Khirein Joachim, polgár, háza az udvar-utcában 4 $\frac{1}{2}$ ^o sz., 5° h.; Péter deák háza az udvar-ut. f. 6° 5 $\frac{1}{2}$ ' sz., be-, az alsó-közép-utca f. 9 $\frac{1}{2}$ ^o h.; Péter Miklós, h. az alsó-közép-ut. f. 8° h., a szentdombi-ut. f. 7° sz. E háztelekhez jogigényt tartanak s azért építkeztek is reá: Flemingi Kleff Bernát, Nürnbergi Peger Mihály, Züssersteini Huber János; Mülner János, háza a dunai várfal f. 3° 2' sz., 3° 3' h.; Reiser Mang h. a dunai várfal f. sz. 3°, h. 4°; Szabó Mihály, h. a várfal f. 4 $\frac{1}{2}$ ^o sz., egy köznek befelé 9 $\frac{1}{2}$ ^o sz., az egész épület h. 14° 4'; Tunczl Rueph helyecskeje a közben 2 $\frac{1}{2}$ ^o sz., 3° 5' h.; Szalay Jakab, katona, h. h. 4° 4', sz. 2 $\frac{1}{2}$ ^o; Vadfogó Miklós, polgár, helye 5 $\frac{1}{2}$ ^o h., 5° sz.; Bőnyi János helye 8° h., a Duna f. 3 $\frac{1}{2}$ ^o sz.; Mészáros Gergely h. 4° h., 5° sz.; Weikhard Péter mészárszéke deszkákból összeállítva, 11' sz., 2° h.; Pambhaekl Adam négyszögű mészárszéke, oldalh. 2°; Strobel György négyszögű mészárszéke, oldalh. 2°; Mészáros Ágoston mészárszéke 2° sz., befelé 1 $\frac{1}{2}$ ^o h.; Mészáros Benedek, Gáspár Márton, Mészáros István, Seidl Márton, Mészáros Lőrincz, Gyenge János, Mészáros Antal, Vazul Ferencz, Mészáros András, Dallos Pál, Abrahám Albert, Pandey János, Capra Balázs, Mészáros Jakab, Mészáros Bernát, Mészáros Péter, a mészáros [céh széke, az élelmezési hivatalhoz tartozó két mészárszék — valamennyi csak deszkákból van alkotva és földve; mindegyik 2° sz., befelé 1 $\frac{1}{2}$ ^o; Az élelmezési mészárszékek mögött egy üres hely van, mely 3 $\frac{1}{2}$ ^o sz., 5 $\frac{1}{2}$ ^o h.; Klieber Márton, Pley Móricz, Scharding Miksa és Nagy Pál mészárszékei a várfal érdekében leromboltattak; Varga Ambrus, polgár, h. h. 5° 2', a kalmár-ut. f. 6° sz.; Szabó Kelemen, pol. h. a kalmár-ut. f. 3° 2' sz., 6° h.; Borbély Stankosch Ambrus h. a kalmár-ut. f. 9° 2' h., az udvar-ut. f. 3° sz.; Borbély Fabián, polg. az udvar-ut. f. 4° sz., 9° 3' h.; Szócs István, pol. az udvar-ut. f. 3° 2' sz., 9° h.; Schlosser György, pattantyus, az udvar-ut. f. 6° 2' h., egy kis köz f. 3° sz.; Karl Ulrik, landsk. h. az udvar-ut. f. 7°, befelé 3° 1'; Hanner Bertalan, landsk. helye az udvar-ut. f. 8° sz., befelé 5°; Paumbgartner Sebestény, landsk. helye 3° 2' sz., 4° h.; Varga Korlát Mihály, pol. helye az udvar-ut. f. 2 $\frac{1}{2}$ ^o sz., 3° h.; Vörös György özvegyének helye 2 $\frac{1}{2}$ ^o sz., 3° h.; Kupher János, tábori sebész (Feldscherer), háza a kalmár-ut. f. 8° 5', a kis köz felé 7° h. és 14° 5' széles; keskenyebb részén 11° 5'; Brandstetter János, pol. helye 2° 1' sz., 7 $\frac{1}{2}$ ^o h.; De Valentin Mihály, felügyelő háza 2° 4' sz., 6° 5' h.; Dreyer György, landsk. helye 2 $\frac{1}{2}$ ^o sz., 3 $\frac{1}{2}$ ^o h.; hátul a mészárszék mellett fekszik. Galgóczy András h. 2° 4' sz., 3 $\frac{1}{2}$ ^o h.; Pár András, landsk. h. 3° sz., 3 $\frac{1}{2}$ ^o h.; Klein Gáspár özvegyének helyét bizonyos Haasné asszony vette meg, 3° sz., 3 $\frac{1}{2}$ ^o h.; Preisinger János, landsk. h. 2° 1 $\frac{1}{2}$ ' sz., 4° h.; Klemb András, landsk. helye 2° 5' h., az udvar-utca f. 4° 1' sz.; Posing mester özvegyének háza az udvar-ut. f. 4 $\frac{1}{2}$ ^o,

egy köznek befelé $7^{\circ} 5'$ h.; Nagy Ágoston özvegyének h. 3° sz., $3\frac{1}{2}^{\circ}$ h.; Nagy Ádám, kat. h. sz. 3° , h. $3\frac{1}{2}^{\circ}$; Varga Mihály helye $2^{\circ} 2'$ sz., $3\frac{1}{2}^{\circ}$ h.; Griesmüller János mester helye $2^{\circ} 2'$ sz., $3\frac{1}{2}^{\circ}$ h.; San Marcho, az ezredes ur trombitása, h. k. $6^{\circ} 4'$, sz. $5^{\circ} 1'$; Gratiol ker. János, markotányos, h. $2^{\circ} 5'$ sz., $5\frac{1}{2}^{\circ}$ h.; Fischl Márton helye 3° sz., $5^{\circ} 2'$ h.; Hartnags György helye $4\frac{1}{2}^{\circ}$ sz., 6° h.; Baucker Ambrus, a gróf ur puskása, h. sz. $2^{\circ} 1'$, az udvar-utca f. 4° h.; Somogyi János, polgár, házhelyének egyik sarka az uri-ut. f. esik, $6^{\circ} 5'$ sz., az alsó-közép-utca f. 7° h.; Anthoni Antal, polgár, az uri-ut. f. 5° sz., $8^{\circ} 2'$ h.; Tury György ur helye az uri-ut f. 6° sz. 15° h.; Kalmár Dénes helye az uri-ut. f. $8\frac{1}{2}^{\circ}$ h., 5° sz.; Rácz Mihály háza az uri-ut. f. $6^{\circ} 2'$ sz., befelé $4^{\circ} 5'$ h.; Rácz M. mellett egymásután két házhely van; mind-egyik $4^{\circ} 2'$ sz., 7° h.; Turicht Antal Kossteinből, helye az uri-ut. f. $4^{\circ} 2'$ sz., 7° h.; Kocsis Fábán helye egy kis köz f. $4^{\circ} 5'$ sz., 7° h.; Szabó Gergely helye $3\frac{1}{2}^{\circ}$ sz., 7° h.; Gierl Gáspár 4° sz. $4\frac{1}{2}^{\circ}$ h.; Schäffler Claues h. a felső-közép-ut. f. $9^{\circ} 1'$ h., $4\frac{1}{2}^{\circ}$ sz.; Fridant Jakab, pol. h. a felső-közép-ut. f. 5° sz., 8° h.; Mosel Lambert helye a f. k. ut. f. $2^{\circ} 1'$ sz., 7° h.; Lang György háza a f. k. ut. f. $4\frac{1}{2}^{\circ}$ sz., 7° h.; Holler János helye a f. k. ut. f. $3^{\circ} 1'$ sz., $4\frac{1}{2}^{\circ}$ h.; Steinfelder Gergely házikója a f. k. ut. f. $2^{\circ} 2'$ sz., $4\frac{1}{2}^{\circ}$ h.; Schmid György, puskás, háza a f. k. ut. f. 4° sz., az udvar-ut. f. 4° h.; Köves István, a hajduk kapitánya, az udvar-utca f. 5° sz., $9^{\circ} 1'$ h.; Anthoni György, h. $4\frac{1}{2}^{\circ}$ sz., $6\frac{1}{2}^{\circ}$ h.; Frölich Miksa helye $3\frac{1}{2}^{\circ}$ sz., $6\frac{1}{2}^{\circ}$ h.; Sándor borbély háza 9° h., az udvar-ut. f. $5\frac{1}{2}^{\circ}$ sz.; Fazekas György, pol. h. az udvar-ut. f. 3° sz., 9° h.; Szalay Bálint helye az udvar-ut. f. $4\frac{1}{2}^{\circ}$ sz., 7° h.; Sterrich János helye az udvar-ut. f. 8° sz., befelé 7° h.; László Péter helye az udvar-ut. f. $2\frac{1}{2}^{\circ}$ sz. (h. nincs felvéve). Szabó Gergely, katona, helye az udvar-ut. f. $3^{\circ} 2'$ sz., 6° h.; Mihály, lakatos mester, helye az udvar-ut. f. $2\frac{1}{2}^{\circ}$ sz., az alsó-közép-utca f. 6° h.; Mihály mester, továbbá Jakasics ur s Szabó György, szabómester házai között a telkek szabályozója, a lovasokra való tekintettel egy kapu számára 2 ölnyi tért hagyott. Szabó György háza az alsó-közép-ut. f. $3^{\circ} 2'$ sz., 5° h.; Varga János h. az alsó-közép-ut. f. $2^{\circ} 5'$ sz., $7^{\circ} 1'$ h.; Fellendorffer Gotthard helye $3^{\circ} 1'$ sz., $7^{\circ} 4'$ h.; Szántó Bálint, kapásnak helye $4\frac{1}{2}^{\circ}$ sz., 7° h.; Pribék György h. 7° sz., $6^{\circ} 5'$ h.; Téglás Margit asszony helye 2° sz., $6^{\circ} 5'$ h.; György Mátyás, polgár, az udvar-ut. f. házhelye $4^{\circ} 5'$, az alsó-közép-ut. f. $19^{\circ} 1'$ h. A szentdombi-utcáig terjed. Lakatgyártó György háza az udvar-ut. f. 14° sz., a szenthegyi-utca f. 19° h.; Ábrahám Albert h. az udvar-ut. f. 14° sz., 19° h.; Ifj. Thiring Kristóf h. az udvar-ut. f. 6° sz., s hosszában a szentdombi-ut f. 16° ; Csizsár János, huszár, házikója $2^{\circ} 4'$ sz., 16° h.; Mészáros Ágoston helye az udvar-utca f. 10° sz., 10° h.; Eiszfeldt János helye a felső-közép-ut. f. $5\frac{1}{2}^{\circ}$ sz. s egy köznek befelé 7° h.; Varga Mihály, polgár, a várfal f. $4\frac{1}{2}^{\circ}$ sz. $8\frac{1}{2}^{\circ}$ h.; Varga Orbán helye 9° h., 7° sz.; Varga Mártoné, 9° h. 7° sz., egy másik Varga Mártoné $4^{\circ} 2'$ sz., 7° h.; Mészáros Jakab háza $3^{\circ} 2'$ sz., 7° h.; Haller Márton, törvény embere (Gerichtsmann), h. a szenthegyi-utca f. $2^{\circ} 3'$ sz., befelé 3° h.; Zweckennagel Mihály háza a felső-közép-utca f. 5° h., a szentdombi utca f. $2^{\circ} 2'$ sz.; Szabó Máté helye az alsó-közép-ut. f. $6\frac{1}{2}^{\circ}$, az udvar-utca f. 4° sz.; Nyirő Mihály helye az alsó-közép-ut. f. 6° , a várfal f. 5° . András kovács, polgár h. $4^{\circ} 1'$ sz., az udvar-ut. f. 21° h.; Poky Tamás, huszár, az udvar-ut. f. házhelye 9° sz., $11\frac{1}{2}^{\circ}$ h.; Szabó Lázár, huszár, házhelye az udvar-ut. f. 11° sz., 21° h.; Sziggyártó Balázs és Mészáros Ferencnek igen

nagy házhelyök van, melyre nincs is szükségök; az udvar-ut. f. 13° sz., befelé 9° h.; Jakasics ur háza és udvara az udvar-ut. f. 19 $\frac{1}{2}$ ° h., a várfal f. 17° 2' sz. Pincéjét az utca szabályozása folytán elveszti. Hédey György helye 5° 1' sz., 20° h.; Pribék Tamás háza a várfal f. 5 $\frac{1}{4}$ ° h., befelé 12°; Mészáros Ferenc, polg. helye 4 $\frac{1}{2}$ ° sz., 12° h.; Sziggyártó Balázs, polgár, helye 4 $\frac{1}{2}$ ° sz., 12° h.; Józsa Márton, polgár, helye 9° 1' sz., befelé 7 $\frac{1}{2}$ °; Varga Péter háza 6 $\frac{1}{2}$ ° h., 5° sz., Varga Pálé 4° 4' sz., 6 $\frac{1}{2}$ ° h.; Mészáros Benedek h. 5° 5' h., 6 $\frac{1}{2}$ ° sz.; Pisentin Sándor helye 7° sz., 8° h.; Pambhäckl Ádám és Kolb Ulriknak közös házhelye 3 $\frac{1}{2}$ ° sz., 8° h.; Nagy Ambrus helye 4° sz., 8° h.; Moschauer és Wallenstein helye 5° 2' sz., 8° h.; Schweinfurthi János és Babocsa Tamás házikója és helye 2 $\frac{1}{2}$ ° sz., 4° h.; Kristóf János helye 4° 2' sz., 4° h.; Péter Jánosé 7 $\frac{1}{2}$ ° h. és befelé 3° sz.; Hüllinger Péteré 7 $\frac{1}{2}$ ° h. s 3° sz.; Rudolf Jánosé 3° sz., 7 $\frac{1}{2}$ ° h.; Hansdorffer Sebestény háza a várfal f. 3 $\frac{1}{2}$ ° sz., 5° h.; Langbacher Farkas helye 2° 1' sz., 3 $\frac{1}{2}$ ° h.; Kis Gergelyé, az udvar-ut. f. 2° 5' sz., befelé 5° h.; Nagy István helye az udvar-utca f. 2° sz., 5° h.; Szabó István háza az udvar-ut. f. 3° sz., 5° h.; Poky István helye az udvar-ut. 7° sz., befelé 12° h.; Carll János helye 3° 2' sz., 6° h.; Gazdag Miklósé 6° h., 3° 2' sz.; Mészáros András háza 6° sz., 11° 2' h.; Oróslán Mátyás helye 6° sz., 11° 2' h.; Horváth György helye 4° 2' sz., 11° 2' h.; Damian Péteré 7° 2' sz., 11° 2' h.; Marczalthői Miklós- és Szigmatisch Péternek az udvar-ut. f. eső házhelye, mely egy nagyobb kapu és kapu-szobára alkalmas, 5° sz. Jobbfelől álló háza a szenthegyi cortina felé 9° sz., 20° h.; Wundo János és Mészáros Péter háza a szent-dombi cortina felé 11° 4', s az uri-utcának lefelé 21° sz.; Brandstedter háza 8° sz., egy köz felé 20° h.; Say Péteré az uri-ut. f. 12° 5' h., 9° sz., Szőcs Jánosé az uri-ut. f. 5° 4' sz., 12° h.; Bánki János helye az uri-ut. f. 9° 2' sz., 14° h., Ando Alberté 7° 2' sz., 14° h. Egy üres házhely, melyre Szabó Mihály tartott igényt; két más házat adott érette, sz. 4 $\frac{1}{2}$ °, h. 14°; Caspar Antal, csapatvezető helye, az alsó-közép-ut. f. 4° sz., 4° 1' h.; Péter kovács helye 4° sz., 4° 1' h.; Remisch Gergely, landsknechté pedig 2 $\frac{1}{6}$ ° sz., 5° 5' h. A szentdomb és a Salm-bástya (Salben Pastey) között 9 házacska áll, melyek a várfalhoz közel egy magaslaton fekszenek. E magaslat le fog hordatni, s azután ismét ki lehet osztani néhány házhelyet. A telekkönyvi felvételt, felmérést és kiosztást Eyszler Tamás eszközölte 1567. jun. 9—14-ig.

Az 1617. évi telekkönyv.

Szt.-Rudolf-utca. A bécsi kaputól kezdve a piac felé, jobb kézről egymásután következő sorrendben: Első helyen áll egy sarokház, mely Kapornaky Ferencé volt, ki azt jelenlegi birtokosának a magyar (t. i. győri) nemesség- és polgárságnak hagyományozta végrendeletileg; h. 10° 2', sz. a bécsi kapu felé 10°.

Ezzel szomszédos Pallér Jeromos, Prainer várkormányzó titkárának háza, ki azt Schiller Antal, vadászmestertől (Landjägermeister, Amtsverwalter), ez pedig nemes Eitzing Erasmus, azelőtt győri kapitánytól vette. Eitzing e házat ajándéku kapta az osztrák tartományi rendektől, kik azt Mayer Illés, az élelmezési ügyek kezelőjétől vették, ki a ház építőjének, Tiring (Düring) kapitány árváinak gyámja volt; h. 18°, sz. 10° 5 1/2'.

Csizmazia Márton, polgár, házat Szabó Balázstól vette; h. 4°, sz. 11° 3'.

Grau Tóbiás, volt veszprémi főkapitány háza, melyet Csömeti István vett meg, h. 11° 5', sz. 13°.

Pandelhofer Nicodem kapitány sarokháza, melyet Prummer György, regiment-alattvalótól (Regimentsgenoss), ez pedig Pruemayer Vilmos-, akkora kat.- és nyereggyártótól vett; h. 5° 4', sz. a Szt.-Márton utcában 9° 4'.

Az átellenben fekvő s a „fekete sashoz”-hoz címzett vendégfogadó Schart János-, regiment-alattvaló s vendéglőse; e házat (emeletes) Höppel Gábor néhai tábori jegyző özvegyével kötött házassága után szerezte, maga Höppel pedig Ötvös Jánostól vette; h. 15° 1/2', az udvarban azonban az istállóval együtt 16° 4', a fehér-vári-kapu vagyis Szt. Márton-ut. f. 5° 4'.¹⁾

Özv. Szabó Pálné házat a káptalantól vette; h. 6° 2', sz. 15° 5'.

Csizmazia István, pol. házat Zapfot György reg.-alattvalótól vette, ez pedig felesége után jutott hozzá, mint aki azt Rácz Jakab német varga- és reg.-alattvalótól megvette; h. 3° 1 1/2', sz. 4° 3'.

Preiner János főkapitány háza, melyet az elnöktől kapott

¹⁾ E házat utóbb Nicodem kapitány megvette az 1634-ki telekkönyv szerint s özvegye eladta 1641-ben 1700 rajnai frt és 8 arany ráadásért.

(praesident) neje után, aki t. i. azelőtt gf. Agroll egykori győri ezredesnek neje volt; a Szt.-Rudolf-utcában 15°, a piacon Borbély Kristóf f. 7°; 1634-ben már 8 háztelrekre volt felosztva.

A Szt.-Rudolf-utca balsora a bécsi kaputól a piacig. Csizmazia István, hajdu sarokháza, melyet egy özvegy polgárnőtől vett; h. 2° 5¹/₂', a bécsi-kapu felé 5° 5¹/₂' sz.

Fekete Jakab huszár háza, melyet sógorától, Matasits Miklóstól örökölt; h. 4° 4', sz. 10°.

Balogh István atyjától, Nyirő Györgytől örökölt háza; h. 3° 5', sz. 3° 2'.

Menglin János, lakatos és pattantyus háza 3° h. 5° 3' h.; a Bécsben lakó Roth Hektortól vette.

Ezzel szomszédos egy sarokház, mely a pecegdörtnél fekszik s Melkovicz Margité, ki azt atyjától, Kiczinger Farkastól örökölte; h. 3° 4', a pececsatorna (Mehring) f. 2° 5'.

Átellenben Ivánczy János kápt. prépost sarokháza fekszik; Bezerédi Bálinttól vette; h. 13°, a Szt.-Vilmos-közben 19° sz.

De Courier Francisco kapit. és mérnök (a törzskarnál) háza, melyet Bezerédi Bálinttól vett, 10° h., a régi vár dombja felé 14° 5'.

Baksai István, kanonok, sarokházát Hanenstein Mátyástól, volt élelmezési magtárkezelőtől vette; h. 5°, a domb vagyis a lépcsőköz f. 10° 4¹/₂'.

Átellenben fekszik egy sarokház, mely hátul a dombra dől s Mézes Istváné, a káptalantól vette; h. 4° 4¹/₂', sz. a domb felé 6° 4¹/₂'.

Csizmazia Péter, pol. házat Herold János-, altisztól, ez pedig Pentlmayer Vilmostól vette, aki katona és nyereggyártó volt; a ház h. 4° 2', sz. 11° 1¹/₂'.

Strobel Péter, huszár, házat nejével kapta; h. 6° 3', sz. 11° 3' és felsarkával a Szt.-Nicodem-utcába nyulik.

Az átellenben fekvő sarokház Pappio Jakab, reg.-alattvaló- és német vargáé; feleségével kapta, kinek első férje, Miller Erhardt, részint atyja, Miller János reg.-alattvalótól, részint Hillmann János, szintén reg.-alattvalótól vétel után szerezte; h. 8°, a Szt.-Nicodem-ut. f. 6° 3'.

Borbély István huszár háza, melyet néhai bátyjától örökölt, h. 4° 3', sz. 6° 5'.

Miller György, ezelőtt hadnagy, most reg.-alattvaló háza, melyet házasságával szerzett; elődje, Gerst János, Posztós Bálinttól és örököseitől vette; h. 4° 2¹/₂', sz. 11°.

Laky Gáspár, győrmegyei alispán háza, melyet házasságával szerzett s sógora-, Angaranótól örökölt; h. 5°, sz. 14° 3'.

Angaroni (v. Angarano) Márton, pol. és kereskedő, atyjától, Angaroni Lajostól örökölt sarokháza az előbbinek tőszomszédja; h. 4°, a Szt.-Anna-utcában a Duna-kapu felé 16° 1¹/₂'.

Ezzel átellenben a piacon Király Márton háza fekszik, melyet atyjától, Király Balázs huszártól örökölt; h. a piacon 8° 4', a Szt.-Anna-utcában 10° 4'.

Tőszomszédja Borbély Jakab sarokháza, melyet Pfiz János, egykor veszprémi tábori irnoktól örökölt, ez pedig Roll Gergely özvegye útján jutott birtokába; h. 4° 4¹/₂', a Szt.-Lipót-utcában pedig 11° 1¹/₂'.

Az átellenben fekvő sarokház Szőcs (Zevch) Ferencz polgáré, ki azt Szőcs Gergely polgártól vette; a piacon 6° h., a Szt.-Lipót-utczára 11° 3'.

Szőcs Gergely, a volt városbíró sarokháza, melyet a káptalan-uraktól vett, a piacon 7°, a Szt.-Móric-utcában 12° 1¹/₂' h.

A tulsó sarokház Beccaria Virgilé, ki azt Torkostól örökölte neje útján; a piacon 2¹/₂^o h., a Szt.-Móricz-utczára 6° 2¹/₂'.

Mellette Beccaria Virgil másik háza, melyet Andrasics Mátyástól vett; h. 6° 1¹/₂', sz. 36° 3'.

Borbély Miklós özvegyének sarokháza, melyet férje Borbély Döme-, volt polgártól vett; a piacon 5° 5' h., a Szt.-László-közb. 8° 4'.

Szt.-Miksa-utca. Balkézről a közép-bástya felé: első a városház, mely a polgárságé; h. 11° 1', a Szt.-László-közb. 23° 3¹/₂'.

Mellette egy üres hely van s egy sarokház; mindkettő Borbély Miklós huszáré, ki azt apósától örökölte; h. 11° 1¹/₂', a Szt.-Sebestény-utczában 8° 1¹/₂'.

A szemközt fekvő sarokház Nagy Mihályé, ki azt apósától, Medvey Mátyás vajdától mint neje hozományát kapta; h. 6° 5¹/₂', a Szt.-Sebestény-utczára 8° 2'.

Horvát János, pol. házat Mézes Antaltól vette; h. 5° 1¹/₂', sz. 12° 3'.

Egy elépített háztelek és üres hely, mely Jakasics András, tokaji parancsnoké, ki azt atyjától örökölte; h. 11° 5', sz. 16° 3¹/₂'.

Fekete Gyurkó hajdu háza, melyhez neje útján jutott, kinek atyja, Lakatgyártó Péter, pol. volt; h. 4° 4¹/₂', sz. 4° 5¹/₂'.

Sárközy Gergely, huszár, házat Csizmazia Istvántól vette; 2° h. 7° 3' sz.

Egy üres háztelek és egy ház, mely Szegény Mihály polgáré, ki azt Csizmazia Istvántól, ez pedig a káptalantól vétel útján szerezte; a két házhely h. 6° 5', sz. 7° 2½'.

Horvát István (özü.) sarokháza, melyet Mihály gy. kanonoktól vett; h. 5° 2', a Szt.-Mihály-utcában 14° 5'.

Nyeregyártó Gergely pol. sarokháza, melyet Forster Ádám polgártól vett, ez pedig Lambert György reg.-alattvalótól kapta; h. 5° 2', a Szt.-Mihály-utcában 3° 2½'.

Pordányi Jakab özvegyének háza, melyet férje Sziogyártó Mátyás huszártól vett; h. 3°, sz. 6° 5'.

Nagy Gergely huszár üres házhelye, melyet a káptalantól vett; h. 1° 5½', sz. 10° 1½'.

Szőcs Mihály, pol. házat házasság útján szerezte; h. 3°, sz. 5° 2½'.

Csiszár Markó, pol. házat Bánky Mihály polgártól vette; h. 3° 5', sz. 9° 4'.

Cseszneki Gáspár, huszár özvegyének háza, melyet Herman Jánostól vett; 5° 1' h., 9° 1' sz.

Gáspár deák, Veszprémben az élelmezési ügy kezelője, házához neje útján jutott, aki azelőtt Kállay György, huszár neje volt, Kállay meg Szőcs János, polgártól vette a házat; h. 5° 5½', sz. 12° 4'.

Klárís Péter magyar szállásmester háza, melyet szülőtől örökölt; h. 4° 5½', sz. 11° 1½'.

Nagy Benedek, huszár, sarokházát nejével kapta; sz. 9° 1', h. 8°. E mellett van egy legény vagy katona által elfoglalt kis helyecske, mely a Szt.-Ferencz-közre szolgál.

A bástya felé eső sarokház a másik saroktól távol s egészen szabadon fekszik, nincs beépítve s mellette egy elhagyott házacská áll. Mindez Hussan Mátyás, a győri püspök (és érsek) tisztartójáé, ki azt Vajda Kristóf örököseitől vette; h. 19° 3', a Szt.-Ferencz-köz felé 20° 5', a várfal felé 14° 1'.

A Szt.-Miksa-utca házsora — a közép bástyától a piac felé (balkézre): Szabó András hajdu sarokháza, ki azt Ács Jakabtól vette; h. 3° 5½', sz. a várfal f. 3° 2½'.

Ács Jakab hajdu háza, ki azt Krainitz Balázs polgártól vette; h. 8° 5', sz. 4° 5½'.

Mellette a káptalannak egy üres helye, melyet kertet alaktottak; h. 2° 3', sz. 4° 5½'.

Nagy Tamás, huszár özvegyének háza, melyet Vida Imre polgártól vettek; h. 8° 2', sz. 7°.

Tallmeyer György, reg.-alattvaló- és asztalos sarokháza, melyet Meiszner György, reg.-alattvaló- és ácsból vett; h. 5° 2', sz. 6° 3'. Egy elépített köz (szemét-köz) fekszik mellette.

Ezen elépített köz mellett Nagy Benedek huszár üres házhelye fekszik, melyet Győri Pétertől vett; 5° 5' h., 6° sz.

Himmelreich György, pannonhalmi főapát lakása, melyet Beccaria Virgil polgár- és kereskedőtől vett; h. 16°, sz. 11°.

Baranyay István, ez idő szerint veszprémi vajda háza, melyet nejével kapott apósától, Komáromi István gy. magyar seregbírótól; h. 8°, sz. 10° 2'; ezután következik egy kocsi számára való bejáró, (Szöcs István pol. házához), melyről a görbe saroknál leszen szó. Mellette fekszik

Nagy Vincze örökölt lakháza, h. 7° 5', sz. 6° 1/2'.

Gál Benedek huszár sarokháza, melyet Nagy Vincétől vett; h. 5° és a Szt.-Mihály-utca f. 11° 2'. A kolostor telkéig és a Szt.-Imre-közig ér. Az átellenben fekvő sarokház Tóth János polgáré, melyet házassága folytán kapott egy üres házhellyel; h. 9° 1', a Szt.-Mihály-utca f. 12° 2'. Mesterségére valószínűleg csiszár volt, mert más lapokon Csiszár János név alatt említetik.

Ergely Ferencz (a 75-ik levélen néhainak mondatik) veszprémi püspök háza, melyet Lépes Bálint nyitrai püspöktől vett, ez Bolla Ferencztől, ez pedig részben János deáktól (Meier Lectoris szolgáljáié), más három házhelyet azonfelül Lakatgyártó Istvántól vett hozzá; h. 6° 5', sz. 12° 1 1/2'.

Rózsa Bálint özvegyének örökség után nyert háza, h. 8° 3 1/2', 12° 1 1/2' sz.

Jakasics András háza, melyet Izdenczy Jánostól kapott; h. 7° 3 1/2', sz. 12° 1 1/2'.

E mellett két ház fekszik, az egyik sarokház; mindkettő Pázmán Ferenczé; összes h. 10° 2', sz. a Szt.-Sebestény-utczára 12° 1 1/2'.

Torkos István sarokháza a piac felé; a várostól vette; h. 21° 4', a piac felé 4° 4'. Azelőtt két ház volt.

Szt.-Mátyás-utca. A bécsi kaputól a piac felé a balsoron: Dannheimer Lajos kapitánynak minden oldalról szabadon álló háza, melyet Pisanzo Henrik kapitánytól, ez pedig Santalier Gilbert kapitánytól vette; h. 13° 1', sz. 4° 1'. A ház királyi (császári) telken fekszik s mindenünnen kerítéssel van körülvéve.¹⁾

¹⁾ Az 1634-ki telekkönyv szerint sz. 7° 1'; a ház Pändelhofer Nicodem kapitány s ettől Böckh Mihály, tábori jegyző birtokába jut, kinek özvegye azt Strauben János ezredesnek 1637-ben eladta 1000 német frtéért; Strauben az

Nagy György pol. sarokháza átellenben fekszik; neje Borbély Mátvás polgár özvegyének hozománya, Borbély Mátvás pedig Horváth György magyar kapitánytól kapta; h. $9^{\circ} 5\frac{1}{2}'$, a bécsi kapu felé 6° .

Szabó István öröklött háza 5° h., 6° sz.

Nagy László, magyar vajda háza, melyet Horvát Mátvástól vett; h. $5^{\circ} 2'$, sz. $17^{\circ} 4'$.

Vámos Gáspár pol. öröklött háza $5^{\circ} 3'$ h., $5^{\circ} 1'$ sz.

Csillag Péter hajdu házaeskája, melyet Császár Mátvástól, ez pedig Szabó István polgártól vett; h. $1^{\circ} 5\frac{1}{2}'$, az udvarnak befelé $7^{\circ} 4'$.

Lukács Szabó István pol. öröklött háza $5^{\circ} 5\frac{1}{2}'$ h., $9^{\circ} 1'$ sz.

Olasz János pol. öröklött háza $3^{\circ} 2\frac{1}{2}'$, $14^{\circ} 4'$ sz.

Tóth János pol. háza, melyet Szabó Pétertől vett; h., $11^{\circ} \frac{1}{2}' 7^{\circ}$ sz.

Schwarz Menyhért pol. és kovács sarokháza, melyet Dallos Györgytől, ez pedig Kovács Ágoston polgártól vett; h. $5^{\circ} 2'$, a Szt.-Márton-utcában a domb felé $3^{\circ} 3'$.

Átellenben a harmincadudvar fekszik; sarokház, h. $10^{\circ} 2\frac{1}{2}'$, a Szt.-Márton-utca felé 11° .

Posztós Bálint vajda háza, neje, Dallos András özvegyének hozománya, ki azt első férjével a káptalantól vette; h. $5^{\circ} 5'$, sz. $12^{\circ} 1'$.

Szabó Gergely pol. háza, melyet Goldschmid Mihálynétól kapott, $7^{\circ} 4\frac{1}{2}'$ h., $7\frac{1}{2}^{\circ}$ sz.

Szabó István öröklött háza, $3^{\circ} 5\frac{1}{2}'$ h., 8° sz.

Özv. Gáspár Istvánné sarokháza, melyet Écsy Jánostól örökölt, $5^{\circ} 1\frac{1}{2}'$ h., a Duna-kapu f. $11^{\circ} 2'$.

A Szt.-Mátvás-utca ¹⁾ tulsó ház sora -- a bécsi kaputól jobb kézre. Első a cs. kir. építkezési hivatal, mely a Szt.-Lázár-közben 34° , tulsó oldalán $25^{\circ} 3'$ h.; minden oldalról szabadon áll.

Az átellenben fekvő sarokház Nagyfalvy Gergely gy. kanoonké, ki azt Budai Mártontól vette, ez pedig Nápágyi Demeter érsektől ajándékba kapta; a tér felé $10^{\circ} 3'$ h., a Szt.-Lázár-köz felé $8^{\circ} 2'$.

építkezési hivatal felé (Bauhof) fallal vétette körül. Ugyanezen épületet a kármeliták 1697-ben 6800 frtéért vették meg. Egy magyar frt. = egy német frt. és 15 krral.

¹⁾ Az eredeti telekkönyvben tévedésből szt.-Miksa-utca említettik.

Farkas kanonok háza, melyet a fönlemlített érsektől vétel utján szerzett: $7^{\circ} 1'$ h., $10^{\circ} 2\frac{1}{2}'$ sz. A két utóbbi ház Mátész György, püspök- s azelőtt gy. kanonoké volt.

Feöldeš Ambrus, pol. házát Szőcs Márton polgártól vette; h. $11^{\circ} 5'$, sz. $8^{\circ} 4'$.

Szabó János pol. háza, melyet a káptalantól vett, $4^{\circ} 1\frac{1}{2}'$ h., $10^{\circ} 3'$ sz.

Másik Szabó János pol. háza, melyet szomszédjától, Szappanfőző Mártontól vett, ki örökösödés utján jutott ahhoz, $4^{\circ} 1\frac{1}{2}'$ h., $9^{\circ} 1'$ sz.

Szappanfőző Márton, pol. sarokházát atyjától, Szappanfőző Mihály polgártól öröklötte, 8° h., a Szt.-Fülöp-közben $9^{\circ} 1\frac{1}{2}'$.

Átellenben Borbély Gergely huszár kettős sarokháza, mely a Szt.-Fülöp-közben $6^{\circ} 1\frac{1}{2}'$ h., a Szt.-Márton-utca felé pedig $1^{\circ} 1'$.

Átellenben fekszik Saffarits Mihály tihanyi várkapitány sarokháza, melyet Brunner Gáspártól vett; h. a Szt.-Mátyás-utcában $17^{\circ} 4'$, a Szt.-Márton-utcában $6^{\circ} 3'$, a Szt.-Ilona-közben pedig $10^{\circ} 3'$.

Angaroni Antal pol. öröklött nagy háza $10^{\circ} \frac{1}{3}'$ h., 14° sz.

Szabó Balázs pol. öröklött háza, $5^{\circ} 4\frac{1}{2}'$ h., $6^{\circ} 3\frac{1}{2}'$ sz.

Szabó István sarokháza, melyet a káptalantól vett, $4^{\circ} 2'$ h., a Szt.-Mária-utcában vagyis a császárbástya felé $6^{\circ} 4\frac{1}{2}'$ sz.

Átellenben Dallos János, volt győri bíró sarokháza fekszik, melyet Gröritstől örökölt; a piac felé $5^{\circ} 1'$, a Szt.-Mária-utca felé $14^{\circ} 5\frac{1}{2}'$.

Nagy János pol. háza, melyet Carl Jánostól, ez pedig Deák Páltól kapott, míg Deák vétel utján szerezte Trombitás Páltól; a piacon $2^{\circ} 4\frac{1}{2}'$ h.

Kollonits Ernő (Freyherr), győri alkapitány lakháza, melyet Reiffenbergi Ditrich volt gy. alezredestől, ez pedig Gersten János reg.-alattvalótól és a „fekete sas“ vendéglősetől vétel utján szerezte; Gersten viszont a Perchtold-féle örökösöktől, Perchtold pedig Köstenbergertől vette a házat; h. $8^{\circ} 5'$ sz., az istállókkal együtt $20^{\circ} 4'$.

Átellenben (e két ház között tehát egy köz- vagy udvarnak kellett lennie), Gregoróczky Péter urnak atyjától öröklött sarokháza fekszik; a piacon 17° h., az udvar felé 23° sz.

E négy utóbbi ház helyén 1634-ben már a jézus-társaságiak collegiuma állott a IV. számú telek-könyv szerint.

Gregoróczky háza előtt a cs. kir. főőrség (fővárta) épülete fekszik.

Gregoróczky közvetlen szomszédságában id. Torkos Péter, volt gy. birónak háza fekszik, melyet Molnár Mihály polgártól vett; h. 5° 3', sz. 9°.

Borbély István pol. sarokháza, melyet a káptalantól vett s alapjától kezdve újjáépített; h. 5° 5½', a Szt.-István-utcában — (a császár-bástya f.) 9°. (E két utóbbi ház a mai gymnasium helyén még 1634-ben is fennállott.)

Szt.-Albert-utca. A piactól kezdve a közép-bástya felé — a balsoron: Feöldesy István, komáromi magyar sereg-bíró sarokháza, mely két oldalán szabadon áll; (Alsóky) László deáktól vette; a piac f. 24° 2' h., a Szent.-Albert-utcában 7° 2' a templomközben 10° 2'. 1634-ben már Schemberger György kezén találjuk (házasság folytán).

Czizmazia György pol. háza, melyet Okäts Jánostól vett, 4° 5' h., 6° 1½' sz.

Gombkötő András háza, melyet Moits Simon, olasz kőmives-és polgártól vétel útján szerzett; h. 2° 3', a Szt.-Sebestény-utcában 7° 2'. Az átellenben fekvő sarokház szintén Gombkötő Andrástól vette; a piac f. 24° 2' h., a Szent.-Albert-utcában 7° 2'. 1634-ben már Schemberger György kezén találjuk (házasság folytán).

Csillag Bálint, pannonhalmi várkapitány háza, melyet Pozsgay Mihálytól vett s ez viszont úgy öröklött; h. 6° 2½', sz. 6° 2'.

Bolla ker. János, kereskedő és pol. háza, melyet Pap Miklós-volt gy. kanonoktól vett meg; h. 6°, sz. 11° 1'.

Ezután Kollman Péter öröklött sarokháza következik, mely a némettemplom f. fekszik; h. 9°, sz. 9° 3'.

(Ez utóbbi két ház 1634-ben vétel útján már Beccaria Virgil kezében volt, ki a két házat egy házzá alakította át, melyben ez idő szerint a pannonhalmi főapát lakott.)

A szentferenczrendiek kolostora.

Ezzel közvetlenül szomszédos Kutassy Mihály, cseszneki kapitány sarokháza, melyet Nagy Lőrincetől, ez pedig Bazin Jánostól kapott; h. 12° 3', sz. 9° Ezelőtt (1617) három ház hely volt. (A ferenciek kolostorának felépítése folytán megszünt sarokház lenni.)

Selyem Antal huszár háza, közvetlen az előbbi mellett fekszik s Illés Lukács nevű huszártól vette; a ház elején csak egy 5' hosszú bejáró van, szélessége azonban 11° 2½'.

Csebiházi Ferencz huszár háza, melyet Szentpéteri (Sompetri) Balázstól vett, ki ezt öröklés útján szerezte; h. 4° 4', sz. 8° 2½'.

Révay (Rebey) Péter öröklött üres ház helye 21° 3' h. és 20° sz. Prinzler Márton három háztelke, melyekből csak az egyik

van beépítve, a másik kettő pedig ketté van alakítva; összes h. 12°, sz. 11°.

Miklós György pol. és mészáros házacskái, melyet katona kvártélyul vett meg Centner Antal, reg.-alattvalótól; h. 4°, sz. 3° 3'.

Mellette fekszik Sziogyártó Pál huszárnak a közép-bástyára néző sarokháza, melyet Kokas Pétertől vett; h. 2° 5', sz. 3° 1/2'.

A Szt.-Albert-utca jobboldali házsora — a piactól kezdve a közép-bástyáig. Mészáros János pol. sarokháza, melyet Szabó Tamás polgártól vett; h. 3°, a Szt.-István-utca felé 13° 1/2'.

Tutzger Jánosnak atyjától, néhai gy. polgártól öröklött háza 4° 3' h., 16° 1/2' sz.

Lengyel Boldizsár, győri magyar kapitány háza, melyet Forgács Ferencz, akkoron nyitrai püspöktől vett; h. 8°, sz. 21°.

Sárközy András huszár sarokháza, melyet Sokorói Jánostól vétel útján szerzett, 4° 5 1/2' h., a Szt.-Sebestény-utcában 13° 1 1/2'.

Átellenben Forster Ádám pol. és takács sarokháza fekszik, melyet Móri János polgártól vett; h. 3° 4', a Szt.-Sebestény-utcában az új-bástya felé 13° 1 1/2'. Ezután egy üres hely és erre egy ház következik; mindkettő Kobitar Péteré, ki azt Horváth Pétertől kapta, ez pedig úgy öröklötte; azelőtt két ház volt; h. 9°, sz. 14°.

Szabó György hajdu sarokháza, melyet Reysinger Kristóf, polgár özvegyétől vett; h. 7° 3 1/2', a Szt.-Péter-közben 6° 3'.

Átellenben Langen János kettős zsoldban részesülő katona, (Doppelsoldner) (Pandelhoffer Nicodem kapitány alatt) sarokháza fekszik, melyet Schmidt János, közörmestertől (gemeiner Wäbel) vett; h. 4° 1 1/2', a Szt.-Péter-közben az új bástya felé 4°.

Tornay Balázs vajda öröklött háza 10° 4' h., 23° 4' sz.

György Ferencz háza 8° 1' h., 23° 3' sz.

Kovács Balázs sarokháza, melyet György deáktól vett, 1° 4 1/2' h., a Szt.-Mihály utcában az új-bástya felé 15° 3'.

Átellenben Szittay András hajdunak kis sarokháza fekszik, melyet Varga János hajdutól vett; h. 1° 5 1/2', a Szt.-Mihály-utcában 4°.

Varga János hajdu és szakaszv. háza, melyet György Kovács özvegyétől vett, 6° 1' h., 11° 1/2' sz.

Mellette egy jelenleg elépített és lefoglalt köz fekszik, melynek sz. 1° 2'; ezzel szomszédos Iszapy Mihály volt veszprémi

kapitány háza és üres házhelye; mindkettő jelenleg özvegyéé. Vétel útján szerezte Alföldy Pétertől; összes h. $11^{\circ} 4\frac{1}{2}'$, sz. $22^{\circ} 2'$.¹⁾

Darabos István magyar kapitány háza, melyet Szabó Mihály polgártól vett, $7^{\circ} 3\frac{1}{2}'$ h., $13^{\circ} 4\frac{1}{2}'$ sz.

Balogh Lukács vajda háza, melyet Misky Istvántól kapott, 12° h. és 12° sz.

Latron Antal reg.-alattvaló házacskája, melyet Bozics Istvántól vett, $7^{\circ} 1'$ h., $6^{\circ} 5'$ sz.

Viziházy Ferencz hajdu sarokháza, melyet Jónási Mártontól vett, $7^{\circ} 1'$ h., a várfal f. 2° .

A közép-bástyától köröskörül az uj-bástyának egész a Szt.-János-utcáig (bástyasor). A várfalra néző ház sor jobb kézről. Gyulay Jánosnak Szekér Istvántól vett háza a várfal f. $3^{\circ} \frac{1}{2}'$ h., $6^{\circ} 4'$ sz.

Rhainitz Simon reg.-alattvaló és fuvaros (Regimentsgenoss, Landkutscher) háza 6° h., 6° sz. Egy trombitástól vette.

Schey András német kat. háza, melyet Papa Istvántól vett, 3° h., $7^{\circ} 3'$ sz.

Varga Márton, hajdu, házacskáját egy pattantyustól vette; h. 3° , sz. $6^{\circ} 2'$.

Fischer János fazekas és pol. vétel útján szerzett háza $6^{\circ} 3'$ h., 6° sz.

Kovács János hajdu özvegyének háza, melyet Somogyi Jánostól vett, $12^{\circ} 1'$ h., $6^{\circ} 2'$ sz. Ezelőtt két házhely volt.

Kutasi János huszár háza, melyet Szabó Orbántól vett, ez pedig Mikos Balázstól kapott, $7^{\circ} 2'$ h., $7^{\circ} \frac{1}{2}'$ sz.

Kovács Márton hajdu háza, melyet Gergely deáktól vett, 7° h., 5° sz.

Egry István hajdunak György deáktól vett háza 6° h., $5^{\circ} 4'$ sz. Azelőtt két házhely volt.

Gál Gergely sarokháza, melyet Carmonsy Jánostól vett, 6° h., $7^{\circ} 4\frac{1}{2}'$ sz.

Cseszneky György hajdu házacskája; a káptalantól vette; $5^{\circ} 2'$ h., befelé $8^{\circ} \frac{1}{2}'$ sz.

Farkas Tamás huszár sarokháza, melyet a káptalantól vett, 6° h., a Szt.-Mihály-utcában $6^{\circ} 3'$.

Sz.-János-utca. Az uj-bástyától a magyar-bástya mögött fekvő górvédig Jobboldali ház sor: Baranyay Máté huszár sarokháza $5^{\circ} \frac{1}{2}'$ h., a Szt.-Mihály-utcában $10^{\circ} \frac{1}{2}'$ sz.

¹⁾ E hely 1634-ben már Zichy Pál alezredes birtokában volt.

Baky István huszár özvegyének öröklött háza, $4^{\circ} 2' \text{ h.}$, $7^{\circ} 2' \text{ sz.}$

Alapy Balázs pol. háza, melyet Horváth Gáspártól, ez pedig a káptalantól szerzett; $\text{h. } 4^{\circ} 2'$, $\text{sz. } 7^{\circ} 4'$.

Trombitás Mátyásnak Maklár Pétértől vett háza $5^{\circ} 5' \text{ h.}$, 8° sz.

Lendvay Lukács pol. öröklött háza $6^{\circ} 3' \text{ h.}$, $8^{\circ} 1\frac{1}{2}' \text{ sz.}$

Miklós deák pol. sarokháza, melyet Kussevics Jakabtól megvett, $6^{\circ} 1' \text{ h.}$, a Szt.-Péter-közben $13^{\circ} 4\frac{1}{2}' \text{ sz.}$

Átellenben fekszik Nagy László hajdu háza, melyet Szabó Jánostól vett; $\text{h. } 5^{\circ} 5'$, a Szt.-Péter-közben $8^{\circ} 5'$. Sipos Balázs háza, melyet Léway Jánostól vett, $3^{\circ} 3' \text{ h.}$, $7^{\circ} 1' \text{ sz.}$

Detschen Keresztély, kettős zsoldban részesülő katona sarokháza; Goscher Márton altisztől vette; $\text{h. } 4^{\circ} 2'$, a Szt.-Sebestény-utcában $4^{\circ} 1\frac{1}{2}'$, befelé pedig $5^{\circ} 1\frac{1}{2}'$. Azelőtt két házhely volt.

Átellenben Sziogyártó Péter pol. sarokháza fekszik; Horváth Miklostól vette; $\text{h. } 4^{\circ} 5'$, a Szt.-Sebestény-utcában $6^{\circ} 3\frac{1}{4}'$, 1634-ben Krausz György szücs és altiszté volt, ki azt Eckhardt Tamás takács és reg.-alattvalótól csere útján szerezte. Krausz özvegye (Sibilla) Khumer Mátyás-fazekas és reg.-alattvalónak a házat 1636-ban eladta (a katonai törvényszék előtt eszközölt írásbeli felvallással) $152\frac{1}{2}$ birodalmi tallérért s egy tallér ráadásért. Anna, Khumer özvegye 1641-ben szintén eladta a házat 275 magyar tallér s egy birodalmi tallér ráadásáért (Leithkaut). Egy birodalmi tallér 1635-ben = 2 magy. frttal, egy magy. tallér pedig 1 frt. 50 dral.

Toma János, az élelmezési hivatalnál alkalmazott korcsmáros özvegyének házacskája, melyet Takács Mártontól vett, $4^{\circ} 1\frac{1}{2}' \text{ h.}$, $6^{\circ} 1\frac{1}{2}' \text{ sz.}$

Sós Bálint huszár öröklött háza $4^{\circ} 4' \text{ h.}$, $7^{\circ} 3\frac{1}{2}' \text{ sz.}$

Gutsz István pol. öröklött háza $4^{\circ} 4' \text{ h.}$, $7^{\circ} 1' \text{ sz.}$

Illés János hajdu sarokháza, melyet Lukács vajdától vett, $5^{\circ} 1\frac{1}{2} \text{ h.}$, a Szt.-István-utczára a piac felé $8^{\circ} 1\frac{1}{2}' \text{ sz.}$

Átellenben Szabó Illés hajdunak sarokháza fekszik; Posztós Bálinttól vette; $\text{h. } 4^{\circ} 5\frac{1}{2}'$, a Szt.-István-utczára $2^{\circ} 4\frac{1}{2}'$.

Varga István hajdu házacskája, melyet Varga Balázstól vett, $3^{\circ} 2\frac{1}{2}' \text{ h.}$, $6^{\circ} 2' \text{ sz.}$

Csiszár Péter hajdu házacskája, melyet vétel útján szerzett Varga Istvántól, $2^{\circ} 3' \text{ h.}$, $6^{\circ} 1\frac{1}{2}' \text{ sz.}$

Mészáros Mártonnak a káptalantól vett házhelye $4^{\circ} 4' \text{ h.}$, $6^{\circ} 1' \text{ sz.}$

Csibor György pol. házát Fillyay Györgytől vette; $\text{h. } 4^{\circ} 4'$, $\text{sz. } 6^{\circ} 1\frac{1}{2}'$.

Salamon András pol. öröklött lakháza $9^{\circ} 3' \text{ h.}$, $8^{\circ} 5' \text{ sz.}$ Azelőtt két házhely volt.

Szőcs János pol. háza, melyet Szőcs Lukácstól vett, $4^{\circ} 3'$ h., $8^{\circ} 3\frac{1}{2}'$ sz.

Nagy János, huszár Pápán, sarokházát úgy öröklötte; h. $9^{\circ} 4\frac{1}{2}'$, a Szt.-Mária-utcában $8^{\circ} 3\frac{1}{2}'$.

(Ez utóbbi 8 ház (hét 1637-ben) utóbb a jézustársaságiak collegiumának (ma a szentbenedekrendiek székháza) hátsó részéhez kapcsoltatott.

Átellenben Antal deák özvegyének sarokháza fekszik, melyet Vince deáktól vett; h. $8^{\circ} 5\frac{1}{2}'$, a Szt.-Mária-utcában $5^{\circ} 3'$.

Szabó Márton pol. háza, melyet Szabó Andrástól, ez pedig Csizmazia Lukácstól vétel útján szerzett $5^{\circ} 1\frac{1}{2}'$ h., $8^{\circ} 1'$ sz.

Varga Mihály pol. háza; Würffel Mártontól vette; $6^{\circ} 1\frac{1}{2}'$ h., 14° sz.

Sopronyi Miklós pol. házát Szabó Pétertől vette; h. 5° , sz. $14^{\circ} 3'$.

Szabó András pol. házát Szabó Márkó polgártól vette; h. $3^{\circ} 4'$, sz. $4^{\circ} 1\frac{1}{2}'$.

Szabó Márkó p. sarokháza, melyet Ketely Ferencztől vett, 8° h., a Szt.-Márton-utcában $6^{\circ} 2\frac{1}{2}'$.

Átellenben Gonter Bálint pol. sarokháza fekszik; Szabó Mártontól kapta; h. $10^{\circ} 4\frac{1}{2}'$, sz. a Szt.-Márton-utcában (a domb f.) $10^{\circ} 5'$.

Erdélyi András huszár háza, melyet Eházi Boldizsártól vett, $10^{\circ} 1\frac{1}{2}'$ h., $6^{\circ} 4'$ sz.

Kovács János, huszár, sarokházaeszkáját Kovács Györgytől vette; h. $1\frac{1}{2}^{\circ}$, a másik oldalon — a Szt.-János-utcában $8^{\circ} 5\frac{1}{2}'$.

Kovács Gergely, házát Iszaky Mihálytól, ez pedig Csillag Pétertől vette; h. $3^{\circ} 2'$ sz. $3^{\circ} 4'$.

Szabó Péter pol. házát Szabó Andrástól vette; h. $4^{\circ} 3'$, sz. $5^{\circ} 1'$.

Wochner Ádám hajdu háza, $3^{\circ} 1\frac{1}{2}'$ h., 7° sz. Nejével kapta.

Zsoknay Péter, pol. öröklött házának h. $3^{\circ} 5'$, sz. $8^{\circ} 1\frac{1}{2}'$.

Nyrey Benedek, pol. házát Russa Benedektől vette; elülről csak bejárója van; e mellé Márki Mihály háza sorakozik; h. $6^{\circ} 5'$, sz. $4^{\circ} 4'$.

Torkos István, huszár özvegyének háza, melyet Posztós Bálinttól vett; h. $7^{\circ} 1'$, sz. $7^{\circ} 2'$.

Szabó György, hajdu, házát Fazekas Mátétól vette; h. $5^{\circ} 1\frac{1}{2}'$, sz. $9^{\circ} 5'$.

Flammisch Bertalan, (vallon származásu) reg.-alattvaló, és mészáros sarokháza, azelőtt Fröhlich János közörmesteré volt, ki azt Frich Jánostól vette; h. $4^{\circ} 4'$, sz. a Szt.-Lázár-közben $8^{\circ} 4'$.

A Szt.-János-utca tulsó ház sora — a magyar

bástya mellett fekvő górvédttől az uj-bástyáig.
— Jobb kézről.

Zsitay Imre, huszár háza, melyet újból épített föl; most ennek özvegye bírja; h. 6° 3', a másik részen — a górvéd f. 7° 4'.

Sarkas István, hajdu, házaeskáját Zsitay Imrétől vette; h. 2°, sz. 4° 2'.

Szalay Márton huszár háza, melyet Nagy Mihálytól vett, 6° 5' h., 4° 2' sz.

Szabó János, pol. házát a káptalantól vette; 6° 1', 4° 5 $\frac{1}{2}$ ' sz.

Saly György, hajdu, házát Horváth Györgytől vette; h. 6°, sz. 5° 1'.

Ezután Strittfurt András katona bejárója következik. Kovács Balázs hajdu, házát Nagy Imrétől vette; h. 5°, sz. 6° 1'.

Tóth István, huszár, házát Szabó Györgytől vette; h. 4° 2 $\frac{1}{2}$ ' sz. 5° 1'.

Nagy István, hajdu, házát Tóth István hajdutól vette; h. 4° 1 $\frac{1}{2}$ ', sz. 4° 3'.

Klain András, reg-alattvaló és bognár, házaeskáját Varga Imrétől vette; h. 1° 3', sz. 7° 1'.

Varga Imre hajdu és szakaszv. sarokháza, melyet István nevű magyar áldozó paptól vett; h. 8° 1', a Szt.-Márton-utcában 5°.

Átellenben Szalay György pol. sarokháza fekszik, melyet N. Menyhért, a pannonhalmi vár boldogult tiszttartójától vett; h. 6° 4', a Szt.-Márton-utcában — a fehérvári-kapu felé 5° 3 $\frac{1}{2}$ '.

Giczy Márton huszár özvegyének háza; a káptalantól férje vette; h. 3° 4', sz. 6° 3'.

Veoreos Péter pol. atyjától, Veoreos Páltól örökölt háza 6° 4 $\frac{1}{2}$ ' h., 9° sz.

Varga János pol. házát Kovács Jánostól vette; h. 3° 4 $\frac{1}{2}$ ', sz. 9° 5'.

Varga János pol. háza, melyet a káptalantól vett, 8° h., 7° 5' sz.

Szócs Lukács, pol. sarokházát Zokhory Jánostól vette; 7° 5' h., a Szt.-Mária-ut. 6°.

A tulsó sarokház Héderváry István uré, ki azt Pribék Jánostól vette; h. 15°, a Szt.-Mária-utcában 13° 4 $\frac{1}{2}$ '.

Miklós Jakab, pol. házát Gombkötő Gergelytől vette, ez pedig Péter deáktól kapta; h. 7° 2', sz. 12°.

Poký Boldizsár atyjától örökölt háza 8° h., 13° 3 $\frac{1}{2}$ ' sz.

Szókay Gergely huszár özvegyének Tóth Jánostól vett háza 7° 2 $\frac{1}{2}$ ' h., 10° 4' sz.

Szikár Gergely, Veszprémben lakik, házát nejével kapta; h. 3° 2', sz. 7° 4'.

Szabó Balázs pol. háza, melyet Szikár Gergelytől vett, 2° h. 5° sz.

Feöldecs Máté pol. sarokháza; Thossza Sixtustól vette; h. 1° 3 1/2', a Szt.-István-utcában (a császár-bástya f.) 7° 1 1/2'.

Az átellenben fekvő sarokház Szentmártoni Benedek polgáré, melyet Fejérvári Jánostól vett; h. 5° 1/2', a Szt.-István-utcában 7° 3'.

Turóczy János, pol. házát a káptalantól vette; h. 5° 3', sz. 13°.

Tamaskó János, huszár öröklött sarokháza, mely régebben Veoreos Pálé volt, 10° 3 1/2' h., a Szt.-Sebestény-utcában (az új-bástya f.) 13° 2'.

Átellenben Angolországi János sarokházacskája fekszik, melyet Kolman György reg.-alattvalótól vett, h. 2° 2', a Szt.-Sebestény-utcában 7° 3'.

Szőcs Mihály hajdunak háza, melyet Német Lőrincztől vett, 2° 1/2' h., 7° 4' sz.

Szabó András, huszár, Nagy Miklóstól vett háza 4° 2' h., 8° sz.

Rácz György huszár Veszprémben, anyjától öröklött sarokháza 7° 4 1/2' h., a Szt.-Péter-közből 5° 4'.

Átellenben fekszik Szőcs Lukács huszár özvegyének sarokháza, melyet férje Kocsis Györgytől, ez pedig Rácz Miklóstól vett; h. 8° 5', sz. 6°.

Az új-bástyától kezdve köröskörül a magyar bástyaig (bástyasor). A várfalra néző ház sor jobbról. A sarokban Dombay Pál huszárnak szülőitől öröklött háza fekszik; h. 8° 5 1/2', sz. 12° 4'.

Geneber János reg.-alattvaló házacskája, melyet Kroysz Marx katonától vett egy kertet alakított házhely mellett; h. 8°, sz. 4°.

Egy kis sarokház, melyben Freymann lakik, mely azonban Poigenfirst Henrik árva leányáé, h. 2° 5', sz. 2° 2'.

A föntemlített kert mellett van Heuraffel Kristóf ács és reg.-alattvaló házacskája, melyet a káptalantól vett, de alapjától fogva újja épített; h. 4° 4', sz. 2° 4 1/2'.

Mihály deák hajdunak sarokháza, melyet Dobos Jánostól örökölt, h. 8° 4', a Szt.-Sebestény-utcában 2° 3'.

Átellenben fekszik Fehérvári István sarokháza, melyet Zászlótartó Jánostól vett, a várfal felé 3° 1' h., a Szt.-Sebestény-utcában 6°.

Nagy Gergely huszár özvegyének háza, melynek felét a káptalantól, másik felét Sey Benedek magyar szakaszvezetőtől vette 5° 1' h., 6° 3' sz.

Miklós deák magyar szakaszv. Varga Gergelytől vett háza
6° 5½' h., 7° ½' sz.

Horváth Márton pol. háza, melyet a káptalantól vett 4° 2½'
h., 7° ½' sz.

Erdélyi György néhai magyar szakaszv. özvegyének sarok-
háza, melyet Paizsgyártótól vett, a várfal felé 3° ½' h., a Szt.-
István-utcára 8° 4'.

Átellenben fekszik nemes Szapáry István sarokháza, melyet
Szűcs Józstól vett; a várfal felé 6° 4', a Szt.-István-utcában 12° 4'.

Kis Péter pol. háza, melyet Morsin Péter volt gy. német kapi-
tánytól vett; h. 6° 2', sz. 10° 2'.

Horváth Gáspár magyar szakaszv. háza, melyet Szaponay
Jánostól, ez pedig Mészáros Jakabtól vétel útján szerzett; h. 5°
sz. 7° 3'.

Csiliz Balázs pol. házát Huszár Fülöptől vette; h. 2°, sz. 7° 3'.

Sopray János, huszár, házát Horváth Fülöptől vette; h. 4°
5½', sz. 8° 5'.

Kleinglas János, német kat. háza, melyet a káptalantól vett;
h. 4° 5', sz. 7° 1½'.

Pecher Tóbiás, német kat., házacskáját Ambrozy Ferencz, gy.
pattantyus özvegyétől, Ambrózy pedig Soós Imrétől vette; h. 3° 5½',
sz. 6° 3'.

Takács Márton, huszár, házát Nermann Jakab-, gy. magtár-
felügyelőtől (Castner) vette; h. 4° 1', sz. 6° 2½'.

Rupert János, a katonai ruhatárnál alkalmazott takács
(Provisioner und Weber) sarokháza, melyet Brunnenpaur Márton-
tól vett, a várfal felé 5° 5½' h., a Szt.-Márton-utcában 5° 3'.

Átellenben fekszik Szabó Pál pol. özvegyének sarokháza; a
várfal f. 4° 4', a Szt.-Mária-utcában 6° 3'.

Imbsel Illés pattantyus háza, melyet Szabó Simontól vett, h.
3° 1½', sz. 6° 2'.

Gombkötő Gergely, hajdu, házát Szabó Miklóstól s ez Hayl
György katonától vette; h. 3° 1', sz. 6° 2'.

Móricz Bálint, hajdu, házát atyjától öröklötte; h. 6° 1', sz. 8° 5'.

Szijgyártó Antal, magyar szakaszv. háza, melyet Wallon Péter-
től vett, h. 2° 5½', sz. 5° 3'.

Mödlits Gergely pol. öröklött háza 6° h., 5° 3' sz.

Gerhardt Bálint pattantyus özvegyének háza, melyet Ravaz,
magyar orvadásztól (Wildschitz) vétel útján szerzett, 2° 5½' h., 7° 2' sz.

---

¹⁾ 1640-ben e ház 200 birodalmi tallér- és egy aranyért eladatott.

Heinrich Péter, pattantyus, házát nejével kapta, h. $2^{\circ} 2\frac{1}{2}'$, sz. $7^{\circ} 1' 1''$)

Keller János hadnagy sarokháza, mely Kemmer András nevű német katonáé volt; a hadnagy neje hozományakép jutott a házhoz, melynek h. a várfal f. $3^{\circ} 3'$, a Szt.-Márton utcának pedig $7^{\circ} 1'$ sz.

Ezután következik a fehérvári kapu előbbi riadó-hely (Al-Arma).

Átellenben fekszik Lieben Farkas ezred-porkoláb sarokháza, melyet Pruelmacher Vilmostól, ez pedig Heroldt Jánostól vett; h. 5° , a Szt.-Márton-utcában $4^{\circ} 2\frac{1}{2}'$.

Gerstmann Bálint, pattantyus, házának egy részét Stefan János pattantyustól, másikát Sziogyártó Mátyástól vette; a két beépített házhely összes h. $10^{\circ} 4'$, a ház középső részén $5^{\circ} 5'$ sz.²⁾

Sotin Péter, a várkapunál alkalmazott irnok (Thorschreiber) háza, melyet részben Gerstmann pattantyustól, részben Mustra Gergelytől vett; h. $8^{\circ} 4'$, sz. $4^{\circ} 1'$.

Streittfurt András, kat., házát nejével kapta; birtokos-elődje, Hofer Bálint, a káptalantól vette; h. $2^{\circ} 2'$, sz. $9^{\circ} 2'$.

Szöcs János, pol., házát Zsitay Imrétől vette; h. 5° , sz. $4^{\circ} 2'$.

Mayer Mihály pattantyus háza, melyet Geiger György katonától vett, 3° h., 4° sz.

Hackh Lőrincz, kat., házát szintén Geiger Györgytől vette; h. $6^{\circ} 1'$, sz. $4^{\circ} 1'$.

Wagner Heinrich első őrmester (Feldwaibel) háza, melyet Szabó Márton polgártól vett, $6^{\circ} 2\frac{1}{2}'$ h., 4° sz. Zsitay Imre szomszédos háza a Szt.-János utcához tartozik.

A várfallal szemben fekvő házak és pedig a Szt.-Albert-utcától köröskörül egész a Szt.-Erzsébet-utcaig — balkézről. Kecske-méty Pál hajdu sarokháza, melyet Szabó Orbántól vett, a várfal felé $4^{\circ} 2'$ h., $6^{\circ} 1\frac{1}{2}'$ sz.

Till János, az érsek ur (gy. püspök) kertészének háza, melyet Ruprecht János katonától vett, $4^{\circ} 5\frac{1}{2}'$ h., 9° sz.³⁾

¹⁾ 1640-ben az akkori tulajdonos, Härtl János sebész- és fürdős, valamint neje, Magdolna, a házat 200 rajnai tallérért és 3 arany ráadásért eladta Sperr György katoná- és bognárnak, valamint neje- és örökösének, Felicitasnak. A felvállás a kat. törvényszék előtt történt. Maga Härtl a házat 1638-ban Schöner Vitus pék- és reg-alattvalótól s neje Zsuzsannától vette 200 birod. tallér- s egy kettős arany ráadásért. A házak egyáltalán sűrűen cseréltek gazdát.

²⁾ E ház utóbb Hepp János takács és altiszt birtokába került, kinek fia, György, (katona) Schöner Dietrich altisztnak és nejének a házat 1643-ban eladta 370 magyar tallér- s 2 birodalmi tallér ráadásért.

³⁾ E házat Khersch János kötélverő és neje 1640-ben megvették 120 magyar tallér- és 1 birod. tallér ráadásért; 1642-ben ezek is eladták 70 birodalmi tallér- és egy arany ráadásért.

Görpruhel Hermann, kat., házát Zorbel György nevű ácsától vette, ez pedig Nepenz Bernát, törvényszéki esküttől (a soltész mellett) vette; h. 2°, sz. 9° 5'.

Szabó Antal pol. sarokháza a részben elépített Szt.-Imre-köz-nél; Szőcs Mihálytól vette; h. a várfal felé 3° 3', sz. a Szt.-Imre-köz-nél 7° 5 $\frac{1}{2}$ '¹⁾

Átellenben a magyar vásárbíró, Gergely deák sarokháza fekszik, melyet Angarano Antal polgártól vett; a várfal felé 8° 3 $\frac{1}{2}$ ' h., a Szt.-Imre-közben 5° 5', a szemétközben 6° 5'.

Szabó András s átellenben Bezi Benedek sarokháza. (Az első a Szt.-Miksa-utca sarkán, az utóbbi valószínűleg a Hussan Mátyás telkéhez tartozó elhagyott házacská volt.)

Szt.-Erzsébet-utca. A szent-dombtól balkézre a székesegyházig. Borbély Benedek pol. sarokháza, melyet Szabó Andrástól vett, a Szt.-Erzs.-utc. 6° 2' h., a Szt.-Ferencz-közben 11° 4'.

Tóth András, magyar városi jegyző, atyjától öröklött háza 15° 5 $\frac{1}{2}$ ' h., közepén 8° sz. E mellett egy üres hely s a káptalan jégverme van, h. 4° 4', sz. 8° 3'.

Tar Imre, pol., házát Kristóf vajdától vette; h. 7° 3', sz. 8° 3'.

Balázs deák, hajdu, házát Szőcs Bálinttól vette; h. 3° 2', sz. 8°.

Borbély Gergely, hajdu, házát egy olasztól vette; h. 5° 2', sz. 2° 3'.

Dobos Márton háza, melyet Győr visszavétele után azonnal megvett Schemberger Erhardtól, 4° h., 4° sz.

Fehérvári Márton, pol., házát Kovács Mátyástól vette; h. 5° 5 $\frac{1}{2}$ ' sz. 8°.

Hegedűs János özvegyének háza, melyet Haas Vilmos reg-alattvalótól vett; h. 1° 5 $\frac{1}{2}$ ' sz. 5° 3'.

Pálfy István, huszár, házát Csepregytől vette; h. 8°, sz. 10° 5'.

Horváth György huszár sarokháza, melyet Bándy Jánostól vett, 8° 3' h., a Szt.-Mihály-utcában a kolostor (ferenciek) felé 5° 5 $\frac{1}{2}$ '.

Borsos János, hajdu, házát Kovács Lőrincztől vette; h. 4° 4 $\frac{1}{2}$ ' a Szt.-Mihály-utcában 6° 2 $\frac{1}{2}$ '.

Mahots Benedek, hajdu, házát Szőcs Tamástól vette; h. 4° 1 $\frac{1}{2}$ ' sz. 6° 4'.

¹⁾ E ház 1634-ben Stingl Lőrincz fazekas és katona birtokában volt; özvegye, Borbála, adósságai folytán a kat. hatóság beleegyezésével a házat 1640-ben eladta 120 magy. tallérért.

Német Kristóf hajdu özvegyének háza, melyet férje Zászló-tartó N.-től vett, $3^{\circ} 5'$ h., $7^{\circ} 4'$ sz.

Olasz Miklós pol. Nagy Tamástól vett háza 4° h., $8^{\circ} \frac{1}{2}'$ sz.

Gombkötő Tamás pol. háza, melyet Szabó Jánostól vett, $4^{\circ} 2'$ h., $7^{\circ} 5'$ sz.

Bősze Mátyás özvegyének háza, melyet Poky Ádámától vett, $8^{\circ} 5\frac{1}{2}'$ h., $9^{\circ} 1'$ sz.

Szőcs Benedek pol. özvegyének sarokháza, melyet férje úgy örökölt, 9° h., a Szt.-Sebestény-utczára $5^{\circ} 3'$.

Átellenben fekszik Rézman Vincze, reg.-alattvaló és takács sarokháza, melyet Szőcs Benedek-, volt gy. városbírótól vett; h. $4^{\circ} 1'$, a Szt.-Sebestény-utczában $8^{\circ} 3'$.

Hennyasi Lőrincz, magyar seregbíró, sarokházát a magyar nemességtől szerezte; h. $16^{\circ} 1'$, sz. a görbe-közben $11^{\circ} 4'$.

Bornemissza István, pol., sarokházát a káptalantól vette; h. $6^{\circ} 1\frac{1}{2}'$, a görbe közben $8^{\circ} 4'$.

Lehner Vince pattantyus, házát nejével kapta; h. $2^{\circ} 5\frac{1}{2}'$ sz. $6^{\circ} 5'$.

Beekh Mihály, tábori jegyző (Feldschreiber), sarokházát Schorscha Reichardt, ezelőtt gy. soltésztlől, ez pedig Übelackher tábori sebésztlől vette; h. 4° , a Szt.-Móricz-utczában $5^{\circ} \frac{1}{2}'$.

Átellenben Haberle Bertalan kapitány sarokháza fekszik, melyet a Peyl-örökösöktől vett, maga Peyl pedig az üres házhelyet a Hausér-féle örökösöktől vette; h. $4^{\circ} 5'$, a Szt.-Móricz-utczában $6^{\circ} 1'$.

Sauerwein János kovács és pol. háza, melyet Morasin Péter volt gy. német kapitánytól vett, $4^{\circ} 5'$ h., $6^{\circ} 4'$.

Ludwig Bertalan, bognár és pattantyus, sarokházát szintén a főntemlített Morasintól vette; h. $2^{\circ} 4\frac{1}{2}'$, a Schwiebogen- (bolthajtással áthidalt) közben $9^{\circ} 4'$.

Sattlederer János, magyar seregdeák (a telekkönyv 54 l. tábori sebésznek mondatik) sarokháza, melyet Augspurger Györgytől vett, 6° h., a Schwiebogen-közben $8^{\circ} 5'$, a Szt.-Lipót-utczában 14° .

Haas János, pol. és tanácsos (Rathsverwandt), sarokházát János deáktól vette, 6° h., a Szt.-Lipót-utczában $7^{\circ} \frac{1}{2}'$, a Szt.-Anna-utczában a piac-felé $6^{\circ} 3'$.

Átellenben (a Szt.-Anna-utca tulsó felén) Borbély Kristóf pol. és kereskedő sarokháza, melyet atyjától örökölt, $5^{\circ} 5'$ h., a Szt.-Anna-utczában $8^{\circ} 1'$ (a káptalan domb oldalán a mai Leykám-féle ház).

Imre deák, az elhalt bíró özvegyének öröklött háza $9^{\circ} 1'$ h., 10° sz.

Ezután a vizikapu előtti riadó-hely (Al-Arma-Platz) következik.

Az előbbinek átellenében fekvő sarokház Geiger Györgyé, kettős zsoldban részesül; háza felét nejével kapta, másik fele Landman Boldizsáré, ki szintén kettős zsoldot élvez (Dopplsoldner); h. 6° 2', a riadó felé 4°.

Mészáros Dávid polgár sarokháza ezelőtt kanonoké volt, kitől azt Dávid felesége örökségképen nyerte; h. 7° 4', a közben 7° 5' (Ebenhöch kanonok lak.).

Az átellenben fekvő sarokház Pollanta György, bécsi kereskedő; h. 9° 2', a közben 8° 5'.

Győr eleste előtt itt két házhely volt; Pelekho Gáspár kereskedő a házat alapjából ujjaépítette, de kelleténél kisebb hozta; a ház most hitelezőjeé.

Szőcs Markó pol. házát Gutsi Vilmostól vette; h. 4°, sz. 6° 3'.

Eletzner Farkas, pattantyus, sarokházát Drieckl Zachariás pattantyustól vette; h. 5° 3'. (Sz. nincs jelezve.)

E ház és a tulsó sor között fekszik a 'Bold. szűzről címzett székesegyház a körülötte fekvő s hozzátartozó temetővel.

A Szt.-Erzsébet-utca baloldali ház sora a székesegyháztól vissza felé a szent-dombig. Első a cs. kir. szertár, mely a várfal felé 4° 5', a Szt. Erzsébet-utcában 12° 5'.

Balásffy Tamás, gy. örkanonok lakháza (a káptalané), amelybe a Mossner-féle sarokház is belefoglaltatik; h. 16°, a Szt.-Lénárt-közből 11° 1½'.

Átellenben Pflaum Lénárt János német soltész háza fekszik, melyet Schoppel Lénárt bécsi kereskedőtől vett, ez pedig Miller Sebestény gy. polgártól szerzett; h. 2°, a Szt.-Lénárt közből 8° 3'. Két házhely volt; a seregbíró az egyiket Csizmazia Istvántól megvette.

Bujáth Mátyás pol. sarokháza, melyet Ziegelpauer János-, várépítkezési őrknoktól, ez pedig Nöstel Gáltól vette, mely utóbbi akkoron reg.-alattvaló volt; h. 5° 4½', a Duna f. nyíló közből 8° 4½'.

Átellenben fekszik Nyilasy Bálint, nyitrai orgonista sarokháza, melyhez örökségutján jutott; h. 3°, a fentemlített közből a Duna f. 9° 1½'.

Dork Mátyás, sütőmester az élelmezési hivatalnál, házát nejével öröklötte; h. 4° 3', sz. 8° 1'.

Gergely Dénes pol. özvegyének sarokháza 4° 1' h., a Szt.-Anna-utca vagy a riadó hely felé 14°. E ház mögött feküdt egy régi pince, mely körül 1629-ben még 3 házhelyet alakítottak a főkapitány engedelméből. Ezután következik a riadó-hely.

Átellenben fekszik Zaphot György, német varga és reg.-alattvaló sarokháza, mely két oldalán szabadon áll; házát Röszman-

Vincze-, szintén reg.-alattvalótól vette, Röszman pedig nejével kapta; h. 3°, a Szt.-Anna-utcában 5° 1', a halász-közben pedig 2° 4¹/₂'.

Átellenben Mayer Illésnek atyjától öröklött sarokháza fekszik; két oldalán szabadon áll; h. 9°, a halász-közben 7°, a Szt.-Lipót-utcában 12° 1¹/₂'.

Ennek átellenében van a magyar iskola sarokháza, mely a káptalané; 16° 2' h., a Szt.-Lipót-utcában 6° 3', a Szt.-Móricz-utcában 3° 5¹/₂'.

Az átellenben fekvő másik sarokház Szabó István-, káptalani ispáné; Szabó Pál polgártól vette; h. 5° 1', a Szt.-Móricz-utcában 9° 2¹/₂'.

Fehérvári János pol. sarokháza, melyet Klemm Orbántó vett, ez pedig egy részét feleségével kapta, másik részét sógorától,¹ Unger Györgytől szerezte; h. 5° 4', a Szt.-Menyhért-közben 16° 1¹/₂'.

Buday Mihály volt gy. városbíró özvegyének sarokháza, melyet Hofer Jánostól vettek, 6° 1¹/₂' h., a Sz.-Menyhért-közben 7° 3¹/₂'.

Neuman Jakab, altiszt, házát Gastgeber (vendéglős) Jakab volt gy. pincemestertől (a proviantnál) vette; h. 7° 1¹/₂', sz. 7°

Közbülesik Szabó Mihály huszár öröklött lakháza; a kijáró val együtt (Ausgang) 15° 2' h., 9° 2' sz.

Mihály apát és kanonok sarokháza, melyet a káptalantól kapott; h. 7° 1¹/₂', a Szt.-Sebestény-utcában 9° 3'.

Átellenben fekszik Mészáros Tamás hajdu özvegyének öröklött sarokháza, 6° 2¹/₂' h., a Szt.-Sebestény-utcában 7° 2' sz.

Alapy Lőrincz huszár háza, melyet Lendvay Orbántól vett 5° h., 13° 2' sz.

Szabó Miklós, pol., házát Csiszár Jánostól vette; 3° 1¹/₂' h., 14° 3' sz.

Bándy György, huszár, házát Pap Györgytől vette; 5¹/₂' h., 15° 3' sz.

Csókay Gergely atyjától öröklött háza 6° 2¹/₂' h., 18° 4' sz. Veszprémben lakik.

Mészáros András bejárója 2° h.

Kovács Tamás, pol., házát Lakatgyártó Istvántól vette; h. 5° 5', sz. 6° 4'.

Kis Tamaskó pol. háza, melyet a káptalantól vett, 4° 1' h., a Szt.-Mihály-utcában 6° 1'.

Átellenben fekszik Bándy János huszár sarokháza, melyet Szöcs Istvántól, ez pedig Varga Istvántól kapott; h. 4°, a Szt.-Mihály-utcában 8° 2'.

Maklárý Márton, huszár, házát Csicseri Andrástól vette; h. 4° 3 $\frac{1}{2}$ ' , sz. 12°.

Tóth András, városi jegyző, házát Olasz Miklós polgártól, ez pedig Mészáros Jakabtól vette; h. 4° 4', sz. 17° 4'. A ház udvara elöl van.

Pribék András huszár sarokháza, melyet nejével kapott, 10° 3' h., a Szt.-Margit közben 9° 4'.

Zicsy János huszár, házát Goroknay Györgytől vette; h. 11° 1 $\frac{1}{2}$ ' , a Szt.-Margit-közben 7° 1'. Azelőtt 3 hely volt; ezek egyike kert gyanánt szolgál.

Gücsy Máté Ferencz, pol., házát Horváth Györgytől vette; h. 6° 1 $\frac{1}{2}$ ' , sz. 9° 1'.

Szöcs Lőrincz pol. Mészáros Jánostól vett háza, 5° 2' h., sz. 8° 3'.

Csomaky János, házát az elhalt olvasókanonok, Poliztizkay Andrástól örökölte, ez pedig Demi Benedektől vette; h. 4° 1', sz. 23° 3'.

Nagy Imre, huszár, házát Gál Györgytől vette, h. 4° 1', sz. 6° 4'.

Tóth János hajdu és szakaszv. háza a szent-dombra dől; Miske Istvántól vette, h. 5° 2', a másik oldalon 6° 2'.

A szent-dombi bástya mellett fekvő górvédől balkézre a szertárig; a házak a várfalra néznek (bástyasor). Saffarits Mihály huszár özvegyének sarokháza, melyet Mayer Lénárttól vett; h. a várfal felé 12° 2', a házban 8° 3'; sz. a riadó-hely felé 2°.

Harischy Mihály, huszár, házát Bárány Istvántól, ez pedig Pór Mihálytól vette; h. 6° 3 $\frac{1}{2}$ ' , sz. 9° 2'.

Altabak gy. kanonok háza, melyet a káptalantól vett, a bejárója 3° 3', h. 14° 2', sz. 17° 5'. Több házhelyből áll a kertje is van.

Nagy Mátyás hajdu sarokháza, melyet Börcsi Vinczétől vett h. a várfal felé 2° 1 $\frac{1}{2}$ ' , a górvéd felé 7° 1'.

Viskó Mátyás, hajdu, házacskáját Rabicz Gergely-, pálinka-égetőtől vette; h. 2° 3', sz. 3° 3 $\frac{1}{2}$ ' .

Guelman Eberhard, kádár és reg.-alattvaló, házát nejével, néhai Haas Vilmos német katona özvegyével kapta; h. 2°, sz. 9° 3'.

Sturm János, kat., házát nejével kapta; h. 3° 2', sz. 4° 1'.

Schwarz János, kat., házát Schueler Kolos polgártól vette; h. 4° 4 $\frac{1}{2}$ ' , sz. 3° 4 $\frac{1}{2}$ ' .

Osterman Mátyás, katonai ruhatáros (Provisioner), házát Rechberger János dobostól vette; h. 3° 5 $\frac{1}{2}$ ' , sz. 8° 5 $\frac{1}{2}$ ' .

Miller Boldizsár, polgár és reg.-alattvaló, házáat Burchhardt Bálint-, törvénytészi esküttől vette, ez pedig Maderéktől örökölte; h. $6^{\circ} 5'$, sz. $7^{\circ} 5\frac{1}{2}'$.

Ambtmann Gáspár, muszkatéros (puskás gyalog katona), sarokházáat nejével szerezte; azelőtt Dreyber János nevű katonáé volt; h. $3^{\circ} 3\frac{1}{2}'$, a Szt.-Margit-közben $6^{\circ} 5'$.

A Szt.-Margit-közben fekszik Teöreök Jakab huszár háza, közvetlenül Dreyberé mellett; Nagy Mihálytól vette; h. $13^{\circ} 2\frac{1}{2}'$, sz. $6^{\circ} 3\frac{1}{2}'$.

Átellenben a várfal felé Köntös János, soproni plébános sarokháza fekszik, ki azt Mihály sütőtől vette; h. $12^{\circ} 3'$, a Szt.-Margit-közben 14° ; azelőtt 3 házhely volt.

Szabó Tamásnak Zámor Lőrincztől vett háza $4^{\circ} 2' h.$, $13^{\circ} sz.$

Jankó János, házáat szintén Zámortól vette; h. $3^{\circ} 3\frac{1}{2}'$, sz. 13° .

Györy János sarokháza, melyet Jankó Jánostól vett $4^{\circ} 4' h.$, a Szt.-Mihály-utcában $3^{\circ} 2\frac{1}{2}'$.

Átellenben egy sarokház fekszik, mely Rechberger János-, volt dobosé; Ostermayer Mátyástól cserélte; h. $3^{\circ} 2\frac{1}{2}'$, a Szt.-Mihály-utczára $3^{\circ} 4'$.

Tamás apát és kanonok házának kocsibejárója $2^{\circ} 4' h.$

Mészáros András pol. atyjától öröklött háza $5^{\circ} 3' h.$, $22^{\circ} 1' sz.$

Csiszár János, házáat a káptalantól vette; h. $9^{\circ} 2\frac{1}{2}'$ h. $4^{\circ} sz.$

Mészáros Gergely pol. Altabak kanonoktól vett háza $5^{\circ} 1' h.$, $5^{\circ} 2' sz.$

Csillag Jakab, huszár, sarokházáat özv. Link Jánosnéától vette; h. $11^{\circ} \frac{1}{2}'$, a Szt.-Sebestény-utczában $7^{\circ} 2\frac{1}{2}'$.

Átellenben a győri német katonák kórháza fekszik; h. $9^{\circ} 5'$, a Szt.-Sebestény-utczában $12^{\circ} \frac{1}{2}'$.

Ezután Egry Márton pol. házának bejárója következik.

Gönyöi Balázs pol. sarokházáat Miller János nevű német katonától vette; h. $6^{\circ} 4\frac{1}{2}'$, a Szt.-Menyhért-közben 5° .

Kötös Balázs pol. a káptalantól vett háza $7^{\circ} h.$, $4^{\circ} 1' sz.$

Primus Mihály, pol., házáat Fülöp Mihálytól vette; h. 6° , a Szt.-Menyhért-közben $4^{\circ} sz.$

Átellenben Csiszár Péter sarokháza fekszik, melyet özv. Kopan Pálnétól örökölt; h. $7^{\circ} 1'$, sz. a Szt.-Móricz-utczában $8^{\circ} 4\frac{1}{2}'$.

Átellenben egy üres tér — a halpiac — fekszik; h. $7^{\circ} 3'$, sz. $4^{\circ} 5\frac{1}{2}'$.

E tér mellett folytatólag Schmatzling Pál, reg.-alattvaló és ruhatáros (Provisioner) sarokháza áll, melyet Grueber Bálinttól vett; h. 4° , a Szt.-Lipót-utczában 3° .

Ez utóbbi ház előtt — nyílt helyen — három mézsárszék áll, melynek jövedelme a kórházat illeti.

Átellenben folytatólag Szabó Mihály pol. sarokháza fekszik, melyet Borbély Jánostól vett; h. $3^{\circ} 2'$, a Szt.-Lipót-utcában $3^{\circ} 1'$.

E sarokház előtt szintén két mézsárszék lett felállítva a kórház jövedelmeinek gyarapítására.

Heibl György pol. és kádár háza, melyet Balásffy Tamás gy. örkanonoktól vett, $7^{\circ} h.$, a halász-közben $3^{\circ} 2'$.

Átellenben Wirffel Lénárt, halász és reg.-alattvaló sarokháza fekszik, melyet Hayling Tamástól vett; h. $4^{\circ} 1'$, a halász-közben $6^{\circ} 4\frac{1}{2}'$.

Ezután a Duna-kapu riadó-helye következik. E téren s Wirffel házával szomszédosan egy sarokház áll, mely néhai Mészáros Tamás pol. özvegyéé; a káptalantól vette; h. $6^{\circ} 5\frac{1}{2}'$, a Szt.-Anna-utcában $5^{\circ} 5'$.

Melléje Borbély Mihály pol. háza sorakozik, melyet Borbély Balázstól vett; h. a Szt.-Anna-utcában $3^{\circ} 1'$, sz. $5^{\circ} 4'$.

Átellenben van egy sarokház, mely Benedek István, a volt püspöki tiszttartóé; öröklött háza a várfal felé $3^{\circ} 1\frac{1}{2}' h.$

A nyitrai orgonista, Nyilasy Bálint udvara közbül esik; h. $3^{\circ} 1\frac{1}{2}'$.

E mellett Püchler Kristóf reg.-alattvaló és mézsáros sarokháza fekszik; a várfal felé $4^{\circ} 5'$, a riadó hely felé $1^{\circ} 5'$. A házat bátyjától, Lénárttól vette s egy mézsárszéket és pincét épített hozzá $2^{\circ} 5'$.

Pirchner Kristóf, pattantyus, házát Balázs Sixtus polgártól vette; h. 6° , sz. $3^{\circ} 2\frac{1}{2}'$.

Neumeister András, pattantyus, házát Staudinger Miklós, volt birkásgazdától vette; h. $3^{\circ} 5'$, sz. $3^{\circ} 1\frac{1}{2}'$.

Győrváros kereszt-utcai. Szt.-Mihály-utca. A Dunától kezdve az új-bástyáig jobb kézről. Rechberger János, kat. ruhatáros — azelőtt dobosnak sarokházát l. a bástyasoron.

Télay Tamás apát és kanonok lakháza, melyet Mészáros János polgártól vett, $14^{\circ} h.$, $5^{\circ} sz.$

Kis Tamás pol. és Veöreös János szemközt fekvő sarokházait l. az Erzsébet-utcában.

Miklós János pol. háza, melyet Csizmazia Mártontól, ez pedig Mihály apát-kanonoktól vett, $5^{\circ} 4' h.$, $8^{\circ} sz.$

Stuel Bálint, kötélverő és reg.-alattvaló, sarokházát Mészáros Gergelytől vette; h. $2^{\circ} 5'$, a görbe-közben (Krumpwinckel) $9^{\circ} 3'$.

Özv. Horváth Istvánné és Császár János szemközt fekvő

sarokházait l. a Miksa-utcában, hol azonban a telekkönyvben Csiszári helyett Tóth János sarokháza említettik.

Nosztory János háza, melyet Lakatgyártó Mihálytól vett, $4^{\circ} 3'$ h., $4^{\circ} 1'$ sz.

Sós Imre sarokháza, melyet Vörös Györgytől vett, 4° h., a ferenciek temploma felé $9^{\circ} 5'$. A két utóbbi ház a Szt.-Mihály-utcának itt zsákot képező részében feküdt, mert a szt.-ferenciek kolostora elzárta az utcát. A zsák belső sarkán utóbb épült házak később a kolostor birtokába jutottak, míg a zsák-utca eleje beépült.

Ezután a ferencrendiek kolostora és temploma következik a hozzá tartozó helyekkel.

Az átellenben fekvő sarokház Kováts Balázsé; l. a Szt.-Albert-utcában.

Mellette Szabó János háza fekszik, melyet György deáktól vett; h. $4^{\circ} \frac{1}{2}'$, sz. $3^{\circ} 4'$.

Baranyay Márton sarokházát l. a Szt.-János-utcában.

A Szt.-Mihály-utca másik oldala jobbról — visszafelé a Dunáig. Farkas Tamás háza a várfalra néz; l. az uj-bástyánál.

Nagy Bálint, huszár, házát Lakatgyártó Gergelytől vette; h. $8^{\circ} 3\frac{1}{2}'$, $8^{\circ} 3'$ sz.

Kovács Balázs két üres házhelye $11^{\circ} 4\frac{1}{2}'$ h., $9^{\circ} 4'$ sz.

Szittay András sarokháza a Szt.-Albert-, Gál Benedek- és Nyeregyártó G. szemközt fekvő sarokházai a Szt.-Miksa-utcában lettek felvéve.

Szabados Ferencz, házát Gombkötő Andrástól vette; h. $3^{\circ} 4\frac{1}{2}'$, sz. $5^{\circ} 3'$.

E mellett egy kis elépített köz (a görbe-köz f.) fekszik, mely 1° sz.

Laky Miklós és Jakab, testvérek s mindkettő hajdu; sarokházukat Gál Pétertől vették; h. $6^{\circ} 4\frac{1}{2}'$, a görbe-közben 7° .

Átellenben Nagy Lőrincz huszár sarokháza fekszik, melyet Rácz Bálinttól vett; h. $8^{\circ} 2'$, a görbe-közben $6^{\circ} 5'$.

Horváth György és Zimely (Bándy) János szemközt fekvő sarokházait l. az Erzsébet-utcában.

Nyirő Olasz Ambrus, hajdu, házát Veta Jánostól vette; h. $4^{\circ} 3'$, sz. $4^{\circ} 2'$.

István deák, pol., házát Czentner Antal mészáros- és reg.-alattvalótól vette; h. $6^{\circ} 1'$, sz. $4^{\circ} 4'$.

Győri Jánosnak a várfalra néző háza másutt van felvéve.

Szt.-Sebestény-utca. A kórháztól az újbástya felé jobb kézről. A két német zászlóalj kórházát l. a bástyasoron.

Mihály apátkanonok és Rézman Vincze szemközt fekvő sarokházait l. az Erzsébet-utcában.

Folytatólag Csiszár István sarokháza, melyet Szabó Miklóstól vett, $6^{\circ} 5\frac{1}{2}'$ h., a görbe-közben $6^{\circ} 5'$.

Átellenben Paizs György deák háza fekszik; h. $7^{\circ} 3'$, a görbe-közben 11° .

Torkos Péter üres házhelye $4^{\circ} 1'$ h. (sarokh.)

Átellenben Borbély Miklós sarokházát l. a Szt.-Miksa-utcában.

Rácz Mihály magyar kapitány sarokháza, melyet Szűcs István-tól vett, $8^{\circ} 1'$ h., a templomközben $6^{\circ} 1'$.

Ezután Péter deák 4° h. bejárója következik.

Gombkötő András és Sárközy szemközt fekvő sarokházait l. a Szt.-Albert-utcában.

Az utóbbi háza mellett van Lengyel Boldizsár bejárója, mely $6^{\circ} 4'$.

Lakatgyártó János pol. háza, melyet Rácz Silviótól vett; $3^{\circ} 5\frac{1}{2}'$ h., $8^{\circ} 5\frac{1}{2}'$ sz.

Szijgyártó Péter és Tamaskó János átellenes sarokházait l. a Szt.-János-utcában. Az utóbbi mellett álló Fehérvári-fele házat l. a bástyasoron.

Az új-bástyától visszafelé a Dunáig jobb kézről. Mihály deáknak házát, Dombay Pál bejáróját l. a bástyasoron.

Miklós Balázs háza, melyet Horváth Jánostól vett, $7^{\circ} 1'$ h., 7° sz.

Angolországi János és Detschen K. átellenes sarokházait l. a Szt.-János utcában.

Szalay Balázs, hajdu, házát Kranitz Andrástól vette; h. $3^{\circ} 4'$, sz. $4^{\circ} 1\frac{1}{2}'$.

Buday Péter, pol., házát nejétől öröklötte, $2^{\circ} 5'$ h.

Kranitz Balázs, pol., sarokházát Lakatgyártó Jánostól vette; h. $3^{\circ} 3'$, a Szt.-Borbála-közben $4^{\circ} 1\frac{1}{2}'$.

Átellenben Német Márton hajdu sarokháza fekszik, melyet Csery Jánostól vett; h. $4^{\circ} 2'$, a Szt.-Borbála-közben $4^{\circ} 3'$.

Forster Ádám és Gombkötő András átellenes sarokházait l. a Szt.-Albert-utcában.

Korcsolyás Mihály, polg., házát Lakatgyártó Jánostól vette; h. 2° , sz. 3° .

Szappanfőző Ferencz pol. sarokháza, melyet Leepes Bálint, egykori győri örkanonoktól ajándéku kapott, $9^{\circ} 4'$ h.

Pázmán Ferencz és Nagy Mihály átellenes sarokházait l. a Szt.-Miksa-utcában.

Szűcs János, pol., házát Haas György polgártól vette; h. 5° 3', sz. 8° 3'.

Császár Mihály, pol., házát a káptalantól vette; h. 4° 1/2', a görbe-közben 8° 3'.

Az átellenben fekvő sarokház Borbély János-, pol. és kereskedő; h. 6° 4', a görbe-közben 7° 5'.

Nagy György nejétől öröklötte házát; h. 4° 3', 4° 2'. Szűcs Benedek és Mészáros Tamás átellenes sarokházait l. a Szt.-Erzsébet-utcában.

Csillag Jakab sarokházát l. a bástyasoron.

Szt.-László-köz. A görbe-közről kezdve a piacig jobbról. Crispino Jakab, fésűs és pol. reg.-alattvaló, sarokházát nejével kapta: h. 3° 5 1/2', a görbe-közben 5° 5', az udvaron 4° 4'.

Torkos Imre, pol., házát Poligni Gábristól vette; h. 9° 4 1/2', sz. 6°.

Veoreos Mátyás gy. kanonok háza, melyet De Spagne (Monsieur de Spagne) kapitánytól, ez pedig Schardt János reg.-alattvalótól vett, ki azt nejével kapta; h. 7° 2 1/2', sz. 6° 1'.

Borbély Miklós özvegyének sarokházát l. a Szt.-Rudolf-utcában.

A Szt.-László-köz tulsó házsora a piactól visszafelé a görbe-közig. Első a városház (l. a Szt.-Miksa-utcat), mely után György deák sarokháza következik; l. a Szt.-Sebestény-utcában.

Szt.-István-köz. A piactól kezdve a császárbástyaig — jobbról.

Borbély István pol. sarokházát l. a Szt.-Mátyás-utcában.

Czobor Máté pol. háza, melyet Zsidó Orbántól vett, 4° 2' h., 8° 4' sz.

Posztós Bálint, vajda, házát Telekessy Mihálytól vette; h. 11° 1', sz. 6° 4'. Két házhelyből áll.

Lakatgyártó István, hajdu, házát Posztós Bálinttól vette; h. 5° 3 1/2', sz. 6°.

Szabó Illés és Feüldes Máté átellenes sarokházait l. a Szt.-János-utcában.

Szapáry István házát l. a bástyasoron.

A Szt.-István-köz tulsó házsora — visszafelé a piacig (jobbról). Erdélyi Gy. sarokházát l. a bástyasoron.

Borsos György pol. háza, melyet Gutsi Benedektől vett, 3° 5' h., 6° 5' sz.

Szentmártoni Benedek és Illés János átellenes sarokházait l. a Szt.-János-utcában.

Ballay György huszár öröklött háza $6^{\circ} 4\frac{1}{2}'$ h., $10^{\circ} 5'$ sz.

Tutzger János pol. bejárója $2^{\circ} 3'$ h. Mészáros J. özvegyének h. l. a Szt.-Albert-utcában.

Szt.-Menyhért-köz. A dunai várfaltól a Szt. Erzsébet-utcáig balkézről.

Gönyői Balázs sarokházát l. a bástyasoron; épígy Kötös Bálintét is. Buday Mihály házát l. a Szt.-Erzsébet-utcában.

A tulsó ház sor — visszafelé a dunai várfalig. Fehérváry János h. l. a Szt.-Erzsébet-utcában, Héjas (másutt Primusz-nak iratik) Mihály h. l. a dunai bástyasoron.

Szt.-Móricz-utca. A dunai várfaltól a piacig — balkézről. Csiszár István h. l. a dunai bástyasoron, Szabó István és Beckh Mihály tábori jegyző átellenes sarokházait l. a Szt.-Erzsébet-utcában.

Kappel Rudolf, pol., házát Csiszár Pétertől vette; h. $7^{\circ} 4'$, sz. $12^{\circ} 1'$.

Ötvös László háza, melyet Varga Jánostól vett, $4^{\circ} 2'$ h., $9^{\circ} 5\frac{1}{2}'$ sz.

Ötvös János magyar vajda öröklött háza $14^{\circ} 2'$ h., $6^{\circ} 2\frac{1}{2}'$ sz.

Vasváry István pol. háza, melyet Pruckner Boldizsártól, aki Sommer Vitustól, ez pedig Ochsenbeuer özvegyétől vette; h. $4^{\circ} 1'$, sz. $3^{\circ} 5'$.

Beccaria Virgil sarokházát l. a Szt.-Rudolf-utcában.

A Szt.-Móricz-utca tulsó ház sora — a piactól visszafelé a dunai várfalig (jobbrol). Szőcs G. sarokházát l. a Szt.-Rudolf-utcában.

Szabó Benedek, pol., sarokházát nejével kapta; h. $4^{\circ} 1'$, a könyök-köznél $7^{\circ} 1'$.

Mészáros Antal pol. háza, melyet Fazekas Mihálytól vett, h. 4° , sz. $8^{\circ} 2'$.

Farkas kanonok háza, melyet Pap Gáspár — szintén kanonoktól szerzett, h. $2^{\circ} 5'$, a Schwybogen-közre $9^{\circ} 2'$. Két házhelye van.

Pichler Lénárt, pol., házát bátyjától, Kristóftól szerezte, ki házassága útján jutott a házhoz; h. $8^{\circ} 4'$, sz. a Schwybogen-közre $10^{\circ} 2\frac{1}{2}'$.

Hoffman Konrád, pattantyus, házát Csiszár Istvántól vette; h. $2^{\circ} 2'$, sz. $8^{\circ} 5'$.

Haberle Bertalan és a magyar iskola szemközt fekvő sarokházait l. az Erzsébet-utcában.

A kórház közfürdője az utóbbi ház mellett fekszik; h. 9° 5', sz. 14° 2 $\frac{1}{2}$ '.

A bolthajtásos-köz (Unter dem Schwybogen). A Szt.-Erzsébet-utcától a piac felé jobbról. Sattlederer János házat l. az Erzsébet-utcában.

Greitenberger András német kat. háza, melyet Sommer Vitustól vett, 4° 4' h., 4° 1 $\frac{1}{2}$ ' sz.

Tolnay János házat l. a Szt.-Lipót-utcában.

Nagy Mátyás házat Gombkötő Andrástól vette; azelőtt Kristóf Máté nevű német katonáé volt; h. 3°, sz. 3° 5'.

Pezinger Gunter János, altiszt (Gefreierter), házat Drenger Fülöptől, ez pedig Mészáros Tamás özvegyétől vette; h. 5° 1 $\frac{1}{2}$ ', sz. 2° 2'.

Mészáros Tamás özvegyének üresen álló saroktelke 4° 1 $\frac{1}{2}$ ' h., a másik oldalon 2° 1 $\frac{1}{2}$ '.

A köz tulsó házsora visszafelé a Szt.-Erzsébet utcának. Szabó Benedek sarokháza, valamint Mészáros Antal, Farkas kanonok és Pichler Lénárt házait l. a Szt.-Móricz utcában. A Pichleré mellett fekvő sarokház a Szt.-Erzsébet utcában van felvéve.

Szt.-Lipót-utca. A dunai várfaltól a piacig balkézről. Schmaltzling Pál h. l. a bástyasoron.

A közfürdő hátulsó része az előbbivel szomszédos; a fürdőt l. a Szt.-Móritz-, a magyar iskolát pedig a Szt.-Móricz és Erzsébet-utcában; az utóbbiban fekszik Sattlederer átellenes sarokháza is.

Ezzel szomszédos Jakab, az olasz kéményseprő s polgár háza, melyet Schamer Lőrincztől vett; h. 2° 3', sz. 4°.

Tolnay János, pol., házat Kapra István polgártól vette; h. 6°, sz. 8° 1 $\frac{1}{2}$ '.

Thonauer Mátyás, német kat. háza, melyet elődje Hager ezredestől térítvény mellett kapott; h. 5° 1 $\frac{1}{2}$ ', sz. 4° 4'.

Schammer Lőrincz sarokháza, melyet Schueler Kolostól vett, 4° 1', h. a Schwibogen-közben 5°.

Szőcs Ferencz átellenben fekvő sarokházát l. a Szt.-Rudolf-utcában.

A piactól visszafelé balkézről. Borbély Jakab sarokházát l. a Szt.-Rudolf-utcában.

Sitelbossen Tiburcz, első őrmester (Feldwaibel), házat a káptalantól szerezte; azelőtt Roll Gergely polgáré volt; h. 4°, sz. 4° 1'.

Eötvös Sándor, pol., házat Imbsel Illés pattantyustól vette; h. 3° 1', sz. 5° 5'.

Ezután következnek Szabó Mátyás, Dallos Pál, Kalmár Simon polgárok házainak hátulsó részei, melyek a Szt.-Anna-utcában vannak felvéve.

Haas másképp Sibenbürger György és Mayer Illés (bécsi) átel-
lenes sarokházait l. a Szt.-Erzsébet-utcában.

Heibl György házának hátulját és Szabó Mihály sarokházát
l. a bástyasoron.

Halász-köz. A dunai várfaltól balkézre a Szt.-
Erzsébet-utcaig. Heibl Gy. sarokházát l. a bástyasoron.

Klemm Orbán pol. sarokháza, melyet Scholtz Joachim pozsonyi
polgártól vett, 4° 1' h., 3° 3' sz.

Kulcsár Lukács pol. és kalmár háza, melyet Klemm Orbán-
tól vett, ez Hofman Konrád pattantyustól, Hoffmann ismét Kampky
Simon törvénysz. esküttől, ez viszont Strauss Jánostól szerzett; h.
3°, sz. 3° 4'.

Mayer Illés házát l. részben a Szt.-Lipót-utcában.

A Szt.-Erzsébet-utcától visszafelé balkézre.
Zaphot Gy. sarokházát l. a Szt.-Erzsébet-utcában.

Raucher Kristóf, reg.-alattvaló és német varga, házát Zein
Konrádtól, ez pedig Würffel Lénárt halásztól vette; h. 3° 2', sz. 5° 3'.

Szabó Pál pol. háza, melyet Paizsgyártó Páltól vett, 2° 5½',
sz. 3°. Würffel Lénárt sarokházát l. a bástyasoron.

Szt.-Anna-utca. A Duna-kaputól balkézre — a
piacig. Özv. Mészáros Tamásné sarokházát l. a bástyasoron.

Borbély Mihály, pol., házát Borbély Balázstól vette; h. 3° 2',
sz. 5° 5'.

Zaphot Gy. kettős sarokházát l. a Szt.-Erzsébet-utcában és a
halász-közben.

Haas György (Siebenbürger) átellenben fekvő sarokházát l. a
Szt.-Erzsébet- s Lipót-utcában.

Kalmár Simon, pol., házát Mészáros Fülöp bécsi hitelezőjétől
szerezte; 11° 3' h., 9° 5' sz.

Dallos Pál, pol., háztelkét rokonitól kapta s a házat alapjából
építette föl; h. 5° 1', sz. 9° 5'.

Szabó Mátyás pol. háza, melyet Haas Györgytől, ez pedig
Pelckho Gáspártól vett. 6° 5' h., 10° 3' sz.

Klein János, altiszt (Gefreierter), házát nejével kapta; azelőtt
Volmayer Sebestényé volt; h. 3° 2', sz. 6°.

Prüelmayer Vilmos háza, melyet Strobl mészáros özvegyétől
vett, 3° 5' h., 6° 3½' sz. Azelőtt itt egy kis köz állott, mely
1617-ben már el volt építve.

Király Márton sarokházát l. a Szt.-Rudolf-utcában.

A piactól balkézre — visszafelé a Dunakapuig. Angaroni Márton sarokházát l. a Szt.-Rudolf-utcában.

Vince Balázs pol. özvegyének öröklött háza 7° h., a Szt.-Nicodem-közben 8° 3'.

Átellenben Csizmadia Lukács huszár sarokháza fekszik, melyet Csiszár Mátyástól vett, h. 2° 1/2', sz. 11°.

Lakatgyártó Mátyás pol. háza, melyet Bajcsi Györgytől vett, 3° 2' h., 4° 3' sz.

Prinzler Márton pol. háza, melyet Klemb Márton, komáromi polgártól vett, 4° 4 1/2' h., sz. 9°.

Borbély Kristóf és Gergely Dénesné sarokházát l. a Szt.-Erzsébet-utcában, Benedek István volt püspöki tisztartó h. l. a bástyasoron.

Szt.-Mária-utca. A piactól balkézre a császárbástya felé. Dallos János sarokházát l. a Szt.-Mátyás-utcában.

Utána Kollonits ezredes (Obrist-Leutinant) házának bejárója következik; 1° 5' sz.

Trombitás Miklós házat nejével, néhai Sziogyártó Miklós özvegyével kapta; 4° 1' h., 4° 4 1/3' sz.

Nagy János és Héderváry István átellenes sarokházait l. a Szt.-János-utcában.

A Szt.-Mária-utca visszafelé a Dunakapuig balkézről. Szabó Pál sarokházát l. a bástyasoron.

Huber Menyhért, pattantyus, házat atyjától öröklötte, ez pedig Szabó Istvántól vette; h. 3° 1', sz. 11° 2'.

Sziogyártó Péter pol. háza, melyet Varga Györgytől vett, 3° 1/2' h., 7° 3 1/4'.

Szőcs Lukács és Antal deák özvegyének átellenes sarokházait l. a Szt.-János-utcában.

Sziogyártó Péter, huszár, házat Sziogyártó Mátyástól, ez pedig Pezei Jánostól vette; h. 4° 1/2', sz. 12°.

Szabó Simon pol. sarokháza, melyet Sziogyártó Pétertől vett, a Szt.-Mária-utcában 1° 3 1/2', a Szt.-Ilona-közben 7° 5 1/2'.

Strasser János, reg.-alattvaló és kereskedő, átellenben fekvő sarokházát nejével kapta, birtokos elődje pedig az üres háztelket Szőcs Mihálytól szerezte; h. 5° 3', a Szt.-Ilona-közben 10°.

Szabó Gergely, pol., házat János deák, a káptalani jegyzőtől, ez pedig Szőcs Mihálytól kapta; h. 4° 1 1/2', sz. 10° 5 1/2'.

Szabó István és özv. Gáspár Istvánné átellenes sarokházait l. a Szt.-Mátyás-utcában.

Borbély Kristóf pol. és kereskedő sarokháza (a piacon), melyet atyjától öröklött volt, $5^{\circ} 2'$ h., a Szt.-Jakab-közben 10° , hátul $9^{\circ} 5'$.

Átellenben egy beépített házhely fekszik, mely szintén Borbély Kristófé; 4° h., a Szt.-Jakab-közben $13^{\circ} 5'$.

Schueler Kolos pol. és kalmár háza $3^{\circ} 3'$ h., 12° sz.

Ezután Csizmadia István házáig iparosok lakta néhány apróbb ház és bolt létezik.

Szt.-Márton-utca. A Szt. Rudolft utcától bal kézre — a félérvári kapuig. Scharten János vendéglős sarokházát l. a Szt.-Rudolf-utcában.

Szabó Márton, pol., házát atyjától, Szabó Jakabtól öröklötte; h. 4° , sz. $9^{\circ} 2'$.

Szabó István, pol., házát Borbély Imrétől vette; h. 4° , sz. $9^{\circ} 3'$.

Pápóczi Gergely özvegyének sarokháza, melyet Leitl Mihály volt gy. kapitánytól vett; h. $3^{\circ} \frac{1}{2}'$, a Szt.-Jakab-utcában 9° .

Átellenben a harminczad udvar fekszik; l. a Szt.-Mátyás-utcát; ugyanebben fekszik Saffarits Mihály átellenes sarokháza is.

Saffarits sarokházával átellenben Szabó István pol. özvegyének sarokháza fekszik, melyet Szalay Mihálytól vett; h. $5^{\circ} \frac{1}{2}'$, a Szt.-Ilona-közben $6^{\circ} 2'$.

Horan Miklós, börtönőr, házát Fazekas Jánostól vette; h. $7^{\circ} 2 \frac{1}{2}'$, sz. $7^{\circ} 1'$.

Szabó Márkó és Szalay György átellenes sarokházait l. a Szt.-János-utcában. Keller János hadnagy átellenes sarokháza pedig a bástyasoron fekszik.

A félérvári kaputól bal kézre — visszafelé a Szt.-Rudolft-utcáig. Liben Farkas sarokházát l. a bástyasoron, Varga Imre szomszédos sarokházát pedig a Szt.-János-utcában. Az átellenben fekvő sarokház (Gonter Bálinté) is a Szt.-János-utcában fekszik. Ezzel szomszédos Szabó Antal pol. háza, melyet Szabó Györgytől vett, $3^{\circ} \frac{1}{2}'$ h., 6° sz.

Szabó Besze János, pol., házát nejével, Szabó Boldizsár leányával hozományul kapta, Boldizsár a házat maga építette; h. $5^{\circ} 1 \frac{1}{2}'$, sz. $11^{\circ} 2'$.

Balogh György pol. a káptalantól vett háza $11^{\circ} 2'$, $6^{\circ} 1'$ sz.

Borbély György és Kovács Menyhért átellenes sarokházait l. a Szt.-Mátyás-utcában.

Schlag Márton, pol., házát György deáktól vette; h. $4^{\circ} 1 \frac{1}{2}'$, a Szt.-Jakab-közben $8^{\circ} 2'$.

Mészáros Lőrincz, pol., házát Borbély Istvántól vette, ez pedig Dallos Györgytől kapta; h. $4^{\circ} 2'$, sz. $10^{\circ} 6'$.

Kalmár András vajda özvegyének sarokháza az előbbinek átellenében fekszik; Szőcs Györgytől, ez pedig Szabó Tamástól vette; 6° 2', a Szt. Jakab-utcában 7° 4'.

Pandelhoffer Nicodem sarokházát l. a Szt.-Rudolf-utcában.

Szt.-Lázár-köz. A Szt.-Mátyás-utcától bal kézre a magyar bástya melletti górvédig. Nagyalvy Gergely kanonok házat l. a Szt.-Mátyás-utcában.

Átellenben Gempel Menyhért özvegyének sarokháza fekszik, melyet Pirchner Kristóftól kapott; a Szt.-Lázár-közben 5° 1' h., a Szt.-Fülöp-közben 6° ½'.

Fehérvári Mihály pol. háza, melyet Mandel Márton mészárosból vett, 4° 4¼' h., 7° 3½' sz.

Flammisch Bertalan és Zsitay Imre átellenes sarokházait l. a a Szt.-János-utcában.

Kis-közk. Szt.-Ferenc-köz. A Szt.-Miksa-utcától a szentdombi bástya mellett fekvő górvédig. Balról: Szőcs Máté huszár sarokháza, melyet Mészáros Jánostól vett, ez pedig nejével kapott, 8° 3' h., a Szt.-Ferenc-közben 7°.

Horváth István huszár háza, melyet Kecskeméty Mihálytól vett, ez pedig nejével kapott, 9° h., 17° 1' sz. Hátnál kertje is van. Borbély Benedek sarokházát l. a Szt.-Erzsébet-utcában.

A Szt.-Ferenc-köz másik házsora — visszafelé a Szt.-Miksa-utcaig. Ebben egyetlen sarokház van, mely Vajda Kristóf és a Szt.-Miksa-utcában van fölvéve.

Görbe-köz. (később koresolyás-köz) A Szt.-Miksa-utcától a Szt.-Erzsébet-utcaig — jobbról. Szőcs Máté sarokh. l. a Szt.-Ferenc-közben.

Bogárdy Gergely, hajdu, házat Misky Istvántól vette, ez pedig Cseszneky Gáspártól kapta; h. 6° 3', sz. 5° 4½'.

Nagy Gergely, huszár, házat a káptalantól vette; h. 7° 5½', sz. 7°.

Nagy György huszár háza, melyet Bogárdy Jánostól vett, 6° 5' h., 5° ½' sz.

Szalay Márton pol. özvegyének öröklött háza 3° 1½' h., 6° 2' sz.

Tóth János, pol., házat Szabó Benedektől vette; h. 3° 3½', sz. 4° 5½'.

Somogyi Imre, huszár, házat Ipoly Mátyástól vette; h. 5° 2', sz. 7° 4½'.

Bogárdy Gergely hajdu háza, melyet Csimbovics Jánostól vett, 6° 2' h., 2° 4' sz.

Nagy Lőrincz és Stuehl Bálint átellenes sarokházait l. a Szt.-Mihály-utcában.

Matkovics Péter, hajdu, házát Olasz Jánostól vette; h. 4° 5 $\frac{1}{2}$ '
sz. 7° 1 $\frac{1}{2}$ '.

Ötvös János hajdu háza, melyet Seltman Fülöp reg.-alattvalólótól vett, ez pedig anyjától öröklött volt, 3° 1' h., sz. 7° 3'.

Albert András, pol., házát a káptalantól vette; h. 3° 1',
sz. 7° 3 $\frac{1}{2}$ '.

Németh Márton pol. háza, melyet Szalay Mártontól, ez pedig Forster Vitus katonától vétel útján szerzett; h. 2° 4', sz. 7° 1'.

Steiner Gergely reg.-alattvaló és asztalos háza, melyet N. Simon kötéilverőtől vett, 4° 1 $\frac{1}{3}$ ' h., 6° 5' sz.

Szijgyártó Jakab, pol., házát a káptalantól vette; h. 4° 4',
sz. 6° 5'.

Borbély János és Csiszár István átellenes sarokházait l. a Szt.-Sebestény-utcában.

Csanaky Farkas, hajdu, házát Ginter János paptól örökölte;
h. 8° 4 $\frac{1}{2}$ ', sz. 5° 1 $\frac{1}{2}$ '.

Hennyasy Lőrincz sarokházát l. a Szt.-Erzsébet-utcában.

A görbe-köz másik házsora — a Szt.-Erzsébet-utca-tól a Szt.-Miksa-utca-ig — jobbra. Bornemissza István polgár házát l. a Szt.-Erzsébet-utcában.

Beccaria Virgil pol. és kereskedő kijárója 2° 5' h.

Crispino Jakab sarokház. l. a Szt.-László-közben; az átellenben fekvő György deákét a Szt.-Sebestény-utcában; ugyanezen utcában az utóbbi házzal átellenben Csiszár Mihály háza fekszik.

Győry István, hajdu és szakaszv., házát Seiffensieder Ferencztől vette; h. 5°, sz. 5° 1 $\frac{1}{2}$ '.

Következik Jakasics András üres és beépített háztelke; l. a Szt.-Mihály-utcat.

Gunter Vince pol. és takács (Leinweber) háza, melyet Ötvös Jánostól vett, ez pedig úgy örökölt; h. 4° 2', sz. 8° 2'.

Vogel Mihály sütő- és reg.-alattvaló, házát Zerbel György, ácstól vette; h. 4° 2', sz. 8°.

Szőcs Mihály pol. háza, melyet Paizs Mihálytól vett; h. 3° 1 $\frac{1}{2}$ ', sz. 7° 5 $\frac{1}{2}$ '.

Német Tamás pol. házát Szapáry Ferencztől vette; h. 2° 2', sz. 8° 2'.

Horváth J. sarokházát l. a Szt.-Miksa és Mihály-utcában, Laky Jakabét a Szt.-Mihály-utcában.

Varga Balázs, hajdu, házat Kállay Györgytől vette, h. 9° $\frac{1}{2}'$, sz. 3° $3'$.

Treiber János kat. háza, melyet Kis Jakab özvegyétől, Kis pedig Miklós Ambrustól szerezte h. 3° , sz. 3° $5'$.

Szalay Balázs, hajdu, házat Tóth Jánostól vette, 3° $2'$, sz. 3° $4'$.

Kállay György és Kláris Péter h. l. a Szt.-Miksa-utcában.

Grill Mihály, kat., Treumeister András pattantyustól vette háztelkét, melyre maga építette a házat; h. 6° $2'$, sz. 1° $2\frac{1}{2}'$.

Türck György János, kat., házat Weigl Ádám katonától, ez pedig Treiber Jánostól vette; h. 2° $4'$, sz. 1° $4'$.

Beccaria Virgil sarokháza, melyet piaci házához tartozó katonai kvártélyul vett, 2° $4'$ h., 1° $4'$ sz.

Szt.-Imre-köz. A közép-bástyától a szt.-ferenciek kolostoráig balkézről. Szabó Antal sarokházát l. a bástyasoron.

Riemer Benedek, kat., házat Pozsgay Mátyástól, ez pedig Német Mártontól vette; h. 4° $1\frac{1}{2}'$, sz. 3° $3'$.

Kalmár Simon, pol. üres háztelkét a káptalantól vette; h. 7° $2\frac{1}{2}'$, sz. 4° $2'$.

Révay N. üresen álló háztelke 6° $5'$ h., 4° $2'$ sz.

E háztelektől kezdve a köz egész a kolostorig el van építve, de újra meg kell nyitni.

A közt elzáró ház Nosztory János huszáré, ki azt Márton deáktól, ez pedig Jánostól vette; befelé 8° $4'$ h., a közben 1° $5'$ sz.

Utána Szabó György huszár háza következik, ki azt a magyar nemességtől, ez pedig egy huszártól kapta; h. 7° $3\frac{1}{2}'$, sz. 1° $1'$. Ezzel szomszédos a ferenciek kolostora, l. a Szt.-Albert- és Szt.-Mihály utcában.

Balról visszafelé — a kolostortól a várfalnak. Gál Benedek huszár h. l. a Szt.-Miksa-utcában.

Bándy János épületlen háza, melyet Szegény Mihálytól vett, 4° $2'$ h., 9° $3'$ sz.

A főntemlített Nosztory János huszár a maga házával s a pannonhalmi főapát háza (l. a Szt.-Miksa-utcát) is elzárják a közt.

Varga Gergely háza az előbbivel szomszédos; Vizkelety Istvántól vette; h. 5° , sz. 8° $4'$.

Bársony Imre, huszár, házat Ötvös János vajdától vette; a Szt.-Imre-közben 7° $4'$ h., 8° $5'$ sz.

Gál Péter huszár háza, melyet Alagy Miklóstól, ez pedig részint Bársony Imrétől, részint Farkasnétól szerezte, a Szt.-Imre-közben 5° $4'$ h., a szemétközön át 8° $1'$.

Ezzel szomszédos özv. Torkosné kertje, mely a szemétköze dől; emellett Gergely deáknak a várfalra néző sarokháza fekszik.

Szemét-köz. A várfaltól balra eső ház sor — a Szt.-Miksa-utcáig. Gergely deák sarokházát l. a Szt.-Imre közben.

Micsy Miklós, hajdu, házát sógornéjától, Farkasnétól kapta, a föntemlített kerttel együtt 9° h., 9° 3' sz.

Gál Péter, Bársony Imre házait l. a Szt.-Imre-közben. Az utóbbinál a köz el van építve.

A tulsó ház sor — visszafelé a várfalnak. Tallmeyer Gy. és özv. Nagy Tamásné házát l. a Szt.-Miksa-utcában. Az utóbbi mellett Mihály, a volt apát- és kanonok jégverme fekszik. Mellette Horváth Jakab sarokháza áll, mely két sarkánál fogva úgy a Szt.-Miksa-utcában, mint a bástyasoron is felvétellett.

Szt.-Margit-köz. A dunai várfaltól jobbra — a Szt.-Erzsébet-utcáig. Amtman Gáspár és Türck Jakab házát l. bástyasoron, Cselley János magyar ügyvéd (procurator) házát l. a Szt.-Miksa-utcában, (hol azonban Zicsy Jánosról van szó.)

A másik ház sor visszafelé a várfalnak. Priebék András sarokházát l. a Szt.-Erzsébet-utcában, s Köntös János volt győri kanonok házát l. a bástyasoron.

Szt.-Péter-köz. A Szt.-Albert-utcától jobb kézre a Szt.-János-utcáig. Szabó György sarokházát l. a Szt.-Albert-utcában.

Deák Péter huszár sarokháza, melyet nejével kapott, ez pedig Kovács Jánostól, Gregoróczky alezredes (Obrist-Leutinant) Kovácsától vétel útján szerzett, 10° h., a Szt.-Borbála-közben 3°.

Átellenben Balázs Vincze huszár sarokháza fekszik, melyet Horváth Mátyástól, ez pedig Nagy László hajdutól vett; h. 4° 2', a Szt.-Borbála-közben 6°.

Nagy László sarokházát l. a Szt.-János-utcában.

A másik ház sor visszafelé jobbkézre. Miklós deák sarokházát l. a Szt.-János-utcában.

Fejérváry János, huszár, házát Kapra Istvántól vette (ki borbély volt), h. 5°, sz. 5° 5'.

Horváth Mihály, pol., házát Gyönyői Jakabtól vette, ez pedig a káptalantól kapta; h. 4° 3¹/₂', sz. 4° 5'.

Boros Máté, pol., házát Buday Istvántól vette, ez pedig Szabó Györgytől kapta; h. 5° 3¹/₂', sz. 4° 3'.

Laugen János sarokházát l. a Szt.-Albert-utcában.

Szt.-Borbála-köz. A Szt.-Péter-köztől jobbra a Szt.-Sebestény-utcáig. Deák Péter sarokházát l. a Szt.-Péter közben.

Német János házacskája, melyet Német Mártontól, ez pedig Cseri Jánostól vett, $2^{\circ} 5'$ h., $2^{\circ} \frac{1}{2}'$ sz.

Strauss Sebestény, katona, házacskáját Német Márton hajdútól vette; h. 6° , sz. $2^{\circ} 2'$.

Német Márton sarokházát l. a Szt.-Sebestény-utcában.

A másik sor visszafelé a Szt.-Péter-köznek. Kránitz Balázs sarokházát l. a Szt.-Sebestény-utcában.

Fodry János háza, melyet Gumerics Ambrustól, ez pedig Horváth Jánostól vett, 4° h., $6^{\circ} 4'$ sz. Vince Balázs sarokházát l. a Szt.-Péter-közben.

Templom- vagy Kolostor-köz. A Szt.-Mihály-utcától a Szt.-Sebestény-utcán át a piacig — balkézről. Bolla ker. János házának h.- és sz. a Szt.-Albert-utcában lett felvéve, hátulsó része azonban a kolostor felé terjed; a ház bejárója a közben van, mely az udvaron 4° , a házban 8° ; e helyet Lépes Bálint kir. kancellártól vette.

Az ezzel kapcsolatos sarokház szintén az említett Lépes B. kancellaré; ezt, valamint Rácz Mihály átellenes sarokházát l. a Szt.-Sebestény-utcában.

Deák Péter, panonhalmi vajda háza, melyet a káptalantól vett, azelőtt pedig Erdélyi Mártoné volt, $5^{\circ} 2\frac{1}{2}'$ h., a házban benn 15° , a bejárónál 10° sz.

Feődesy István sarokházát l. a Szt.-Albert-utcában.

A templom- vagy kolostor-köz balsora — visszafelé. Torkos István sarokházát l. a Szt.-Miksa-utcában; átellenben Pázmán Ferencz sarokháza fekszik, mely után Jakasics András, özv. Rózsáné, a néhai veszprémi püspök és Csiszár János (utóbbi sarokház) házai következnek; l. megannyit szintén a Szt.-Miksa-utcában.

Szt.-Nikodem-köz. A Szt.-Anna-utcától a Szt.-Rudolf-utcaig jobb kézről. Csizmazia Lukács sarokházát l. a Szt.-Anna-utcában.

Varga Gergely, pol., házát Torkos Andrástól vette; h. $5^{\circ} 5\frac{1}{2}'$, a házban 13° h. és $5^{\circ} 3'$ sz.

György Miklós pol. és mészáros özvegyének háza, melyet Mayer Illés-, volt élelmezési tisztartótól vett, h. $6^{\circ} 1'$, sz. $12^{\circ} 4\frac{1}{2}'$.

Rauch János tábori sebész lakháza, melyet Grueber Bálinttól vett, azelőtt pedig Hüller Tamásé volt, $5^{\circ} 2'$ h., a házban $12^{\circ} 3\frac{1}{2}'$ sz.

Özv. Farkas Jánosné háza, melyet Soós Mihálytól vett, $6^{\circ} 1'$ h., 13° sz.

Tein Konrád kereskedő és reg.-alattvaló háza, melyet Boot Mátyás gyertyagyártótól vett, 3° 2' h., a domb felé 12° 1'.

Hárdt János, volt gy. altiszt (Gefreierter) özvegyének háza, melyet férje Kallenberger Ozváldtól megvett volt s különben a Schlagovitz-féle hagyaték örököseie vala, 6°, a házban azonban 11° 4' sz., a domb alatti átmérője 5° 5'.

Csiszár Mátyás, huszár, házát Csizmazia Alberttől vette, ez pedig atyjától örökölte; h. 6°, a házban 10° 2', sz. 4° 5'.

A t u l s ó h á z s o r — a Szt.-Rudolf-utcából visszafelé. Papio Jakab sarokházát l. a Szt.-Rudolf-utcában. Ezután egy kicsiny s elépített 4'-nyi köz következik.

E köz mellett Borbély István istállója fekszik, mely Rudolf-utcai házához lett felvéve.

Müller György hadnagy házát l. a Szt.-Rudolf-utcában; a Nicodem-közben 4° 1/2'.

Laky Gáspár alispán háza elül a Szt.-Rudolf-utcába tartozik; hátul a Szt.-Nicodem-közben 10° 1/2'.

Fischer Gergely esztergályos és reg.-alattvaló háza, mely 2° 5' h., a házban 4° 4' sz. Pflaum Lénárdt német seregbirótól vette. Kapornaky Miklós sarokházát l. a Szt.-Anna-utcában.

Szt.-Jakab-köz. A piactól a bécsi kapuig balkézre. Borbély Kristóf sarokházát l. a Szt.-Mária-utcában. Szabó György háza 5°.

István deák háza, melyet atyjától, Szabó Ferenctől örökölt volt, 7° 1' h., 5° 2' sz.

Hajdu Miklós házát Lakatgyártó Bálinttól vette; h. 7° 1', sz. 4° 1/2'.

Posztós Bálint vajda bejárója a Szt.-Mátyás-utcában lett felvéve; e közben 5° 3' sz.

A harmincadhivatalt l. a Szt.-Mátyás-, az átellenes sarokházat (Schlag Mártoné) pedig a Szt.-Márton-utcában. Olasz János katonának kvártélyá is a Szt.-Mátyás-utcában van felvéve.

Csókay János pol. Tanauer Jánostól vett háza, 3° 3' h., 5° 5 1/2' sz.

Mészáros Mihály háza, melyet Horváth Mihálytól vett, 4° h., 8° 1/2' sz.

Jós András, hajdu, házát Gazda Gyurkától vette; h. 4° 4', sz. 5° 1'.

Nagy László udvara a ház elejéhez — a Szt.-Mátyás-utcában lett felvéve.

Horváth György huszár sarokháza, mely a Szt.-Jakab-közben — a bécsi-kapu felé $9^{\circ} 3'$, a házban $10^{\circ} 3'$ sz.

A bécsi kaputól balra — visszafelé a piacig. Első a magyar nemesség sarokháza, l. a szt.-Rudolf-utcában. Ezután Paller Jeromos, Csizmazia Márton és Grau Tóbiás Rudolf-utcai házainak hátsó része következik.

Kalmár András és özv. Pápócziné átellenes sarokházait l. a Szt.-Márton-utcában.

Schart János és Szabó Pálné házainak hátulsó része, valamint a szintén Rudolf-utcai Preiner-háznál említett üres telkek e közben megfelelő sorrendben következnek.

Szt.-Ilona-köz. A Szt.-Mária utcától balkézre a Szt.-Márton-utcáig. Szabó Simon sarokházát, l. a Szt.-Mária-utcában.

Horváth György huszár háza, melyet Simon Istvántól vett, Simon pedig Horváth Györgytől, $4^{\circ} 2'$ h., sz. $4^{\circ} \frac{1}{2}'$.

Német Szabó Máté pol. özvegyének háza, melyet Nagyfűlei Bálinttól vettek, $4^{\circ} 2'$ h., $4^{\circ} \frac{1}{2}'$ sz.

Sopronyi Miklós házának hátulja; l. a Szt.-János-utcában.

Szalay Mihály háza, melyet bátyjától, Fazekas Jánostól vett, $6^{\circ} \frac{1}{2}'$ h., $11^{\circ} 3\frac{1}{2}'$ sz.

Özv. Szabó Istvánné sarokházát l. a Szt.-Márton-utcában.

A Szt.-Márton-utcától balra — visszafelé a Szt.-Mária-utcáig. Saffarits Mihály sarokházát l. a Szt.-Mátyás-utcában.

Angarano Antal katonai kvartélyát és kapuját l. ugyanott.

Döbrösy Szabó György, hajdu, házát atyjától Szabó Jánostól örökölte; h. $6^{\circ} 1'$, sz. $2^{\circ} 2'$.

Strasser János sarokházát l. a Szt.-Mária-utcában.

Szt.-Fülöp-köz. A Szt.-Mátyás-utcától balra — a Szt.-Lázár-közig.

Borbély Gergely sarokházát l. a Szt.-Mátyás-utcában.

Balogh Gergely orrvadász és pol. elhagyottan álló udvarhelye $1^{\circ} 1'$ (így).

Szapannfőző János pol. egy másik háza 6° h., $3^{\circ} 1'$ sz.

Vincze Ambrus, huszár, házát Ötvös Mihálytól, ez pedig Horváth Jánostól vette; h. $2^{\circ} 3\frac{1}{2}'$, sz. $8^{\circ} 2\frac{1}{2}'$.

Erdélyi András huszár h. l. a Szt.-János-utcában; e közben $7^{\circ} 2'$ sz.

Alföldy János hajdu háza, melyet Szabó Jánostól vett, $6^{\circ} 3'$ h., elejét l. a Szt.-János-utcában.

Baksay István apát-kanonok istállója, melyet Seltmann Fülöp reg.-alattvalótól, ez pedig Alföldy Jánostól vett, 6° 1' h., 2° sz.

Vásárhelyi János házát a káptalantól vette; h. 5° 1', sz. 9° 2'.

Talyigás István, pol., házát Szabó Mártontól vette; h. 4° 2½', sz. 7° 2½'.

Buday Márton, vajda Tihanyban, házát Rác Farkastól vette; h. 4° 3', sz. 10°.

Nagy Gergely, pol., házát a káptalantól vette; h. 5° 2', sz. 9° 1'. Gempel Menyhárt altiszt sarokházát l. a Szt.-Lázár-közben.

A Szt.-Lázár-köztől balkézre — visszafelé a Mátyás-utcának. Nagyfalvy G. sarokh. és Farkas h. l. a Mátyás-utcában.

Passy Sebestény, pol., házát Salaky Sándortól vette; h. 9° 4', sz. 8°.

Nagyszombatban lakó Buday Gergelynek atyjától öröklött s üresen álló házhelye 4° h., 7° ½' sz.

Szabó György, hajdu, házát Szappanfőző Istvántól, ez pedig Czigány vajdától vette, h. 4° 1', sz. 7° 1'.

Pál György hajdu atyjától öröklött háza 6° 4' h., 9° sz. Szappanfőző Márton h. l. a Mátyás-utcában.

A pecegödör-köz. A pecegödörtől jobbra — a köz ki menetéig (vagyis a Vilmos-köztől a Rába felé). Klosz Jakab hajdu sarokháza, melyet Kienzel Jánostól (győrszigeti lakos), ez pedig Reyzinger Jakab-, pápai pakrócgyártótól vette; a Venus-domb felé 2° 4½' h., a Szt.-Vilmos-közben 8° 5'.

Pósta Márton pol. özvegyének háza, melyet első férje, Paizsgyártó Páltól örökölt, Pál pedig Éder Ambrustól vett, 3° 2½' h., 8° 3' sz.¹⁾

Morgenroth Mátyás, kat., házát Zeiter Miklóstól, ez Beekh Mihálytól, Beekh pedig Ott Mihálytól vette; h. 3° 4½', sz. 4° 1½').

Rechberger János fegyver-csiszár (Pichsenschißer) és reg.-alattvaló háza, melyet Lewenzer Farkastól, ez pedig Riemer Pongráctól vett, 3° 5½' h., 3° 4' sz.

Mayer Tamás, azelőtt reg.-alattvaló, ez idő szerint pedig tényleges katona házának hátulsó bemenője 1° ½'.

Donner Márton, sütő és reg.-alattvaló, házát nejével kapta,

¹⁾ E ház 1643-ban eladatott 240 birodalmi tallér- és egy arany ráadásért. A felvállás a káptalan előtt történt.

²⁾ 1643-ban eladták 91 magyar tallér- és 2 birod. tallér ráadásért.

kinek első férje, Zwickel Kristóf, orgnista, a házat bizonyos Schitterl N.-től vette; sz. 4°, a házban benn az élésház felé 11° 2'.

Pfeffer Lőrincz nejének háza, melyet első férjétől, Sagner Jánostól kapott, ez pedig Krüegl Mártontól, Márton ismét Burger Mátétól vett; továbbá egy kertté alakított másik házhely, melyet Pfefferné Hundt Werner, egykori gy. pattantyustól vett, összesen 9° 2½' h., 10° sz.¹⁾

A köz kimeneténél Pandelhofer Nicodem kapitánynak háza fekszik, melyet Khuen Györgytől (kapitány), ez pedig Stöckkel Bertalantól vett, 6° h., 5° ½' sz.

Achmayer Tamás, szerszámlakatos, házát feleségével kapta; h. 3°, sz. 2° 5'.

Ez után Kász Ábrahám sarokháza következik, mely az élésház pincéjénél fekszik, 3° h., 4° 3' sz.

Jobbról visszafelé a Szt.-Rudolf-utca-ig. Doderer Mihály pattantyus sarokháza, melyet Mayer Farkas, ez idő szerint győri vásárbírótól, ez pedig Komáromban lakó Justerzaiger Jánostól vett, 3° 2½' h., a várfal felé 2° 2'.

Lewenzer Farkas kat. házának hátulsó bejárója; l. a bécsi kapu felé fekvő házsort.

Sagmeister Menyhért, kat., házát Gyuray Mátyás katonától vette, ez pedig nejével kapta, ki azt Schramino N.-től vétel útján szerezte; h. 2° 5', sz. 2° 3½'.

Ezután Gollner Jeromos, Schwarz Bertalan és Boll György házának hátulsó része következik; l. a bécsi kapu felé néző házsort.

Fekete Jakab házának hátulsó része; elejét l. a Rudolf-utcában.

Hopf Kristóf pol. háza, melyet Wizenrasser Kristóftól vett, 3° 4½' h., 4° sz.

Özv. Melckovicz Margit asszony sarokházát l. a Rudolf-utcában.

A bécsi-kapura néző házsor. Nagy György sarokházát l. a Mátyás-utcában, Horváth György sarokh. l. a Jakab-utcában, a magyar nemesség átellenben fekvő sarokh. a Rudolf-utca és Jakab-közben, Csizmazia István átellenes sarokh. pedig a Rudolf-utcában.

Az utóbbi mellett Seltman Fülöp reg.-alattvaló és kereskedő háza fekszik, melyet Körmendy Mátyás-, a harmincadhivatal ellen-örétől vett, 6° 1' h., 4° 1' sz.

Boll György, kat. és fegyvercsiszár, házát nejével kapta, ki

¹⁾ E ház a német kat. törvényszék előtt 1637-ben eladatott 195 magyar tallérért.

azt első férje-, Reischel Jánossal vette Mayer János egykori gy. fegyvercsiszártól; h. 2° 5', sz. 7°.¹⁾

Schwarz Bertalan, póstamester, házát nejével kapta, ki azt Schelbacher Gáltól vette; h. 3°, sz. 7° 1'.²⁾

Gollner Jeromos, orvos, házát Murck Lőrincz huszártól vette, ez pedig atyjától öröklötte, ki azt Schrötter György-, törvénysz.-jegyzőtől vétel útján szerezte; h. 3°, sz. 7° 1'.

Lewenzer (Érsekujvári) Farkas, kat., házát István nevű áldozópaptól vette; h. 2° 5½', sz. 6° 2½'.

Doderer Mihály sarokházát l. a pecegödör-közben.

A káptalan-domb felvétele. Szt.-Vilmos-köz. A pecegödörtől a dombnak vonuló ház sor balkezőről. Klosz Jakab sarokházát l. a pecegödör-közben.

Mayer Tamás, kat., házát Torbel György (érsekujvári) patantyustól vette; h. a Vilmos-közben 2° ½', sz. 9° 5'.

Sunbrig Kristóf asztalos és reg.-alattvaló háza, melyet nejével kapott, 3° ½' h., 7° 4' sz.

Hueber Gilg, ács és reg.-alattvaló, házát Lampacher nevű katona-özvegytől vette; h. 3° 1½', sz. 6° 5½'.

Widmayer Máté háza, melyet Reinprecht János hadnagytól vett, 5° 4' h., 5° 1' sz.

Ezzel közvetlen szomszéd a cs. kir. élésház hátulsó része.

A Szt.-Vilmos-köz jobb oldali ház sora a Rudolf utcától kezdve fölfelé. Ivánczy J. prépost sarokházát l. a Rudolf-utcában.

Utána következik Baksay Péter sarokháza, melyet a győri érsek-püspöktől, Náprágyi Demetertől kapott mint annak szolgálja; azelőtt Felnémethy ur birtokában volt; a várostoronytól lefelé 9° 5', és a sarokig 21° 1', a Bernát-közben 21° h., a házban benn 12° sz.

Szt.-Bernát-köz.v.utca. Baksay Péter házfalával közvetlenül Bányk

¹⁾ E házát 1640-ben Passein zászlótartó özvegyének birtokában találjuk, ki azt az 1634-iki telekkönyv szerint Preiner főkapitánytól kapta, 1640-ben eladta a szt.-ferencrendieknek 100 magy. tallérért, mely összeget az ez idő szerinti lelkész, Pfistermayr Farkas kezébe le is fizették. A felvállás a kat. törvényszék előtt történt. A ház Bollék magtalan elhalálózása folytán szállhatott a főkapitányság kezére.

²⁾ E ház is 1634-ben már özv. Lang Györgyné birtokában van, ki azt Schwarztól megvette s 1634-ben felét hozományul átengedte leányának, másik felét, a bécsi kapura néző részét pedig 1642-ben eladta 100 birod. tallér. és 1 birod. tallér ráadásért.

Mihály pol. háza érintkezik; Schmidt Samu-, pattantyustól vette; h. 3° 1', sz. 4° 1/2'.

Burekhardt Bálint törvénysz. eskütt háza, melyet a Gelbshaar-féle örökösöktől vett, 3° 1' h., 6° 5' sz. A két utóbbi ház a király földjén fekszik (Kayser grundt!).

Ezzel határos Baksay Péter házának kapuja, továbbá a várostoronyba vezető bejáró; a torony mind a négy oldala köröskörül 16°. A torony De Courier Francisco és Baksay István (l. a Rudolf-utcát) h. mögötti bástyafalon feküdt.

Lobenseer János pattantyus háza, melyet Kristóf Mátyástól vett, 4° 1' h., 4° 1' sz.

Lépcső-köz. Folytatólag Lobenseer háza után lefelé a jobb soron: Baranyay Péter kanonok sarokháza, mely 6° 5' h., 9° 1' sz. (a várostorony felé). A közvetlen alatta fekvő kijáró Francisco de Courier kapitány házához tartozik, míg a Szt.-Rudolf-utcáig terjedő sarokház karókerítéssel s a lépcsőközben levő kijáróval együtt Baksay István kanonok tulajdonát képezi; l. a Rudolf-utcát.

A Rudolf-utcától fölfelé jobb kézre. Mézes István sarokházát (a király földjén álló karózat kivételével) l. a Rudolf utcában.

Szt.-Jeromos-köz. Jobbról az említett Mézes házától folytatólag a main. papnevelő intézet hátsó részének telkén: Lackner Pál gyógyszerész háza, melyet Beutel Sebestény pattantyustól, ez pedig Ollós János (másutt Olasz-nak iratik) polgártól mint üres házhelyet megvett, 7° 1' h., 10° sz.

Kutner Tamás mészáros és reg.-alattvaló özvegyének háza, melyet Francisco de Couriertől vett, 5° 4 1/2' h., 9° 3 1/2' sz.

Nagyfalvy Gergely háza és üres házhelye, melyet Turner Jánostól vett, 2° 5' h., 7° 5' sz.

A sarokban Dreng Fülöp közörmester (Gemeinwaibel) házacs-kája fekszik, melyet Schall Jakab nevű katonától vett, 2° 5' h., 2° 4' sz.¹⁾

Átellenben Dezer Szörény katona háza fekszik, melyet (a kat. hatóságtól) térítvény alapján birtokol, 3° 4' h., 5° 2' sz.

Kurz János kat. háza, melyet Turner János volt altiszttól vásárolt, 4° h., 5° 4 1/2' sz.

Fein Mihály, kat. házat nejével kapta, ez pedig első férjével, Holzinger Pfeiffer Fülöptől együttesen megvett, 2° 4' h., 7° 5' sz.

¹⁾ 1635-ben eladatott 70 magyar tallérért.

Hueber János, közörmester (Gemeiner Wäbel) háza, melyet Landman Kristóf volt katonától vett, $4^{\circ} 1\frac{1}{2}'$ h., 9° sz.

Rauch János seborvos háza, melyet sógorától, Pilgrambtól kapott, ez pedig adósság fejében volt kénytelen elfogadni, $2^{\circ} 2\frac{1}{2}'$, 10° sz.¹⁾

Jakasics András káptalani jegyző háza, melyet Puxbaum Paulinától vett, $2^{\circ} 3\frac{1}{2}'$ h., $10^{\circ} 3\frac{1}{2}'$ sz.

Lackner Pál gyógyszerész és reg.-alattvaló házaeskája üres helyét Miller Erhardt polgár-katonától vette; h. $4^{\circ} 5'$, sz. $3^{\circ} 3\frac{1}{2}'$.

Zetel János, mészáros és reg.-alattvaló, házát ifju Meckenham-mer H. Jánostól vette; h. $4^{\circ} 4'$, sz. $5^{\circ} 5\frac{1}{2}'$.

Hartman György, kat., házát szintén Meckenhammertől vette, $3\frac{1}{2}'$ h., $5^{\circ} 1\frac{1}{2}'$ sz.

Schmelzer András (egykoron gy. altiszt) özvegyének háza, melyet férje Meckenhammertől vett, $4^{\circ} 1'$ h., $5^{\circ} 4'$ sz.

Pfaffenhofer János pol. örökösének háza, melyet Pf. J. Foist Lénárt katonától vett, $3^{\circ} 5'$ sz., $7^{\circ} 2'$ sz.³⁾

A t u l s ó h á z s o r. — Pozsgay Mátyás kanonok házának (mely a Szt.-Ágoston-utcára néz) hátulsó része. E mellett egy sikátor van, mely a Szt.-Ágoston-utcába vezet; l. ugyanott.

E sikátor mellett közvetlenül Hueber János altiszt (Gefreierter) házaeskája fekszik, melyet Kristóf Mátyástól cserélt, ez pedig Faszieher Mártontól vett; h. $2^{\circ} 2'$, sz. $2^{\circ} 2'$.

Özv. Schmid Györgyné házát Trincksgelt Jánostól cserélte; h. 2° , sz. $3^{\circ} 3\frac{1}{2}'$.

Szt.-Ágoston-utca. A Szt.-Jeromos-köztől balra a Szt.-Erzsébet-utca és a székesegyház felé; jobb-oldali ház sor. Kuttner Tamás háza, melyet Goschert Mártonnak vételre ajánlott s maga adósság alapján néhai Hackel Ambrustól szerzett, $3^{\circ} 1'$ h., $5^{\circ} 2'$ sz.

Reich György, kat., házát nejével kapta; $4^{\circ} 2'$ h., $7^{\circ} 2'$ sz.

Pozsgay Mátyás kanonok háza $5^{\circ} 5'$ h., $11^{\circ} 2'$ sz.

Fröhlich Silveszter pol. és fuvaros (Landgutschi) háza, melyet Schoy András katonától vett; h. $5^{\circ} 5'$, sz. $3^{\circ} 3\frac{1}{2}'$.

¹⁾ Bőythe Miklós szerémi püspök, hogy Rudolf-utcai házát a katonatartás terhéért megmentse, 1638-ban megvette katonai kvártélynak és pedig 40 tallér- és egy arany ráadásért.

²⁾ 1640-ben eladatott 250 m. tallér- és 1 birodalmi tallér ráadásért.

³⁾ E házát 1634-ben már Khüsterberger Mátyás birtokában találjuk, kinek özvegye 1643-ban eladta 195 magyar tallér- és 1 birod. tallér ráadásért.

⁴⁾ E házak a mai n. papnevelő-intézet helyén állottak.

Mészáros Dávid sarokházát l. az Erzsébet-utcában.

A tulsó sarokházat, mely ezelőtt néhai Pelckho Gáspár hitelezőé volt, most pedig Mayerhoffer Jobszt zászlótartó birtokában van (ezzel a telekkönyv ellentétbe jó az Erzsébet-utcai adattal), l. a Szt.-Erzsébet-utcában; Puxbaum Paulina házat Sersillo Boldizsár, egykori gy. pánccélgyártótól (Plattner) vette, h. 6° 3', a Szt.-Ágoston-utcában 8° 5'.

E mellett egy üres háztelek van, melyen a győri érsek-püspök (püspök)jégverme van. (A győri püspökök az idő szerint sokszor kalocsai érsekek is voltak.)

A Szt.-Ágoston-utca másik házsora visszafelé.

Átellenben a püspöki udvar fekszik; e mellett van Hartman György kat. háza, melyet Riedlinger György altiszttől vett; h. 4° 1½', sz. 3° 1½'.

Kristóf J. Mátyás, kat., házat Zeisperger Jánostól cserélte; azelőtt Dobitsch Farkas polgár és kőművesé volt; h. 4° 1½', sz. 4° ½'.

Trincksgelt János házat özv. Schmid Györgynétől cserélte be; h. 4° 1', sz. 5° 4'.

Beber János, kanonok, házat Miller Boldizsár kádár- és reg.-alattvalótól vette, ez pedig Schmidt János közörmestertől (Gemeiner Wübel); h. 4° 1', sz. 6°.

Az érsek-püspök szakácsának, Karánsebesy Ferencznek háza 3° ½' 1' h., 6° sz.

Schmidt Dániel, pattantyus, házacskáját Haas Bertalan katonától vette; h. 4° 3', sz. 2° ½'. 1634-ben sarokház.

Muray Jakab, pol. és trombitás, házat nejével kapta, kinek előbbi férje a házat ujjáépítette; h. 4° 1', sz. 7° 4'.

Mencz Lőrincz házának hátulsó része, melynek elejét l. a Szt.Bernát-közből.

Peez János mészáros és reg.-alattvaló sarokháza, melyet nejével kapott, ez pedig Miller András mészáros- és katonától szerezte, ez ismét Glocker Jánostól, 5° h., a Szt.-Bernát-köz felé 4° 2'.

A Szt.-Bernát-köz másik sora a Szt.-Vilmos-köz felé jobbról. Mencz Lőrincz pattantyus háza, melyet Kaplan János volt pattantyustól megvett, 5° h., 7° sz.

Steckel Kristóf, szertári bognár, házat nejével kapta, ez pedig Dory Ferencz pokrócgégyártótól vette, ki ez idő szerint az Ujvárosban lakott; h. 5° 1½', sz. 5°.

Peck János, kat., házat Weisz György-, kat. ruhatárostól vette; h. 2° 4', sz. 4° 5'.

Rapicz Gergely városi pálinkaégető sarokháza, melyet Krenzl János-, szintén volt katonától vett, ez pedig nejével kapott, 4° 3' h., a Szt.-Vilmos-köz felé ugyanannyi.

Erre a cs. kir. élésház s azután a cs. kir. várkastély (a főkapitány lakása vagyis a püspökvár) következik a hozzájuk tartozó melléképületekkel.

Az 1703. évi telekkönyv.

Szt.-Rudolf-utca. A bécsi kaputól jobbra a piacig. A Pisterki-féle emeletes sarokház: az emel. van 6 szoba az erkélyszerűen kidülő oldalfallal (podium); földszint: 1 nagyobb s 1 kisebb szoba, 1 kis korcsmaszoba, 1 konyha, 2 nagy és kis bolt (ezalatt a XVI-ik században bolthajtásos szobát vagy egyéb helyiséget értettek), 1 széna-tartásra rendelt boltozott helyiség, 1 nagy pince, 8 lóra való istálló, 1 kut s elég tágas udvar; h. 10°, szél. 10°. A német katonai hatóság alá tartozik.¹⁾ Gf. Eszterházy Ferencz emel. háza; az emel. v. 5 sz.; a földsz. a cselédség számára 2 sz., 1 k., 3 b., 1 p., 6 lóra v. istálló, 1 kut, 1 boltozott jégverem s kényelmes udvar; h. 3½°, szél. 11°. Mint nemesi h. a megyei hatóság illetősége alá tartozott.²⁾ Gf. Eszterházy egy másik földsz. háza, van benne 2 sz., 1 b.; h. 3½°, szél. 11°. N.³⁾ A kalocsai érsek és herceg emel. háza; az emel. van 4 sz., 3 b., földsz. 1 sz., 1 jó s 1 rossz karban lévő k., 3 b., 2 p., (az egyik rozszant), lóist., kényelmes udvar; h. 11½°, szél. 11°. N.⁴⁾ Talian Sándor emel. h.; az emel. van 3 sz., 1 k.; földsz. 2 sz., 1 k., 1 p., 1 kut.; h. 5¾°, szél. 8¼°. N.⁵⁾ Vásárhelyi Nagy Ferencz emel. h.; az emel. van 3 sz., 1 b.; a földsz. 1 sz., 1 b., a házban bent 1 b., mely az utcára nyílik, 1 p.; 6 lóra való ist., 1 kut, s kény. udvar; h. 15°, szél. 5¼°. N.⁶⁾ Schok orvos földsz. házában van 3 sz., 1 k.,

¹⁾ 1753-ban már Ott Kristóf birtokában találjuk.

²⁾ 1753-ban Babocsayé.

³⁾ 1753-ban Fink György sütőé.

⁴⁾ 1753-ban Biró Istváné.

⁵⁾ 1753-ban Dosler Károly gyógyszerészé.

⁶⁾ 1753-ban Mesterházy Józsefé.

1 b., 1 p., 4 lóra való ist., 1 kut s kény.-udv.; h. 6°, szél. 14½°. A helyőrs. (alá tart.). 1753-ban özv. Javorka Györgynéé. Fördős Mihály emel. h.; az emel. van 3 sz., 2 b.; földsz.: 1 sz., 1 k., 1 b., a házban 1 b. az utcára, 1 boltozott jégverem, 1 p.; udv. kicsi, h. 5°, szél. 13½°. Német Boldizsár földsz. h. van 1 sz., 1 kis k., 1 kam., 1 kis p.; h. 3½°, szél. 6°. P. Korman Simon esztergályos földsz. h. van 1 kis sz. és k., 1 kis kam.; h. 3¾°, szél. 6°. P.) Rareh János német varga földsz. h. van 1 kis sz., k., b., p., és kis udvar, h. 1½°, szél. 7°. Hochstock Mihály háza az utcára nyíló egyetlen boltjából áll; h. 2½° szél. 2°. P. Haberperger Kristóf esztergályos h. van 1 kis sz. és k.; h. 1¾°, szél. 4°. P. Viszmár Pál özvegyének háza csak egy — a piacra nyíló boltból áll; h. 2°, szél. 1°. R. Hoffner Györgynek a piacra nyíló boltja 2° h., 1½° szél. P. Pilez Frigyes sarokboltja a piacon 1½° h., 1° szél. N. A káptalan piaci h. van 2 sz., 1 p.; h. 5½°, szél. 9¾°. N.

A Rudolf-utca balsora — a bécsi-kaputól kezdve. Mélt. özv. Frischenhauserné két emel. h. van a második emeleten: 3 sz.; az első emeleten 6 sz.; a földsz. 1 sz., 3 b., 1 k., 2 p. 5 lóra való ist. s 1 kut; h. 11½°, szél. 7°. N. Özv. Kerlné emel. h. van az emel. 1 sz., 1 k., 1 b.; a földsz. 1 sz., 1 korcsmabolt 1 p.; h. 2½°, szél. 5½°. R. Tresch Vitus emel. h. van az emel. 1 sz., 1 kis b. és k.; a földsz. egy utcára nyíló korcsmabolt, s 1 p.; h. és szél. 7°. P. A pápai pálosok emel. h.; az emel. van 3 sz.; 1 kam. 1 k.; földszint: 1 sz., 1 k., 1 b., 1 p., 1 kut, 14 lóra való ist. s nagy udvar; h. 13°, szél. 19°. N. Karesay Zsigmond emel. h. van az emel. 4 sz., 2 k., 1 b.; földsz. 2 sz., 2 b., a házban és 1 b. az utcára, 1 k., 1 p.; h. 20°, szél. 14°. N. Borbély Imre emel. h. van az emel. 3 sz., 1 k., 2 b.; földsz. 2 sz., 2 b., 2 p., 3 lóra v. ist.; h. 7° 1', szél. 10° 5'. P. Pázmándy Gergely földsz. h. van 2 sz., 1 b., 1 p., lóist. kut, kény. udv.; h. 8°, sz. 10° 5'. N. Vitéz György földsz. h. van 2 sz., 1 k., 1 p. 1 lóra való ist.; h. 4°, szél. 9½°. P. Lendvay Daniel emel. h. van az emel. 2 sz. 1 k., 1 b.; földsz. 1 k., az utcára 1 b., 1 p.; a Rudolf-utcában 8°; a Nicodem-közben 6° 3' h., szél. 6° 5'. P. Ható Márton emel. h. van az emel. 2 sz., 1 k., 1 kis b.; földsz. 1 korcsmabolt, az utcára 1 b., 1 p.; h. 4° 4', szél. 8°. P. Langon János emel. h. van az emel. 2 sz., 1 k., 2 b.; földsz. a házban 2 b., a piacra 1 kereskedelmi bolt, 1 p., 4 lóra való ist.; h. 4°, szél. 11°. N. Tavasz Gergely

1) 1753-ban Hueber György szappanos özv. birtoka.

emel. h. van az emel. 3 sz., 2 k., 2 b., földsz.: 2 kis sz., a házban 1 b., az utcára 1 nagy keresk. bolt, 8 lóra való ist., 1 kut, kény. udv.; h. $4^{\circ} 5'$, szél. $14^{\circ} 3'$. Nem. Az Angarano-ház a piac sarkán; földsz. van benne 1 sz., 2 k., a házban 2 b., a piacra 1 nagy b., az utcára 3 kis b., 2 p.; h. 8° , szél. $15\frac{1}{2}^{\circ}$. N. A Király-féle sarokház a piacon egy emeletes; az emel. van 2 sz., 1 k., 1 b.; földsz. 2 sz., 1 k., a házban 1 b., a piacra 8 b., 1 nagyobb s 1 kisebb pince, 4 lóra való ist.; h. $8^{\circ} 4'$, szél. $10^{\circ} 4'$. N. Lebén János emel. h. van az emel. 2 sz., 1 k., 1 b.; földsz. 1 sz., 1 k., a házban 1 b., a piacra 2 b., 1 kut; h. $4^{\circ} 4'$, szél. 14° P. A Tarchi-örökösök emel. h. van az emel. 2 sz., 1 k., 2 b.: földsz. 2 sz., 1 k., 1 b. a házban, a piacra 4 b., 1 p., 10 lóra való ist.; h. $6^{\circ} 1'$, $11^{\circ} 2'$ szél. udvara kény. N. Gindly Orbán kétemel. piaci h.; a másod. emel. van 2 sz. 1 k., 1 b.; az első emel. van 2 sz., 1 k., 1 b.; földsz. 1 sz., 1 k., a házban 1 b., a piacra 1 nagy bolt. Pincéje az egész ház alatt végig nyulik; h. $3\frac{1}{2}^{\circ}$, szél. $11\frac{1}{2}^{\circ}$ $1'$ N. A főapátság piaci háza 9° h., $33\frac{1}{2}^{\circ}$ szél. N.; az összeírás itt nem lett engedélyezve. Berkes János földsz. h. a piacon; van benne 2 sz., 1 k., 1 p.; van kis udvara is; h. $5^{\circ} 1'$, a Szt. László-közb. sz. $8^{\circ} 4'$. P.¹⁾

Szt.-Miksa-utca. A piactól kezdve a bástya íg — bal kézről. A városház h. $11^{\circ} 1'$, sz. $23^{\circ} 3\frac{1}{2}'$. Kamszfelder Jakab földsz. h. van 3 sz., 2 k., 3 b., 1 p., 14 lóra való ist. 1 kut, kény. udv.; h. $11\frac{1}{2}^{\circ}$, sz. 12° . R. Posch Gergely földszintes sarokházában van 2 sz., 1 k., a házban 3 b., 1 p., 5 lóra való ist.; h. $6\frac{1}{2}^{\circ}$, szél. $8^{\circ} 2'$ P. Balaskó Klára, néhai Nagy Ferencz özvegyének emel. h.; az emel. van 2 sz., 1 k.; földsz. 1 sz., 1 k., 1 b., 1 p., 1 jégverem, 6 lóra való ist.; h. $5^{\circ} 1'$, szél. 12° . N. Kup Erzsébet, néhai Fördős Péter özvegyének h. van 2 sz., 1 k., 1 p., lóist., kény. udv.; h. $5\frac{1}{2}^{\circ}$, szél. 13° . N. Csipszer Illés emel. h.; az emel. van 3 sz., 1 k., 1 b.; földsz. 2 sz., 1 k., 2 b., 1 p., 4 lóra való ist., h. $4\frac{1}{2}^{\circ}$, sz. 13° . Udvara kény. N. Sidó Pál földsz. h. van 2 sz., 1 k., 1 b., 1 p., 4 lóra való ist., udv. kies.; h. $5\frac{1}{2}^{\circ}$, szél. 9° . N. Sakay Judit, néhai Nemes György özvegyének földsz. h. van 3 sz., 1 k., 1 b., 1 p., 3 lóra való ist. s 1 kut; h. $5\frac{1}{2}^{\circ}$, szél. 15° . N. Sulcz András földsz. h. van 2 sz., 2 k., a házban 1

¹⁾ A méretek teljesen megfelelnek az 1617-ki telekkönyvben felvett ház-telek terjedelmének, s így csak bajosan lehetne magyarázni, hogy mit jelentsen az 1638. évben, mely a mai kis. papnevelő-intézetnek a városházra néző emeleti erkélytalapzatán olvasható.

b., 1 p., 5 lóra való ist. s 1 kut; udv. kény.; h. $5^{\circ} 2'$, sz. $15\frac{1}{2}^{\circ}$. N. Hegedüs István földsz. h. van 1 sz., 1 k., 2 b.; udv. kics., h. $6^{\circ} 2'$, szél. $6\frac{3}{4}^{\circ}$. Két kvártély, (t. i. katonai) ami méltatlanság (így!). P. Pors Joachim földsz. h. van 2 sz., 1 k., 1 p., h. $1\frac{3}{4}^{\circ}$, szél. $9\frac{3}{4}^{\circ}$. A helyőrséghez t. Pausz György földsz. h. van 1 sz., 1 k., 1 b.; h. 3° , szél. $5\frac{1}{2}^{\circ}$. P. Knab Vitus földsz. h. van 2 sz., 1 k., 1 p., h. $3\frac{1}{2}^{\circ}$, szél. $9^{\circ} 1'$. R. Fördös Erzsébet, néhai Györy Márton özvegyének földsz. h. van 1 sz., 1 k., 1 b., 1 p., 3 lóra való ist.; udv. kics., h. $7\frac{1}{2}^{\circ}$, szél. $5\frac{1}{2}^{\circ}$. N. Szabó Péter földsz. h. van 2 sz., 1 k., 1 b., 1 kis p., 1 lóra való ist.; udv. kesk.; h. $5\frac{1}{2}^{\circ}$, szél. 10° . P. Id. Csik Péter földsz. h. van 2 sz., 1 k., 4 lóra való ist., 1 p., 1 kut., udv. kesk.; h. 5° , szél. $9\frac{1}{2}^{\circ}$. N. Schaczer Mária emel. h.; az emel. van 1 sz., 1 b.; földszint: 1 sz., 1 k., 2 b., 1 p., 1 a szomszédjával közös kut; udv. kesk.; h. $4\frac{1}{2}^{\circ}$, szél. $5\frac{1}{2}^{\circ}$. P. Győrödi Ádám emel. h.; az emel. van 2 sz., 1 b.; földszint: 2 sz., 2 k., 2 b., 1 p., 20 lóra való ist., 1 kut; udv. t.; h. 19° , szél. 20° . N.

A Szt. Miksa-utca másik házsora — a bástya-tól visszafelé balra. Sider Simon földsz. h. van 2 sz., 1 k., 1 p., 4 lóra való ist., 1 kut, udv. kics., h. 11° , szél. 5° . P. Sera Márton földsz. h. van 2 sz., 2 kamara, 1 k.; h. $4\frac{3}{4}^{\circ}$, szél. 6° . P. Csipszer Menyhért emel. h.; az emel. van 2 sz.; földszint. 1 sz., 1 k., 1 p.; udv. csek.; h. 5° , szél. 5° . N. Miskey István földsz. h. van 2 sz., 1 k., 2 b., 1 p., 1 kut; udv. kény.; ebben kertje is van; 8 lóra való ist. és 1 jégverem; h. 21° , szél. 10° . N. Baranyay György földsz. h. van 2 sz., 1 k.; h. 8° , szél. $10^{\circ} 2'$. N. Djemer Éva, néhai D. György özvegyének földsz. h. van 1 sz., 1 k., 2 b., 1 p., a szomszédal közös kut; van kertje s középszerű udvara; h. $7\frac{1}{2}^{\circ}$, szél. 9° . P. Domján Tamás földsz. h. van 1 sz., 1 k., 2 b., 1 p., 1 kut; udv. középszerű; h. $7\frac{1}{2}^{\circ}$, sz. 6° . P. Horváth Ferencz földsz. h. van 3 sz., 2 k., 1 p., 1 kut; h. $5\frac{1}{2}^{\circ}$, szél. $18\frac{1}{2}^{\circ}$. N. Závor Mária, néhai Szabadi András özvegyének földsz. h. van 2 sz., 1 k., 2 b., 1 p.; udv. nagy; h. 9° , sz. $11\frac{1}{2}^{\circ}$. N. Balogh János emel. h.; az emel. van 3 sz., 1 k., 2 b.; földsz. 1 nagy sz., 1 k., 2 p., 7 lóra való ist., udv. csek.; h. $6\frac{1}{2}^{\circ}$, szél. $12\frac{1}{2}^{\circ}$. N. Pázmándy Gergely emel. h. van 2 sz., 1 k., 2 b.; földsz.: 1 sz., 1 k., 2 b., 1 p.; udvara tágas s a ház ablakai alatt egy kis kertecske is van; h. 8° , szél. $11\frac{1}{2}^{\circ}$. N. A magyar aggok intézete $7\frac{3}{4}^{\circ}$ h., $10\frac{1}{2}^{\circ}$ szél. Jordán Márton földsz. h. van 3 sz., 2 k., 2 p., 3 lóra való ist.; udv. középszerű; h. 10° , szél. $8\frac{1}{2}^{\circ}$. P. Mányoky Ádám emel. h.; az emel. van 4 sz., 3 k., 1 b.; földsz.: 4 sz., 3 k., a házban 1 bolt,

a piacra 2 bolt, 2 p.; udv. kény.; h. 21° , a piac felé $4\frac{1}{2}^{\circ}$. Kvártélyja nincs. N.

Szt. Mátyás-utca. A bécsi-kaputól a piac felé — balról. Nagy János vajda földsz. h. van 2 sz., 1 k., 1 b., 1 p., 4 lóra való ist.; h. 9° , sz. $5\frac{1}{2}^{\circ}$. A m. k. t. Márton Judit néhai Kumiczky János özvegyének földsz. h. van 2 sz., 1 b., 1 p.; h. $4\frac{3}{4}^{\circ}$, szél. $5\frac{1}{2}^{\circ}$. P. Szűcs Péter és Pál földsz. h. van 3 sz., 2 k., 1 p., 16 lóra való faist., 1 kut; udv. kény.; h. $5\frac{1}{2}^{\circ}$, szél. 12° . N. Brény Mihály földsz. h. van 1 sz., 1 k., 1 p., 1 b.; h. $4\frac{1}{4}^{\circ}$, szél. 5° . P. Herman György földsz. h. van 1 sz., 1 k., 1 kis p.; h. $1\frac{1}{2}^{\circ}$, szél. 8° . P. Kochy István földsz. h. van 2 sz., 1 k., 1 b., 1 p.; 4 lóra való ist.; h. $5^{\circ} 4'$, szél. $8\frac{1}{2}^{\circ}$. P. Mészáros György emel. h.; az emel. van 3 sz., 2 k.; földsz. 1 sz., 1 k., 2 b., 1 p., 12 lóra való ist., 1 kut; udv. kény.; h. $7\frac{1}{2}^{\circ}$, szél. 14° . N. Mányoky Ádám sarokháza, mely egykoron az abdai vámosé (Szőke) volt, istállóvá lett átalakítva; h. a Mátyás-utcára $10^{\circ} 4'$, szél. $4\frac{1}{2}^{\circ}$. N. Hochstock Mihály emel. h.; az emel. van 1 sz., 1 k.; földsz.: 1 sz., 1 k., 1 p.; h. 5° , szél. $3\frac{1}{2}^{\circ}$. P. A harmincadhivatal emel. h., az emel. van 3 sz., 1 k., 2 b.; földsz. 3 sz., 1 k., 2 b., 1 p., 2 lóra való istálló, 1 kut; udv. kény. h. $9\frac{3}{4}^{\circ}$, sz. $11^{\circ} 2'$. N. Özv. Frischenhauserné emel. h.; az emeleten van 4 sz., 2 k., 2 b., földsz. 2 sz., 1 k., 2 b., 1 csarnok, 2 p., 6 lóra való ist.; h. $5\frac{1}{2}^{\circ}$, szél. $11\frac{1}{2}^{\circ}$. N. Pozsgay Ferencz emel. h., az emel. van 3 sz., 1 k.; földszint: 2 sz., 1 k., 1 b., 1 p., 6 lóra való ist.; udv. csek.; h. $7\frac{1}{2}^{\circ}$, szél. $12\frac{1}{2}^{\circ}$. N. Perplényi Márton másképp Szabó földsz. h. van 1 sz., 1 k., 1 kis b., 2 lóra való ist., 1 p.; h. $2^{\circ} 4'$, szél. $7\frac{1}{2}^{\circ}$. P. Saynovics Mátyás földsz. h.; van 4 sz., 2 k., 1 b., 1 p., 4 lóra való ist., udv. közészerü; h. $7\frac{1}{2}^{\circ}$, szél. $14\frac{1}{2}^{\circ}$. N. Gindy Balázs emel. h.; az emel. van 1 sz., 1 k., 1 kis b.; földszint: az utcára 1 nagy b., 1 p.; h. $4^{\circ} 3'$, szél. 4° . N. Farkas Mihály emel. sarokh.; az emel. van 3 sz., 1 k., 2 bolt, egy kamara; földsz. a házban benn 1 b., a piacra 6 bolt, 1 nagy pince; h. 5° , szél. $10^{\circ}\frac{1}{2}$. N.

A Szt.-Mátyás-utca másik házsora — a bécsi-kaputól kezdve jobbról. A karmeliták emel. székháza $14^{\circ} 1'$ h., $7^{\circ} 1'$ szél; a régi építkezési hivattalal együtt 34° h., másik oldalán 25° h. Stansdorfi Henrik báró és őrségbeli ezredes emel. h.; az emel. van 4 sz., 2 b.; földsz. 2 sz., 3 b., 1 pince, melynek fele jégvermül szolgál, 1 kut; udv. csek.; h. 10° , szél. a Szt.-Lázár-közre 8° . A n. h. a. t. Poprardy Anna, néhai Berdóczy Mátyás özvegyének emel. h.; az emel. van 2 sz.,

1 b.; földszint: 1 sz., 1 k., 1 p., 2 b., 2 lóra való ist., 1 kut; udv. kény. h. $7\frac{1}{2}^{\circ}$, szél. 10° . Patonay Éva, néhai Molnár (máskép Biró) Farkas földsz. h. van 2 sz., 1 k., 2 b., 1 p.; udv. hosszú, de keskeny; h. $7\frac{1}{2}^{\circ}$, szél. 14° . N. Gleiner János szabó földsz. h. van 1 sz., 1 k., 1 b., 1 p.; udv. csek.; h. 4° , szél. 16° . P. Lattrayter Mátyás, sütő, földsz. h. van 2 sz., 1 k., a házban egy kis b.; udv. kény., h. 4° , szél. $17\frac{1}{2}^{\circ}$. R. Keszthely János emel. h. van 1 sz., 1 k., 1 p.; h. 4° , szél. 8° . P. Bősze Mihály emel. h.; az emel. van 4 sz., 1 kamara; földsz. 2 sz., 1 k., 1 b., 1 p., 6 lóra való ist., 1 kut; az udvarban kert is van; h. $7\frac{1}{2}^{\circ}$, szél. 12° . N. Fogarasi János, magyar katona földsz. sarokh. van 3 sz., 1 k., a házban 1 b., az utcára is 1 b., 1 p.; h. 7° , szél. a Szt.-Fülöp-közben 8° . A m. k. t. Kövér Pál emel. sarokh.; az emel. van 7 sz., 3 k., 2 b.; földszint: 3 sz., 2 k., a házban egy kis bolt, az utcára pedig 7 b., 2 p., 6 lóra való ist., 1 kut; udv. kény.; h. a Szt.-Mátyás-utcában $17\frac{1}{2}^{\circ}$, a Szt.-Márton-utcában $9\frac{1}{2}^{\circ}$ szél. N. Wolfart Mihály emel. h.; az emel. van 3 sz., 1 k.; földsz.: 2 sz., 1 nagy konyha, 2 bolt (egyik a piacra), 1 p., 2 kam., 8 lóra való ist.; udv. nagy; van jégverme s kutja is; h. $10\frac{1}{2}^{\circ}$, szél. $13\frac{1}{2}^{\circ}$. N. Baranyay György emel. sarokh.; az emel. van 5 sz., 2 k.; földsz.: 1 korcsmaszoba, 1 k., a házban 1 b., az utcára 3 b., 1 p., 4 lóra való ist.; h. 10° , szél. $6\frac{1}{2}^{\circ}$. N. A jézustársaságiak collegiuma a Szt.-Mária-utcától a Szt.-István-utcaig 43° 1', befelé 40° h. (hibás; mert tényleg 45° 1' h. és 28° sz.).

Szt.-Adalbert-utca. A collegiumtól a bástya felé bal kézről. Semberger Ádám emel. sarokházában az összeírást nem engedte meg, mert háza minden polgári teher alól kiváltságot fundus curialis; kiváltságlevelét fel is mutatta a hatóságok előtt. Egészben véve $32\frac{1}{2}^{\circ}$. Csuhan György varga földsz. h. van 1 sz., 1 k., 1 kam., 1 kis p.; h. $4\frac{1}{2}^{\circ}$, szél. $6\frac{3}{4}^{\circ}$. P. Belkovics György csizmadia földsz. h. van 1 sz., 1 k., 1 kamara; h. 3° 2', szél. 7° 2'. P. Csell János gombkötő földsz. h. van 2 sz., 1 k., 1 kam., 1 p.; h. 5° 1', szél. 5° 2'. P. Liptay Ferencz kanonok emel. sarok.; az emelet. van 7 sz.; földsz. 1 sz., 2 k., 2 kam., 2 p., 12 lóra való ist., udv. kény.; h. 11° 2', szél. 12° . N. A szent-ferenc-rendiek kolostora a kerttel együtt. Zichy Péter gróf földsz. h. van 3 sz., 1 k., 1 p., 10 lóra való ist., azonfelül van nagy kertje és udvara.; h. $14\frac{1}{2}^{\circ}$, szél. 21° .¹⁾ Vázsonyi Márton földsz. h. van 1 kamara, 8 lóra való ist. s kut; udv. kes., de hosszú; h. 6° 2',

¹⁾ 1703-ban már mint megyeház szerepel.

szél. $10\frac{1}{2}^{\circ}$.¹⁾ Raichard kapitány emel. h.; az emel. van 1 sz., 1 b.; földsz. 2 sz., 1 k., 2 b., 1 p., 24 lóra való ist., kut; udv. kies., h. $5^{\circ} 3'$, szél. 10° . A n. k. h. a. t.

A Szt.-Adalbert-utca másik házsora — a collegiumtól kezdve folytatólag. Hajnal Ferenc földsz. sarokh. van 2 sz., 1 k., 1 b., 1 nagy p., 4 lóra való ist. udv. csek.; h. $3\frac{1}{2}^{\circ}$, szél. $12\frac{1}{2}^{\circ}$. N. Gindy Orbán földsz. h. van 2 sz., 1 k., 2 p., 8 lóra való ist. s kut; h. $4^{\circ} 3'$, sz. 16° . N. A nemes ifjak emeletes convictusa 8° h., 20° szél. Marosy másképp Lakatos György földsz. h. van 2 sz., 1 k., 1 p., 1 kam.; h. $4\frac{1}{2}^{\circ}$, szél. $6^{\circ} 3'$. P. Iványos Miklós emel. h.; az emeleten van 5 sz., 2 k., 1 b.; földsz. 2 sz., 1 b., 1 p., 4 lóra való ist. s kut; udv. kény., h. $6^{\circ} 6'$, szél. $12^{\circ} 4'$. N. Mlinarics másképp Sziogyártó Ferencz földsz. h. van 1 sz., 1 k., 1 kamara; udv. hosszú s kesk.; h. 5, szél. 12° . P. Holczgartner Keresztély földsz. sarokh. van 2 sz., 1 k., 1 p., 1 kam., 1 nagy műhely; h. $7^{\circ} 2'$, szél. $9^{\circ} 1'$. A n. k. h. a. t. Chernek János fésűs földsz. sarokh. van 1 sz., 1 k., 1 szobára nyíló bolt, 1 kis p.; h. $4^{\circ} 1'$, szél. $4^{\circ} 2'$. P. Kat. kvártélyja nincs. Torkos János földsz. h. van 2 sz., 2 k., 2 b., 1 p., 12 lóra való ist. s kut; van nagy udv. s egy kis kertje; a kat. kvártélyal együtt $10^{\circ} 4'$ h., $23^{\circ} 3'$ szél. N. Daróczy István földsz. h. van 1 sz., 1 p., 1 k., 8 lóra való ist. s nagy udv. egy kis kerttel; h. $7^{\circ} 1'$, szél. 23° . N. Czuntner Máté, szabó, földsz. sarokh. van 2 sz., 1 k., 1 kis p.; h. $2\frac{1}{2}^{\circ}$, szél. 5° . P. Gf. Zichy István emel. házában az összeírást nem engedte meg; h. 21° , szél. $30\frac{1}{2}^{\circ}$. N. Zámory János emel. h.; az emel. van 2 sz., 1 k.; földszint: 1 sz., 1 k., 2 b., 1 p., 16 lóra való ist. s kut; udv. kény.; h. 7° , szél. 13° . N. Zámory György emel. h.; az emel. van 3 sz., 1 k., 1 kis b., 1 kis ebédlő; földsz. 1 sz., 1 k., 1 b., 1 p., a szomszéddal közös kut, 4 lóra való ist.; h. $11\frac{1}{2}^{\circ}$, szél. 11° . N. Pár Jónás földsz. h. van 3 sz., 2 k., 1 p., 1 lóistálló s kut; udv. csek.; h. 6° , szél. 7° . P. Trupoly György földsz. h. van 1 sz., 1 k., 1 kam.; h. 3° , szél. 7° . P. Dienes Benedek földsz. h. van 1 sz., 1 k., 1 kis kam.; h. 3° , szél. 7° . P. Fejér Péter özvegyének földsz. h. van 1 sz., 1 k., 1 kam., 1 p.; udv. kény.; h. 6° , szél. 6° . P. Bellovics István özvegyének földsz. h. van 1 sz., 1 k., 1 p.; h. $2\frac{1}{2}^{\circ}$, szél. 6° . P. Teschner Bernát földsz. h. van 1 sz., 1 k., 2 kam., 1 p.; udv. kény.; h. $7^{\circ} 2'$, szél. 6° .

¹⁾ 1703-ban épügy mint a Zichy-ház — ez is megyeházi célokra használtatott; kat. kvártélyja nem volt.

Szt.-János-utca. Az új-bástyától a magyar-bástya mellett fekvő görvédig — jobb kézről. Zataj Mihály magyar vajda földsz. h. van 2 sz., 1 k., 3 lóra való ist.; h. 5°, szél. 10°. A m. k. t. Stalberkovics János földsz. h. van 1 sz., 1 k., 1 kam., 1 p.; h. 4° 3', sz. 4°. P. Matisko István földsz. sarokh. van 2 sz., 1 k., 3 lóra való ist., 1 p.; h. 4° 5', szél. 6½°. P. Bogyasiczky Miklós szücs földsz. h. van 2 sz., 1 k.; udv. csek.; h. 4°, az udvaron levő kat. kvártélylyal 6½° szél. P. Redecsy György csizmadia földsz. h. van 1 sz., 1 k., 2 kam., udv. csek.; h. 4°, szél. 7°. P. Vukovics Pál timár földsz. h. van 2 sz., 1 k., 1 kamara, 1 kis p.; udv. kesk.; h. 4½°, szél. 7°. P. Jó János (tatai) földsz. sarokh. van 2 sz., 1 k., 1 b., 1 kis p., 3 lóra való ist.; udv. kény.; h. 5°, szél. 8°. N. E sarokháztól folytatólag régebben 8 ház állott, melyek jelenleg a collegiumhoz tartoznak; h. 43° 1'. Rékay Miklós földsz. sarokh. van 2 sz., 1 k., 1 b., 1 nagy p.; udv. kény.; h. 9½°, szél. a Szt.-Mária-utcában 5° 2'. N. Bilákovics Katalin, néhai Bannyay Mihály özvegyének emel. h.; az emeletben van 1 sz., 1 k., 1 kamara, 2 b.; földsz.: 1 sz., 1 k., 1 kam., 1 p., 4 lóra való ist.; h. 4° 1', szél. 8° 2'. N. Kémlyei Mátyás kovács emel. h.; az emel. van 2 sz., 1 k., 1 kam.; földsz. 1 műhely; h. 2° 2', szél. 9½°. P. Ekker Péter kerékgyártó emel. h.; az emel. van 2 sz., 1 k., 2 b.; földsz.: 2 sz., 2 k., 1 tágas műhely; h. 8½°, szél. 14°. P. Halász Mihály földsz. h. van 2 sz., 1 k., 1 b., 1 p., 5 lóra való istálló s a házhoz illesztett kut; udv. csek.; h. 11° 2', szél. a Szt.-Márton-utcában 6° 2'. N. Tavasz Katalin, néhai Taxony István özvegyének emel. h.; az emeleten van 4 sz., 1 k., 1 k., 1 sz., 1 k., a házban 2 b., az utcára 1 b., 1 nagy p., 4 lóra való ist.; udv. csek.; h. 9°, szél. 9° 12'. N. Szücs György földsz. h. van 2 sz., 1 k., 1 p., 5 lóra való ist. udv., elég tág; h. 15°, szél. 7°. P. Horváth Máté csizmazia földsz. h. van 1 sz., 1 k., 1 p., h. 6° szél 2°. P. Sigrovics Vargha György földsz. h. van 1 sz., 1 k., 1 kis p.; udv. csek.; h. 4½°, szél. 6°. P. Egerland Tamás kovács emel. h.; az emeleten van 2 sz., 1 k., 1 kam. földsz.: 1 műhely, 1 kam., 1 p.; h. 3° 1', szél. 8½°. P. Kanizsay András földsz. h. van 1 sz., 1 k., 1 kamara; h. 9° 1', szél. 5°. N. Gombkötő Tamás földsz. h. van 1 sz., 1 k., 1 kam.; h. 2° 5', szél. 6½°. P. Szerkovics Szabó György földsz. h. van 1 sz., 1 k., 1 kamara, 3 lóra való ist.; h. 3° 5', szél. 7½°. P. Bott Szabó György földsz. h. van 1 sz., 1 k., 1 b., 1 p.; h. 7° 2', szél. 4½°. P. Antalovics Jakab csizmazia földsz. h. van 1 sz., 1 k., 2 kam., 1 tág műhely; h. 7° 5', szél. 7°. A n. k. h. a. t. Sipos Erzsébet, néhai Sidó Vargha

Mihály özv. földsz. h. van 1 sz., 1 k., 1 kis kam., 1 p., 1 kovács-műhely és kut; h. $4\frac{1}{2}^{\circ}$, szél. 9° . P. Hochstock Mihály emel. sarokh.; az emel. van 2 sz., 2 k., 1 kam.; földsz.: 2 sz., 2 k., 1 kamara, 1 p.; udv. csek.; h. $4\frac{1}{2}^{\circ}$, szél. 8° . P.

A magyar-bástya mellett fekvő górvédttől visszafelé az új-bástyáig jobb kézről. Kanicz Márton lakatos emel. h.; az emel. van 1 sz., 1 k.; földszint: 1 műhely; h. $2^{\circ} 1'$, szél. 3° . A n. k. h. a. t. Eredy Katalin, néhai Takó István özvegyének emel. h.; az emel. van 1 sz., 1 k.; földsz. 1 kis sz. és k., 1 kis p.; h. $1^{\circ} 5'$, szél. 4° . N. Sós István lakatos földsz. h. van 1 sz., 1 kis k., 1 műhely, 1 kis kam.; h. $6\frac{1}{2}^{\circ}$, szél. a kat. kvártélylyal együtt 4° . P. Beber Mihály kádár földsz. h. van 1 sz., 1 k., 1 kis kam., 1 tág műhely; h. $5^{\circ} 1'$, szél. $4\frac{1}{2}^{\circ}$. A n. k. h. a. t. Kovács András földsz. h. van 1 sz., 1 kis kamara, 1 tág műhely; h. $5^{\circ} 2'$, szél. $5^{\circ} 2'$. P. Karner Pál földsz. h. van 1 sz., 1 k., 1 kamara, 1 tág műhely, 1 p.; h. $2\frac{1}{2}^{\circ}$, szél. 10° . Prot. Egerland N. földszint. h. van 1 sz., 1 k., 1 p., 2 lóra való ist., 1 tág kerékgyártó műhely; h. $4^{\circ} 5'$, szél. $5^{\circ} 2'$. Prot. Pilcz Frigyes emel. h.; az emel. van 1 sz., 1 k., 1 kam.; földsz. 2 sz., 1 k., 1 b., 1 p., 1 kut; udv. kény.; h. $3^{\circ} 5'$, szél. 10° . N. Csibének csi-szár földsz. h. van 1 sz., 1 kam. 1 k.; h. $3^{\circ} 1'$, szél. $6^{\circ} 4'$. P. Török András borbély földsz. sarokh. van 2 sz., 1 k., 1 kam., 1 p., udv. kény.; a kat. kvártélylyal együtt $14^{\circ} 5'$ h., $4^{\circ} 5'$ szél. N. Vukovics Sziigyártó Ferencz földsz. sarokh. van 1 sz., 1 b., 1 p.; h. $6\frac{1}{2}^{\circ}$, szél. $5\frac{1}{2}^{\circ}$. P. Vidovics Szabó Mátyás földsz. h. van 1 sz., 1 b., 1 p.; h. $3\frac{1}{2}^{\circ}$, szél. $6\frac{1}{2}^{\circ}$. P. Parlikovics András varga földsz. h. van 2 sz., 2 k., 2 b., 1 műhely, 1 kis pince; udv. kény.; h. $6\frac{1}{2}^{\circ}$, szél. $8\frac{1}{2}^{\circ}$. P. Pesserer János kerékgyártó emel. háza; az emel. van 1 sz., 1 k.; földsz. 1 kis sz., 1 k., 1 p., 1 műhely; h. $3^{\circ} 4'$, szél. 10° . P. Bene János földsz. h. van 1 sz., 1 k., 1 b., 3 lóra való ist., udv. kény.; h. 8° , szél. $7\frac{1}{2}^{\circ}$. P. Babaticz János szabó földsz. h. van 1 sz., 1 k., 1 b., 1 p., 1 csarnok; h. $7\frac{1}{2}^{\circ}$, szél. a Szt.-Mária-utcára $3\frac{1}{2}^{\circ}$. P. Viczay Ádám emel. sarokháza; az emel. van 4 sz., 1 k., 1 b.; földsz. 4 sz., 3 k., 1 b., 1 p., 16 lóra való faist. és kut; udv. igen nagy; a Szt.-János-utcában 15° h., a Szt.-Mária-utcában $13^{\circ} 4'$ szél. N. Iványos Miklós földsz. h. van 2 sz., 1 k., 1 b., 2 p., 6 lóra való ist., 1 jégverem, 1 kut; h. $7^{\circ} 2'$, szél. 12° . N. Biró János földsz. h. van 2 sz., 1 k., 1 b., 1 kam., 1 p., 1 k.; udv. kény.; h. 8° , szél. 12° . N. Bertovics Ferencz vajda emel. sarokháza; az emel. van 1 sz., 1 k.; földsz. 2 sz., 1 k., 1 p.; h. 14° , szél. a Szt.-István-utcában 7° . E ház mellett két

rozzant ház fekszik, melyek szintén hozzá számíttattak. A m. k. t. Szopkovics János földsz. h. van 1 sz., 1 k., 1 kam., 1 p.; udv. kény.; h. $5^{\circ} 5'$, szél. $7\frac{1}{2}^{\circ}$. P. Császári Teszta János földsz. h. van 2 sz., 2 k., 1 kam., 4 lóra való ist.; udv. hosszú s kesk.; h. $6\frac{1}{2}^{\circ}$, szél. $12\frac{1}{2}^{\circ}$. N. Császári Tóth István földsz. sarokh. van 2 sz., 1 k., 1 kam., 6 lóra való ist., udv. nagy; a hozzátartozó kat. kvártélylyal 9° h., a Szt.-Sebestény-utcára 10° szél. N. Gaticz Ferencz emel. sarokh.; az emel. van 2 sz., 1 k., 1 b., 1 p.; udv. csek.; h. $3^{\circ} 2'$, szél. $7^{\circ} 2'$. N. Praisz Péter kádár földsz. h. van 2 sz., 1 k., 1 b., 1 p., 1 műhely; udv. nagy; h. $5^{\circ} 2'$, szél. 8° . P.

Bástyator. Az új-bástyától a magyar bástyaig jobbról. Korencsek Szűcs Mihály földsz. h. van 1 sz., 1 k., 2 kamara; h. $3\frac{1}{2}^{\circ}$, szél. a Szt.-Sebestény-utcára $6\frac{1}{2}^{\circ}$. P. Iloka Balázs néhai gy. vajda árváinak földsz. sarokh. van 1 sz., 1 k., 1 k., 1 kis pince, 4 lóra való ist., udv. kesk.; h. 8° , szél. $4^{\circ} 2'$. N. Medve Szűcs István földsz. h. van 1 sz., 1 kam., 2 lóra való ist., udv. csek.; h. 5° , szél. 6° . P. Herl Pál timár földsz. h. van 1 sz., 1 k., 1 kam., 1 rozzant ist.; udv. csek.; h. $6\frac{1}{2}^{\circ}$, szél., $6\frac{1}{2}^{\circ}$. A n. k. h. a t. Szinka Pál földsz. h. van 1 sz., 1 k., 1 kam., 1 kalapos-műhely; udv. csek.; h. $4\frac{1}{2}^{\circ}$, szél. $6\frac{1}{2}^{\circ}$. Joannovics Szabó András földsz. sarokh. van 1 sz., 1 k., 1 p., 1 kis földött udvar; h. $3^{\circ} 1'$, szél. $8\frac{1}{2}^{\circ}$. P. Szabó Kovács Márton földsz. h. van 1 k., 1 kamara fából, 1 p., udv. t.; a kat. kvártélylyal együtt 4° h., 12° szél. P. Sipos Csizmazia János földsz. h. van 2 sz., 1 k., 1 k., 1 p., 4 lóra való ist. és kut; udv. kény.; h. 5° , szél. 9° . P. Horváth Márton földsz. h. van 1 sz., 1 k., 1 kis földött udvar, h. 2° , szél. 7° . P. Gyégh György mészáros földsz. h. van 1 sz., 1 b., 1 k., 1 p., 1 műhely, 4 lóra való ist.; udv. csek.; h. $5^{\circ} 3'$, szél. 7° . P. Patron András csizmazia földsz. h. van 1 sz., 1 k., 1 kam.; udv. csek.; a kat. kvártélylyal együtt $4\frac{1}{2}^{\circ}$, szél. 7° . P. Siday János csizmazia földsz. h. van 1 sz., 1 k., 1 kam., 1 p.; 2 lóra való ist.; udv. csek.; h. $3^{\circ} 5'$, szél. $6\frac{1}{2}^{\circ}$. P. Fejes István szűcs földsz. h. van 1 sz., 1 k., 1 kam., 1 p.; h. $4^{\circ} 2'$, szél. 6° . P. Rigó István szabó földszint. h. van 1 sz., 1 k., 1 előcsarnok, 1 kis pince; h. 4° , szél. $3\frac{1}{2}^{\circ}$. P. Kratler János lakatos földsz. sarokh. van 1 sz., 1 k., 1 kam., 1 p., 1 műhely; h. 2° , sz. 6° . P. Orosz György csizmazia földsz. sarokh. van 1 sz., 1 k., 1 b., 1 p., 1 előcsarnok; h. $4\frac{1}{2}^{\circ}$, szél. a Szt.-Mária-utcára $6^{\circ} 2'$. P. Szenczy Márton csizmazia földsz. h. van 1 sz., 1 k., 1 p., 2 lóra ist.; h. $3^{\circ} 1'$, szél. 6° . P. Botkay János kereskedő földsz. h. van 1 sz., 1 b., 1 p.; h. $3^{\circ} 1'$, szél. 6° . P. Kapronczay Gáspár földsz. h. van

2 sz., 1 k., 2 b., 1 p.; udv. földött; h. 6°, szél. 8°. N. Kulesár György csizmazia földsz. h. 2° 5', szél. 5° 2'. P. Kovács János kovács földsz. h. van 1 sz., 1 k., 1 kis bolt, 1 p., az előcsarnokban egy műhely; h. 5° 5', szél. 5° P. Kovács Péter földsz. h. van 1 sz., 1 k., 1 kam.; h. 2° 5', szél. 7°. N. Langh Lipót emel. h.; az emel. van 1 sz., 1 k.; földsz. 1 sz., 1 k., 1 kam., 1 p.; h. 2° 2', szél. 7°. P. Peipam Ádám kereskedő emel. sarokháza; az emel. van 1 sz.; földszint. 1 kis szoba és konyha, 1 kam. 1 kis pince; h. 4°, szél. 2½°. P. Hagü Jakab hadnagy emel. sarokháza; az emel. van 2. sz., 1 k., 2 b., 1 kam.; földszint. 1 koresmaszoba, 1 k., 1 nagy kam., 1 p., 1 fakamra; h. 6½°, szél. a Szt.-Márton-utcára 4° 4'. A n. k. h. a. t. Tar Márton emel. háza; az emel. van 2 sz., 1 k.; földszint.: 1 sz., 1 k., 1 p., az utcára 1 b.; h. 5° 2', szél. 3° 5'. N. Pilcz Frigyes bábsütő h. l. a Szt.-János-utcában. Jósza Katalin emel. h.; az emelet. van 1 sz., 1 k., 1 előcsarnok; földsz. 1 sz., 1 k., 1 p.; h. 5° 1', szél. 4°. A n. k. h. a. t. Bess János nyereggyártó földsz. h. van 1 sz., 1 k., 1 kis pince és műhely; h. 4° 5', szél. 4° 2'. P. Szita Mihály szabó földsz. h. van 1 sz., 1 k., 1 kis kam. és p.; h. 2° 5', szél. 3½°. P. Keszte János ólomöntő földsz. h. van 1 sz., 1 k., 1 p.; h. 5° 2', szél. 3° 2'. P.

A Szt.-Albert-utca folytatása a közép-bástyá vonalán a Szt.-Erzsébet-utcaig. Márkus István földsz. h. van 1 sz., 1 k., 1 k.; udv. csek.; h. 7° 1', szél. 6° 1'. P. Kőszeghi István földsz. h. van 1 sz., 1 k., 1 p.; h. 1° 5', szél. 8° 1'. P. Lengyel András földsz. sarokh. van 2 sz., 1 k.; h. 3° 4', szél. 5° 2'. P. Bacskó Tamás mészáros földsz. h. van 1 sz., 1 k., 2 kam., 1 kis p., 4 lóra való ist.; a katon. kvártélylyal együtt 8° 3' h., 5½° szél. P. Győrödy Ádám házat l. a Szt.-Miksa-utcában.

Szt.-Erzsébet-utca. A szentdombtól kezdve a székes egyházig — balról. Pázmándy Ferencz emel. sarokháza; az emel. van 1 sz., 1 k., 1 kamara; földsz.: 1 sz., 1 k., 1 kam., 1 p., 4 lóra való ist. s kut; udv. csek.; h. 5½°, szél. 11° 4'. N. Kutas István emel. h.; az emel. van 2 sz., 1 k., 1 b., 1 kam.; földsz. 1 sz., 1 k., 3 b., 1 p., 6 lóra való ist. és kut; h. 9½°, szél. 8°. N. Gazdag János földsz. h. van 3 sz., 2 k., 2 kam., 4 lóra való ist. és fél kut (másik fele t. i. a szomszédé); udv. nagy; h. 10°, szél. 13°. N. Décsy Sámuel földsz. h. van 2 sz., 1 k., 1 b., 1 kam., udv. kény.; a kat. kvártélylyal együtt 7° 2' h., szél. 7° 2'. N. Hamer Ferencz földsz. h. van 2 sz., 1 k., 1 kis bolt, 1 lóist.; udv. kény.; a kat. kvártélylyal együtt h. 8° 2', szél. 7½°. N. Ács György hajdu földsz. h. van 1 kis sz. és k.; udv. csek.;

h. az utcán $1\frac{1}{2}^{\circ}$, szél. $5\frac{1}{2}^{\circ}$. A m. k. t. Csiszár György magy. katona földsz. h. van 2 sz., 1 k., 1 kam., 5 lóra való ist.; udv. kény.; a kat. kvártélylyal együtt h. $7^{\circ} 4'$, szél. $7\frac{1}{2}^{\circ}$. A m. k. t. Takó András földsz. h. van 2 sz., 1 k., 2 b., 1 p., 6 lóra való ist. s kut; udv. kény.; h. 8° , szél. $10^{\circ} 2'$. N. Vécsey János földsz. h. van 2 sz., 1 k., 1 p., 1 kam., 2 lóra való ist.; a kat. kvártélylyal együtt h. $8^{\circ} 2'$, szél. a Szt.-Mihály-utcában $5^{\circ} 5'$. P. Winglmayr Mária asztalos emel. h.; az emelet. van 1 sz., 1 k.; földsz.: 2 sz., 1 k., 1 p.; h. $3^{\circ} 5'$, sz. a Szt.-Mihály-utczára $6\frac{1}{2}^{\circ}$. A helyőrshez t. Szakolczay Szűcs György földsz. h. van 1 sz., 1 k., 1 kis bolt, 1 p., 3 lóra való ist.; h. 5° , szél. 6° . P. Márton Borbála, néhai Pogány Ferencz vajda özvegyének földsz. h. van 2 sz., 1 k., 2 kam., 4 lóra való ist.; udv. csek.; a kat. kvártélylyal együtt 8° h., $4^{\circ} 4'$ szél. N. Gercsics Katalin, néhai Sallay Demeter özvegyének földsz. h. van 1 sz., 1 k., 1 kam., 1 kis p., 2 lóra való ist.; udv. csek.; h. $4\frac{1}{2}^{\circ}$, szél. $7\frac{1}{2}^{\circ}$. N. Pécsy Gergely földsz. h. van 2 sz., 1 k., 1 b., 1 p., 16 lóra való ist. s kut; udv. kény.; h. $8\frac{1}{2}^{\circ}$, szél. $7\frac{1}{2}^{\circ}$. P. Horváth Márton földsz. h. van 2 sz., 1 k., 1 b., 1 p., 3 lóra való ist.; udv. középszerű; h. $9^{\circ} 4'$, szél. a Szt.-Sebestény-utczára $5\frac{1}{2}^{\circ}$. N. Kup Miklós földsz. h. van 1 sz., 1 k., 1 b., 1 kam., 1 p.; h. $4^{\circ} 1'$, szél. a Szt.-Sebestény-utczában $8^{\circ} 4'$. N. Nagy Ferencz földsz. sarokh. van 3 sz., 1 k., 3 b., 2 p., 5 lóra való ist. s kut; udv. kény.; a kat. kvártélylyal együtt 16° h., az utca sarkánál $11^{\circ} 1'$ szél. N. Oy Gottfried szappanfőző földsz. sarokh. van 1 sz., 1 k., 2 b., 1 p., 1 műhely, 1 kut; h. $6^{\circ} 1'$, a saroknál $8\frac{1}{2}^{\circ}$. P. Lorman Ábrahám emel. h.; az emel. van 2 sz., 1 k., 1 b.; földsz. 1 b., 1 műhely, 1 kam.; 1 p., h. $2\frac{1}{2}^{\circ}$, szél. $6^{\circ} 3'$. P. A Balaskai-féle emel. sarokház; az emel. van 1 sz., 1 k., 1 kamara; földsz. 1 sz., 1 k., 1 b., 1 p., 4 lóra való rozszant ist., 1 jégverem; udv. nagy; h. $4^{\circ} 1'$, szél. 9° . N. Baeskö Ferencz emel. h.; az emel. van 1 sz., 1 k., 1 b., 1 előcsarnok; földsz. 1 sz., 1 k., 1 b., 1 p., 1 fakamara; h. $4^{\circ} 5'$, szél. a Szt.-Móricz-utczára 6° . N. Paur András emel. h.; az emel. van 2 sz., 1 k.; földsz. 1 korcsmaszoba, 1 p.; udv. csek.; h. $2^{\circ} 4'$, szél. $9^{\circ} 4'$. P. Fiáth János emel. h.; az emel. van 4 sz., 2 k., 2 b., 1 kis kamara; emeleti oldalfala köröskörül erkélyszertien kidülő (podium); földszint: 1 sz., 1 k., 4 b., 1 nagy p., 6 lóra való ist.; h. $7\frac{1}{2}^{\circ}$, szél. 16° . N. Kőszeghi Ádám emel. sarokháza; az emel. van 3 sz., 1 k., 2 kis b., 1 előcsarnok; földsz. 1 kis sz., 1 k., 1 nagy b., 1 p., 3 lóra való ist., 1 jégverem; h. 6° , kereszt-szélessége 6° , a Szt.-Lipót-utczára $7^{\circ} 1'$. N. Svaidl Mihály emel.

sarokh.; az emel. van 2 nagy és 3 kis sz., 1 előcsarnok, 1 k., 2 b., 1 kis b.; földsz. 2 sz., 1 k., a házban 1 b., az utcára 2 b., 2 p., 6 lóra való ist.; udv. kény.; h. 16°, szél. 8°. N. Bubnics Máté kanonok emel. lakháza 7° 4' h., 6° 3' szél. Mgos s főt. Zichy Pál emel. lakháza 9° 2' h., a (Vell) felé 8° 5' szél. Ezután a székesegyház következik.

A székesegyháztól balra — visszafelé a szentdombi-bástyaig. A csász. emel. szertár h. 4° 5', szél. 12° 5'. Lacza János kanonok lakháza 11 $\frac{1}{2}$ ° h., 9° szél. Nagy Mihály szt. adalberti prépost lakháza h. 12° 2', szél. 16°. Pagaly György kanonok s kápt. dékán lakháza 2° 5' h., a várfal felé 9° sz. Erdődy Ádám pápóczi prépost lakh. 14° 2' h., a Szt.-Anna-utcában 7° szél. E mögött Czechmaister Keresztély ács emel. sarokh.; az emel. van 1 sz., 1 kis b.; földsz. 1 sz., 1 k., 1 p.; h. 3°, sz. a Duna-kapu felé 2° 4 $\frac{1}{2}$ '. A n. k. h. a. t. Perger Zsuzsánna emel. sarokh.; az emel. van 2 sz., 1 k., 1 kam.; 1 hosszú csarnok, 1 b.; földsz. 2 sz., 1 k., 1 nagy b., az udvaron egy kam.; 1 p.; h. 8° 4', szél. a Szt.-Lipót-utcában 9°. A helyőrshez t. A káptalani magyar iskola emel. sarokh. 16° 2' h., a Szt.-Lipót-utcában 6° 3' szél. Huszár István emel. sarokh.; az emel. van 2 sz., 1 k., 2 b.; földsz. 1 sz., 1 k., 1 kis korcsmaszoba, 1 b., 1 p., 3 lóra való ist.; udv. csek.; h. 5° 1', szél. a Szt.-Móricz-utczára 12° 1'. N. Matusek András szkopiai püspök és nagyprépost emel. sarokh.; az emel. van 2 sz., 1 k., 2 b.; földsz. 2 sz., 1 k., 1 b., 2 p., 6 lóra való ist. s kut; udv. csek.; h. 5 $\frac{1}{2}$ °, szél. a Szt.-Menyhért-közben 16° 1'. N. Öry György földsz. h. van 1 sz., 1 k., 1 b., 1 p., földött faraktár; h. a Szt.-Menyhért-közre 6° 1', szél. 9°. N. Miskey János lovas kapitány emel. h.; az emel. van 2 sz., 1 k., 1 b.; földsz. 1 sz., 1 k., 1 kis b., 8 lóra való ist.; udv. csek.; boltíves kapuja kocsibejáratnak való; h. 7°, szél. 11° 1'. A m. k. t. Jeney Péter magy. katona földsz. sarokházában van 2 sz., 2 k., 1 b., 1 kamara fából, 1 p., 6 lóra való ist.; h. 7° 3', szél. 9° 2'. A m. k. t. Hamar János földsz. sarokh. van 2 sz., 1 k., 1 p.; udv. kény.; h. 6° 2', a kat. kvartélylyal együtt a Szt.-Sebestény-utczára 9° 2' szél. N. Kovács Péter földsz. h. van 2 sz., 1 k., 1 kis kam., 1 p.; 1 kut; h. 4° 4', szél. 13°. N. Mik Lőrincz lakatos földsz. h. van 1 sz., 1 k., 1 műhely, 1 szénraktár; h. 3 $\frac{1}{2}$ °, szél. 10° 5'. Kutja szomszédjával közös. P. Pápay István magy. katona földsz. h. van 2 sz., 1 k., 1 p., 4 lóra való ist.; udv. kény.; h. 5° 4', szél. 14°. A m. k. h. t. Aurin Zsófia M. földsz. h. van 3 sz., 2 k., 1 b., 1 kam., 1 p., 4 lóra való faist. és kut; udv. kény.;

h. 6°, szél. 18°. A n. k. h. a. t. Vörös Ilon, néhai Kovács Miklós özv. földsz. h. van 1 sz., 1 k., 1 kis bolt, 1 p., 1 kut, 1 lóra való ist.; udv. csek.; h. 2°, szél. 12 $\frac{1}{2}$ °. N. Hebe Lukács takács földsz. h. van 1 sz., 1 k., 1 kamara, 1 p.; udv. kény.; h. 5° 4', sz. 6° 4'. P. Osztermann Mária emel. sarokh; az emel. van 2 sz., 1 k., 1 kam., h. 4°, sz. 2 $\frac{1}{2}$ ° a Szt.-Mihály.-utcában. A n. k. h. a. t. Csupi István földsz. h. van 2 sz., 1 k., 1 p., 10 lóra való ist.; udv. csek.; h. 4°, sz. a Szt.-Mihály.-utcában 8°. N. Szabó Zsuzsanna néhai Szabados másképp Mészáros özvegyének földsz. h. van 2 sz., 1 k., 1 kamara, rozszant pincéje fából készült, 3 lóra való ist.; udvara szűk; h. 4° 1', sz. 11 $\frac{1}{2}$ °. P. Szakács Ambrus földsz. h. van 1 sz., 1 k., 1 b., 1 kis kamara, 1 p., 6 lóra való ist. és kut; udv. kény.; a kat. kvártélylyal együtt 4° h., 16 $\frac{1}{2}$ ° szél. P. Antal Katalin, néhai Czompó György özvegyének földsz. h. van 1 sz., 1 k., 1 kamara fából, 1 p., 3 lóra való faist.; h. 3° 4', szél. 8 $\frac{1}{2}$ °. N. Ferenczy György földsz. h. van 2 sz., 1 k., 1 kis b., 1 p., 3 lóra való ist.; h. 6 $\frac{1}{2}$ °, a kat. kvártélylyal együtt a Szt.-Margit-köze 9 $\frac{1}{2}$ °. N. Pálffy János földsz. sarokh. van 2 sz., 1 k., 2 b., 1 p., 1 csarnok, 6 lóra való istálló s a szomszéddal közös kut; udv. nagy; h. 4° 2', a kat. kvártélylyal együtt a Szt.-Margit-közben 21° 4'. N. Potonyi Ferencz földsz. h. van 2 sz., 1 k., 1 b., 1 kamara, 1 p., 6 lóra való faist. s a szomszéddal közös kut; udv. nagy; h. 6° 3', szél. 19° 4'. N. Ács György hajdu földsz. h. van 3 sz., 2 k., 1 sövényből font kamara; udv. csek.; a kat. kvártélylyal együtt 5° 1', szél. 9° 1'. A m. k. t. Thurovszky György emel. h.; az emel. van 1 sz.; földsz. : 2 sz., 1 kam., 1 p.; udv. kény.; a kat. kvártélylyal együtt 5° h., 8 $\frac{1}{2}$ ° szél. P. Szek Rozina földsz. h. van 2 sz., 2 k., 2 b., 1 p., 3 lóra való faist. s kut; udv. kény.; h. 4 $\frac{1}{2}$ °, szél. 19°. A n. k. h. a. t. Kis András földsz. h. van 2 sz., 1 k., 1 szin; udv. csek.; a kat. kvártélylyal együtt 4° h., 6° 3' szél. P. Büky Gergely földsz. sarokh. van 1 sz., 1 k., 1 faraktár; udv. csek.; a kat. kvártélylyal együtt 6 $\frac{1}{2}$ ° h., 6 $\frac{1}{2}$ ° szél. A m. k. t.

Dunai bástyasor. A főnti háztól balra kanyarodva a szentdombi bástyának s innét föl a székesegyház mellett fekvő kat. szertárig. Szek Rozina kertje, melyben azelőtt ház állott, 5° h., 10 $\frac{1}{2}$ ° szél. Horváth Ilona, néhai Horváth Péter özv. földsz. h. van 1 sz., 1 k., 1 kam.; udv. csek.; a kat. kvártélylyal együtt 6° 2', sz. 8° 4'. P. Praidl Kristóf földsz. h. van 3 sz., 2 k., 1 kis b., 1 kam., 1 p., 12 lóra való ist. s kut; udv. nagy; h. 14°, sz. az udvaron levő kertecskével együtt 15°. P. Kaszás György földsz. h. van 1 sz., 1 k., 1

kam.; udv. csek.; h. 4°, szél. 6° 1'. P. Maiszly Jakab földsz. h. van 1 kis szoba és k.; h. 3½°, szél. 4° 2'. N. Antalovics János rozzant h. 5° h., 9° szél. P. Imre István földsz. h. van 1 sz., 1 k. 1 kam.; udv. csek.; a kat. kvártélylyal együtt 5° 2' h., 8° szél. P. Pausz Dániel földsz. h. van 1 sz., 1 k.; udv. csek.; h. 3½°, szél. a Szt.-Margit-közben 6½°. P. Mansperger György mészáros földsz. h. van 2 sz., 2 k., 2 b., 1 p., 3 lóra való faist. s kut; udv. nagy s ebben kert is van; h. 12° 1', szél. a katon. kvártélylyal együtt 12° 1'. A n. k. h. a t. Bognár György földsz. h. van 1 sz., 1 k., 1 b. 3 lóra való ist.; h. 4° 1', szél. 8°. N. Öry Mihály földsz. h. van 1 sz., 1 k., 1 b., 1 kam., 1 boltíves csarnok, 1 p., 2 lóra való ist. 1 faraktár; h. 3½°, szél. 12° 2'. P. Már Miklós kádár földsz. sarokh. van 1 sz., 1 k., 1 műhely, 1 p.; h. 5°, sz. a Szt.-Mihály-utcára 4°. A n. k. h. a t. Hofman Katalin földsz. sarokh. van 2 sz., 1 k., 1 p., 1 szin, 1 kut; udv. nagy; a kat. kvártélylyal együtt 6° h., 17° 4' szél. N. Czaiszner András késgyártó földsz. h. van 2 sz., 1 k., 2 kis b., 1 p., 1 boltíves csarnok, 1 kut; a kat. kvártélylyal együtt 5° h., 9° 1' sz. P. Pagely János emel. h.; az van 2 sz., 2 k., 1 b., 1 boltíves csarnok; földsz. 1 sz., 1 k., 2 b., 1 p., 6 lóra való ist. és kut; udv. kény.; h. 8°, szél. 7° 5'. emel. P. Biró János magy. katona emel. sarokháza; az emel. van 2 sz., 1 k., 1 kam., 2 b., 1 boltíves csarnok; földsz. 1 k., 1 p., 10 lóra való ist. s kut; udv. kény., h. a katona-kvártélylyal együtt 10° 5' szél. a Szt.-Sebestény-utcára 7° 2'. A magy. katonasághoz tartozik A német aggok intézetének (Xenodochium) h. 6° 3', szél. 12° 2'. Frank János mészáros földsz. sarokh. van 1 sz., 1 k., 1 kamara. 1 kis csarnok, 1 p., 1 kut; udvara a tető alatt áll; h. 7°; szél. 6½°. A n. k. h. a t. Kovács Péter csizmazia földsz. h. van 1 sz., 1 k., 1 kamara; h. a Szt.-Menyhért-közben 4° 1', szél. 4°. P. Matusek András nagyprépost földsz. h. van 2 sz., 2 k., 1 kamara fából; udv. kics. s a tető alatt fekszik; h. 10° 1', szél. a Szt.-Menyhért-közre 4°. N. Jordán János kádár földsz. h. van 1 sz., 1 k., 1 kis b., 1 p., 1 műhely; az udvarról h. 7°, a Szt.-Móricz-utcára 5½°. A német kat. hatóság alá tartozik. Riderer Bertalan fürdős emel. sarokháza; az emel. van 1 sz.; 1 k.; földsz. 1 sz., 1 k., 1 p.; h. a Szt.-Lipót-utcában 5½°, szél. 3° 5'. A n. k. h. a t. Offner Gergely emel. sarokháza; az emel. van 1 sz., 1 k., 1 kis b.; földszint: 1 boltíves mészárszék, 1 b., 1 p., h. 3° 3', sz. a Szt.-Lipót-utcára 3° 1'. P. Branigh Pál mészáros emel. h.; az emel. van 1 sz., 1 k.; földsz.: 1 sz., 1 k., 1 kis kamara; a Duna-kapu felé 3½° h., a halász-közre 3° 1'. N. Czoller

János emel. h.; az emel. van 2 sz., 1 k., 1 k.; földszint: 1 sz., 1 k., 1 kam., 1 b., 1 kis p., 1 faraktár; h. 6° 1', szél. a halászközre 6 $\frac{1}{2}$ °. A n. k. h. a t. Radics Simon földsz. sarokh. van 1 sz., 1 k., 2 b., 1 boltíves csarnok, 1 p., 6 lóra való istálló; h. 5 $\frac{1}{2}$ °, a Szt.-Anna-utcára 10°. P. Tavasz Gergely földsz. sarokh. van 1 sz., 1 k., 1 kis szoba, 1 boltíves csarnok, 1 p.; a Dunakapura 3° h., a Szt.-Anna-utcára 6° 1' szél. Kat. kvártély. P. Trinckl János csizmazia földsz. h. van 1 kis szoba, 1 k., 1 kis b., 1 p.; udv. kies.; h. 4°, szél. 6°. P.

Keresztutca. Szt.-Mihály-utca. A dunai várfaltól jobbra — az ujbástyáig. (A sarokházakat l. a megfelelő utcákban.) Leposa másképp Lakatos Balázs földsz. h. van 1 k., 1 kis p., 1 boltíves csarnok; h. 3 $\frac{1}{2}$ °, szél. 4°. P. Zádory Ádám földsz. h. van 1 sz., 1 k., 1 p., 3 lóra való ist.; udv. csek.; h. 5° 4', szél. 8° 2'. N. Závorn István földsz. h. van 2 sz., 1 k., 1 kis b., 1 boltíves csarnok, 1 p.; h. 3°, sz. 9° 4'. N. E két utóbbi ház a görbe-köz és a Szt.-Erzsébet-utca sarokháza közt fekszik. Laky Mihály földsz. h. van 1 sz., 1 k., 1 kamara, 1 p., 1 nyílt folyosó; h. 10°, szél. a P. kat. kvártélylyal együtt 3°. P. Kriságh János földsz. h. van 1 sz., 1 k., udvara csekély; h. 4°, sz. 4°. P. (E két utóbbi h. a szentferenciek kolostora felé). Zatay M. h. l. a Szt.-János-utcában. A Szt.-Mihály-utca másik ház sora az ujbástyától visszafelé. A Zichy grófok h. l. a Szt.-Adalbert-utcában, Horvát F. és Hegedüs István h. l. a Szt.-Miksa-utcában. Fekete István sarokháza a Szt.-Mihály-utcában 7 $\frac{1}{2}$ ° h., 8° 4' szél. N. Alsó Katalin, néhai Bogovics Illés csizmazia özvegyének földsz. sarokh. van 2 sz., 2 k., 2 b., 1 p., 1 kut; udv. csek.; h. a kat. kvártélylyal együtt 8°, a görbe-közre 7° szél. P. Vecsey János és Csupi István h. l. a Szt.-Erzsébet-utcában. Bőröczky György hajdu földsz. h. van 1 sz., 1 kis konyha, kamara és pince., h. 4° 1', sz. a kat. kvártélylyal együtt 4° 1'. A m. k. t. Vögyi János földsz. h. van 1 sz., 1 k., 1 nyílt folyosó a tető alatt; h. 4°, szél. 4° 4'. P. Légrády Mihály földsz. h. van 1 sz., 1 k., 1 b., 1 boltíves csarnok, 1 p.; h. 4° 1', szél. 4° 4'. Már M. h. lásd a bástyasoron.

Szt.-Sebestény-utca. A német aggok intézetétől az ujbástyáig. Az aggok intézete, (a bástyasoron) Jeney Péter és Kúp M. h. az Erzsébet-utcában van felvéve. Klepesh András timár földsz. h. van 1 sz., 1 k., 1 b., 1 p., 1 nyílt folyosó a tető alatt, 2 lóra való faist.; h. 6° 4', szél. 7°. P. Szigler János kádár földsz. sarokh. van 2 sz., 1 k., 2 b., 1 p.; kapuja boltíves, udv. kény.; h. 7 $\frac{1}{2}$ °, szél. 11°. P. A Kamsfelder-

és Mányoki-házat l. a Szt.-Miksa utcában. Rohonczy Pál földsz. sarokh. van 2 sz., 1 k., 1 b., 1 p., 1 k., 4 lóra való ist., 1 jégverem, 1 kut; nyílt folyosója nagy s udv. kény.; h. a kat. kvártélylyal együtt $4^{\circ} 5'$, szél. $6^{\circ} 4'$. P. Erdély Miklós hajdu földsz. h. van 1 sz., 1 k.; h. 2° , sz. 7° . A m. k. t.

A Szt.-Sebestény-utca másik házsora — az új-bástyától jobbra a dunai várfalig. Gindly Orbán földsz. h. van 4 sz., 2 k., 3 nagy b., 1 nagy p., 2 istálló 12 lóra s 1 kut; udvara nagy; h. 9° , szél. $14\frac{1}{2}^{\circ}$. N. Kont András földsz. h. van 1 kis sz., 1 k., 1 kis kamara; h. $3\frac{1}{2}^{\circ}$, sz. 4° . P. Nagy Péter csizmazia földsz. h. van 1 kis sz., 1 k., 1 kis kamara; h. $2^{\circ} 5'$ sz. $4^{\circ} 1'$. P. Csillag Ádám csizmazia földsz. h. van 1 sz., 1 k., 1 k. kamara; h. $3\frac{1}{2}^{\circ}$, szél. $4\frac{1}{2}^{\circ}$. P. Vaidemon Boldizsár föld. sarokh. van 1 sz., 1 k., 1 kis p.; h. 3° , szél. $4\frac{1}{2}^{\circ}$. P. Hayceks Miklós gombkötő földsz. h. van 1 sz., 1 k., 1 kamara, 1 p.; h. $5^{\circ} 1'$ szél. 7° . P. Néhaj Jankó Gergely özvegyének földsz. h. van 1 sz., 1 k., 1 p., 2 lóra való ist., egy kis nyílt folyosó; h. 4° , szél. $8\frac{1}{2}^{\circ}$. P. Bolla Zsuzsánna, néhai Godics Mihály özvegyének h. van 1 sz., 1 k., 1 p.; h. és szél. 8° . P. Csudics Márton földsz. h. van 2 sz., 1 k., 1 b., 1 p., 4 lóra való ist., 1 boltíves folyosó, 1 kut; h. 7° , szél. $7^{\circ} 5'$. N.

Szt.-László- és (Szt.-István)-köz. A görbe-köztől a piacig — jobbról. Kopf Frigyes bábsütő földsz. h. van 1 k., 1 p.; h. $6\frac{1}{2}^{\circ}$, szél. $6^{\circ} 1'$. A n. k. h. a t. Sidor István kereskedő földsz. h. van 2 sz., 1 k., 1 b., 1 p., 1 folyosó; h. 7° , szél. $5\frac{1}{2}^{\circ}$. Prot.¹⁾ Bannyay Mihály lovas kapitány emel. h.; az emelet. van 1 sz., 1 k., földszint: 1 sz., 1 kis b., 1 kam., 1 p., 8 lóra való ist.; h. 10° , szél. 6° . A m. k. t.²⁾ Károly János földsz. sarokháza a jézustársaságiak collegiuma mellett; van benne 2 sz., 1 k., 1 folyosó, 1 kis p., 1 rozszant istálló s kut; h. $12^{\circ} 4'$, szél. $2^{\circ} 2'$. P.³⁾

Jobbról a bástyasortól visszafelé a piacnak s a görbe közig. Egyed Bálint szabó földsz. h. van 1 sz., 1 k., 1 kamara; h. $3^{\circ} 4'$, sz. $6^{\circ} 2'$. (A bástyasor és Szt.-János-utca között). N. Szabados András földsz. h. van 1 sz., 1 k., 1 kamara,

¹⁾ Egy későbbi kéz jegyzése szerint a főapátságé.

²⁾ A telekkönyv e helyén kétségkívül tévedés van, amennyiben a Szt.-István utcát, — melyet önállólag nem ír le — a Szt.-László-utca folytatásának tekinti; a más utcákba eső sarokházakat sem említi.

³⁾ Ugy látszik ez idő szerint már csak e polgári telek állott még főn a collegium □ telkén; 1617-ben Posztós Bálint egyik házhelye volt a mai pedelluslakás. A többi házhelyeket a jézustársaságiak lassankint mind megszerezték.

4 lóra való ist.; h. $3\frac{1}{2}^{\circ}$, szél. $10^{\circ} 1'$ (a mai pedellus-lakással szemközt). N. A piactól a görbe-közéig a városház képezte a Szt.-László-köz másik házsorát. A Szt.-Menyhért-köz házait l. a Szt.-Erzsébet utcában s a bástyasoron.

Szt.-Móricz-utca. A dunai várfaltól balra. Kőszeghi István földsz. h. van 1 sz., 1 k., 1 p., 6 lóra való ist.; h. $3^{\circ} 5'$, szél. 10° N. Mekler Ferdinand földsz. h. van 2 sz., 1 k., 1 p., h. $4^{\circ} 1'$, szél. $9^{\circ} 4'$. R. Semberger Ádám emel. h., az emel. van 3 sz., 1 k., 2 b., 1 folyosó; földszint 1 korcsmaszoba, 1 k., 1 b., 1 boltíves folyosó, 4 lóra való ist. s kut; h. 14° , szél. $6^{\circ} 2'$. N. A főapátság házát l. a Szt.-Rudolf-utcában.

A piactól visszafelé — a balsoron. Gindly Orbán kétemel. sarokh. l. a Szt.-Rudolf-utcában. Feterly másképp Fajerberger János emel. h.; az emel. van 1 sz., 1 k., 1 b., 1 kis folyosó; földsz.: 2 sz., 1 k., 1 p., 1 kamara; h. $4^{\circ} 4'$, szél. $7^{\circ} 2'$. R. Kiszely Miklós földsz. h. van 1 sz., 1 k., 1 p., 1 kam.; h. 4° , szél. 8° . N. Rábekker András mészáros emel. háza; az emel. van 2 sz., 1 k., 2 kis bolt; földsz. 1 sz., 1 k., 1 kamara, 1 p.; h. $2\frac{1}{2}^{\circ}$, szél. $8^{\circ} 5'$. R. Herman András emel. h.; az emel. van 2 sz., 1 k., 2 b., 1 folyosó; földsz. 2 sz., 1 k., 4 b., 1 p., 3 lóra való ist. s kut; udv. kény.; h. $10^{\circ} 2'$, szél. $10^{\circ} 5'$. N. Riderer Bertalan fürdő emel. sarokháza; az emel. van 3 sz., 1 k., 2 b., 1 kam.; földsz. 4 sz., 1 k., 1 b., 1 nagy p. és bolt, 1 kut, h. $9^{\circ} 4'$, szél. $13\frac{1}{2}^{\circ}$. R.

Az ekkoron már elépített s úgynevezett könyök-közben (Schwibogen): Botth Mihály földsz. h. van 1 sz., 1 k., 1 kis kamara; h. 5° , szél. 2° . P.

Szt.-Lipót-utca: (a dunai várfaltól balra a piac felé): a Peyerl-féle örökösök földsz. h. van 1 sz., 1 k., 1 kamara, 1 p.; udv. kény.; h. 6° , szél. $7^{\circ} 5'$. P. (A bástyasor és Erzsébet-utca-között.) Boloman György földsz. h. van 1 sz., 1 k., 1 b., 1 kis p.; h. $4^{\circ} 5'$, szél. 5° . P. Phem Zachariás földsz. h. van 2 sz., 1 k., 1 p., 1 boltíves folyosó; h. $4^{\circ} 1'$, szél. $7^{\circ} 1'$. R.

A piacról visszafelé balkézről: Komáromy István gombkötő földsz. h. van 2 sz., 1 k., 1 kis b., 1 kis p.; h. $3^{\circ} 1'$, szél. $4\frac{1}{2}^{\circ}$. (A piactól befelé a második ház.) P. A szomszéd utcákra nyíló többi házakat l. a megfelelő utcában.

A halász-közben balra a Szt.-Erzsébet-utcaig. Liszta András kétemel. háza; a másod. emel. van 1 sz., 1 k.; az első emel. 2 sz., 1 k., 1 kis kamara; földsz.: 1 szobácska, 1 k. 1 p., h. 4° , szél. 7° . P.

Visszafelé balról. Stöszl János emel. h. van 2 sz., 1 k.; földsz.: 1 sz., 1 k., 1 kis b. és p.; h. $3^{\circ} 1'$, szél. $5^{\circ} 1'$. P. Leber Antal földsz. h. van 1 sz., 1 k., h. $2^{\circ} 5'$, szél. 3° .

Szt.-Anna-utca. A Duna-kaputól balra a piac felé. Simon György borbély emel. háza; az emel. van 2 sz., 1 k.; földszint: 1 szobácska, 1 borbély-műhely, 1 k., 1 p., h. $3\frac{1}{2}^{\circ}$, szél. $5^{\circ} 4'$. N. A Bannai-örökösök emel. háza; az emel. van 3 sz., 1 k., 1 b., 2 kamara; földsz. a házban 1 nagy b., a piacra 1 nagy b., 1 nagy p.; h. $4\frac{1}{2}^{\circ}$, szél. 10° . N. Vámosy Lőrincz földsz. h. van 2 sz., 1 k., 1 b., 1 p., 4 lóra való ist., 1 jégverem; udv. kény.; h. $6\frac{1}{2}^{\circ} 2'$, szél. $10^{\circ} 2'$. N. Stanczer Jakab lakatos földsz. h. van 1 sz., 1 k., 1 p.; h. 3° , szél. 6° . P. Wener Róza emel. háza; az emel. van 2 sz., 1 k., 1 kamara; földsz. 1 korcsaszoba, 1 más szoba, 1 k., 1 p.; h. $3^{\circ} 4'$, szél. $6\frac{1}{2}^{\circ}$. R.

A piactól visszafelé balról. Kárlóczy Márton földsz. sarokháza; van benne 2 sz., 1 k., 1 p., 1 b., h. 8° , sz. a Szt.-Nikodem-közre 8° . P. Ertly Ferdinand emel. h.; az emel. van 2 sz., 1 k.; földszint. 1 korcsaszoba, 1 k., 1 b., 1 p.; h. $3\frac{1}{2}^{\circ}$, szél. 9° . P. Vargha Mihály emel. h.; az emel. van 1 sz., 1 k.; földszint 1 kis korcsma, 1 p.; h. $3\frac{1}{2}^{\circ}$, szél. $4^{\circ} 5'$. P. Lehner Mátyás kötélverő földsz. h. van 2 sz., 1 k., 1 nagy b., 1 p.; h. $4^{\circ} 2'$, szél. 9° . P.

Szt.-Mária-utca. A jézustársaságiak coll.sarkától a bástyasorig l. a Szt.-János-utcát és a bástyasort. Ettől a piacnak visszafelé balkézről: Makóczy Péter földsz. h. van 2 sz., 1 k., 1 p., 1 kis b.; h. $3^{\circ} 1'$, sz. $10^{\circ} 5'$. P. Varsányi István szabó földsz. h. van 2 sz., 1 k., 1 p., 4 lóra való ist.; h. $3^{\circ} 2'$, szél. $9^{\circ} 1'$. P. Erzsébet, néhai Lorecsics Mihály kovács özvegyének földsz. h. van 2 sz., 1 k., 1 p., 3 lóra való ist.; h. 3° , szél. $7^{\circ} 4'$. P. Csupor György földsz. sarokh. van 2 sz., 1 k., 1 p.; h. $2^{\circ} 2'$, szél. 8° . N. Schopf Bertalan emel. sarokháza; az emel. van 2 sz., 1 k., 1 b.; földszint 1 szobácska, 1 k., 1 korcsma, 1 p.; udv. csek.; h. 5° , szél. $9^{\circ} 2'$. P. Rékay Ádám földsz. h. van 2 sz., 1 k., 1 kamara, 1 p.; udv. csek.; h. 4° , szél. 10° . N.

Szt.-Márton-utca. A Szt.-Rudolf-utcától a fehérvári kapuig balról (a más utcákban felvett sarokházak mellőzvék); Perdics Péter földsz. h. van 1 sz., 1 k., 1 b., 1 p.; h. $3^{\circ} 4'$, szél. 9° . P. Kovacsics másképp Szabó Miklós földsz. h. van 2 sz., 1 k., 1 b., 1 p.; h. $3^{\circ} 5'$, szél. 12° . P. Antal Erzsébet néhai Gyurekovics Péter özvegyének földsz. h. van 1 sz., 1 k., 2 b., 1 p.; h. 3° , szél. a Szt.-Jakab-közben 8° . N. Obmaur Simon

kovács földsz. sarokh. van 2 sz., 1 k., 1 b., 1 p., 1 műhely; h. 5°, szél. a Szt.-Ilona-köze 6 $\frac{1}{2}$ °. P. Fiáth János földsz. h. van 3 sz., 2 k., 2 b., 1 kam., 1 p., 6 lóra való ist. s kut; udv. kény.; h. 7° 1', szél. 10° 2'. N. Weisz Tamás emel. h.; az emel. van 1 sz., 1 k.; földsz. 1 b.; h. 3 $\frac{1}{2}$ °, szél. 3 $\frac{1}{2}$ °. R.

A fehérvári kaputól visszafelé balról (a sarokházak itt is mellőzvék; l. az illető utcában). Király Mária emel. h.; az emel. van 3 sz., 2 k., 1 kamara; földsz.: 2 sz., 2 k., 2 b., 1 p.; h. 3°, szél. 14 $\frac{1}{2}$ °. N. Patonay Zsuzsánna, néhai Zádory András özvegyének emel. h.; az emel. van 2 sz., 1 k., 1 kamara; földsz.: 1 sz., 1 k., 1 b., 1 p., 4 lóra való ist. s kut; udv. kény.; h. 4° 4', szél. 10° 5'. N. Lepoglavý Mihály csizmazia földsz. h. van 1 sz., 1 k., 1 kis kamara, 1 p.; h. 5 $\frac{1}{2}$ °, szél. 5°. P. Manyoky Ádám emel. sarokháza; az emel. van 1 sz., 1 k., 1 b.; földsz.: 2 sz., 2 k., 1 b., 1 folyosó, 2 p., h. 8° 1', szél. a Szt.-Jakab-köze 8 $\frac{1}{2}$ °. N. Firsatz János csiszár földsz. h. van 2 sz., 2 k., 1 kamara, 1 p.; udv. csek.; h. 6°, a Szt.-Jakab-köze 7° 2' szél. P.

Szt.-Lázár-köz. A Szt.-Mátyás-utcától balra — a magyar bástyáig. Gyöngyössy Márton földsz. h. van 3 sz., 1 k., 1 folyosó, 1 p.; udv. csek.; h. 7° 1', szél. 5° 4'. N. Nyers István hajdu emel. h.; az emel. van 1 sz., 1 k., földsz.: 1 sz., 1 k., 1 kis kamara, 1 p.; h. 4° 2', szél. 7° 4'. A m. k. t. (Egymás-mellett fekvő házak a Fülöp köz nyugati sarkától lefelé).

Szt.-Ferenc-köz. A Szt.-Miksa-utcától balra a szentdombi bástya felé. Mécsly János földsz. h. van 2 sz., 2 k., 2 b., 1 kamara, 1 p., 6 lóra való ist. s a szomszédal közös kut; udv. kény.; h. 8° 5', szél. 10 $\frac{1}{2}$ °. N.

Visszafelé balról. Schmidt János földsz. h. van 1 sz., 1 k.; udv. csek.; h. 5°, szél. 6°. P.

Görbe-köz. A Szt.-Erzsébet-utcától jobbra — a Szt.-Miksa-utca felé. Potyondy Ferencz magy. katona földsz. h. van 1 sz., 1 k., 1 p., 2 lóra való ist.; udv. kény.; h. 6°, szél. 5° 2'. A m. k. t. Keresztény Péter szabó földsz. h. van 1 sz., 1 k., 1 kam., 1 p.; udv. csek.; h. 3°, szél. 5° 2'. P. Fábián Sándor szabó földsz. h. van 1 sz., 1 kis kam.; udv. kény.; h. 4° 5', szél. 5° 2'. P. Kis Mátyás a magyar vajda földsz. h. van 1 sz., 1 k., 1 kamara, 1 p.; udv. csek.; h. 6° 2', szél. 4 $\frac{1}{2}$ °. A m. k. t. Vargha Péter szabó földsz. h. van 1 sz., 1 k., 1 kamara; h. 3 $\frac{1}{2}$ °, szél. 4° 4'. P. Kis Rózsás (?) földsz. h. van 1 k., 1 kamara; h. 5°, szél. 4°. P. Milner Ferencz kőmives földsz. h. van 1 sz., 1 k., 1 kamara, 1 kis p.; h. 4 $\frac{1}{2}$ °, szél. 2 $\frac{1}{2}$ °. Prot. specialis. Pápay István

csizmazia földsz. h. van 1 sz., 1 k., 1 kamara; udvara fődött, (szin); h. $4^{\circ} 5'$, szél. 7° . P. Termecsky György özvegyének földsz. h. van 1 sz., 1 k., 1 kamara; h. $3^{\circ} 1'$, szél. $6^{\circ} 4'$. P. Kárlóczy István csizmazia földsz. h. van 1 sz., 1 k.; h. 3° , szél. 7° . P. Deáky János özvegyének földsz. h. van 1 sz., 1 k.; h. $2\frac{1}{2}^{\circ}$, szél. $6\frac{1}{2}^{\circ}$. P. Hegyközi Gergely szabó földsz. h. van 1 sz., 1 k., 1 kamara; h. $4^{\circ} 1'$, szél. $6\frac{1}{2}^{\circ}$. P. Németh György szabó földsz. h. van 1 sz., 1 k., 2 b., 1 p.; h. $4^{\circ} 2'$, szél. 6° . P. Ráday Tamás csizmazia földsz. h. van 1 sz., 1 k., 1 kamara, 1 p.; udv. kény.; h. $8\frac{1}{2}^{\circ}$, szél. $4^{\circ} 5'$. P.

Visszafele jobbról. Csuzi Szabó Lukács földsz. h. van 1 sz., 1 k., 1 kamara: h. $4^{\circ} 1'$, szél. $4\frac{1}{2}^{\circ}$. P. Panovics Lukács csizmazia földsz. h. van 1 sz., 1 k., 1 kamara; h. $5^{\circ} 4'$, szél. $2^{\circ} 2'$. P. Horváth Ilon, néhai Horváth másképp Korcsolyás István özvegyének földsz. h. van 1 sz., 1 k., 1 kamara; h. $7^{\circ} 3'$, szél. $8^{\circ} 4'$. P. Závorn István (l. a Szt.-Mihály-utcát) házának istállója $3^{\circ} 4'$ h., 5° szél. N. Nagymezei István csizmazia földsz. h. van 1 sz., 1 k., 1 kamara, 1 kis p.; h. $7\frac{1}{2}^{\circ}$, szél. $3\frac{1}{2}^{\circ}$. P. Hordós István földsz. h. van 1 sz., 1 k., 1 kis kamara; h. 3° , szél. $4\frac{1}{2}^{\circ}$. P. Hajdu Márton földsz. h. van 1 sz., 1 k.; udv. csek.; h. $6\frac{1}{2}^{\circ}$, szél. $1\frac{1}{2}^{\circ}$. P.

Szemét- és Szt.-Imre-köz. A Szt.-Miksa-utcából belépőnek balra: Török János földsz. h. van 1 sz., 1 k., 1 kamara, 2 lóra való istálló; h. 2° , szél. 5° . P. Krisanics György földsz. h. van 1 sz., 1 k., 1 kamara, 2 lóra való ist.; h. $5\frac{1}{2}^{\circ}$, szél. 6° . P. Légrády Mátyás hajdu földsz. h. van 1 sz., 1 k., 1 kamara, 1 p.; udv. kény.; h. $7\frac{1}{2}^{\circ}$, szél. $5\frac{1}{2}^{\circ}$. A m. k. t. Körmendy Mihály földsz. h. van 1 sz., 1 k., 1 kamara, 2 lóra való ist.; udv. csek.; h. $6^{\circ} 1'$, szél. 6° . P. E házak voltak a Szt.-Imre- és szemét-köz között fekvő; az 1617-ben már a szt-ferenciek kolostora felé elépített Szt.-Imre-köznek 1703-ban úgy látszik már a szemét-köz felé volt egy folytatása. Különben e tájon a telekfelvétel az 1703-ki telekkönyvben hiányosnak mutatkozik; a Szt.-Imre-köz e néven nem is említetik.

Szt.-Péter-köz. A Szt.-Adalbert-utcából jobbra a Szt.-János-utcaig. Szomobory András földsz. h. van 1 k., 1 kamara, 1 p., 3 lóra való ist.; udv. csek.; h. 5° , szél. $5'$. P. Rózsa Katalin, néhai Némák János özvegyének földsz. h. van 1 sz., 1 k., 1 kamara, 1 p., 1 folyosó; h. $4\frac{1}{2}^{\circ}$, szél. $5^{\circ} 1'$. P.

Visszafele jobbról: Németh Mihály hajdu földsz. h. van 1 sz., 1 k., 1 kamara; h. $3^{\circ} 5'$, szél. $4\frac{1}{2}^{\circ}$. A m. k. t. Özv. Ernest Katalin földsz. h. van 2 sz., 1 k., 1 kamara; h. $5^{\circ} 2'$, szél. $6\frac{1}{2}^{\circ}$. N. Kholp Katalin takács földsz. h. van 2 sz., 1 k., 1 kis faraktár; h. $3^{\circ} 1'$, szél. $6\frac{1}{2}^{\circ}$. A n. k. h. a. t. Balonyay János

csizmazia földsz. h. van 1 sz., 1 k., 1 kam.; a kat. kvártélylyal együtt $7\frac{1}{2}^{\circ}$ h., szél. 5° . P. Szontagh György J. földsz. h. van 2 sz., 1 k., 1 p., udv. csek.; h. 7° , szél. 4° . P.

Szt.-Borbála-köz. A Szt.-Péter-köztől jobbra a Szt.-Sebestény-utcaig: Vajda Boldizsár földsz. h. van 1 sz., 1 k., 1 p., 1 kádárműhely; h. $4^{\circ} 2'$, szél. $2^{\circ} 2'$. P.

A másik soron: Dobos Ferencz h. van 1 sz., 1 k.; udvara csekély; h. $4\frac{1}{2}^{\circ}$, szél. $6^{\circ} 1'$. P.

Kolostor-köz. A piactól jobbra a szent-ferenciek kolostoráig: Strohmayr Konstantin emel. háza; az emel. van 2 sz., 1 k., 1 kis b.; földszint: 1 b., 1 folyosó, 1 p.; h. $5^{\circ} 2'$, szél. $5^{\circ} 4'$. P. Farkas Mihály emel. háza; az emel. van 2 sz., 1 k., 1 b., 1 kis ebédlő; földszint: 1 korcsmaszoba, 1 nagy k., 1 b., 1 nagy p., 1 jégverem, 5 lóra való ist. s kut; udv. kény.; h. 11° , szél. $11^{\circ} 2'$. N.

Szt.-Nikodem-köz. A Szt.-Anna-utcától jobbra: Petrovsky László emel. háza; az emel. van 5 sz., 2 k., 1 b., 1 folyosó; földsz. 2 sz., 2 k., 2 b., 1 p., 4 lóra való ist. s kut; h. $5^{\circ} 4'$, szél. $12\frac{1}{2}^{\circ}$. N. Wendly János emel. h.; az emel. van 2 sz., 1 k., 1 b., 1 kam., 1 boltíves folyosó; földsz. 1 sz., 1 k., 1 p., 2 ist. 10 lóra és kut; van nagy boltíves bejárója; h. 6° , szél. $12\frac{1}{2}^{\circ}$. N. Csapó János emel. h.; az emel. van 2 sz., 1 k., 2 b.; földsz. 2 sz., 1 k., 1 p., 1 b., 6 lóra való istálló; boltíves bejárója s udvara hosszu; h. 6° , szél. 11° . N. Nagy Mihály földsz. h. van 2 sz., 1 k., 1 b., 1 p., 3 lóra való ist.; boltíves bejárója hosszu; h. 6° , szél. $11\frac{1}{2}^{\circ}$. Ud. kény. N. Peyerl Jakab emel. h.; az emel. van 2 sz., 1 k., 1 b.; földsz. 1 korcsmaszoba, 1 k., 1 b., 1 p.; van boltíves bejárója; h. $3^{\circ} 1'$, szél. $10\frac{1}{2}^{\circ}$. P. Kemley Imre h.; az emel. van 2 sz., 1 k., 1 kamara; földsz. 1 sz., 1 k., 1 kam., 1 p., 3 lóra való ist.; h. $5^{\circ} 5'$, szél. $10^{\circ} 4'$. N. Torkos Péter földsz. h. van 2 sz., 1 k., 1 b., 1 folyosó, 1 p.; udv. csek.; h. 6° , szél. 10° . N. Reinprecht Jakab tábori jegyző földsz. h. van 2 sz., 1 k., 2 bolt, melyek egyike a piacra nyílik, 1 p., 1 lóra való ist.; h. $6\frac{1}{2}^{\circ}$, szél. $10\frac{1}{2}^{\circ}$. A n. k.

A Szt.-Rudolf-utcától visszafelé — jobbról: Szaidendorfer János emel. h.; az emel. van 1 sz., 1 k.; földsz. 1 korcsmaszoba, 1 p.; h. 2° , szél. $4^{\circ} 2'$. P. (A többi a Szt.-Rudolf-és Szt.-Anna-utcában lett felvéve.)

Szt.-Jakab-köz. A piactól balra — a bócsi kapuig. Langon Mátyás emel. h., az emel. van 3 sz., 1 k., 1 b., 1 kamara; földsz. a házban: 1 b., 1 k., a piacra 2 b., 1 p., 1 b., 5 lóra való ist.; h. 9° , szél. $5^{\circ} 1'$. N. Pold Pál emel. h.; az emel. van 1 sz.,

1 k., 1 b.; földszint: 1 sz., 1 k., a házban 1 b., az utcára 1 b., 1 p., 1 szappanfőző helyiség, 1 kut; h. 7° , szél. $5\frac{1}{2}^{\circ}$. N. (A szt.-márton-utcai sarokházak mellőzvék; a köz tulsó felében a bécsi kapu felé). Czeller János földsz. h. van 1 k., 1 kamara, 1 p., 1 boltíves folyosó; h. $3\frac{1}{2}^{\circ}$, szél. $6^{\circ} 1'$. P. Ugróczy Péter csizmazia földsz. h. van 1 sz., 1 k., 1 kam.; h. 4° , szél. $8^{\circ} 5'$. P. Farkas Ferencz csizmazia földsz. h. van 1 sz., 1 k., 1 kam.; h. $4^{\circ} 4'$, szél. $5\frac{1}{2}^{\circ}$. P. Osvald Kristóf J. élésházi tisztartó emel. h.; az emel van 2 sz., 1 k., 2 nagyobb s 1 kisebb kam.; földsz.: 2 sz., 1 k., 1 b., 1 nagy pince, 12 lóra való ist. s kut; udv. nagy; h. 15° , szél. a bécsi-kapu felé 5° . A n. k. h. a. t.

A bécsi-kaputól visszafelé balról: Mogyorósi Márton csizmazia földsz. h. van 1 sz., 1 k., 1 kam., 1 p., 1 b.; h. $6^{\circ} 1'$, szél. $6\frac{1}{2}^{\circ}$. P. Mellette: Csupor János emel. háza; az emel. van 2 sz., 1 k., 1 b., 1 boltíves folyosó; földsz. 1 nagy korcsmahelyiség, 1 sütőszoba, a piacra 1 nagy bolt, 1 p., 3 lóra való ist.; h. $12^{\circ} 3'$, szél. $4^{\circ} 3'$. N.

Szt.-Ilona-köz. A Szt.-Mária-utcától balra — a Szt.-Márton-utcaig. Szita János földsz. h. van 1 sz., 1 k., 1 kamara; h. $3^{\circ} 4'$, szél. $3^{\circ} 4'$. N. Rigó István földsz. h. van 1 sz., 1 k., 1 p., 1 kis folyosó; h. $4^{\circ} 4'$, szél. 4° . P. (A saroktól második és harmadik ház.) A másik ház sor a Szt.-Mátyás-utcában van felvéve.

Szt.-Fülöp-köz. A Szt.-Mátyás-utcától balra a Szt.-Lázár-közig. Vitko János hajdu földsz. h. van 1 sz., 1 k., 1 kam. fából; h. 6° , sz. $2^{\circ} 1'$. A m. k. t. Csepi Márton özvegyének földsz. h. van 2 sz., 1 k., 1 p., 3 lóra való ist. s kut; udv. csek.; h. $4^{\circ} 5'$, szél. 6° . P. Stainsdorf alkapitány lakháza 14° h., $8\frac{1}{2}^{\circ}$ szél. A n. k. h. a. t.

A pece-csatorna-köz. Az Eszterházy gf. háza¹⁾ előtti csatorna torkolatából vagyis a Vilmos-köztől jobbra — a vár alatt fekvő élésházi pincéig. Glavecs János asztalos földsz. sarokh. van 2 sz., 1 k., 1 kam., 1 p.; udv. csek.; h. $2^{\circ} 5'$, szél. $8^{\circ} 4'$. P. Wasserman Katalin emel. h.; az emel. van 1 sz., 1 k., 1 kam.; földszint: 1 sz., 1 b., 1 folyosó, 1 p., udv. csek.; h. $3^{\circ} 1'$, szél. 8° . A n. k. h. a. t. Plich Mátyás emel. h.; az emel. van 1 sz., 1 k., 2 kis kamara; földsz. 1 sz., 1 k.; h. $3^{\circ} 4'$, szél. $4\frac{1}{2}^{\circ}$. P. Laibel János pattantyus földsz. h. van 1 sz., 1 k., h. $3^{\circ} 5'$, szél. $3\frac{1}{2}^{\circ}$. A n. k. h. a. t. Kerspammer György földsz. h. van 1 sz., 1 k., 1 sütőszoba, 1 p.; h. 4° , szél. $8^{\circ} 1'$. A n. k. h. a. t. Witmann Mihály földsz. h. van 2 sz.,

¹⁾ A Szt.-Rudolf-utca tulsó során a saroktól második ház.

1 k., 2 kam., 1 p.; udv. nagy; h. 8° 1', szél. 9°. P. Kájel Keresztély kádár földsz. h. van 2 sz., 1 k., 1 p., 1 műhely; h. 7°, szél. 9°. P. Langh Mihály püspöki vámszedő emel. h.; az emel. van 1 sz., 1 k., 1 kamara; földsz. 1 sz., 1 k., 1 b., 1 p.; a ház hátulsó részében egy kvártély is van 1 szoba és konyhával; h. 5° 4', szél. 5° 1'. Polgár, de nem tudni, melyik hatóság alá tartozik. Vorleitner Keresztély emel. h.; az emel. van 1 sz., 1 k.; földsz. 1 kamara, 1 p., 1 kut, mely az utcán áll, de a házzal összefügg; h. 1° 5', szél. 2° 1/2'. A n. k. h. a. t. A köz tulsó során a telekkönyv egy házat sem említ, holott 1617-ben e soron is 3 ház nyílt a közre; 1793-ban is állt itt egy sarokház.

A bécsi kapura néző házsor. A Rudolf-utcai sarokházától a köz z ig (A többi l. a megfelelő utcákban; a méretek elütnek az 1617-ki telekkönyv adataitól): Fessler Illés magyar seregdeák földsz. h. van 2 sz., 1 k., 1 kamara, 1 p.; udv. csek; kapuja boltíves; h. 3° 5', szél. 10 1/2°. A m. k. t. Erkrad Zsófia, Kamszfelder nejének emel. h.; az emel. van 1 sz., 1 k., 1 kam. fából; földsz.: 1 kis kamara, 1 p., az utcán kut; h. 6° 1', szél. 2° 4'. A n. k. h. a. t. Galgóczy Ádám, magyar naszádos vajda, emel. h.; az emel. van 1 sz.; földszint: 1 sz., 1 k., 1 kis p.; h. 3°, szél. 4° 1'. A m. k. t. Karner árváinak emel. h.; az emel. van 2 sz., 1 k., földszint: 1 sz., 1 k., 1 p.; h. 3°, szél. 7°. A n. k. h. a. t. Strubekker Lénárt sütő emel. h.; az emel. van 2 sz., 1 k., 1 folyosó, 1 kamara a csarnokban; földsz.: 1 sütőszoba, 1 k., 1 b., 1 p.; 1 boltíves átjáró az utcáról a közre (1617-ben Levenzer hátulsó bejárója); h. 6°, szél. 7°. A pece-csatorna közében e háznak még 1 fából készült kamarája is van, mely 3° h., 11 1/2° szél. P. Osztermann Lőrincz emel. h.; az emel. van 1 sz., 1 k.; földszint: 1 sz., 1 k., 1 p.; h. 2° 1', szél. 3 1/2°. A n. k. h. a. t.

Szt.-Vilmos-köz. A pece-csatorna torkolatától vagyis Glavecs sarokházától folytatólag föl a dombnak — balról. Prumer Márton emel. h.; az emel. van 1 sz., 1 k., 1 kamara; földsz. 1 sz., 1 k., 1 b., 1 p., h. 3°, szél. 7° 1'. A n. k. h. a. t. Thanhoffer János sütő emel. h.; az emel. van 1 sz., 1 k., 1 kam.; földsz. 1 sütő helyiség, 1 k., 1 kis p.; h. 3° 1', szél. 7 1/4°. A n. k. h. a. t. Ezután az élésház hátulsó része következik.

Szt.-Bernát-köz. A Vilmos-köz ből jobbra a lépcső-köz z ig. Matusek András nagyprépost sarokháza; h. 13°, sz. a Szt.-Vilmos-közben 17° 1'. Mikes Ferencz kanonok h. a lépcső-köz felé 11 1/2° h., 4° 2' szél.

Visszafelé jobbról a Szt.-Vilmos-közig. Mikes kanonok istállóján túl Raitlinger János földsz. sarokházában van 2 sz., 1 k., 1 kis p.; udv. csek.; h. $3\frac{1}{2}^{\circ}$, sz. a Szt.-Vilmos-közre 3° . A n. k. h. a. t. E közön túl fekszik a cs. élésház és a várkastély melléképületeivel együtt.

Szt.-Jeromos-köz. Jobbról: Guraby Mátyás kanonok h. 13° h., 10° szél. Hurecsky Márton földsz. h. van 1 sz. és kis konyha, 1 kis p.; udv. csek.; h. $2^{\circ} 4'$, szél. $7\frac{1}{2}^{\circ}$. P. Godics András kápt. káplán háza 4° h., 9° szél.; özv. Jobszt Erzsébet h. van 2 sz., 1 k., 1 fából készült kamara; h. $2\frac{1}{2}^{\circ}$, szél. 8° . P. Kaydi István h. van 1 sz., 1 k., 1 kam.; udv. csek.; h. 4° , szél. $8\frac{1}{2}^{\circ}$. P. Bibics Márton kanonok háza $2^{\circ} 4'$ h., 9° szél. Diószeghi János h. van 2 sz., 1 k., 1 kam., 1 p.; h. $3\frac{1}{2}^{\circ}$, szél. $5\frac{1}{2}^{\circ}$. N. A káptalan háza, melyben egykor a német káptalan lakott 8° h., 4° szél. A köz másik oldalát l. hátrább.

Szt. Ágoston-utca. Jobbról: a papnevelő intézet épülete, mely 12° h., 8° szél. Liptay Ferencz kanonok h. 16° h., 6° sz. (a mai deficientia).

Visszafelé jobbról a papnevelő int. irányában: a püspöki székház, melynek h. $15\frac{1}{2}^{\circ}$, szél. 22° . Ma részben a püsp. jószágkormányzó lakása. Franck Egyed földsz. sarokházában van 2 sz., 1 k., 1 b., 1 p.; van boltíves sikátora; h. $4^{\circ} 2'$, szél. 5° . N. Özv. Lakos Jánosné h. van 1 sz., 1 k., 1 kamara, 1 p.; h. 4° , sz. $5\frac{1}{2}^{\circ}$. A n. k. h. a. t. Banics Péter emel. h., az emel. van 1 sz., 1 k., 2 kamara; földsz. 1 k., 1 b., 1 p.; h. 4° , szél. 5° . P. Kenigher Pál földsz. h. van 1 sz., 1 k., 1 kam., 1 p.; h. $2^{\circ} 2'$, szél. 5° . A n. k. h. a. t.

A Szt.-Jeromos-köz visszafelé. Jobbról: Szakács Ádám földsz. h. van 1 sz., 1 k., 1 kamara, 1 kis pince; h. $3\frac{1}{2}^{\circ}$, szél. $7\frac{1}{2}^{\circ}$. P. Plamberger Pál pattantyus földsz. h. van 2 sz., 1 k., 1 nagy b.; h. $4\frac{1}{2}^{\circ}$, szél. $5^{\circ} 1'$. A n. k. h. a. t.

1) **A bástya-falakra dülő apró magánházak** (a cs. kir. kat. kvartélyokon kívül, melyek mellőzvék) sora. A bécsi-kaputól az élésházi pincéig. Schmidt Jakab muszkétás h. van 1 sz., 1 k.; h. 3° , szél. $2\frac{1}{2}^{\circ}$. A n. k. h. a. t. Achperger Péter muszkétás h. van 1 sz., 1 k., az utcára 1 b.; 4° h., $2^{\circ} 1'$ szél. A n. k. h. a. t.

2) **A Duna-kaputól — a szentdombig.** Steblin János h. van 1 sz., 1 k., h. 3° , szél. $1\frac{1}{2}^{\circ}$. A n. k. h. a. t. Vázmár György német káplár h. van 1 sz., 1 k.; h. $3^{\circ} 2'$, szél. $2^{\circ} 2'$. A n. k. h. a. t. Spászner Ferencz h. van 2 sz., 1 k., 1 kis b.; h. $5^{\circ} 3'$, szél.

4°. P. Knol Jakab özvegyének h. van 1 sz., 1 k., 1 kamara, 1 b.; h. 4° 5', szél. 4°. A n. k. h. a. t. Haberperger Kristóf h. van 1 sz., 1 k., 1 kamara; h. 3° 1', szél. 4°. P. Vizmár Kristóf özvegyének h. van 1 sz., 1 k., 1 kamara; h. 2° 5', szél. 5½°. A n. k. h. a. t. Mayer János pattantyus h. van 1 sz., 1 k., 1 b.; h. 4° 2', szél. 5½°. A n. k. h. a. t. Kauszer Burghardt h. van 1 sz., 1 k., 1 kamara, 1 p.; h. 3° 2', szél. 4° 5'. P. Schmid Márton pattantyus h. van 1 sz., 1 k., 1 kamara; udv. csek.; h. 3°, szél. 5°. A n. k. h. a. t. Redly Illés h. van 1 sz., 1 k., udvarkája földött; h. 3°, szél. 4½°. R. Star Kristóf h. van 1 sz., 1 k., 1 kamara; h. 3°, szél. 4° 2'. R. Sayvald Mihály h. van 1 sz., 1 k., 1 kamara; h. 3°, szél. 4° 1'. R. Már Katalin h. van 1 sz., 1 k., 1 kam.; h. 3° 1', szél. 4° 1'. P. Riedly Boldizsár h. van 1 sz., 1 k.; udvarkája földött; h. 3° 1', szél. 4° 1'. A n. k. h. a. t. Naimer Gáspár káplár h. van 1 sz., 1 k. és csekély udvar; h. 3° 1', sz. 5°. A n. k. h. a. t. Schnaider Menyhért muszkétás h. van 1 sz., 1 k.; h. 2° 4', szél. 5°. A n. k. h. a. t. Lokinger György h. van 1 sz., 1 k., 1 kamara; h. 4°, szél. 5°. N. Kaszner Tóbiás muszkétás h. van 1 sz., 1 k., 1 kamara; h. 2° 4', sz. 4° 5'. A n. k. h. a. t. Krisich Mihály muszkétás h. van 1 sz., 1 k., 1 kamara; h. 3° 5', szél. 4½°. A n. k. h. a. t. Pan György h. van 1 sz., 1 k.; h. 2° 5', szél. 4½°. P. Mecséry Dávid h. van 1 sz., 1 k., 1 kamara; h. 2° 5', szél. 4½°. N. Rithich Simon h. van 1 sz., 1 k., 1 kamara; h. 5½°, szél. 4° 4'. R. Härtl János muszkétás h. van 1 sz., 1 k.; h. 3°, szél. 4° 4'. A n. k. h. a. t. Prukner András muszkétás h. van 1 sz., 1 k. s csekély udvar; h. 2° 5', szél. 4° 4'. A n. k. h. a. t. Artner Pál h. van 1 sz., 1 k., 1 kamara; h. 2° 5', szél. 4° 4'. R. Vizmár Pál pattantyus özvegyének h. van 1 sz., 1 k., 1 kamara, 1 p.; h. 2° 5', szél. 4° 4'. A n. k. h. a. t. Özv. Prietl Katalin h. van 1 sz., 1 k.; h. 3°, szél. 4½°. R. Kvankó János muszkétás h. van 1 sz., 1 k.; h. 3°, szél. 4½°. A n. k. h. a. t. Recs Péter h. van 1 sz., 1 k., 1 kamara, 1 p.; udvara csekély; h. 5½°, szél. 4° 3'. P. Kertner János muszkétás h. van 1 sz., 1 k., 1 kis szoba és udvar; h. 4° 5', szél. 4° 1'. A n. k. h. a. t. Rayner Tamás muszkétás h. van 1 sz., 1 k.; udvara csekély; h. 3°, szél. 4° 2'. A n. k. h. a. t. Haidn Mihály muszkétás h. van 1 sz., 1 k.; h. 2° 5', szél. 4°. A n. k. h. a. t. Super Márton muszkétás h. van 1 sz., 1 k.; udv. csek.; h. 1° 5'; szél. 4°. A n. kat. hatóság a. t.

3) A szentdombi-bástyától az új-bástyáig. Özv. Pekl Teréz h. van 1 sz., 1 k., 1 p.; h. 2° 1', szél. 4½°. P. Neustetter Mátvás muszkétás h. van 1 sz., 1 k.; h. 3° 1', szél. 4°

1'. A n. k. h. a. t. Stanczperger Pál muszkétás h. van 1 sz., 1 k., h. $2\frac{1}{2}^0$, szél. $4\frac{1}{2}^0$. A n. k. h. a. t. Paitl András h. van 1 sz., 1 k., 1 kamara, 1 p.; h. $2\frac{1}{2}^0$, szél. 4^0 4'. R. Raimmer György muszkétás h. van 1 sz., 1 k.; h. 3^0 1', szél. $4\frac{1}{2}^0$. A n. k. h. a. t. Özv. Hoffer Mátyásné h. van 1 sz., 1 k., 1 kamara; h. 3^0 1', szél. $4\frac{1}{2}^0$. R. Kasztner Erzsébet pattantyus öz. h. van 1 sz., 1 k., 1 száritó kamara; h. 3^0 1', szél. 4^0 1'. A n. k. h. a. t. Rebhan A. Borbála, egy pattantyus özvegyének h. van 1 sz., 1 k.; h. 4^0 1', szél. 4^0 . A n. k. h. a. t. Sember Ágnes özvegynek h. van 1 sz., 1 k.; h. 2^0 4', szél. 4^0 . R. Kugler muszkétás h. van 1 sz., 1 k.; h. 2^0 4', szél. 4^0 . A n. k. h. a. t. Dotter György J. tiszt (Wachtmeister Leutinant) h. van 1 sz., 1 k., 1 kamara, 1 b.; h. 3^0 , szél. $4\frac{1}{2}^0$. A n. k. h. a. t. Djerman János német első őrmester (Feldwebel) h. van 1 sz., 1 k., 1 kamara, 1 kis b.; h. 3^0 , szél. $4\frac{1}{2}^0$. A n. k. h. a. t.

4) A z u j - b á s t y á t ó l a m a g y a r b á s t y á i g. Vimmer Orbán káplár h. van 1 sz., 1 k., 1 kis kamara; h. $2\frac{1}{2}^0$, szél. 4^0 . A n. k. h. a. t. Kupner Mihály muszkétás h. van 1 sz., 1 k., 1 kamara, 1 p.; h. 2^0 5', sz. 3^0 . A n. k. h. a. t. Puntsz Vitus muszkétás h. van 1 sz., 1 k.; h. 2^0 5', szél. 3^0 . A n. k. h. a. t. Knor Gáspár muszkétás h. van 1 sz., 1 k.; h. $2\frac{1}{2}^0$, szél. 2^0 4'. A n. k. h. a. t. Czingieser Bálint muszkétás h. van 1 sz., 1 k.; h. 2^0 3', szél. 2^0 4'. A n. k. h. a. t. Pigner Menyhért h. van 1 sz., 1 k.; h. 2^0 4', szél. 3^0 . R. Pínl István h. van 1 sz., 1 k.; h. 3^0 , szél. 3^0 . N. Snaxler Pál varga és muszkétás h. van 1 sz., 1 k.; h. 3^0 5', szél. $3\frac{1}{2}^0$. A n. k. h. a. t. Paiper Gáspár h. van 1 sz., 1 k.; h. $3\frac{1}{2}^0$, szél. $3\frac{1}{2}^0$. P. Fumics Miklós h. van 1 sz., 1 k., 1 kamara, 1 kalapos műhely; h. $6\frac{1}{2}^0$, szél. 3^0 . R. Moderer János muszkétás h. van 1 sz., 1 k., 1 kis b.; h. $4\frac{1}{2}^0$, szél. 3^0 . A n. k. h. a. t. Puch árváinak h. van 1 sz., 1 k., 1 műhely, 1 p., h. 6^0 4', szél. 2^0 4'. P. Kramarics Éva öz. assz. h. van 1 sz., 1 k., 1 kam., 1 p., h. 3^0 5', szél. 4^0 . Roth Mihály muszkétás h. van 1 sz., 1 kis konyha, 1 p.; h. 4^0 5', szél. 3^0 4'. A n. k. h. a. t. Harniczky János pattantyus h. van 1 sz., 1 k., 1 kamara; h. 3^0 , szél. 3^0 . A n. k. h. a. t. Pumer Péter muszkétás sz. van 1 sz., 1 k., 1 kamara; h. $4\frac{1}{2}^0$, szél. 3^0 5'. A n. k. h. a. t. Maidl Ádám pattantyus h. van 1 sz., 1 k.; 1 p.; h. 3^0 , szél. $3\frac{1}{2}^0$. A n. k. h. a. t.

A II. sz. alaprajzon a cs. és kir. kat. kvartélyok is fel vannak tüntetve a XVIII. században épült nagy kaszárnya képeben.

Értekező hálás elismeréssel mond e helyütti köszönetet mindazon mélyen tisztelt uraknak, kik levéltári kutatásaiban nagybecsü jó indulatuk- és szolgálathézségükkel törekvéseit támogatni szivesek valának. Kedves hőtelességének iartja e hálás köszönetét első sorban leróni a gy. káptalani levéltár nagyérdemü ujjászervezője, ngs. Obenhösch Ferencz kanonok és levéltáros, továbbá Kápolnai Sauer István, m. lit. honvéd őrnagy s akad. l. tag irányában, ki a II. sz. alaprajzon olvasható olasz műhifejezéseket magyar szavakkal pótolta s ezzel katonai műhifejezésekben aránylag szegény szókincsünket is gyarapította; végül fogadja köszönetemel főt. Sacher Donat, főgymn. tanártársam is, mint aki szives volt a II. sz. alaprajzot összeállítani.

Igazítások :

- 8 l. fölül. 22 sor. olv. „állásának megvizsgálására“.
23 l. alulr. 8 „ „Typographia“ helyett olv. „Topographia“.
33 l. fölül. 15 „ „1445“ hely. olv. „1549“.
47 l. „ 3 „ olv. (a habsburgi, cseh és birodalmi).
50 l. „ 24 „ „vagy 12 zsellér“.
53 l. „ 9 „ „majorok“ hely. olv. „Majorok“.
65 l. kimaradt: Szt.-István-utca = iskola-köz.
-

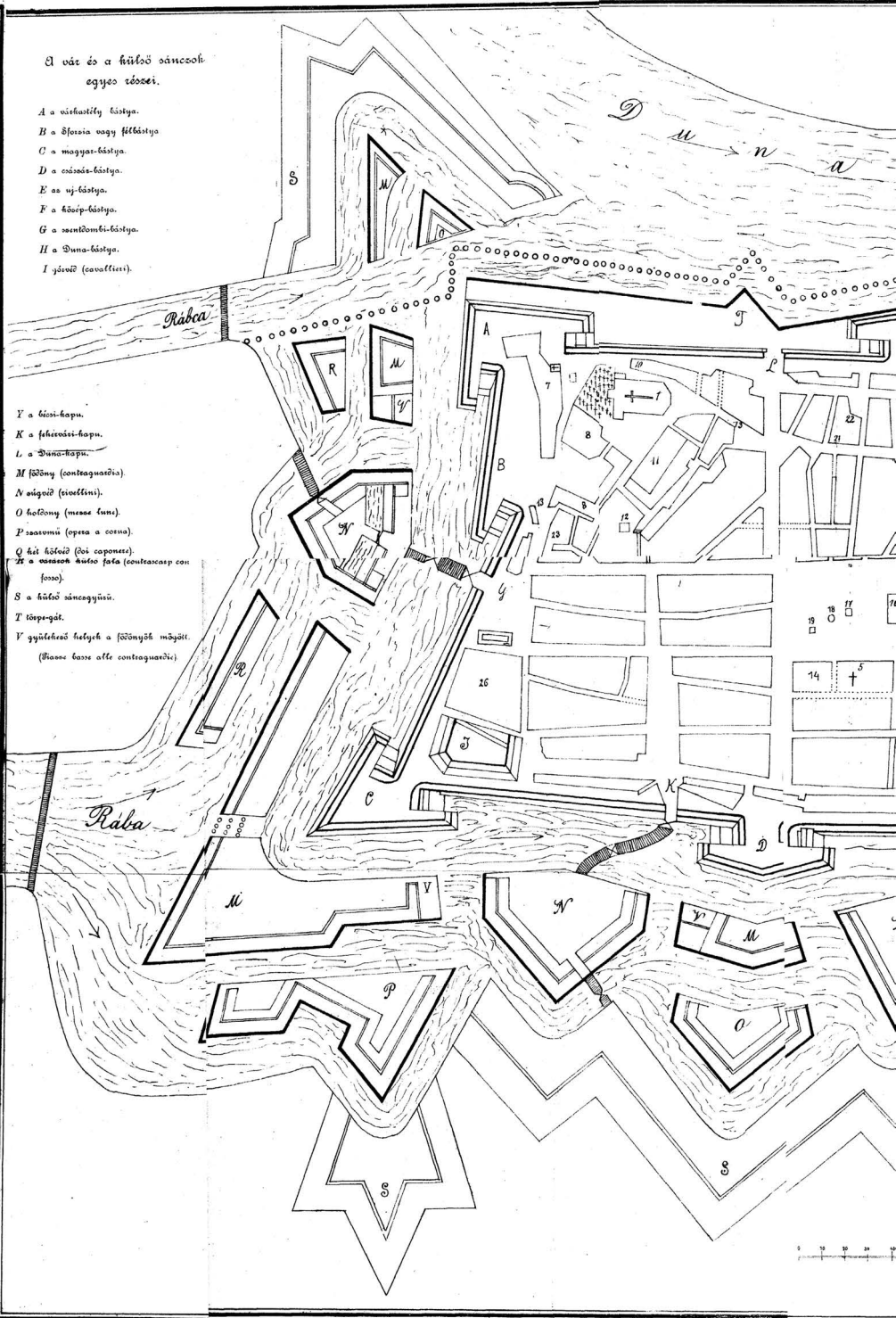

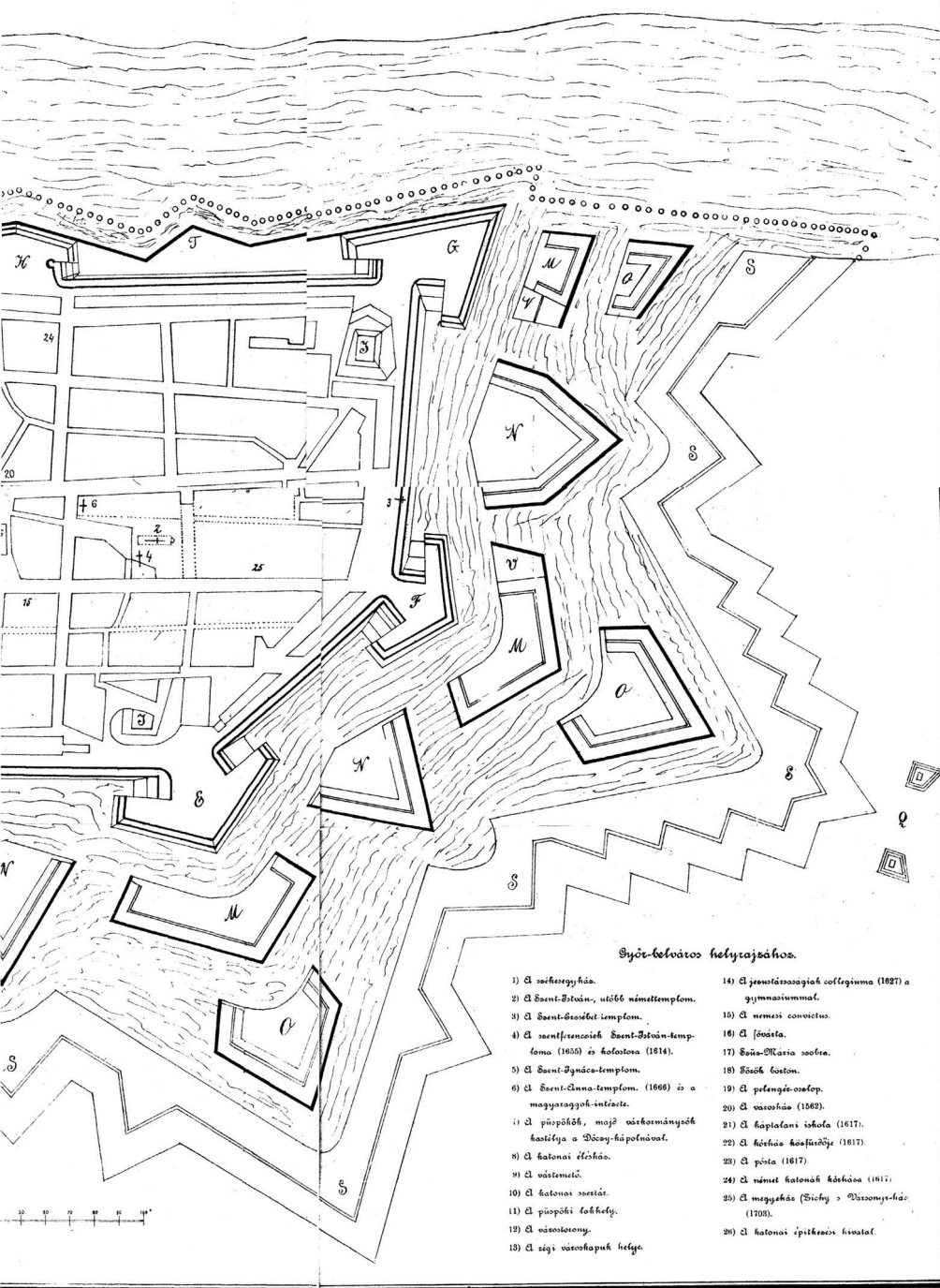

A vár és a körülő városok
egybe cölöci.

- A a várkastély bástya.
B a főkapu vagy főbástya
C a magyar-bástya.
D a császári-bástya.
E az új-bástya.
F a kőbástya.
G a szentdomb-bástya.
H a Duna-bástya.
I győző (cavallieri).

- Y a lévi-kapu.
K a felsővási-kapu.
L a Duna-kapu.
M földény (contaguardia).
N aigvő (szellősi).
O halvány (mesa luna).
P asztomú (opera a cosua).
Q két kőbástya (dei caponeres).
R a városi kőbástya (cavallieri con fossa).
S a kőbástya városgyűző.
T kőbástya.
V gyűzőhely a földények mögött.
(Bianco lasso alle contaguardie).

Győr-Belváros helyrajza.

- 1) A székesszékház.
- 2) A Szent-Botvén, utóbb némettemplom.
- 3) A Szent-Gereon templom.
- 4) A szentfencsiek Szent-Botvén-temploma (1605) és kolostora (1614).
- 5) A Szent-Benedek-templom.
- 6) A Szent-Anna-templom. (1666) és a magyartagok-intézet.
- 7) A püspökök, majd várkormányzók káptalja a Dóczy-kápolnával.
- 8) A katonai életház.
- 9) A vártornió.
- 10) A katonai szertár.
- 11) A püspöki lakóhely.
- 12) A viselőcsarnok.
- 13) A régi városkapuk helye.
- 14) A jezsuitáztársági collegiuma (1627) a gymnasiummal.
- 15) A németi convictus.
- 16) A főváros.
- 17) Szent-Maria szobra.
- 18) Főcsik torny.
- 19) A prefektus-otthon.
- 20) A városfő (1682).
- 21) A káptalani iskola (1617).
- 22) A káptalan káptalanja (1617).
- 23) A püspök (1617).
- 24) A német katonák káptalja (1617).
- 25) A megyeháza (Sicily) a Városmajszár (1703).
- 26) A katonai építkezés káptalja.